

การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2566

A DEVELOPMENT OF OPERATING PROCEDURE IN FOLLOW UP MISSING PERSON
AND UNIDENTIFIED BODIES CASE IN THAILAND

Miss Veerawan Lamdabsri

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Criminology and Criminal Justice

Department of Sociology and Anthropology

Faculty Of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและ พิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย
โดย	น.ส.วีรวรรณ ลำดับศรี
สาขาวิชา	อาชญวิทยาและงานยุติธรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตยา เพชรมณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาดำเนินการหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ
.....	
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตยา เพชรมณี)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พ.ต.อ. ดร.สถิตย์ สืบพงษ์ศิริ)	

วีรวรรณ ลำดับศรี : การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย. (A DEVELOPMENT OF OPERATING PROCEDURE IN FOLLOW UP MISSING PERSON AND UNIDENTIFIED BODIES CASE IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.จิตติยา เพชรมณี

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการปฏิบัติงานด้านติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามและวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย และพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้านวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน ประกอบด้วย กลุ่มบริหารงานยุติธรรม จำนวนทั้งสิ้น 4 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิกรมสอบสวนคดีพิเศษด้านการสืบสวนสอบสวน จำนวน 1 คน และ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กองคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม กลุ่มบริหารจัดการวัดอุทยาน จำนวน 2 คน กลุ่มนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 2 คน ได้แก่ นักวิจัย/นักวิชาการด้านการสืบสวนสอบสวนการรวบรวมพยานหลักฐาน และกลุ่มภาคประชาสังคม จำนวนทั้งสิ้น 5 คน ได้แก่ ตัวแทนจากภาคประชาชน จำนวน 3 คน ตัวแทนจากสื่อมวลชน จำนวน 1 คน และตัวแทนจากองค์กรพัฒนาภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิกระจกเงา จำนวน 1 คน จากผลการศึกษาสภาพปัญหากรณีบุคคลสูญหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ประกอบด้วย 8 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านกฎหมาย 2) การสอบสวน 3) การสืบสวน 4) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหาย 5) ด้านความเป็นอาชญากรรม 6) ด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหาย 7) ด้านการสืบค้นข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนาม และ 8) ด้านความหลากหลายของรูปแบบและพฤติการณ์ของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ทั้งนี้แนวทางการแก้ไขควรมีการจัดตั้งศูนย์รับแจ้งที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน ดำเนินการรับแจ้งคนหาย และกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้ไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นประโยชน์สูงสุดในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

สาขาวิชา อาชญวิทยาและงานยุติธรรม ลายมือชื่อนิติศ
ปีการศึกษา 2566 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6280121624 : MAJOR CRIMINOLOGY AND CRIMINAL JUSTICE

KEYWORD: missing person unidentified bodies forensic science crime

Veerawan Lamdabsri : A DEVELOPMENT OF OPERATING PROCEDURE IN FOLLOW UP MISSING PERSON AND UNIDENTIFIED BODIES CASE IN THAILAND. Advisor: Asst. Prof. THITIYA PETMUNEE, Ph.D.

This research aims; to study the problems, and to analyze the operating procedure and to development of operating procedure in follow up missing person and unidentified bodies case in Thailand. This study was the qualitative research by using the interview method in collecting the information from 11 informants comprising government officials, officers of Non-Government Organizations, legal experts, and family members of injured persons in case of missing and unidentified person. The result showed that the problems in case of missing persons and unidentified bodies in Thailand included: 1) Law; 2) Investigation, due to the current number of missing people and proof of the body to the increasing number of anonymous people every year reflects the inability of officials to investigate, track down missing persons and identify anonymous bodies; 3) Investigation, there are investigation operating procedure that are inconsistent with the facts; 4) Victims' access to justice; 5) Crime; 6) Access to justice of victims; 7) searching for missing persons and anonymous bodies, and 8) diversity of forms and behaviors of missing persons and identifying anonymous bodies. The solution should be to establish a notification center that has true legal authority in order to facilitate and speed up work. Proceed to report missing persons and set operational guidelines for officials to go in the same direction to benefit in providing justice and the people.

Field of Study:	Criminology and Criminal Justice	Student's Signature
Academic Year:	2023	Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและเมตตาอย่างสูงจากท่านทั้งหลาย ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้เป็นครูผู้แนะแนวทางชีวิตของผู้วิจัย ในโอกาสนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติยา เพชรมณี ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษา สนับสนุน ชี้แนะทางด้านวิชาการและด้านองค์ความรู้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ ในการแนะนำปรึกษาอันมีคุณค่า ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ผู้เป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลที่เป็นประโยชน์และเป็นแรงผลักดันในการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการที่มีคุณูปการต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนาม ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พ.ต.อ.ดร.ศฤงค์ สืบพงษ์ศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามที่เสียสละเวลาอันมีค่าผู้เป็นกรรมการสอบที่ช่วยแนะนำแนวคิดให้ผู้วิจัยมีมุมมองด้านการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายที่กว้างขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสืบสวนและการสอบสวนจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิกรมสอบสวนคดีพิเศษด้านการสืบสวนและการสอบสวน เจ้าหน้าที่จากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กองคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม และกลุ่มบริหารจัดการวัตถุพยาน นักวิชาการด้านการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ตัวแทนจากสื่อมวลชน และตัวแทนจากมูลนิธิกระจกเงา และกลุ่มผู้เสียหายจากกรณีคนหายและศพนิรนามหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญหาย ที่เสียสละเวลาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา นอกจากนี้ขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่หลักสูตรทุกท่านในภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาขีดความสามารถและศักยภาพทางด้านงานวิชาการแก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ปีงบประมาณ 2563

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในครั้งนี้ ผู้ซึ่งคอยสนับสนุนอย่างเต็มที่และเป็นกำลังใจให้ความรักและความห่วงใยเสมอมา ทำให้ผู้วิจัยมีความพยายาม มุ่งมั่น และอดทนต่ออุปสรรคเพื่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จอย่างสมบูรณ์

วีรวรรณ ลำดับศรี

สารบัญ

	หน้า
.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	3
1.3 คำถามวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตการทำวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	6
บทที่ 2	7
การทบทวนวรรณกรรม.....	7
2.6 การสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามใน	7
ต่างประเทศ.....	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม	7
2.1.1 คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม	8
2.1.2 ที่มาและสาเหตุของการกระทำผิดและความผิดกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม	9

2.1.3 รูปแบบของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม	10
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์	15
2.2.1 คำจำกัดความเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์	17
2.2.2 ความสำคัญของนิติวิทยาศาสตร์	19
2.2.4 การรวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์	26
2.3 แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยา	41
2.3.1 ความหมายของอาชญากรรม	41
2.3.2 ประเภทของอาชญากรรม	45
2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิด	47
2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม	53
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน	58
2.5 สถานการณ์คนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย	65
2.6 การสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในต่างประเทศ	68
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	75
2.8 กรอบแนวคิดของการวิจัย	82
บทที่ 3	84
ระเบียบวิธีวิจัย	84
3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	84
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ	86
3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ	87
3.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ	87
3.7 จริยธรรมการวิจัย	88
บทที่ 4	91
ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา	91

4.1 สภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย	91
4.2 การวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย	109
4.3 การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย	145
บทที่ 5	161
สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	161
5.1 สรุปผลการศึกษา	161
5.2 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย.....	167
บรรณานุกรม	172
ประวัติผู้เขียน	175

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ของคนหายและศพนิรนามในประเทศไทยเกิดขึ้นทุกปีและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น ดังที่ปรากฏในรายงานสถิติข้อมูลที่ผ่านมาจากการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในปี 2565 ของศูนย์ข้อมูลกลาง นำเสนอสถิติโดยสถานีประชาชน สำนักข่าว ไทยพีบีเอส (ช่วง 1 ธันวาคม 2545 – 31 กรกฎาคม 2564) พบว่ามีการรับแจ้งคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยมีจำนวนคนหายทั้งหมด 3,272 คน อยู่ระหว่างการติดตามคนหาย จำนวน 2,375 คน คิดเป็นร้อยละ 72.59 คนหายที่พบตัวแล้วจำนวน 897 คน คิดเป็นร้อยละ 27.41 ของจำนวนทั้งหมด และจำนวนศพนิรนาม 5,091 ราย โดยอยู่ระหว่างการพิสูจน์ศพนิรนามจำนวน 2,602 คน คิดเป็นร้อยละ 51.11 พิสูจน์ศพนิรนามได้จำนวน 2,489 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.89 ของจำนวนทั้งหมด จะเห็นได้ว่ามีจำนวนคนหายและศพนิรนามยังคงเหลือเป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะสะสมเพิ่มมากขึ้นสวนทางกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถปฏิบัติงานติดตามและพิสูจน์ศพนิรนามได้มีจำนวนมากและเป็นปัญหาที่สำคัญที่จะต้องมีการดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ โดยในจำนวนคนหายและศพนิรนามที่ยังติดตามไม่ได้และยังไม่สามารถพิสูจน์ทราบได้นั้นบ่งชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานอันจะส่งผลกระทบต่อให้มีจำนวนคนหายและศพนิรนามเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในปีถัดไป ((ศบค.ตร.). 2563)

การปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งกำหนดไว้ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ได้กำหนดความหมาย “คนหาย” หมายความว่า บุคคลซึ่งหายไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่สามารถติดต่อได้หรือไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ซึ่งจากการศึกษาของ ตามรายงานของพัชรา สีนลอยมา (2563) กล่าวว่า คนหายและพิสูจน์ศพนิรนามมี 7 รูปแบบคือ 1) คนหายจากการถูกลักพาตัว 2) คนหายจากการถูกล่อลวง 3) คนหายโดยสมัครใจหรือตั้งใจหาย 4) คนหายจากการแซททางอินเทอร์เน็ต 5) คนหายจากการถูกฆาตกรรม 6) คนหายจากอุบัติเหตุภัยธรรมชาติหรือหายโดยไม่ทราบสาเหตุ และ 7) คนหายจากอาการป่วยทางสมองกลุ่มที่เป็นผู้สูญหายมากที่สุด นอกจากนั้นในระเบียบฯ ดังกล่าวได้กำหนดคำนิยาม “ศพนิรนาม” หมายความว่า ศพหรือชิ้นส่วนอวัยวะของมนุษย์ที่ทำให้เชื่อหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามี

บุคคลใดเสียชีวิตโดยไม่สามารถระบุได้ว่าศพหรือชิ้นส่วนอวัยวะนั้นเป็นบุคคลใด อาจกล่าวได้ว่า ในกรณีการติดตามคนหายและศพนิรนามที่พบในสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งอาจจะเป็นคนหายหรือคนนิรนามที่อาจพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริงได้

การที่คนหายรูปแบบของคนหายมีความหลากหลาย ทำให้การปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายมีความยุ่งยากและซับซ้อนประกอบด้วย การสืบสวนซึ่งเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานหรือการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ เป็นกระบวนการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ เรียกกระบวนการนี้ว่า วิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยหลายสาขา อาทิเช่น นิติเวชศาสตร์ นิติทันตวิทยา นิติมานุษยวิทยา นิติกีฏวิทยา และนิติเภสัชวิทยา เป็นต้น โดยมุ่งเน้นการตรวจพิสูจน์บุคคลว่าบุคคลมีชีวิต ศพ เศษชิ้นส่วนของศพ โครงกระดูก เศษชิ้นส่วนกระดูก เลือด เนื้อเยื่อ ลายนิ้วมือ และคราบหรือสารคัดหลั่งจากมนุษย์ว่าเป็นของใคร เพื่อยืนยันตัวบุคคลในการตรวจเอกลักษณ์บุคคล (และคณะ, 2562) นอกจากนี้ความรู้ทางนิติเวชศาสตร์ ที่มีการใช้หลักวิชาทางการแพทย์ในการตรวจพิสูจน์และดำเนินการควบคุมกับกฎหมายเพื่อคลี่คลายปัญหาเกี่ยวกับคดีความและพิสูจน์ข้อเท็จจริง เช่น การตรวจตัวผู้เสียหายในคดีข่มขืน การตรวจบาดแผลถูกทำร้ายหรืออุบัติเหตุ และการชันสูตรศพ เป็นต้น จะเห็นว่าการปฏิบัติงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มต้น จะต้องมีการใช้องค์ความรู้หลากหลายแขนง โดยมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานของตำรวจหรือพนักงานสอบสวน หน่วยงานของโรงพยาบาล และสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ที่มีส่วนช่วยในการพิสูจน์ทราบคนหายและศพนิรนาม รวมถึงหน่วยงานของภาคเอกชนที่ช่วยสนับสนุนการติดตามคนหายและศพนิรนาม

สภาพปัญหาของการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนาม พบว่า ปัญหาในด้านการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหาย ยังไม่มีการกำหนดอำนาจการดำเนินงานโดยเฉพาะแก่หน่วยงานใด การปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกับการติดตามคนหายและศพนิรนามและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันนั้น กล่าวคือ การปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยยังขาดศูนย์กลางข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการ รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ จากหลากหลายหน่วยงานยังไม่เป็นข้อมูลเดียวกันและข้อมูลยังกระจัดกระจายไม่เป็นระบบฐานข้อมูลเดียวกัน ทำให้ประชาชนเกิดความยากลำบากในการเข้ามาติดต่อเพื่อแจ้งข้อมูลคนหายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการติดตามซึ่งนำไปสู่ปัญหาคนหายที่เพิ่มมากขึ้น และความล่าช้าในการปฏิบัติงานฯ ของเจ้าหน้าที่มาจากการติดต่อประสานงานที่เป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากปัจจุบันมีทั้งหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนที่ดำเนินการรับแจ้งคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม พร้อมการติดตามประสานงานยังหน่วยงานอื่นๆ โดยการติดต่อ

ประสานงานเพื่อ ได้มาซึ่งข้อมูลอันสำคัญของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามระหว่างหน่วยงานรัฐหรือเอกชน หรือการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐด้วยกันเองนั้นเป็นไปอย่างยากลำบากด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายที่จะให้อำนาจในการติดต่อสื่อสารแก่ผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น รวมถึงข้อจำกัดทางกฎหมายในการเผยแพร่ข้อมูลภายในหน่วยงาน จึงเป็นเรื่องที่ควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นไปอย่างรวดเร็วสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นเมื่อปัญหาการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเกิดจากการปฏิบัติงานฯ ตามข้อจำกัดข้างต้นแล้ว การจะกำหนดแนวทางปฏิบัติในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จำเป็นต้องมีการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการปฏิบัติงานในด้านดังกล่าว

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวการศึกษาไว้เฉพาะกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เนื่องจากการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายเป็นการดำเนินงานเพื่อตามหาบุคคลที่หายไปซึ่งอาจเป็นคนนิรนามที่จะต้องพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริงต้องไปและกรณีของการพิสูจน์ศพนิรนามเป็นกรณีของการพบศพในสถานที่เกิดเหตุที่ไม่สามารถระบุชื่อศพได้ จึงสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ดังนี้แล้วผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งถือได้ว่าเป็นกรณีที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและครอบครัวของเหยื่อเป็นอย่างมาก ประกอบกับวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย เพื่อการพัฒนาและแก้ไขข้อบกพร่องของการปฏิบัติงานและกฎหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามที่เหมาะสมกับสังคมไทย เพื่อผลักดันให้มีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน การสร้างบรรทัดฐานในงานด้านการสืบสวนและการสอบสวน อีกทั้งตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมและรักษาไว้ซึ่งวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมในการที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและความสุขของประชาชนในสังคมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

1.2.3 เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

1.3 คำถามวิจัย

กรณีคนหายส่งผลกระทบต่อสังคมและครอบครัวของคนหายเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่าสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายในประเทศไทยเป็นอย่างไร การวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม มีองค์ประกอบใดบ้างที่ทำให้การติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามประสบความสำเร็จ นำไปสู่การค้นพบและพิสูจน์ทราบ พิสูจน์ศพนิรนาม และจะมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนาการปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

1.4 ขอบเขตการทำวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย มุ่งศึกษาถึงสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยและศึกษาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

1.4.2 ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม จำนวน 11 คน เพื่ออธิบายและวิเคราะห์สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย และการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มบริหารงานยุติธรรม จำนวนทั้งสิ้น 4 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 1 คน ด้านการสืบสวนและการสอบสวน เพื่อให้ข้อมูลในด้านข้อมูลคดี ผู้ทรงคุณวุฒิกรมสอบสวนคดีพิเศษด้านการสืบสวนและการสอบสวน จำนวน 1 คน ด้านการสืบสวนและการสอบสวน เพื่อให้ข้อมูลในด้านข้อมูลคดีที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กองคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม และกลุ่มบริหารจัดการวัดอุทยาน จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 2 คน ได้แก่ นักวิชาการด้านการรวบรวมพยานหลักฐาน

ทางนิติวิทยาศาสตร์ กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มภาคประชาสังคม ได้แก่ ตัวแทนจากสื่อมวลชน จำนวน 1 คน เพื่อให้ข้อมูลในมุมมองของสาธารณะชน และตัวแทนจากองค์กรพัฒนาภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิกระจกเงา จำนวน 1 คน และกลุ่มผู้เสียหายจากกรณีคนหายปละพิสุจน์ศพนินนามหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญหาย จำนวน 3 คน

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

อาชญากรรม หมายถึง การกระทำความผิดทางอาญา โดยอาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมืองผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับโทษ

“คนหาย หมายถึง บุคคลที่หายออกไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่สามารถติดต่อได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่าสี่สิบสี่ชั่วโมง หรือ ไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

“พิสุจน์ศพนินนาม” หมายถึง ศพหรือชิ้นส่วนอวัยวะของมนุษย์ที่ทำให้เชื่อหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีบุคคลใดเสียชีวิตโดยไม่สามารถระบุได้ว่าศพหรือชิ้นส่วนอวัยวะเป็นบุคคลใด

กระบวนการยุติธรรม หมายถึง วิธีดำเนินการให้ความคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพ และให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคลโดยบุคลากรและองค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ

การรวบรวมพยานหลักฐาน หมายถึง สิ่งใดๆ ที่คู่ความทำให้ปรากฏต่อศาล หรือนำเข้าสู่สำนวนความ

นิติวิทยาศาสตร์ หมายถึง การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทุกสาขามาประยุกต์ใช้ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีความเพื่อประโยชน์ในด้านกฎหมายและการลงโทษ

หน่วยงานของรัฐ หมายถึง หน่วยงานของรัฐซึ่งตามกฎหมายมีอำนาจหน้าที่ในการรับแจ้งติดตามสืบสวนสอบสวนหรือพิสูจน์เกี่ยวกับคนหายและพิสุจน์ศพนินนาม

การสืบสวน หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด

การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้ถูกกระทำ ความผิดมาฟ้องลงโทษ

การตรวจสถานที่เกิดเหตุ หมายถึง การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุซึ่งเป็นสถานที่ที่จะพบวัตถุพยานที่เกี่ยวข้องกับเหตุที่เกิดขึ้น ทำให้เราสามารถวิเคราะห์, ตั้งข้อสันนิษฐาน, จำลอง

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้และสามารถสืบสวนสอบสวนให้ทราบว่า ใครเป็นผู้กระทำความผิด, ทำอย่างไร, ด้วยวิธีการใด, เมื่อใด, ที่ไหนประสงค์กระทำต่อสิ่งใด และสาเหตุเพราะอะไร

การตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล หมายถึง การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การแพทย์และวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ในการตรวจพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคล ว่าบุคคลมีชีวิต ศพ เศษชิ้นส่วนของศพ โครงกระดูก เศษชิ้นส่วนกระดูก เลือดหรือเนื้อเยื่อ ตลอดจนคราบต่าง ๆ ที่เกิดจากๆฟเนื้อเยื่อหรือสารคัดหลั่งจากมนุษย์ เป็นใครหรือเป็นของใคร

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

1.6.1 ทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

1.6.2 ทำให้ทราบถึงแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย จากกรณีศึกษารูปแบบต่าง ๆ ในประเทศไทย

1.6.3 ทำให้ทราบถึงแนวทางพัฒนาการปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย เป็นการศึกษาสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย การวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย และเพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาจำเป็นต้องทราบแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยา
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน
- 2.5 สถานการณ์คนหายในประเทศไทย
- 2.6 การสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในต่างประเทศ
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดของการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

แนวคิดเรื่องคนหาย (Missing Person) เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือการย้ายที่อยู่ การประสบอุบัติเหตุหรืออุทกภัย อีกทั้งยังรวมถึงการเปลี่ยนชื่อ-นามสกุลของบุคคลผู้สูญหาย การทำสงครามซึ่งเป็นที่ต้องพลัดพรากจากครอบครัว ทำให้ถึงแก่กรรมหรือต้องไปอยู่ในสถานที่ที่ไม่มีผู้ใดทราบ นอกจากนี้แล้วกรณีคนหายอาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากการก่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่ทำให้บุคคลหายสาบสูญไป เช่น การถูกลักพาตัว ถูกขัง ถูกทำร้ายร่างกายอย่างรุนแรง ถูกล่อลวง หรือการถูกฆาตกรรม เป็นต้น ดังนั้นแล้วกระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการติดตาม การสืบสวนสอบสวน การนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ และการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ รวมถึงกำหนดมาตรการทางอาญาในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

2.1.1 คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ศพนิรนาม” หมายถึง ศพหรือชิ้นส่วนอวัยวะของมนุษย์ที่ทำให้เชื่อหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีบุคคลใดเสียชีวิต โดยไม่สามารถระบุได้ว่าศพหรือชิ้นส่วนอวัยวะเป็นบุคคลใด รวมถึงการให้ความหมายของคำว่า “คนหาย” หมายถึง บุคคลที่หายออกไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่สามารถติดต่อได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่าสี่สิบสี่ชั่วโมง หรือไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ จึงเห็นได้ว่า บุคคลใดๆ หายไปจากภูมิลำเนาของตนเองโดยที่ไม่มีใครทราบหรือติดต่อหรือพบเห็นเลย ระยะเวลาานเท่าใดที่กฎหมายจะอนุญาตให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาจัดการศพสังเคราะห์ได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2564)

จากบทบัญญัติมาตราดังกล่าว บุคคลใด จะต้องเป็นบุคคลผู้ที่ได้หายไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่โดยที่ไม่มีใครทราบได้อย่างชัดเจนว่าบุคคลดังกล่าวนั้นมีชีวิตอยู่หรือไม่ในระยะเวลาห้าปีและให้หมายความรวมถึงระยะเวลาสองปี เจตนาหมายถึงบุคคลที่ได้ทำสงครามและสงครามนั้นได้สิ้นสุดลง บุคคลที่หายไปในช่วงเดินทาง อับปางหรือถูกทำลายให้หายไป รวมถึงเหตุอันตรายที่ไต่สวนไปนั้นและบุคคลนั้นได้ตกอยู่ในอันตรายนดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงกรณีของคนหายกลับไม่มีบทบัญญัติใด ๆ ในประเทศไทยที่กำหนดคำนิยามหรือองค์ประกอบทางกฎหมายไว้อย่างชัดเจน มีเพียงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 61 ได้กำหนดไว้ดังนี้ว่า “...ถ้าบุคคลใดได้ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลาห้าปี เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญก็ได้...” ซึ่งเป็นเพียงการระบุสถานะของบุคคลต้องอาศัยบทบัญญัติอื่นตามประมวลกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทยในการพิจารณาความหมาย ประกอบกับการใช้หลักของสิทธิมนุษยชนในการกำหนดแนวทางของการปฏิบัติต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบ

บุคคลสูญหายจากการถูกบังคับให้สูญหายเป็นกรณีที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่รัฐที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบในการบังคับให้บุคคลคนใดบุคคลหนึ่งได้รับการทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (The International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ คำว่า “การหายสาบสูญโดยถูกบังคับ” หมายถึง การจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือการกระทำในรูปแบบใดๆ ก็ตาม ที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับการอนุญาต การสนับสนุนหรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ ตามมาด้วยการปฏิบัติที่จะ

ยอมรับว่าได้มีการลิดรอนเสรีภาพ หรือการปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ ซึ่งส่งผลให้บุคคลดังกล่าวตกอยู่ภายนอกการคุ้มครองของกฎหมาย...” (UNODC, 2015) โดยประเทศไทยได้มี พระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปราม การทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 กำหนดเจตนารมณ์ตามมาตรา 5 “ผู้ใดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นเกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างร้ายแรงแก่ร่างกายหรือจิตใจ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด...” จะเห็นได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบความหมายดังกล่าวแล้ว มีจุดประสงค์ที่จะกล่าวว่าการบังคับให้สูญหายนั้นมาจากการใช้อำนาจรัฐไปในทางมิชอบ กระทำให้บุคคลนั้นหายไปโดยเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ในกรณีของคนหายมิได้หลายกรณี อาทิเช่น คนหายจากการถูกลักพาตัว คนหายจากการถูกล่อลวง บุคคลผู้ซึ่งหายโดยสมัครใจหรือตั้งใจหาย คนหายจากการแสททางอินเทอร์เน็ต คนหายจากคดีฆาตกรรม คนหายจากอุบัติเหตุและจากอาการป่วยทางสมองซึ่งได้แก่ คนชรา เด็กผู้ที่มีความผิดปกติทางสมองและคนเสียสติหรือคนบ้า เป็นต้น (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2557: ออนไลน์)

2.1.2 ที่มาและสาเหตุของการกระทำผิดและความผิดกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

ปัญหาเรื่องคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากสถานการณ์ของโลกที่มีการย้ายถิ่นที่อยู่ของผู้คน อันเนื่องจากสภาพปัญหาที่ทำกิน การเสื่อมสภาพของพื้นดิน การเกิดภัยธรรมชาติ ตลอดจนปัญหาด้านสังคม การเมือง การปกครอง ทำให้ประชากรในโลกมีการหาแหล่งที่อยู่เพื่อการทำกิน เมื่อมีความต้องการมากขึ้น จึงเกิดเป็นขบวนการนำพาคน ทั้งโดยถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย อันเป็นมูลเหตุให้เกิดการหายตัวไปซึ่งเกี่ยวข้องกับกรณีคนหายที่อาจจะนำไปแสวงหาผลประโยชน์โดยนำคนไปใช้งานในรูปแบบต่างๆ เช่น นำไปเป็นขอทาน นำไปค้าบริการทางเพศ นำไปใช้แรงงาน ผู้กระทำผิดอาจเป็นทั้งคนเดียวหรือเป็นขบวนการที่มีการดำเนินการทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ อีกทั้งในกรณีของคนหายที่ยังคงเป็นที่เคลือบแคลงใจว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ โดยที่การสืบสวนสอบสวนในหลายต่อหลายครั้งอาจจะพบศพซึ่งมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคนหาย กล่าวคือ กรณีของคนหายอาจเสียชีวิตได้ในเวลาต่อมา ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับกรณีพิสูจน์ศพนิรนามที่ยังเป็นปัญหาของประเทศไทยด้วยเช่นกัน (ศิริ, 2563)

จากการตรวจสอบสถิติข้อมูลคนหายของศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ มูลนิธิกระจกเงาพบว่า มีจำนวนคนหายในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นซึ่งมากกว่า 3,000 ราย โดยส่วนหนึ่งของคนหายมาจากการพลัดหลงที่ยังตามหาไม่พบและอาจตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ได้ โดยสภาพปัญหาของคนหายที่ภาครัฐควรให้ความสนใจมากที่สุดในปัจจุบันคือปัญหาของคนหายในกลุ่มผู้ที่อ่อนแอ อาทิเช่น เด็กหรือคนชรา อีกทั้งปัญหาของคนหายดังกล่าวไม่ได้มีเพียงมิติเดียว

แต่ในอนาคตอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาจนกลายเป็นวิกฤตของประเทศได้สำหรับปัญหาที่สำคัญคือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเบาะแสเกี่ยวกับปัญหาคนหายได้ จึงทำให้การปฏิบัติงานไม่มีการส่งต่อข้อมูลและการดำเนินงานอยู่ในลักษณะต่างหน่วยต่างทำและระเบียบการเกี่ยวกับคนหายที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นระเบียบที่ซึ่งบังคับใช้มานานไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานจริง อีกทั้งยังพบว่าพนักงานสอบสวนหลายพื้นที่ไม่ทราบข้อเท็จจริงถึงแนวทางปฏิบัติเรื่องคนหายดังกล่าวนี้ทำให้ไม่สามารถดำเนินการผู้ที่กระทำผิดและกำหนดบทลงโทษ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของกระบวนการยุติธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้การพิสูจน์ทราบผู้ที่กระทำผิดก็ดีหรือติดตามคนหายนั้นกรณีดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความรู้ด้านการสืบสวนสอบสวน รวมทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังกล่าวเพื่ออำนวยความสะดวกกับผู้ที่ได้รับผลกระทบและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อบทลงโทษตามกฎหมาย ดังนั้นเมื่อสามารถเชื่อมโยงข้อมูลและพยานหลักฐานมาประกอบการพิจารณาและเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การสืบหาคนหายรวมถึงการดำเนินคดีทางอาญาและกำหนดบทลงโทษต่อผู้กระทำความผิดกรณีคนหายได้ ((สบคน.ตร.). 2563)

2.1.3 รูปแบบของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

ปัญหาคนหายยังคงเป็นสถานการณ์ทางสังคมที่มีความรุนแรงและสร้างผลกระทบต่อจิตใจของคนในครอบครัวและสร้างความกังวลใจตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ประสบปัญหาเป็นอย่างมาก ซึ่งประเด็นปัญหาในกรณีคนหายถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและนับว่าเป็นวาระสำคัญที่หลายประเทศให้ความสำคัญและเร่งดำเนินการหามาตรการและนโยบายในการรับมือ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมและการป้องกันและจัดการกับประเด็นคนหาย ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติสำหรับการป้องกันและจัดการกับปัญหาดังกล่าวยังขาดทิศทาง แนวทางและนโยบายที่มีความไม่ชัดเจน รวมถึงขาดกลไก หรือกระบวนการในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและมีมาตรฐานคุณภาพในกระบวนการปฏิบัติงาน เช่น การแจ้ง การติดตาม การพิสูจน์เอกลักษณ์หรือการพิสูจน์ศพในทางนิติวิทยาศาสตร์ ตลอดจนขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานหรือส่วนราชการที่มีบทบาททับซ้อนกัน จึงเป็นที่มาของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, 2560) เพื่อเสริมประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรม และการสร้างความเท่าเทียมกันของประชาชนในสังคมที่สมควรได้รับการจัดการและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

อย่างเป็นทางการและทันต่อสถานการณ์ซึ่งแนวทางสำคัญของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ มีเป้าหมายเพื่อสร้างนโยบายยุทธศาสตร์และแผนการปฏิบัติในการรับมือ ป้องกันและจัดการ

ในการสืบสวนติดตามคนหายเพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขระเบียบหรือข้อกฎหมายต่างๆที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการสืบสวนติดตามคนหาย โดยสรุปแล้วสามารถจำแนกได้เป็น 7 กรณี (สินลอมมา, 2551) เป็นดังนี้

1) กรณีคนหายจากการถูกลักพาตัว ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อส่วนใหญ่จะเป็นเด็กและเยาวชนทั้งเพศชายและเพศหญิง วัตถุประสงค์หลักในการลักพาตัวมีอยู่ 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การลักพาตัวเพื่อการค้ามนุษย์อาจถูกขายเป็นลูกบุญธรรมของชาวต่างชาติ หรือถูกนำเข้าสู่ขบวนการค้ามนุษย์ในรูปแบบขอทาน แรงงานทาสตามโรงงาน (2) ลักพาตัวเด็กเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศ ส่วนใหญ่เป็นมิชชันนารีที่มีความผิดปกติทางจิตชอบร่วมเพศกับทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย (3) การลักพาเด็กเพื่อบังคับให้เข้าร่วมขบวนการมิชชันนารี โดยให้เด็กเป็นลูกน้อง ลูกมือ หรือเข้าร่วมแก๊งเพื่อทำการชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ และความผิดอื่น ๆ การดำเนินการติดตามสืบสวนคนหายคดีลักพานี้ต้องใช้กระบวนการสืบสวน สอบสวนที่รัดกุม รอบคอบ และการวางแผนที่แยบยล เนื่องจากผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำผิดส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอิทธิพล ในบางครั้งมีการติดต่อกับประเทศที่สองหรือสาม เนื่องจากการลักพาตัวมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อก้ำขบวนการค้ามนุษย์หรืออาชญากรรมข้ามชาติ

2) กรณีคนหายจากการถูกล่อลวง ส่วนใหญ่ถูกล่อลวงเพื่อประโยชน์ทางเพศผู้ที่ตกเป็นเหยื่อส่วนใหญ่จะเป็นเด็กวัยรุ่นหญิงอายุระหว่าง 12 - 17 ปี โดยส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงจะมีความเต็มใจที่จะหนีออกจากบ้านไปอยู่กับฝ่ายชาย เนื่องจากเกิดความรักรักใคร่ชอบพอกัน จึงหนีตามกันไป หรือบางคนอาจถูกหลอกลวงโดยการตีสนิทว่าจะพาไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วกลับถูกนำไปค้าประเวณีการดำเนินการติดตามสืบสวนคนหายประเภทนี้ อาจไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ตกเป็นเหยื่อและบางครั้งพยานหลักฐานมีน้อยเพราะส่วนใหญ่เด็กจะปิดบังไม่ต้องการให้ผู้ใหญ่รู้ว่ากำลังคบหาอยู่กับใครเมื่อหายตัวไปจากบ้านก็จะกลับมาเอง บางส่วนเจ้าหน้าที่ที่สามารถติดตามกลับคืนมาได้แต่ส่วนใหญ่ถ้าเป็นลูกสาวเมื่อกลับคืนมาแล้ว พ่อแม่ ผู้ปกครองมักจะไม่ต้องการให้ดำเนินคดีกับฝ่ายชายเนื่องจากกลัวว่าจะอับอายหรือเสียชื่อเสียง

3) กรณีคดีคนหายโดยสมัครใจหรือตั้งใจหายกรณีดังกล่าวนี้มีความใกล้เคียงกับคดีล่อลวงทางเพศ เนื่องจากกรณีนี้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมีความตั้งใจที่จะหายไป เช่น เด็กเร่ร่อน หนีคดียาเสพติด หนีมาเพีย หนีไปมีภรรยาใหม่ซึ่งคนหายเหล่านี้มักจะมีปัญหาจากการดำเนินชีวิตหรือปัญหาส่วนตัวการดำเนินการติดตามสืบสวนคนหายประเภทนี้อาจไม่ประสบความสำเร็จเพราะบางคดีคนหาย

วางแผนการหนีไว้อย่างแยบยลทำให้การสะกดรอยและหาพยานหลักฐานทำได้ยาก เพราะไม่อาจวิเคราะห์สาเหตุการหายได้หรือถ้าหากวิเคราะห์ได้ก็ไม่ทราบว่าจะไปตามที่ใด

4) กรณีคดีคนหายจากการแหกทางอินเทอร์เน็ต คนหายประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และอยู่ในช่วงวัยรุ่นจะมีลักษณะการหายคล้ายคลึงกับการถูกล่อลวงทางเพศและการหายโดยสมัครใจแต่แตกต่างกันตรงที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องนำทางการดำเนินการติดตามสืบสวนคนหาย ประเภทนี้สามารถสืบสวนจากอีเมลส่วนตัว หรือการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งอาจทำให้พบข้อมูลการแหกของเด็กเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมากำหนดวางแผนการสืบหาตัวคนหายต่อไป

5) กรณีคนหายจากคดีฆาตกรรม คนหายประเภทนี้ส่วนใหญ่จะมีสาเหตุการหาย 3 ประเภท ใหญ่ๆ ประเภทแรกถูกฆาตกรรมเนื่องมาจากเรื่องชู้สาว ประเภทที่สองถูกฆาตกรรมเนื่องมาจากเรื่องความขัดแย้งทางธุรกิจ ประเภทที่สามถูกฆาตกรรมเนื่องมาจากเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ เป็นต้น การสืบสวนติดตามหาคนหายประเภทนี้ มีขั้นตอนการสืบสวนที่ค่อนข้างซับซ้อนที่สำคัญจะต้องสืบสวนเพื่อให้พบศพคนหายก่อน จนสามารถนำไปสู่การตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์ยืนยันตัวบุคคลได้ ส่วนความซับซ้อนนอกจากจะต้องพิสูจน์ว่าผู้ตายเป็นใครแล้วยังสืบสวนหาญาติผู้ตายและสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดหรือฆาตกรด้วย

6) กรณีคดีคนหายจากอุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติ หรือหายโดยไม่ทราบสาเหตุ คนหายประเภทนี้เกิดขึ้นได้กับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ และทุกสถานที่การสืบสวนติดตามหาคนหายประเภทอุบัติเหตุหรือการเกิดภัยธรรมชาติ เป็นเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าได้และบางครั้งเมื่อเกิดขึ้นก็ไม่สามารถรับมือได้อย่างทันถ่วงที เช่น กรณีภัยพิบัติจากเหตุการณ์สึนามิ ไฟไหม้ซานติก้าผับ เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้ จะมีผู้สูญเสียชีวิตหรือสูญหายจำนวนมาก บางครั้งเมื่อพบผู้บาดเจ็บศพ หรือชิ้นส่วนของศพก็ไม่สามารถทราบได้ว่าเป็นใคร ดังนั้น การรับแจ้งความคนหายหรือการสืบหาญาติของผู้สูญหาย จึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากต้องนำข้อมูลของบุคคลที่สงสัยว่าจะหายไปเหล่านี้ มาทำการเปรียบเทียบกับศพ หรือชิ้นส่วนของศพ โดยนำความรู้ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ เช่น การตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลจาก ฟัน ลายนิ้วมือ หรือ DNA

7) กรณีคดีคนหายจากอาการป่วยทางสมอง คนหายประเภทนี้มี 3 ประเภท คือ (1) คนชรา ที่อายุมากจดจำอะไรไม่ค่อยได้ มีอาการหลง ๆ ลืม ๆ (2) เด็กที่มีความผิดปกติทางสมองหรือผู้ใหญ่ที่ป่วยเป็นโรค อัลไซเมอร์ (ความจำเสื่อม) 3) คนเสียสติหรือคนบ้าที่ไม่สามารถรับรู้อะไรได้มีเพียงอารมณ์เดียว คือ การทำตามใจตนเองโดย ไม่สนใจใคร ไม่สนใจตนเอง ไม่สนใจสังคมแต่จะทำทุกอย่างตามสัญชาตญาณ จึงทำให้คนเสียสติส่วนมากกลายเป็นคนหาย ดังนั้นจะเห็นว่าการสืบสวน

ติดตามหาคนหายประเภทคนชรา เด็กที่มีความผิดปกติทางสมองส่วนใหญ่จะมีญาติหรือพยาบาลคอยดูแล ที่หายออกมาบ้านอาจเนื่องมาจากหลงทางหรือหายไปโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่ถ้าเป็นคนหายประเภทเสียสติ หรือคนบ้าส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีญาติมารับตัวกลับบ้าน ซึ่งอาจเป็นเพราะปัญหาด้านเศรษฐกิจทำให้ครอบครัวยังไม่พร้อมในการเลี้ยงดู จำเป็นต้องนำตัวไปฝากไว้ที่มูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์ต่างๆ และในบางครั้งเมื่อสบโอกาสคนหายประเภทนี้ก็จะหลบหนีออกมา

ในการกำหนดรูปแบบของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเพื่อเป็นการกำหนดทิศทางของการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการสร้างประสิทธิภาพในทางปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามด้วยกลไกและระบบที่มีมาตรฐานคุณภาพ ตลอดจนมุ่งสร้างการบูรณาการ ความร่วมมือของหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนที่ได้มีการร่วมกันในการดำเนินการจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันซึ่งจะเห็นว่ากรณีของคนหายสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายกรณี ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรณีศึกษาไว้จำนวน 5 กรณี คือ 1. สูญหายจากการบังคับให้สูญหาย 2. สูญหายจากการพลัดหลงกรณีมีโรคประจำตัว 3. สูญหายจากภัยธรรมชาติ 4. คนหายที่ถูกพบเป็นศพ และ 5. สูญหายจากการถูกทำให้สูญหาย เนื่องจากเป็นกรณีที่พบว่ามีอัตราทางสถิติในการหายตัวและพบเป็นศพนิรนามเป็นจำนวนมาก รวมถึงมีลักษณะพฤติกรรมที่ซับซ้อนมากกว่ากรณีอื่นๆ

ไม่ว่าจะเป็นกรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศการสู้รบในประเทศส่งผลให้แรงงานข้ามชาติเกิดการลี้ภัยออกนอกประเทศและสูญหายไปเพราะไม่สามารถติดต่อหรือส่งข่าวสารไปยังครอบครัวและขาดการติดต่อสื่อสาร อันนำไปสู่การแยกออกจากครอบครัวเป็นระยะเวลายาวนานล้วนเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการสูญหายของบุคคลได้ รวมทั้งกรณีของกองกำลังติดอาวุธหรือกรณีกลุ่มติดอาวุธที่หายไปในช่วงการปฏิบัติงานและเหยื่อที่อาจเสียชีวิตโดยร่างกายอาจถูกฝังหรือถูกทำลาย ซึ่งก่อนการตรวจพิสูจน์มักจะไม่สามารถทราบบันทึกข้อมูลใด ๆ ของบุคคลหรือผู้เสียชีวิต เนื่องจากเหยื่อหรือศพที่พบอาจถูกปิดบังหรือถูกทำลาย รวมถึงการถูกจับลักพาตัว กักขังในสถานที่ลับทำให้ไม่สามารถทราบข้อมูลของผู้เสียหายได้ (Chattopadhyay, 2013) จากกรณีดังกล่าวนี้จึงถือเป็นปัญหาสำคัญในการพิสูจน์ตัวตนของบุคคลซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ หน่วยงานในการติดตามหาคนหายหรือการพิสูจน์เพื่อยืนยัน รวมถึงจากการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้บุคคลผู้สูญหายสามารถกลับคืนมาสู่ครอบครัวหรือญาติของผู้เสียชีวิตได้ อีกทั้งสืบสวนผู้กระทำผิดกรณีดังกล่าวต่อการกำหนดบทลงโทษทางอาญาต่อไป

2.1.3 การปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่มีสภาพบังคับในกรณีคนหายและพิสุจน์ศพนิรนาม ซึ่งเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายที่ยังไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ทำให้งานเป็นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากเป็นส่วนที่จะต้องมีการนำมาวิเคราะห์ถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดให้มีความยืดหยุ่นต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม มีการปรับปรุงรูปแบบการค้นหาให้มีความกระชับและง่ายต่อการบริหารจัดการข้อมูล เมื่อเทียบกับการบริหารจัดการข้อมูลของต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะในประเทศญี่ปุ่นหรือสหรัฐอเมริกา ได้มีการจำแนกประเภทบุคคลหาย เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เพื่อง่ายต่อการค้นหาข้อมูลและรวบรวมข้อมูลให้อยู่ในชุดข้อมูลเดียวกัน และหากประเทศไทยสามารถยกระดับศักดิ์กฎหมายให้มีการขับเคลื่อนในเรื่องการติดตามคนหาย คนนิรนามและพิสุจน์ศพนิรนามได้ก็จะได้ชื่อว่าเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียหรือในโลกที่ได้มุ่งเน้นความสำคัญกับปัญหาคนหายมีการออกและบัญญัติกฎหมายเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ทั้งยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานภายนอกได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลในการปฏิบัติงานด้านคนหาย คนนิรนามและพิสุจน์ศพนิรนามให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ในอนาคต (พลศึก, 2565)

อย่างไรก็ตามการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหาย คนนิรนามและพิสุจน์ศพนิรนามของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กำหนดไว้ว่า การที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพก็จำเป็นที่จะต้องมีการยกระดับศักดิ์กฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ซึ่งในอนาคตหากมีการตราหรือร่างพระราชบัญญัติการปฏิบัติงานด้าน คนหาย คนนิรนามและพิสุจน์ศพนิรนาม ก็จะช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน โดยการยกระดับศักดิ์กฎหมาย นี้ควรมีรายละเอียดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ ดังนี้ 1) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหมวดการปฏิบัติงานด้านคนหาย คนนิรนาม และพิสุจน์ศพนิรนาม 2) รับแจ้งคนหาย คนนิรนามและพิสุจน์ศพนิรนาม ที่ประกอบด้วย การรับแจ้งคนหาย การบันทึกข้อมูล ในระบบ CIR การรับแจ้งคนนิรนาม และการรับแจ้งพิสุจน์ศพนิรนาม 3) มีบทบัญญัติกฎหมายหมวดการตรวจพิสุจน์การเก็บข้อมูลอัตลักษณ์บุคคล วิธีการตรวจพิสุจน์ และการรายงานผลการตรวจพิสุจน์ 4) มีบทบัญญัติด้านการเผยแพร่ข้อมูลคนหายและพิสุจน์ศพนิรนามให้สามารถเปิดเผยข้อมูล ได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด รวมถึงมีช่องทางการเผยแพร่ภาพคนหายและพิสุจน์ศพนิรนามได้ 5) มีบทบัญญัติด้านการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคมและการจัดตั้งกองทุน ในการสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหาย พิสุจน์คนนิรนามและพิสุจน์ศพนิรนาม 6) ควรมีการขับเคลื่อนและผลักดันให้มีการร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับคนหายและพิสุจน์ศพนิรนาม ดังนั้นกรณีของคนหายและ

พิสูจน์ศพนินนาม การปฏิบัติงานด้านดังกล่าวจะให้ความสำคัญในการรับเรื่อง การรวบรวม การตรวจสอบ และประสานข้อมูลเกี่ยวกับคนหายคนนินนามและพิสูจน์ศพนินนามจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และจัดทำข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนระดับชาติเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนินนามและการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล จัดทำรายงานผลการตรวจพิสูจน์ การช่วยเหลือ การสนับสนุน และประสานงานการติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนินนาม แก่หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายภาคเอกชนและประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนินนาม โดยการดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาระบบการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนินนามและอนุกรรมการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของการสนับสนุนการปฏิบัติงานตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนินนาม พ.ศ. 2558 และปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย (สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, 2560)

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์

ในปัจจุบันกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนินนามยังคงเป็นปัญหาสำคัญและมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหานี้มาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่หยุดนิ่ง ทำให้รูปแบบของกรณีดังกล่าวพัฒนาไปอย่างสลับซับซ้อนยากต่อการติดตามยิ่งโลกยุคนี้ อยู่ในยุคไอทีการตามล่าตัวคนร้ายจึงมีความลำบากยิ่งขึ้น การสืบสวนสอบสวนหาพยานหลักฐาน เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงแห่งคดีและนำผู้กระทำผิดมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจึงเป็นงานท้าทายตำรวจ การนำหลักการและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้พิสูจน์หลักฐานประกอบการวินิจฉัยคดีความเพื่อค้นหาผู้กระทำผิดรวมทั้งผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมในการตัดสินคดีต่าง ๆ โดยได้มีการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนงานยุติธรรม จึงเป็นศาสตร์ยุคใหม่ที่เรียกว่า “นิติวิทยาศาสตร์” จะนำไปสู่การปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนินนาม โดยเป็นการนำองค์ความรู้ที่ใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมผ่านวิทยาการทางการแพทย์และการสืบสวนและการสอบสวนของตำรวจจุดประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกกับผู้เสียหายและเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีได้อย่างโปร่งใสและสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, 2559)

พยานหลักฐานนั้นหมายถึงสิ่งใดก็ตามที่สามารถจับต้องได้ตามกฎหมายและเป็นสิ่งที่สามารถเสนอในชั้นศาลเพื่อพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงในคดีได้ (และคณะ, 2546) และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 “พยานหลักฐาน หมายถึง พยานวัตถุ พยานเอกสารหรือพยานบุคคล ตลอดจนหลักฐานอื่นๆ ซึ่งอาจใช้เป็นเครื่องพิสูจน์การกระทำความผิดได้ พยานหลักฐานนี้มีบทบาทสำคัญต่อการใช้ดุลยพินิจของศาลในการชั่งน้ำหนักเพื่อทำการวินิจฉัยพิพากษาลงโทษจำเลย ซึ่งถ้าหากพยานหลักฐานนั้นยังมีข้อสงสัยหรือไม่มีความน่าเชื่อถือเพียงพอศาลก็ไม่อาจที่จะตัดสินลงโทษจำเลยได้...” เมื่อกล่าวถึงพยานวัตถุไม่อาจให้คำจำกัดความอย่างง่ายๆ สั้นๆ ที่ได้ใจความที่ถูกต้องที่สุดได้เพราะทุกสิ่งทุกอย่างนั้น หากอยู่ในสถานะที่เหมาะสมก็สามารถที่จะกลายเป็นพยานวัตถุได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่สามารถใช้พิสูจน์ได้ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ใช้บอกได้ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดและสามารถเชื่อมโยงผู้กระทำความผิดเข้ากับอาชญากรรมหรือผู้เคราะห์ร้ายได้ก็ถือว่าเป็นพยานวัตถุเช่นเดียวกับที่ Dr.Richard Saferstein (Criminalistics : An Introduction to Forensic Science. 1995) ได้กล่าวไว้ว่า "Physical evidence encompasses any and all objects that can establish that a crime has been committed or can provide a link between a crime and its victim or a crime and its perpetrator (P., 2004)

สำหรับประวัติของการพิสูจน์หลักฐานเริ่มปรากฏขึ้นมาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 18 โดยอัลฟองเซ เบอทิลดอง เป็นบุคคลแรกในการวางรากฐานของการ Identification เมื่อปี ค.ศ.1879 โดยใช้หลักการชี้ตัวบุคคล ที่เรียกว่า Anthropometry ซึ่งมีหลักการว่า "บุคคลสองคนไม่มี โอกาสที่จะมีขนาดร่างกายตรงกันได้ทุกประการ" เขาได้จัดระบบการวัดขนาดของอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกายไว้เพื่อเป็นหลักฐานการชี้ตัวบุคคล จนเป็นที่ยอมรับของทุกองค์กรตำรวจและส่วนหนึ่งก็คือ การใช้ภาพแสดงลักษณะบุคคล (Portrait Parle) ต่อมาปี พ.ศ. 2435 เซอร์ ฟรานซิส กาลตัน นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ เป็นผู้ริเริ่มค้นคว้าเรื่องลายนิ้วมือและพบว่า ลายนิ้วมือของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่สืบทอดไปถึงลูกหลาน เป็นความเด่นชัดทางมานุษยวิทยาและสามารถนำลายพิมพ์นิ้วมือมาเปรียบเทียบชี้ยืนยันตัวบุคคล ได้ดีพิมพ์บทความทางวิชาการเป็นครั้งแรก เกี่ยวกับระบบแบบแผนลายนิ้วมือที่สามารถระบุบุคคลได้ด้วยลักษณะพิเศษของลายเส้นบนลายนิ้วมือที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะบุคคลที่เรียกว่า จุดสำคัญ (minutiae point) ซึ่งสามารถคงทนอยู่ได้ทนทานถาวรตลอดอายุของบุคคลนั้น และได้เขียนหนังสือชื่อ Fingerprints ซึ่งกล่าวถึงวิธีพิสูจน์หลักฐานตัวบุคคล ระบบพิสูจน์ลายนิ้วมือโดยใช้จุดสำคัญของกาลตันนี้ยังคงใช้กันอยู่ในปัจจุบัน และมีการพัฒนาการเก็บไว้ในเครื่องตรวจลายนิ้วมืออัตโนมัติ (AFIS) (แชมสุวรรณวงศ์, 2546)

นอกจากนี้ในช่วงสมัยเดียวกัน Edmond Locard ผู้ให้กำเนิดทฤษฎี Locard's Exchange Principle Theory ชาวฝรั่งเศสได้ทำการบุกเบิกด้านวิทยาศาสตร์และด้านอาชญากรรม โดยมีความเชื่อว่า ทุกวิธีการในวิชาที่เกี่ยวกับธรรมชาติโดยตรงสามารถคัดแปลงมาใช้ งานในด้านการเปรียบเทียบเพื่อชี้ยืนยันตัวบุคคลและเป็นประโยชน์ทางการสืบสวน ซึ่งเป็นที่มาของทฤษฎีที่ว่า เมื่อวัตถุสองสิ่งกระทบกันย่อมเกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (Every contact leaves a trace) ทฤษฎีของ Locard ก่อให้เกิดแนวคิดในการเชื่อมโยงพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นรากฐานในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสถานที่เกิดเหตุในปัจจุบัน

งานพิสูจน์หลักฐานได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการสร้างเครื่องมือวิทยาศาสตร์ใหม่ๆ เช่น เครื่อง SEM ,เครื่อง XRF ฯลฯ หรือการพัฒนาเทคนิคในการตรวจพิสูจน์ เช่น เทคนิค PCR , เทคนิคการตรวจหารอยลายนิ้วมือที่ผิวหนังมนุษย์ ฯลฯ ในปัจจุบันขอบเขตของงานพิสูจน์หลักฐาน ประกอบด้วย การตรวจลายนิ้วมือ ฝ่ามือและฝ่าเท้า (Fingerprint, Palm print, Footprint) รวมทั้งระบบตรวจลายพิมพ์นิ้วมืออัตโนมัติ (AFIS) การตรวจเอกสาร (Document) ได้แก่ การตรวจหมึกพิมพ์ ตรวจลายเซ็น ลายมือเขียน ตรวจอายุเอกสาร การตรวจอาวุธปืน และกระสุนปืน (Forensic Ballistics) การตรวจสถานที่เกิดเหตุและการถ่ายรูป (Crime Scene Investigation and Forensic Photography) การตรวจทางเคมีและฟิสิกส์ (Forensic Chemistry & Physics) เช่น การตรวจวิเคราะห์สารต่างๆ ตรวจร่องรอยการเจ็บขจรนรถ การตรวจพยานวัตถุทางชีววิทยา (Biological Trace Evidence) เช่น ตรวจเส้นผม เลือด อสุจิ การตรวจทางพิษวิทยา (Forensic Toxicology) ได้แก่ การตรวจสารเสพติด(ยาบ้า ยาไอซ์ ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน) การตรวจสารพิษหรือสารหนู เป็นต้น (เตชะสมบูรณ์, 2563)

2.2.1 คำจำกัดความเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์

นิติวิทยาศาสตร์ (Forensic Science) คือ การนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทุกสาขามาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในด้านกฎหมายทั้งประโยชน์ทางนิติบัญญัติในเรื่องการออกกฎหมายและประโยชน์ของการคลี่คลายปัญหาและการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีความเพื่อผลในการบังคับใช้กฎหมายและการลงโทษ นิติวิทยาศาสตร์ (เตชะสมบูรณ์, 2563) จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.4.1.1 นิติวิทยาศาสตร์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น วิชาพิสูจน์หลักฐานรวมถึงการตรวจสถานที่เกิดเหตุและเก็บรวบรวมวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุ

2.4.1.2. นิติวิทยาศาสตร์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์โดยการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม เช่น

1. นิติเวชศาสตร์ (Legal Medicine หรือ Forensic Medicine) หมายถึง วิชาแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและยังรวมถึงวิชากฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์และการประกอบวิชาชีพของแพทย์ด้วย ขอบเขตของวิชานิติเวชศาสตร์ในปัจจุบันกว้างขวางมาก

2. นิติวิศวกรรมศาสตร์ (Forensic Engineering) ตามปกติอาชีววิศวกรจะศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ร่วมกับวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ การใช้ความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา ต่าง ๆ มักจะเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันของผู้มีอาชีพในสาขาดังกล่าวเสมอ แต่ยังมีวิศวกรอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ในการนำความรู้และประสบการณ์ทางวิศวกรรมศาสตร์มาใช้เพื่อเป็นประโยชน์แห่งกฎหมาย คำร้องส่วนใหญ่มักจะเป็นทางด้านการพิจารณาข้อพิพาททางแพ่งระหว่างคู่กรณีสองฝ่ายนาน ๆ ครั้งจึงจะมีความจำเป็นต้องใช้ความรู้ทางด้านนี้เพื่อประโยชน์ทางคดีอาญาบ้าง ผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรนั้นจะต้องสร้างชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสาขาของตนก่อนที่จะได้รับรองในฐานะผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรมศาสตร์ในขบวนการยุติธรรม ปัญหาที่นิติวิศวกรรมจะให้ความช่วยเหลือได้นั้นมีมากมายพอ ๆ กับจำนวนของสาขาวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรศึกษาของมหาวิทยาลัยอันได้แก่ การศึกษาถึงพฤติการณ์ของความล้มเหลวของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจนเป็นเหตุให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย การศึกษาเกี่ยวกับต้นเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าควรจะเป็นความรับผิดชอบของผู้ใด การศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุของเพลิงไหม้ ลักษณะการลุกลามและสาเหตุของการระเบิด เป็นต้น

3. นิติทันตวิทยา (Forensic Odontology) เป็นการนำความรู้ทางทันตวิทยาใช้ในกระบวนการยุติธรรม เช่น การตรวจพิสูจน์ฟันที่พบในสถานที่เกิดเหตุเครื่องบินตก โดยการนำมาเปรียบเทียบกับฟิล์มเอ็กซเรย์จากประวัติการทำฟันเพื่อยืนยันว่าผู้เสียชีวิตเป็นใคร

4. นิติเภสัชวิทยา (Forensic Pharmacology) เป็นการนำความรู้เกี่ยวกับยามาใช้กระบวนการยุติธรรม เช่น ยาพิษ ยาที่มีผลต่อจิตและประสาท ยาที่เป็นอันตราย เป็นต้น

5. นิติมานุษยวิทยา (Forensic Anthropology) เมื่อมีการค้นพบโครงกระดูกที่ต้องสงสัยว่าเป็นมนุษย์หรือไม่ ณ ที่ใด โอกาสที่จะเรียกใช้นักวิทยาศาสตร์ที่อยู่ในสาขามานุษยวิทยานั้นมีมากทีเดียวที่จะเห็นได้เด่นชัดได้แก่กรณีของการเกิดอุบัติเหตุซึ่งมีผู้ประสบเคราะห์กรรมเป็นจำนวนมากและไม่อาจทราบจากสภาพร่างกายที่หลงเหลืออยู่ว่าเป็นผู้ใดบ้างนั้นนักมานุษยวิทยาจะมีบทบาทเป็นอย่างมากเพราะไม่เพียงแต่ต้องเป็นผู้ยืนยันการตายเท่านั้นยังต้องระบุให้แน่ชัดว่าเป็นผู้ใดเพื่อ

การตัดสินใจเกี่ยวกับสินไหมทดแทนประกอบการฟ้องร้องทางแพ่งหรือการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สิน การวิเคราะห์เกี่ยวกับกระดูก โครงร่างมนุษย์ โดยเริ่มต้นศึกษาตั้งแต่มนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์เป็นต้น มา เทคนิคต่าง ๆ ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้สามารถบอกอายุ เพศ เชื้อชาติ และ โครงร่างของผู้ตาย นั้น นับเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์เป็นอย่างมากในการสืบสวน

6. นิติกีฏวิทยา (Forensic Entomology) เป็นการศึกษาถึงแมลงและหนอนที่เกี่ยวข้องกับคดี เช่น การพิสูจน์ชนิดของแมลงในศพซึ่งจะนำไปสู่ระยะเวลาในวงจรชีพและทำให้ทราบเวลาตาย โดยประมาณของศพได้

ดังนั้นแล้วในปัจจุบันจึงมีการนำเอาความรู้ในด้านนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ประกอบใน กระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการคลี่คลายคดี การพิจารณาข้อเท็จจริงประกอบกับพยานหลักฐาน ทางนิติวิทยาศาสตร์ ดังนั้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการนำองค์ความรู้ทางด้านนิติ วิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามใน ประเทศไทย เนื่องจากการสืบสวนและการสอบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งอาจถือได้ ว่าเป็นหนึ่งในคดีที่มีความเชื่อมโยงกับคดีฆาตกรรมหรือไม่อย่างไรและจะนำวิธีทางนิติ วิทยาศาสตร์มาอธิบายถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในการคลี่คลายคดีและหาตัวผู้กระทำความผิด ต่อไป

2.2.2 ความสำคัญของนิติวิทยาศาสตร์

การที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ สำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะจะต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานมายืนยันให้ สามารถพิสูจน์ความผิด ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว อาทิเช่น ประเทศญี่ปุ่น ยุโรป และสหรัฐอเมริกา ได้มี การนำเอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ มาพัฒนาใช้ในการตรวจพิสูจน์ หลักฐานต่างๆให้ได้ผลที่ถูกต้องแท้จริงตามหลักวิทยาศาสตร์เพื่อติดตามเอาตัวผู้กระทำความผิด มาลงโทษ จากประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นจึงมีการนำเอานิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในขอบเขตโดยทั่วไป (เต ชะสมบูรณ์, 2563) เป็นดังนี้

- 2.4.2.1 การตรวจสถานที่เกิดเหตุและการถ่ายรูป (Crime Scene Investigation and Forensic)
- 2.4.3.2 การตรวจลายนิ้วมือ ฝ่ามือ ฝ่าเท้า (Fingerprint, Palmprint, Footprint)
- 2.4.3.3 การตรวจเอกสาร (Document) เช่น ตรวจลายเซ็น ลายมือเขียน
- 2.4.2.4 การตรวจอาวุธปืน และกระสุนปืนของกลาง (Forensic Ballistics)

2.4.2.5 การตรวจทางเคมี (Forensic Chemistry) เช่น ตรวจวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของสารต่างๆ

2.4.2.6 การตรวจทางฟิสิกส์ (Forensic Physics) เช่น ตรวจร่องรอยการเกี่ยวชนรถ

2.4.2.7 การตรวจทางชีววิทยา (Biological Trace Evidence) เช่น ตรวจเส้นผม เลือด อสุจิ และการตรวจรหัสพันธุกรรม (DNA) เป็นต้น

2.4.2.8 การตรวจทางนิติเวช (Forensic Medicine) ได้แก่ งานนิติพยาธิ งานนิติวิทยา งานชีวเคมี

2.4.2.9 การตรวจพิสูจน์อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ เช่น การตัดต่อสื่อบันทึกเสียง วิดีโอ สตรีมมิ่ง เปรียบเทียบร่องรอยบนแผ่นซีดี

พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้นมีน้ำหนักและเป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศ เมื่อพิจารณาความสำคัญของนิติวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นสาขาใดก็ตามของนิติวิทยาศาสตร์นั้นต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการนำความรู้ทางวิชาการผนวกเข้ากับประสบการณ์และความชำนาญมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมในกรณีที่เกี่ยวข้องระหว่างกฎหมายและวิทยาศาสตร์ กล่าวโดยสรุปในการพิจารณาคดีกรณีคนหายมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการนำความรู้ทางวิชาการผนวกเข้ากับเหตุการณ์และความชำนาญมาประยุกต์ใช้เพื่อพิจารณาคดีและเพื่อประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมในกรณีที่เกี่ยวข้องระหว่างกฎหมายและวิทยาศาสตร์

2.2.3 การตรวจพิสูจน์ทางนิติเวชศาสตร์

นิติเวชศาสตร์ (Forensic Medicine) เป็นสาขาวิชาหนึ่งของวิชาแพทยศาสตร์โดยประกอบด้วยคำสองคำ คือ “นิติ” ซึ่งแปลว่ากฎหมาย และเวชศาสตร์ซึ่งแปลว่า “วิชาแพทย์” (อิง ประพันธ์, 2548) ดังนั้น นิติเวชศาสตร์จึงเป็นวิชาทางการแพทย์ที่เกี่ยวกับกฎหมาย กล่าวคือ เป็นการนำหลักวิชาทางการแพทย์เพื่อนำไปคลี่คลายเกี่ยวกับคดีความต่างๆ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2520 หน้า 141 ได้บัญญัติความหมายของ นิติเวชศาสตร์ว่า วิชาที่ว่าด้วยการใช้หลักการแพทย์ช่วยแก้ไขปัญหาทางกฎหมายและการพิสูจน์ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีความ วิชานี้ในระยะแรกใช้คำว่า “นิติเวชวิทยา” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นนิติเวชศาสตร์โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ในการบัญญัติศัพท์จากชื่อวิชาในภาษาอังกฤษที่ลงท้ายด้วย “logy” จะแปลว่า “วิทยา” ส่วนคำที่ไม่ได้ลงท้ายด้วย “logy” จะแปลว่า “ศาสตร์” (ยศประสิทธิ์, 2561) จาก Dorland’s Illustrated Medical Dictionary 28th Edition ได้ให้คำจำกัดความของ Forensic Medicine ไว้ว่า “The branch of

medicine dealing with the application of medicine knowledge to the purpose of law. This term and medical jurisprudence is sometimes used as synonyms, but some authorities consider the first as a branch of medicine and the second as a branch of law. Called also legal medicine” ดังนั้น ศัพท์ภาษาอังกฤษที่หมายถึง นิติเวช ศาสตร์ซึ่งนิยมใช้กันทั่วไปจึงมีอยู่ 3 คำ คือ Forensic Medicine, Medical Jurisprudence และ Legal Medicine ซึ่งแต่ละคำมีความหมาย ดังต่อไปนี้

1. Forensic Medicine คำนี้นิยมใช้ทั้งในยุโรปและอเมริกา โดยคำว่า Forensic มาจากคำว่า Forensis ในภาษาละติน ซึ่งแปลว่า สถานที่ประชุมแลกเปลี่ยนสินค้าของทางราชการสมัยโรมัน ซึ่งเป็นสถานที่ใช้ในการเจรจาต่อรองทำสัญญากัน จึงหมายถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือศาล ดังนั้น คำว่า Forensic Medicine จึงแปลว่า วิชาแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือศาล (Forensic medicine is medicine in its relation to law)

2. Medical Jurisprudence ซึ่งคำนี้ในประเทศอังกฤษใช้กันแพร่หลายพอๆ กับคำแรก โดยคำว่า Jurisprudence แปลว่า หลักกฎหมายหรือกฎหมาย รวมทั้งปรัชญาทางกฎหมาย ดังนั้น Medical Jurisprudence จึงหมายถึงการนำหลักฐานหรือข้อกฎหมายมาใช้กับคดีหรือปัญหาที่เกิดจากการใช้วิชาแพทย์ซึ่งรวมถึง Medical laws และ Health Laws ด้วย แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้คำนี้มีความหมายที่แคบลงคือ ใช้ในความหมายเฉพาะวิชากฎหมายที่นำไปแก้ปัญหาในกรณีที่เกิดข้อพิพาทอันเนื่องจากการแพทย์เท่านั้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคำแปล ดังกล่าวจึงต่างจากความหมายของคำว่า Forensic Medicine

3. Legal Medicine คำนี้ใช้มากในภาคพื้นยุโรปและในสหรัฐอเมริกา คำนี้ในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์ทั้งหมด รวมทั้งวิชาแพทย์ที่เกี่ยวกับกฎหมายด้วยส่วนในความหมายอย่างแคบ หมายถึงความเฉพาะวิชากฎหมายที่ต้องนำไปใช้ เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการโต้แย้งสิทธิซึ่งเกิดจากการแพทย์เท่านั้น

ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากศัพท์ภาษาอังกฤษทั้งสามคำจึงสรุปได้ว่า วิชานิติเวช ศาสตร์หมายถึง วิชาแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายรวมถึงวิชาแพทย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ การแพทย์และการประกอบวิชาชีพแพทย์ด้วย พัฒนาการของวิชานี้มาจากการชันสูตรพลิกศพครั้งแรกคือ การตรวจศพ Julius Caesar โดยนายแพทย์ Antistius ชาวโรมัน ผลการชันสูตรศพพบว่า Caesar ได้รับบาดเจ็บถึง 23 แห่ง แต่บาดเจ็บที่ทำให้ตาย คือ บาดแผลบริเวณหน้าอก ต่อมาในศตวรรษที่ 10 กฎหมาย Common law ของอังกฤษ กำหนดว่าการฆ่าตัวตายเป็นอาชญากรรม และในปี ค.ศ. 1184 The council of Nimes ในประเทศฝรั่งเศส ได้กำหนดโทษแก่ผู้ที่กระทำอัตวินิบาตกรรม แต่การตรวจใน

ยุคนั้นก็กระทำเพียงตรวจสภาพและสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไปเท่านั้นยังไม่ได้ตรวจศพโดยตรง ประมาณ ค.ศ. 1250 ได้มีการพิมพ์ตำราการชันสูตรพลิกศพเล่มแรกในประเทศจีน ชื่อ Hsi Yuan Lu โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการตรวจศพ วิธีสังเกตลักษณะบาดแผลที่เกิดจากของมีคมและไม่มีคม คำแนะนำว่าวิธีพิจารณาว่าศพที่พบในน้ำตาย จากการจมน้ำหรือถูกฆ่าก่อนแล้วจึงนำศพมาทิ้งน้ำ ศพที่ถูกเผาในน้ำตายจากการถูกเผาหรือถูกเผาหลังตาย นิติเวชในทวีปยุโรปได้มีการออกประมวลกฎหมายเกี่ยวกับงานด้านนิติพยาธิวิทยาที่ เรียกว่า Bamberg Code ในปีค.ศ. 1507 และในปี 1530 จักรพรรดิ Charles ที่ 5 ได้ออกกฎหมาย The Constitution Criminalis Carolina ซึ่งเนื้อหาในกฎหมาย ทั้งสองฉบับนี้ได้เน้นความสำคัญทางด้านนิติพยาธิวิทยาในการหาข้อพิสูจน์ของการตายว่าเป็นการ ฆ่าทารกหรือการทำแท้ง การฆาตกรรมหรือการวางยาพิษ แม้กฎหมายไม่ได้ระบุว่าต้องมีการผ่าศพ แต่ก็ได้มีการตรวจบาดแผลดูความลึก (Webb, 2012)

ในช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 16 Ambrose pare ได้ผ่าศพทางนิติเวช (Medicolegal Autopsy) อย่างเป็นทางการ โดยได้แสดงให้เห็นลักษณะของปอดของเด็กที่ขาดอากาศหายใจจาก การถูกอุดจมูก และร่องรอยจากการล้วงละเมิดทางเพศ โดยต้นศตวรรษที่ 17 Fidelis และ Zacchia ชาวอิตาลีได้ บันทึกรายการผ่าศพเพื่อพิสูจน์ เกี่ยวกับบาดแผล ได้บรรยายความแตกต่างของศพที่จมน้ำจากการถูก ฆาตกรรมและจากอุบัติเหตุ บรรยายบาดแผลจากการถูกยิงและถูกแทง ลักษณะเฉพาะของการตาย ตามธรรมชาติอย่างกะทันหัน การตายจากการขาดอากาศ การตายของทารกว่าขณะคลอดยังมีชีวิต อยู่หรือไม่ Michaelis และ Bohn ได้บรรยายเผยแพร่ความรู้ทางนิติพยาธิวิทยาเป็นครั้งแรก ที่ มหาวิทยาลัย Leipzig โดยบรรยายเกี่ยวกับ Violent Death ซึ่งมีผลให้วงการตำรวจและวงการ ยุติธรรมในยุโรปเกิดความตื่นตัวและได้เริ่มขอความร่วมมือจากแพทย์ในการพิสูจน์เกี่ยวกับคดี ฆาตกรรมและมีการพัฒนาในการตั้งสถาบันนิติเวชศาสตร์ขึ้นหลายแห่งและผู้เชี่ยวชาญทางด้าน นิติเวชขึ้น ในเวลาต่อมาการเรียนการสอนวิชานิติเวชศาสตร์ในปัจจุบัน นิติเวชเป็นวิชาบังคับ หลักสูตรแพทย์ศาสตร์บัณฑิต การฝึกอบรมแพทย์เพื่อวุฒิบัตรแสดงความรู้ความชำนาญในการ ประกอบวิชาชีพเวชกรรมสาขานิติเวชศาสตร์ของแพทยสภา นอกจากนี้ยังเป็นวิชาเลือกในคณะ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ขอบเขตและเนื้อหาวิชานิติเวชศาสตร์ได้ถูกจำแนกเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและการ ให้บริการได้ดังนี้ นิติพยาธิวิทยา (Forensic Pathology) เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงใน โครงสร้าง และหน้าที่ของอวัยวะซึ่งเกิดจากสาเหตุของการเจ็บป่วยที่ผิดปกติการชันสูตรพลิกศพตาม กฎหมาย

และการให้ความเห็นเกี่ยวกับเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย เป็นต้น ระบบการชันสูตรพลิกศพ แบ่งเป็น 3 ระบบ ใหญ่ๆ คือ (อิงประพันธ์, 2548) (และคณะ, 2546)

1. ระบบ Coroner โดย coroner มีฐานะเป็นผู้พิพากษา ซึ่งได้รับแต่งตั้งจาก พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ทำการไต่สวน การตายโดยผิดธรรมชาติและทำคำสั่งสรุปสาเหตุการตาย coroner อาจเป็น แพทย์หรือนักกฎหมายที่มีประสบการณ์เป็นระบบที่ใช้ในประเทศอังกฤษ

2. ระบบแพทย์สอบสวน (Medical Examiner System) ใช้แพทย์ทำหน้าที่สอบสวนการตาย โดยผิดธรรมชาติมีอำนาจสืบสวน สอบสวน หาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย รวมทั้งการผ่าศพและการ ตรวจค้นทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ประเทศที่ใช้ระบบนี้เช่น สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก

3. ระบบตำรวจ (Police System) เป็นระบบที่พนักงานสอบสวน หรือตำรวจ เป็นผู้รับผิดชอบในการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ตายโดยผิดธรรมชาติระบบนี้มีใช้ในประเทศสหภาพ โซเวียต กลุ่มสแกนดิเนเวีย ญี่ปุ่น อินเดีย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์และประเทศไทย

นิติเวชคลินิก (Clinical Forensic Medicine or Forensic Clinic) เป็นการศึกษา เกี่ยวกับการ ตรวจและให้ความเห็นผู้ป่วยที่มีคดีความการชันสูตรบาดแผล การชันสูตร ผู้ป่วยใน คดีความผิดทาง เพศ และการตรวจชันสูตรที่ได้รับบาดเจ็บจากการกระทำที่อาจฟ้องร้องได้ตาม กฎหมาย (ทั้งทาง อาญาและทางแพ่ง) เช่น กฎหมายเกี่ยวกับ พ.ร.บ. คู่ครองผู้ประสพภัยจาก รถ การประกันชีวิต การ เรียกร้องทางละเมิด

นิติจิตเวช (Forensic Psychiatry) เป็นการศึกษาผู้ป่วยทางจิตเวชที่เกี่ยวข้องกับ คดีอาญาและ คดีแพ่งและการตรวจการให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้ป่วยทางจิตเวชต่อกระบวนการ ยุติธรรม

นิติพิษวิทยา (Forensic Toxicology) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับฤทธิ์ผลของสารพิษ การรักษา และการแก้พิษ การเก็บตัวอย่างและการตรวจหาสารพิษทั้งในบุคคลที่มีชีวิตและศพ เช่น การ ตรวจหาระดับแอลกอฮอล์ในเลือดของผู้ขับขี่รถยนต์ (ระดับแอลกอฮอล์ในเลือด 50 มิลลิกรัม ขึ้น ไป ถ้าขับขี่รถยนต์จะมีความผิดตามกฎหมาย) ตรวจปัสสาวะหายาบ้า ตรวจหาสารพิษ สารเสพติด ระดับยาต่างๆ จากศพเพื่อหาสาเหตุการตาย

นิติซีโรโลยี (Forensic Serology) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเลือดและน้ำเหลือง การ ประยุกต์ใช้ หลักวิชาทาง ซีโรโลยีตลอดจน DNA ในการคลี่คลายปัญหาทางกฎหมาย เช่น การ พิสูจน์ ความสำเร็จสัมพันธ์พ่อ แม่ลูก การพิสูจน์เชื้อชาติ การตรวจคราบเลือด คราบอสุจิว่าเป็นของใคร

การพิสูจน์บุคคลในการชันสูตรพลิกศพ

การพิสูจน์หลักฐาน (Biological Evidence or Trace Evidence Examination) เป็นการหาคราบเลือด คราบอสุจิ คราบน้ำลาย เส้นผม ฯลฯ เพื่อค้นหาความจริงในคดีนั้นๆ ทั้งจากผู้ป่วย ศพ สถานที่เกิดเหตุและวัตถุพยาน โดยนำตรวจทางห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น นิติซีโรโลยี DNA นิติพิษวิทยา (ยศประสิทธิ์, 2561)

1. หลัก Locard's exchange Principle กล่าวคือเมื่อวัตถุสองอันกระทบกันจะแลกเปลี่ยนเนื้อวัตถุซึ่งกันและกันเช่น สีดก้นหนึ่งไปติดอีกก้นหนึ่งแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
2. หลักการตรวจ ตรวจสอบว่าชีววัตถุเป็นชีววัตถุที่สงสัยหรือไม่ (เช่น เลือดหรือไม่) ถ้าใช่เป็นของมนุษย์หรือไม่ถ้าเป็นของมนุษย์เป็นของมนุษย์คนใด
3. การเก็บตัวอย่าง
4. การรับส่งตัวอย่างไปตรวจ
5. การรับส่งผลการตรวจ ต้องมีระบบการควบคุมอย่างรัดกุมทุกขั้นตอน (chain of custody)
6. การตรวจ Trace evidence ที่ตรวจกันมากในทางนิติเวช คือ การตรวจหาตัว อสุจิและน้ำอสุจิเพื่อเป็นพยานหลักฐานในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (rape) ซึ่งปัจจุบันได้ เริ่มมีการตรวจหาน้ำอสุจิ (Semen) ด้วยวิธี Prostate specific Antigen (PSA) (ยศประสิทธิ์, 2561) มากขึ้น เนื่องจากวิธีนี้มีความจำเพาะและความไวในการ ตรวจสูงกว่าวิธีตรวจหาหรือวิธี Acid Phosphatase test ซึ่งใช้กันอยู่อย่างแพร่หลายในปัจจุบันนี้

กฎหมายการแพทย์ (Medical Law) เป็นการศึกษาวิชากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ การแพทย์ ตลอดจนความรับผิดชอบตามกฎหมายของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ประกอบด้วย ความ รับผิดชอบทางอาญา ความรับผิดชอบทางแพ่ง และความรับผิดชอบวิชาชีพ (รวมทั้งจริยธรรม) ให้บริการงานด้านนิติเวช ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนองานด้านนิติพยาธิวิทยา (Forensic Pathology) ซึ่งประกอบด้วย การปฏิบัติงานในการชันสูตรพลิกศพ ณ ที่เกิดเหตุและการผ่าศพชันสูตร (autopsy) เพื่อให้การดำเนินการงานใน ด้านนิติเวชศาสตร์ในสถานพยาบาลหรือสถาบันต่างๆ ดำเนินงานไปอย่าง ถูกต้องเหมาะสม จึงขอ เสนอรายละเอียดในขอบเขตและเนื้อหาบางด้าน เพื่อผู้บริหาร สถานพยาบาลได้พิจารณานำไปใช้ ในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการปฏิบัติงานในการชันสูตรพลิก ศพ ณ ที่เกิดเหตุ การชันสูตรพลิกศพนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ว่า ให้ทำการชันสูตรศพในที่พบศพ ในกรณีที่มีการตายจากเหตุตายผิดธรรมชาติคือ ฆ่าตัวตาย ถูกฆ่า ตาย ตายจากอุบัติเหตุถูกสัตว์ทำร้ายตายหรือตายยังไม่ทราบเหตุและตายขณะที่อยู่ระหว่างการ ควบคุมของเจ้าพนักงาน การชันสูตรพลิกศพ ณ ที่พบศพ เป็นการตรวจศพแต่เพียงภายนอก ซึ่ง

กฎหมายมีเจตนารมณ์ให้ดำเนินการในสถานที่พบศพ โดยห้ามเคลื่อนย้ายศพ ยกเว้นแต่ว่าเพื่อป้องกันอันตรายแก่อนามัยของประชาชน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอื่นๆ เช่น ทำให้การจราจรติดขัดมาก หรืออาจจะเกิดการแพร่กระจายของโรคติดต่อหรือมีการเน่าเหม็น ซึ่งเป็นอันตรายต่อประชาชนทั่วไปก็สามารถเคลื่อนย้ายไปยังสถานที่อื่นที่เหมาะสมได้ (ยศประสิทธิ์, 2561)

การพิสูจน์เกี่ยวกับบุคคล

เมื่อได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนมีศพที่ต้องทำการชันสูตรให้เดินทางไปยังสถานที่ที่พบศพ โดยไม่ชักช้า การดำเนินการชันสูตรต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ตามที่กฎหมายกำหนดคือผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน ตายนานเท่าใด เหตุตายคืออะไร พฤติการณ์ที่ตายเป็นอะไร และถ้าบอกว่าใครทำได้ให้ระบุลงไปด้วยเท่าที่ทำได้ การตรวจว่าผู้ตายเป็นใคร คือ การตรวจเพื่อพิสูจน์บุคคล กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้ แพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพกระทำโดยเฉพาะในกรณีศพที่พบเป็นศพที่ยังไม่ทราบชื่อคือยังไม่มีใครแจ้งว่าเป็นผู้ใดหรือไม่มีใครรู้จักหรือชิ้นส่วนของศพที่ยังไม่ทราบว่า เป็นผู้ใด ซึ่งจะต้องกระทำดังต่อไปนี้ (ไพบรอัน, 2547)

- 2.1 ถ่ายรูปศพเต็มตัวในสภาพที่พบ ทั้งเสื้อผ้าที่สวมใส่ก่อนการพลิกศพ
- 2.2 เมื่อพลิกศพแล้วให้ถ่ายรูปเต็มตัวอีกครั้งหนึ่งของศพ
- 2.3 บันทึกรายละเอียดรูปพรรณ เสื้อผ้า (ถ้ามี) พอสั่งเขป เช่น เสื้อเชิ้ต เสื้อยืด คอปก กอกลม แขนสั้น แขนยาว สี ลวดลาย กางเกงยีนส์ขาว สี เข็ม สีอ่อน เข็มขัด รองเท้า ถุงเท้า พร้อมถ่ายรูปประกอบ
- 2.4 บันทึกการประมาณอายุ เช่น วัยทารกแรกคลอด วัยทารก วัยเด็ก วัยฉกรรจ์ วัย กลางคน วัยชรา ฯลฯ หรือไม่สามารถประมาณอายุได้ ถ่ายรูปใบหน้าด้านตรง 1 ภาพ เป็น อย่างน้อย
- 2.5 ถ้ามีเครื่องประดับที่เห็นชัด เช่น นาฬิกา สร้อยคอ สร้อยข้อมือ คัมภีร์ ให้บันทึก ไว้และถ่ายรูปประกอบ ซึ่งพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้เก็บรักษาของเหล่านี้
- 2.6 การเก็บวัตถุพยานประกอบการพิสูจน์หลักฐานบุคคล ในกรณีที่เป็นวัตถุ เช่น เครื่องประดับ เอกสาร บัตรประชาชน บัตรอื่นๆ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ส่วนการเก็บชีววัตถุอื่นๆ ที่ศพหรือรอบๆ ศพ เช่น คราบเลือด วัสดุอื่นๆ ที่เกิดเหตุให้เป็นหน้าที่ของแพทย์เก็บ เพื่อตรวจทางห้องปฏิบัติการ

จะเห็นได้ว่าการตรวจพิสูจน์บุคคลเป็นการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การแพทย์และวิทยาศาสตร์แขนงต่างๆ ในการตรวจพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคลว่าบุคคลมีชีวิต ศพ เศษชิ้นส่วนของ

ศพ โครงกระดูก เศษชิ้นส่วนกระดูก เลือดหรือเนื้อเยื่อ ตลอดจนคราบต่าง ๆ ที่เกิดจากเนื้อเยื่อหรือสารคัดหลั่งจากมนุษย์ เป็นใครหรือเป็นของใคร ความรู้ทางด้าน การพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากในการระบุตัวของศพหรือบุคคลวิกลจริตหรือหมกคดี และยังนำมาใช้ประโยชน์อย่างมากในกระบวนการสืบสวนสอบสวนเพื่อยืนยันตัวบุคคลผู้กระทำผิดกฎหมาย โดยปัจจุบันมีวิธีการตรวจพิสูจน์บุคคลหลายวิธีเช่น การใช้ความจำของมนุษย์ จำได้ว่าบุคคลหรือศพที่พบเห็นเป็นใคร โดยใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเครื่องตรวจพิสูจน์ยืนยันด้วยเอกลักษณ์ลายพิมพ์นิ้วมือ เอกลักษณ์ฟัน หรือเอกลักษณ์ดีเอ็นเอ อย่างใดอย่างหนึ่ง (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564) กล่าวโดยสรุปคือ การนำองค์ความรู้ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ มาใช้ในการตรวจพิสูจน์ไม่ว่าจะเป็นการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคนหายหรือศพนิรนาม ล้วนมีความจำเป็นที่จะต้องใช้องค์ความรู้ในด้านดังกล่าวเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามตรงตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานมากที่สุด

2.2.4 การรวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์

พยานหลักฐานเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการพิสูจน์การกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ว่า พยานหลักฐานนั้นจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร และวัตถุพยานก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรม ทางอาญาจะให้ความสำคัญกับประจักษ์พยาน ซึ่งเป็นพยานบุคคลมากกว่าพยานหลักฐานประเภทอื่น แต่เนื่องจาก การก่ออาชญากรรมบางครั้งกระทำในที่โหล้นหรือเกิดขึ้นในยามวิกาล ซึ่งอาจไม่มีพยานบุคคลที่เห็นเหตุการณ์ การกระทำความผิดนั้นเลย ประกอบกับพยานบุคคลอาจมีความจำผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากเดิมได้เมื่อเวลา ล่วงเลยไป ทำให้การพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยทำได้ยาก และไม่สามารถลงโทษผู้ก่ออาชญากรรมนั้นได้ด้วยเหตุนี้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่าง ๆ จึงเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับวัตถุพยานที่มีการนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการพิสูจน์หลักฐานให้ถูกต้องแท้จริง ตามหลักวิทยาศาสตร์ และเนื่องจากเป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นด้วยการวิเคราะห์ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ จึงมีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องแม่นยำค่อนข้างมาก “นิติวิทยาศาสตร์” คือ การนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทุกสาขามาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ ในด้านกฎหมาย เช่น การเก็บและตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ เพื่อค้นหาความจริงและพิสูจน์การกระทำความผิด ของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งจะนำไปสู่การลงโทษผู้ต้องหาหรือจำเลยในการกระทำความผิดนั้น นิติวิทยาศาสตร์ จำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ “นิติวิทยาศาสตร์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ” เช่น การพิสูจน์หลักฐาน การตรวจสถานที่เกิดเหตุและเก็บรวบรวมวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุ และ “นิติวิทยาศาสตร์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์” ซึ่งเป็นการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรม เช่น นิติเวชศาสตร์ซึ่งเป็นการนำความรู้

ทางการแพทย์มาใช้ในการแก้ปัญหาทางกฎหมายและพิสูจน์คดีความ นิติทันตวิทยา เป็นการนำความรู้ทางทันตวิทยามาใช้ในการตรวจฟันเพื่อพิสูจน์ตัวบุคคล เป็นต้น (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, 2559)

ตามความหมายของวัตถุพยานหรือพยานวัตถุหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างหากอยู่ในสภาวะที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นวัตถุสารหรือร่องรอยต่าง ๆ สิ่งใดก็ตามที่สามารถใช้พิสูจน์ได้ว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นบอกได้ว่าใครเป็นผู้กระทำผิดสามารถเชื่อมโยงผู้กระทำผิดเข้ากับอาชญากรรมได้ ดังนั้นจะกล่าวได้ว่าวัตถุพยานคือ หลักฐานในการติดตามตัวผู้กระทำความผิดที่น่าเชื่อถือได้นอกเหนือไปจากประจักษ์พยาน (พยานบุคคล) ที่รู้เห็นการกระทำความผิดพบได้ในสถานที่เกิดเหตุ ตัวผู้เสียหายหรือตัวผู้กระทำความผิดอาจเป็นอะไรก็ได้ เช่น คราบเลือด รอยฟกช้ำ ปลอดภัยสุณ ปืน โดยการพิสูจน์หลักฐานมีคำจำกัดความคือ เป็นกฎเกณฑ์ทั้งทางวิชาชีพและทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมุ่งในการให้การยอมรับ การชี้เฉพาะ การจำแนกและการตีความหมายของวัตถุพยาน โดยนำวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์มาประยุกต์ใช้ ในกรณีที่เกี่ยวข้องระหว่างกฎหมายกับวิทยาศาสตร์ซึ่งถอดความ จากภาษาอังกฤษว่า “Criminalistic is that profession and scientific discipline directed to the recognition, identification and evaluation of physical evidence by application of the natural sciences to law-science matters” ขยายความให้ชัดเจนจะกล่าวได้ว่าเป็นศาสตร์ แขนงหนึ่งซึ่งอาศัยกฎเกณฑ์ ทฤษฎีต่าง ๆ ของวิทยาศาสตร์หลายสาขา เช่น สาขาเคมี สาขาฟิสิกส์ สาขาชีววิทยา มารวมกันและนำมาประยุกต์ใช้ เป็นวิธีการตรวจพิสูจน์วัตถุพยาน เพื่อให้บรรลุถึง จุดประสงค์ในการตรวจพิสูจน์การกระทำความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาภายใต้กฎเกณฑ์ แห่งกฎหมาย โดยจุดกำเนิดของการพิสูจน์หลักฐาน เริ่มมาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 โดยการริเริ่มของบุคคล หลายท่านด้วยกัน ได้แก่ - Alphonse Bertillon เป็นผู้วางรากฐานของ “Identification” วางหลักการชี้ตัว บุคคล ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “Anthropometry” ซึ่งมีหลักว่า “บุคคลสองคนไม่มีโอกาสที่จะมีขนาด ร่างกายตรงกันได้ทุกประการ” เขาได้จัดทำระบบการวัดขนาดของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายไว้เพื่อ เป็นหลักฐานการชี้ตัวบุคคลจนเป็นที่ยอมรับ - Sir. Robert Henry ได้นำวิธีการชี้ตัวบุคคล โดยการใช้ลายพิมพ์นิ้วมือ ซึ่งเรียกว่า “Dactylography” มาใช้แทน “Anthropometry” ซึ่งวิธีการเปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือ การจำแนกลายพิมพ์นิ้วมือใช้ได้ผลดีมากกว่า เป็นที่ยอมรับมากกว่า และนำมาใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2425 และมีผู้นำเอาวิธีการชี้ตัวบุคคลโดยลายพิมพ์นิ้วมือมาใช้โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีมาตรฐาน ในเกือบทุกประเทศจนถึงปัจจุบัน (ยศประสิทธิ์, 2561)

ในปี พ.ศ.2403 ได้เริ่มมีการใช้วิธีการถ่ายภาพ เพื่อประโยชน์ในทางนิติวิทยาศาสตร์เป็นครั้งแรกและในช่วงปลาย พ.ศ.2423 – 2433 นั้น นักวิทยาศาสตร์ ชื่อ Pual Uhlenhuth ค้นพบว่า เซรัม (Serum) นั้น สามารถแยกเลือดของมนุษย์ให้แตกต่างจากเลือดสัตว์ชนิดต่าง ๆ ได้โดยวิธีที่เรียกว่า “Precipitin Test” ในปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาปรับปรุงเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการสืบสวนหาตัวคนร้าย และพิสูจน์ความผิดให้ก้าวหน้าและทันสมัยขึ้นกว่าเดิมเป็นอย่างมาก ทางด้านการตรวจพิสูจน์หลักฐานก็เช่นเดียวกัน ได้มีการศึกษาค้นคว้า นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ตลอดจนเครื่องมือตรวจ วิเคราะห์ต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในการตรวจพิสูจน์อย่างมากมาย เช่น การใช้รังสีต่าง ๆ การใช้เทคนิค ทางนิวเคลียร์ฟิสิกส์ในการตรวจวิเคราะห์ธาตุ การใช้เลเซอร์ การตรวจพิสูจน์เสียงมนุษย์ เครื่องกระสุนปืนอัตโนมัติ เป็นต้น ในช่วงระยะเวลาศตวรรษที่ผ่านมา ศาสตร์แขนงนี้ได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วเป็นอันมาก ในด้านเอกสาร ตำราต่าง ๆ มีอยู่จำนวนมาก ทว่า ไปขณะเดียวกันก็มีการศึกษาค้นคว้าหาวิธีการแก้ปัญหาใหม่ ๆ อันเกิดจากอาชญากร รุ่นหลัง ๆ ซึ่งนับแต่จะทวีความยากลำบากในการติดตามสืบสวนจับกุม (เตชะสมบุรณ์, 2563)

ประเทศไทยได้นำเอานิติวิทยาศาสตร์มาใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลยมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนเท่าใดนัก จนกระทั่งเกิดคดีฆาตกรรมนักศึกษาแพทย์ที่มีการตัดแยกอวัยวะแต่ละส่วนออกจาก ร่างกายเพื่อทำลายหลักฐานในปี 2541 นิติวิทยาศาสตร์จึงเริ่มเป็นที่สนใจของประชาชนมากขึ้น ในส่วนของภาครัฐ ก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนางานด้านนิติวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง มีการจัดตั้งสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ในสังกัด กระทรวงยุติธรรมขึ้น เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐสามารถเข้าถึงการให้บริการด้านนิติวิทยาศาสตร์ ได้ง่ายขึ้น และเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดมาตรฐานกลางในการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผลการตรวจพิสูจน์เป็นที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พยานหลักฐานที่ได้มาจากการตรวจพิสูจน์โดยนิติวิทยาศาสตร์เป็นหลักฐานสำคัญที่จะนำตัว ผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ เนื่องจากมีความน่าเชื่อถือและมีน้ำหนักมากในการพิจารณาคดีของศาล การตรวจพิสูจน์หลักฐานโดยนิติวิทยาศาสตร์จึงต้องทำตามมาตรฐานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเก็บหลักฐานจนถึงการรายงานผลการตรวจพิสูจน์เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกลงโทษในความผิดที่ตนเองไม่ได้กระทำและรัฐควรสนับสนุนให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนิติวิทยาศาสตร์เข้ารับการฝึกอบรมหรือทำการศึกษาวิจัย มากขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำความรู้มาใช้พัฒนางานด้านนิติวิทยาศาสตร์ของประเทศไทย ให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น (ศิริ, 2563)

พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่พนักงานสอบสวนจะนำมาใช้ในการพิสูจน์การกระทำ ความผิด พิสูจน์ความเชื่อมโยงกับสถานที่เกิดเหตุหรือพิสูจน์ยืนยันตัวผู้กระทำความผิดอาจเป็น พยานวัตถุหรือพยานเอกสาร โดยกระบวนการเก็บรวบรวมจะเริ่มตั้งแต่ในสถานที่เกิดเหตุ การ แสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นสำนวนการสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ควรสั่งไม่ ฟ้อง ควรงดการสอบสวน ออกหมายจับ จับกุมผู้ต้องหา สอบสวนผู้ต้องหา การตรวจพิสูจน์ตัว ผู้ต้องหาชี้ตัวผู้ต้องหาชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพติดตามคนร้ายโดยใช้งานทะเบียนประวัติ อาชญากรรม ได้แก่ ตรวจสอบแผนประทุษกรรม ตรวจสอบตำหนิรูปพรรณคนร้าย ประวัติคนร้าย คุกภาพถ่าย การวาดจำลองภาพคนร้ายใช้วิธีการสืบสวนอื่น ๆ สอบสวนพยานบุคคล ประจักษ์พยาน พยานแวดล้อม พยานบอกเล่า ค้นหาวัตถุพยานเพิ่มเติมจากที่อื่น ๆ ตรวจพิสูจน์ของกลาง ตรวจ พิสูจน์ศพ ชิ้นส่วนศพของกลางที่ได้จากศพ ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเก็บรวบรวมร่องรอยและวัตถุ พยานในที่เกิดเหตุถ่ายภาพ ทำแผนที่เกิดเหตุบันทึกตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ชั้นสูตรพลิกศพ หรือ ชั้นสูตรบาดแผล รับแจ้งเริ่มสอบสวน (ตำรวจ) คดีที่เกิดขึ้น การวางแผนในการตรวจสอบสถานที่เกิด เหตุหรือผู้ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุไม่มีความรู้ความชำนาญเพียงพอ การเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ทางวิทยาศาสตร์ไม่ถูกวิธี เลือกใช้หีบห่อวัตถุพยานที่ไม่เหมาะสมหรือการขาดห่วงโซ่ของการ ครอบครองวัตถุพยาน (chain of custody) จะทำให้พยานหลักฐานเสียหายหรือเกิดการปนเปื้อน ไม่ สามารถใช้ตรวจพิสูจน์ได้หรือตรวจพิสูจน์แล้วไม่สามารถยืนยันผลได้ นอกจากนี้การเก็บรวบรวม พยานหลักฐานจะต้องกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยผู้มีอำนาจตามกฎหมายหรือได้รับการร้อง ขอจากผู้มีอำนาจตามกฎหมายให้ดำเนินการจัดเก็บ พนักงานสอบสวนสามารถดำเนินการร้องขอให้ ผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญหรือชุดปฏิบัติการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุของเจ้าหน้าที่สถาบันนิติ วิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรมหรือสำนักงานนิติวิทยาศาสตร์ตำรวจ สำนักงานตำรวจ แห่งชาติซึ่ง ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมีหน่วยงาน กระจายอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเพื่อช่วยรวบรวม เก็บพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เนื่องจากพยานหลักฐานบางชนิดหรือบางประเภทต้องใช้ผู้ที่มี ความชำนาญเป็นพิเศษหรือต้องมีการใช้เครื่องมือพิเศษในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อนำส่ง ตรวจพิสูจน์ยังห้องปฏิบัติการต่อไป สามารถเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ได้จาก แหล่งต่าง ๆ ดังนี้ 1. สถานที่เกิดเหตุ 2. ผู้เสียหายหรือผู้เสียชีวิต 3. ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหา และ 4. ที่อื่น ๆ เช่น คนร้ายยิงคนตายในสถานที่เกิดเหตุแล้วหลบหนีไปพร้อมอาวุธปืนของกลางระหว่าง หลบหนีได้เอาปืนโยนทิ้งลงแม่น้ำสถานที่พบปืนคือในแม่น้ำ ถือว่าเป็นสถานที่อื่น ๆ นอกจากนี้

สถานที่เกิดเหตุ การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องเป็นหัวใจที่สำคัญ ขั้นตอนการเก็บควรปฏิบัติอย่างมีระบบและป้องกันการปนเปื้อนและการทำลายพยานหลักฐาน ซึ่งลำดับวิธีการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประเภทและชนิดของพยานหลักฐาน รวมทั้งวัตถุประสงค์และวิธีการนำพยานหลักฐานไปตรวจพิสูจน์ทางห้องปฏิบัติการ (เตชะสมบูรณ์, 2563)

พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่สำคัญในปัจจุบัน

การตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์ DNA หรือ Deoxyribonucleic acid เป็นสารพันธุกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อและแม่ ซึ่งมีความจำเพาะต่อบุคคลนั้น ๆ และมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยมีข้อยกเว้นสำหรับฝาแฝดแท้เท่านั้นที่มี DNA เหมือนกัน ข้อมูลทางพันธุกรรมที่อยู่ใน DNA จะถูกนำมาสร้างโปรตีน ซึ่งอาจทำหน้าที่เป็นโปรตีนโครงสร้างหรือเป็นเอนไซม์ในกระบวนการเมตาบอลิซึม (Metabolism) หรือกระบวนการอื่น ๆ ที่ควบคุมกิจการต่าง ๆ ภายในเซลล์ ดังนั้น DNA จึงเป็นตัวกำหนดลักษณะและคุณสมบัติของมนุษย์อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์มี DNA เป็นรหัสที่เก็บและถ่ายทอดข้อมูลพันธุกรรมไปสู่ลูกหลาน DNA อยู่ภายในเซลล์ทำหน้าที่ควบคุมลักษณะต่าง ๆ เปรียบเสมือนรหัสที่กำหนดความเป็นมนุษย์ของคนนั้น ๆ ซึ่งจะแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นและแตกต่างจากคนอื่น ๆ รหัสของ DNA จึงเป็นเสมือนปริศนาที่จะช่วยไขปัญหาให้เราทราบว่าคน ๆ นั้นเป็นใครมาจากไหน

ส่วน DNA Fingerprint หรือลายพิมพ์ดีเอ็นเอเป็นการนำเอาภาษาอังกฤษ 2 คำมาประกอบกัน ซึ่ง DNA เป็นตัวย่อของคำว่า Deoxyribonucleic acid เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสารพันธุกรรม คำว่า "Fingerprint" หมายถึงลายพิมพ์นิ้วมือทั้งสิบของมนุษย์ ซึ่งลายพิมพ์นิ้วมือทั้งสิบของมนุษย์ใช้เป็นลักษณะเฉพาะบุคคล (Individualization) ซึ่งใช้ในการพิสูจน์บุคคล (Identification) ทางนิติเวชมาแต่เดิมซึ่งเมื่อนำมารวมกันเป็น DNA Fingerprint จะมีความหมายว่า ลายพิมพ์ DNA ซึ่งมีลักษณะเฉพาะบุคคลเหมือนลายพิมพ์นิ้วมือ แต่จะมีความพิเศษกว่าตรงที่ DNA รับการถ่ายทอดมาจากพ่อและแม่จึงสามารถใช้พิสูจน์ความสัมพันธ์ทางสายเลือดได้ลายพิมพ์ DNA เป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคลที่ไม่ซ้ำแบบใครและไม่มีการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น จึงสามารถนำลายพิมพ์ DNA มาใช้เพื่อยืนยันตัวบุคคล ในกรณีสูญหายถูกฆาตกรรมและมีการอำพรางคดี เช่น หม่าหั่นศพ เผา หรือฝัง รวมทั้งใช้เป็นพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่ช่วยในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญาบางประเภทได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยปัจจุบันได้มีการนำเอาความรู้ในการ

ตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์ DNA เพื่อพิสูจน์บุคคลมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางในการดำเนินคดีต่าง ๆ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. คดีข่มขืนกระทำชำเรา สามารถตรวจ DNA ได้จากคราบอสุจิ เส้นผม เส้นขน เป็นต้น โดยตรวจเทียบกับผู้ต้องสงสัย

2. คดีฆาตกรรม การตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์ DNA จากพยานหลักฐานที่พบในที่เกิดเหตุว่า เป็นของจำเลยหรือผู้ต้องหาหรือไม่ ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากในการพิสูจน์ความจริงเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์หรือความผิดของผู้ถูกกล่าวหา

3. คดีพิสูจน์ความเป็นพ่อแม่ลูก เช่น คดีมรดก โรงพยาบาลทำคลอดแล้วสับเปลี่ยนตัวเด็ก เป็นต้น

4. การพิสูจน์บุคคล กรณีคนสูญหายหรือกรณีภัยพิบัติธรรมชาติหรืออุบัติเหตุที่มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากไม่สามารถระบุตัวบุคคลได้ว่าเป็นผู้ใด ก็สามารถตรวจวิเคราะห์ลายพิมพ์ DNA จากชิ้นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายว่าเป็นของผู้เคราะห์ร้ายรายใด เพื่อทำการเก็บรวบรวมอวัยวะและส่งให้ครอบครัวนำกลับไปทำพิธีได้อย่างถูกต้อง เช่น เหตุการณ์ธรณีพิบัติจากคลื่นสึนามิที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของประเทศไทยเมื่อปลายปี พ.ศ.2547 ที่ผ่านมา

5. การตรวจ HIV เนื่องจากไวรัส HIV มีลายพิมพ์ DNA ที่มีลักษณะเฉพาะ คือผู้รับเชื้อกับผู้ให้เชื้อจะมีเชื้อไวรัส HIV เหมือนกันในประเทศสหรัฐอเมริกาเคยมีคนไข้พ้องแพทย์ผู้ผ่าตัดว่าเป็นผู้ปล่อยเชื้อ HIV ให้แต่เมื่อตรวจ DNA แล้วพบว่าลายพิมพ์ DNA ไม่ตรงกันจึงทำให้สรุปได้ทันทีว่าแพทย์คนดังกล่าวไม่ได้เป็นผู้ปล่อยเชื้อ HIV

ระบบการตรวจลายพิมพ์นิ้วมืออัตโนมัติ AFIS (Automated Fingerprint Identification System) หรือสารบบตรวจลายพิมพ์นิ้วมืออัตโนมัติเป็นระบบคอมพิวเตอร์ที่นำมาใช้จัดเก็บข้อมูลลายนิ้วมือ วิเคราะห์เปรียบเทียบและประมวลลายนิ้วมือเพื่อพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคลโดยเฉพาะการตรวจพิสูจน์ลายนิ้วมือที่ตรวจพบในสถานที่เกิดเหตุหรือบนพยานวัตถุเปรียบเทียบกับลายนิ้วมือที่จัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลคนร้ายที่มีประวัติอาชญากรรมเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดในคดีอาชญากรรมซึ่งในคดีอาชญากรรมทั้งหมดลายนิ้วมือเป็นหลักฐานที่พบในสถานที่เกิดเหตุมากที่สุดซึ่งนำไปสู่การสืบหาผู้กระทำความผิดและใช้เป็นหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, 2559)

เครื่องจับเท็จ (Polygraph หรือ Lie Detector) เครื่องจับเท็จเป็นเครื่องมือที่อาศัยหลักพื้นฐานที่ว่าสภาวะของจิตใจกับสภาวะของร่างกายมีความสัมพันธ์กัน ฉะนั้นเมื่อสภาวะของร่างกายมีการ

เปลี่ยนแปลงย่อมแสดงว่าสภาวะของจิตใจก็ต้องการเปลี่ยนแปลงด้วยซึ่งความคิดพื้นฐานนี้นำไปสู่การพิสูจน์ความจริงด้วยเครื่องจับเท็จจะแสดงผลออกมาในรูปของเส้นกราฟโดยกราฟที่ออกมาจะให้ค่าสะท้อนของแต่ละเส้นของแต่ละกราฟที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะสิ่งที่ยูนอกเหนือระบบของการควบคุมของจิตใจ เช่น ระบบการเต้นของหัวใจ ระบบการขับเหงื่อ การตื่นตื่นที่ควบคุมไม่ได้ ซึ่งเส้นกราฟจะเป็นตัวบ่งชี้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้เชี่ยวชาญผู้ชำนาญจะเป็นผู้อ่านเส้นกราฟที่เกิดขึ้นเพื่อสรุปผลของการเข้าเครื่องจับเท็จนั้น การตรวจโดยใช้ความเปลี่ยนแปลงทางเส้นกราฟดังกล่าวเป็นการตรวจสอบในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ออกมาในลักษณะเส้นกราฟซึ่งโดยปกติจะใช้ 4 เส้น คือ เส้นวัดการหายใจเหนืออก, เส้นวัดการหายใจที่หน้าท้อง, เส้นวัดปฏิกิริยาอื่น ๆ ที่ผิวหนังและเส้นวัดความดันโลหิตซึ่งหากผู้เข้าเครื่องจับเท็จพูดโกหกการขึ้นลงของเส้นกราฟจะมีการเปลี่ยนแปลงจนเป็นที่สังเกตได้อย่างชัดเจนเครื่องจับเท็จนี้เป็นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมขึ้นต้นเท่านั้น เพื่อช่วยให้ตัวผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยแคบเข้าเป็นการชี้นำพนักงานสอบสวนให้มีแนวทางในการสอบสวนที่ถูกต้องไม่ใช่เป็นเครื่องมือในทางกฎหมายที่จะชี้ผิดหรือชี้ถูกในคดีแต่อย่างใดและในทางปฏิบัติการรับฟังพยานหลักฐานของศาลเกี่ยวกับการเข้าเครื่องจับเท็จของจำเลยนั้น ศาลไม่ได้รับฟังถึงขนาดที่จะตัดสินความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยด้วยผลจากเครื่องจับเท็จแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ศาลจะวินิจฉัยจากพยานหลักฐานอื่นไม่ว่าจะเป็นพยานวัตถุ การตรวจลายพิมพ์ DNA เพื่อยืนยันตัวบุคคลหรือประจักษ์พยานที่จะแสดงให้เห็นถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยเป็นสำคัญ (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, 2559)

หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์กับกระบวนการยุติธรรมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นด้วยการวิเคราะห์หรือวิจัยซึ่งในทางกฎหมายถือว่าพยานหลักฐานเหล่านี้เป็นพยานหลักฐานอย่างหนึ่งที่จะนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาหรือจะนำเข้าสู่ความรู้ของศาลเพื่อให้ศาลวินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่โดยกำหนดวิธีการนำสืบไว้ คือหากคู่ความประสงค์จะอ้างหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เข้าสู่สำนวนเพื่อ นำสืบข้อเท็จจริง ให้นำสืบโดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้ทำการตรวจหรือว่าได้ตรวจได้วิเคราะห์หรือได้วิจัยสังเกตเหตุการณ์หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับในคดีนั้นมาแล้วจะนั้นจึงกล่าวได้ว่าพยานหลักฐานทางนิติศาสตร์นี้ก็คือพยานความเห็นของผู้เชี่ยวชาญตามกฎหมายนั่นเอง พยานผู้เชี่ยวชาญ หมายถึงพยานผู้มาเบิกความให้ความเห็นต่อศาล ในฐานะเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษในวิชาการบางอย่างทั้งนี้ข้อเท็จจริงบางอย่างไม่สามารถให้บุคคลธรรมดาเป็นพยานได้เพราะต้องอาศัยเทคนิคทางนิติศาสตร์หรือความรู้ทางสังคมศาสตร์ในการพิสูจน์จึงต้องให้ผู้ที่ทำการศึกษาเป็นพิเศษในเรื่อง

นั้น ๆ ตรวจสอบและออกความเห็นเพื่อที่ศาลจะได้ พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทให้คู่ความได้เช่น มี ปัญหาว่าสิ่งที่ผู้ตายรับประทานผสมยาพิษหรือไม่ และที่ตายนั้นเป็นเพราะยาพิษหรือไม่ (สุวรรณ รังสี, 2563)

อย่างไรก็ตามแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามนั้นการนำ พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในกรณีคนหายและ พิสูจน์ศพนิรนามจำเป็นต้องเป็นไปตาม ข้อกำหนดตามกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันการพิจารณาการรับฟังพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ได้ กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 บัญญัติไว้ดังนี้ว่า...

“พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้าง เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกหลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น และให้สืบตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นอันว่า ด้วยการสืบพยาน”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/1 บัญญัติไว้ดังนี้ว่า...

“ในกรณีที่ความปรากฏแก่ศาลว่า พยานหลักฐานใดเป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบ แต่ได้มาเนื่องจากการกระทำโดยมิชอบ หรือเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้น หรือได้มาโดยมิชอบ ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานนั้น เว้นแต่การรับฟังพยานหลักฐานนั้นจะเป็น ประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมมากกว่าผลเสียอันเกิดจากผลกระทบต่อมาตรฐานของ ระบบงานยุติธรรมทางอาญาหรือสิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน

ในการใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลพิจารณาถึงพฤติการณ์ทั้งปวง แห่งคดี โดยต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) คุณค่าในเชิงพิสูจน์ ความสำคัญ และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น
- (2) พฤติการณ์และความร้ายแรงของความผิดในคดี
- (3) ลักษณะและความเสียหายที่เกิดจากการกระทำโดยมิชอบ
- (4) ผู้ที่กระทำการโดยมิชอบอันเป็นเหตุให้ได้พยานหลักฐานมานั้น ได้รับการลงโทษหรือไม่ เพียงใด”

จากข้อบัญญัติข้างต้นแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเช่นนี้ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงการ แสวงหาพยานหลักฐานที่มีได้กระทำไปในทางการฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวอีกทั้งจำเป็นต้องให้ผู้มี ความรู้เป็นผู้ตรวจและให้ความเห็นในการนำพยานหลักฐานแสดงต่อศาล และพยานผู้เชี่ยวชาญย่อม มีความเห็นต่อศาลได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นการให้ความเห็นเพื่อช่วยศาลในการวินิจฉัยคดี

มิใช่เป็นการเข้าไปชี้ขาดคดีแทนศาลเพราะไม่ได้เห็นได้ยินหรือรับทราบข้อความที่เกี่ยวกับเรื่องที่พยานเบิกความนั้นด้วยตนเองโดยตรงการฟังความเห็นของผู้เชี่ยวชาญไม่ใช่ศาลจะต้องเชื่อและพิพากษาไปตามนั้นเสมอไปศาลจะเชื่อหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเห็นผู้เชี่ยวชาญเองหากจะสรุปผลเอาลอย ๆ ง่าย ๆ อาจไม่มีน้ำหนักเพียงพอให้ศาลเชื่อฟังก็ได้แม้จะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีชื่อเสียง ฉะนั้นการนำสืบถ้อยคำของผู้เชี่ยวชาญนั้นจะต้องมีเหตุผลประกอบให้บุคคลธรรมดาผู้ไม่มีความรู้ในศาสตร์ชนิดนั้นได้เห็นจริงไปด้วย เช่น การพิสูจน์ว่าเป็นลายมือคนเดียวกันหรือไม่ก็ต้องแสดงโดยรูปถ่ายขยายประกอบการอธิบายให้เห็นได้แจ่มแจ้ง เป็นต้น ฉะนั้นการเบิกความเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นจะต้องประกอบด้วยเหตุผลและหลักฐาน เช่น มีตำราหรือการได้ทดลองมาตามวิชาความรู้ของตน หากเพียงแต่กล่าวขึ้นลอย ๆ ว่าเห็นเป็นอย่างนั้นอย่างนี้โดยปราศจากเหตุผลนั้นใช้ไม่ได้ โดยหลักแล้วความเห็นของผู้เชี่ยวชาญย่อมถือว่าเป็นพยานหลักฐานชั้นหนึ่งที่เขาผ่านการพิจารณา คดีของศาลดังนั้นจะถือเอาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ยุติเสมอไปไม่ได้กล่าวคือยังเป็นเรื่องของศาลที่จะใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงแล้ววินิจฉัยตัดสินคดี

ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการนำหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มาช่วยคลี่คลายคดีต่าง ๆ ที่มีความสำคัญและมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนทั้งที่เกิดขึ้นในประเทศและต่างประเทศหลายคดี เช่น ประเทศ สหรัฐอเมริกา คดีที่มีการนำหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มาช่วยในการคลี่คลายคดี ได้แก่ คดีลอบสังหารประธานาธิบดีเคนเนดี พุทธจักยาน ค.ศ.1963 คดีโอเจ ซิมป์สัน ฆาตกรรมภรรยาและเพื่อน มิถุนายน ค.ศ.1994 และคดีฆาตกรรมไร้ศพ เหตุเกิดที่รัฐฟลอริดา เป็นต้น สำหรับในประเทศไทย คดีสำคัญที่มีการนำหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มาช่วยในการคลี่คลายคดี คือ คดีฆาตกรรมอำพรางที่ ฟาร์มวิดเคนฮิลล์ หมู่บ้านฮอดตัน ในปี ค.ศ.1684 ในประเทศไทยคดีที่สำคัญและมีความสลับซับซ้อนซึ่งคลี่คลายลงได้โดยอาศัยหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ได้แก่ คดีฆาตกรรม น.ส. ดอริส ฟอน ฮาเฟน นางแบบสาวชาวเดนมาร์ก เมื่อ 24 มกราคม พ.ศ.2511 คดีฆาตกรรมนางสยามล พ.ศ.2536 คดีฆาตกรรมนายแสงชัย สุนทรวัฒน์ พ.ศ. 2539 คดีฆาตกรรม น.ส.เจนจิรา พลอยอรุณศรี นักศึกษาแพทย์ปี 5 พ.ศ.2541 คดีฆาตกรรมแพทย์หญิงผัสพร โดยศาลฎีกาพิพากษาประหารชีวิต นายแพทย์วิสุทธิ์ คดีนี้แม้ว่าจะไม่พบศพของผู้เสียชีวิตแต่ผลการพิสูจน์ DNA ประกอบกับพยานแวดล้อมต่าง ๆ จึงเชื่อได้ว่าแพทย์หญิงผัสพรเสียชีวิตแล้วและคดีฆาตกรรม นายห้างทอง ธรรมวัฒน์ คดีนี้ได้มีการต่อสู้คดีโดยใช้ผลการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์มารับฟัง และพิพากษายกฟ้องให้จำเลยเนื่องจากผลการตรวจพิสูจน์ที่ได้ประกอบจากการผ่าชันสูตรพลิกศพ ครั้งที่ 1 และ 3 ของศพนายห้างทอง ๆ นั้นมีน้ำหนักมากกว่าผลการตรวจพิสูจน์ที่ได้ประกอบจาก

การผ่าชันสูตรพลิกศพครั้งที่ 2 ทำให้ศาลเชื่อว่า จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์มิได้กระทำผิดจริง (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564)

ความสำคัญของการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ถือว่าการนำวิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ เพื่อเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิชาการทางด้าน ต่างๆ ผสมเข้ากับการบังคับใช้กฎหมายเพื่อ เป็นประโยชน์ในการสืบสวนพิสูจน์หลักฐานและดำเนินคดีตามกฎหมายเพื่อนำไปสู่การนำตัว ผู้กระทำความผิดมาลงโทษหากปราศจากหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ คดีสำคัญ ๆ ที่สลับซับซ้อน หลายคดีคงจะไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ทำให้ส่งผลร้ายต่อสังคมเพราะมี โอกาสที่ผู้ต้องหาจะกระทำความผิดแบบเดิมซ้ำอีก ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในการพัฒนาแนวทางการรวบรวม พยานหลักฐานกรณีคนหายมีความจำเป็นที่จะต้องนำเอาหลักนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ควบคู่ในการ พิจารณาคดีและเพื่อประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้คิดจะ กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวเคารพกฎหมายสามารถควบคุมอาชญากรรมได้เกิดความสงบสุข แก่ประชาชน

2.2.5 การตรวจสถานที่เกิดเหตุ

สถานที่เกิดเหตุหมายถึง สถานที่ที่จะพบวัตถุพยานที่เกี่ยวข้องกับเหตุที่เกิดขึ้นทำให้ เราสามารถวิเคราะห์, ตั้งข้อสันนิษฐาน, จำลองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้และสามารถสืบสวนสอบสวน (Investigation) รวมถึงสถานที่ที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นทั้งทางแพ่งและทางอาญา โดยทั่วไป แล้วผู้กระทำความผิดมักทิ้งร่องรอยหรือพยานหลักฐานไว้ในสถานที่เกิดเหตุซึ่งจะทำให้ผู้ที่ไม่ ตรวจจับสถานที่เกิดเหตุสามารถเก็บร่องรอยหรือพยานหลักฐานและอ่านสภาพของสถานที่เกิดเหตุได้ ว่า ใครเป็นผู้ที่กระทำความผิด กระทำอย่างไร ด้วยวิธีการใด เมื่อเวลาใด และประสงค์ต่ออะไร สถานที่ เกิดเหตุหมายถึง สถานที่ที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและสามารถหาพยานวัตถุได้ด้วย (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564)

ตามความหมายของสถานที่เกิดเหตุ กล่าวได้ว่าสถานที่เกิดเหตุเป็นหัวใจของการสืบสวน และการสอบสวน เนื่องจากอาชญากรรมมักจะทิ้งร่องรอยหลักฐานไว้ในสถานที่เกิดเหตุเสมอตาม แนวความคิดของ เอ็ดมอนด์ โลคาร์ด (Edmond Locard) ที่เคยกล่าวไว้ว่า “Every Contact Leaves Trace การสัมผัสทุกครั้งย่อมทิ้งร่องรอย” ซึ่งเป็นคำกล่าวที่กลายมาเป็นหลักในการตรวจสถานที่เกิดเหตุ และพิสูจน์หลักฐานนั้น คือ กฎของโลคาร์ด (Locard's Principle) ดังนั้นในการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ทำการตรวจอย่างมีขั้นตอนตามหลักวิชาแล้วจะทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากพยานวัตถุต่างๆ ใน สถานที่เกิดเหตุรวมถึงจากตัวผู้เสียหายและตัวคนร้ายได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการ

คลี่คลายคดีนั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถและไหวพริบปฏิภาณของผู้ตรวจที่เกิดเหตุและเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและการเก็บวัตถุพยานและด้วยเหตุนี้สถานที่เกิดเหตุจึงเป็นแหล่งรวมของร่องรอยและพยานหลักฐานทั้งหมด ฉะนั้นการรักษาสภาพของสถานที่เกิดเหตุจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้สภาพที่เกิดเหตุอยู่ในสภาวะเดียวกับที่พบครั้งแรกไว้ในขณะเดียวกันกับเป็นการป้องกันไม่ให้หลักฐานเคลื่อนย้าย เปลี่ยนแปลงหรือเกิดการสูญหาย

การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุในปัจจุบันมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้นเพราะมีการเผยแพร่วิทยาการด้านนี้อย่างแพร่หลายผู้กระทำความผิดมักมีความคิดและเรียนรู้ที่จะไม่ทิ้งหลักฐานไว้ในสถานที่เกิดเหตุหรือทำลายพยานหลักฐานหลักจากที่ได้กระทำความผิดแล้ว เช่น บางคดีคนร้ายได้ใส่ถุงมือเพื่อป้องกันไม่ให้พบรอยลายนิ้วมือไปติดกับวัตถุต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุเพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุค้นหารอยลายนิ้วมือแฝงได้หรือแม้กระทั่งในคดีฆาตกรรมบางคดีอาจทำการหันศพเพื่อแยกชิ้นส่วนหลักฐานออกเป็นชิ้นๆและนำไปทิ้งหลาย ๆ ที่เพื่อกระบวนการณ์หาพยานวัตถุมีความยากลำบากต่อกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจึงต้องมีการเรียนรู้และฝึกอบรมให้มีความรู้ความสามารถและต้องผ่านการทดสอบจนเป็นที่แน่ใจแล้วว่าสามารถปฏิบัติงานได้ถูกต้องตามหลักวิชาการและสามารถนำอุปกรณ์เครื่องมือและเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเพื่อจะให้ได้พยานหลักฐานและข้อมูลด้านต่าง ๆ ในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างถูกต้อง (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564)

ซึ่งตามความหมายการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ หมายถึง การตรวจหาร่องรอย หลักฐานจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเพื่อให้เกิดความกระจ่างในทางคดีที่ดำเนินการสืบสวนอยู่ เช่น ในสถานที่เกิดเหตุหลักทรัพย์ สถานที่พบศพ หรือสถานที่น่าสงสัยว่าได้มีเหตุอาชญากรรมเกิดขึ้น ดังนั้นตามแนวคิดของสถานที่เกิดเหตุ การปฏิบัติในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุถือว่ามีค่าสำคัญมาก โดยเฉพาะคดีที่ไม่มีประจักษ์พยานหรือหาพยานบุคคลไม่ได้หรือคดีฆาตกรรมที่มีการเคลื่อนย้ายหลักฐานและพยายามปิดเบี่ยงทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวน การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุหมายถึงการตรวจสอบสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ทางคดีอาญาขึ้น เช่น การประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกาย การโจรกรรม ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ เป็นต้น กล่าวคือ การที่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญาเดินทางไปยังสถานที่เกิดการกระทำผิดอาญาหรือเกิดมีคดีอาญาเกิดขึ้นเพื่อตรวจสอบสืบทราบและค้นหาร่องรอยของการกระทำความผิด การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุจึงมีความสำคัญต่อการสืบสวนสอบสวนเป็นอย่างยิ่งเพราะจะส่งผลต่อการคลี่คลายคดีที่เกิดขึ้นทั้งนี้ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุต้องเริ่มจากเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุชุดแรกซึ่งอาจจะเป็นการตรวจสอบในท้องที่ที่เกิดเหตุเมื่อไปถึงที่เกิดเหตุต้องพยายามป้องกันรักษาสถานที่เกิดเหตุให้อยู่ในสภาพเดิมมากที่สุดเพื่อให้เจ้าหน้าที่ชุดหลังซึ่งได้แก่พนักงานสอบสวนและ

เจ้าหน้าที่ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเข้าไปตรวจเก็บวัตถุพยานได้จากความความหมายของการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุสรุปได้ว่า คือการค้นหาวัยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลหลักฐานที่สำคัญเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการสอบสวนเพื่อให้ทราบรายละเอียดของการทำผิด

การปฏิบัติงานในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามของประเทศไทยตามปัญหาที่เกิดขึ้น คือ การพัฒนาการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ (และคณะ, 2562) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ แม้ว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ในชั้นการพิจารณาคดีของศาลและมีน้ำหนักอยู่มาก แต่ปัจจุบันการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ สามารถสรุปปัญหาการรวบรวมและการได้มาของพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งส่งผลให้เกิดความบกพร่องของสำนวน คดีดังต่อไปนี้

4.1.1 ความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติกฎหมาย เห็นได้จากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 ซึ่งได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนไว้อย่างกว้าง ๆ ในการใช้ดุลพินิจแต่เพียงผู้เดียวในการรวบรวมพยานหลักฐานแม้ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีจะได้กำหนดแนวทางในการรวบรวมพยานวัตถุ การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การทำแผนที่เกิดเหตุ การถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุไว้ก็ตาม แต่ระเบียบดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวทางและคู่มือในการปฏิบัติงานเท่านั้น ยังไม่มีมาตรการหรือสภาพบังคับในทางกฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งพนักงานสอบสวนมีดุลพินิจในการขอให้เจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเข้าช่วยเหลือในการตรวจ สถานที่เกิดเหตุ เก็บพยานหลักฐาน และทำการถ่ายภาพ หรือไม่ได้โดยหากพนักงานสอบสวนมี ข้อจำกัดด้านความรู้และความเข้าใจต่อการรวบรวมพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุและละเลยพยานวัตถุบางชิ้น หรือมองข้ามความสำคัญของพยานผู้เชี่ยวชาญหรือผลการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพิสูจน์ความจริงในคดี หรือมีข้อจำกัดในด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญทางกฎหมายและไม่มีประสบการณ์ในการต่อสู้ดำเนินคดีในชั้นศาล อาจทำให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจที่ขาดความละเอียดรอบคอบได้ เป็นเหตุให้พยานหลักฐานที่มีความสำคัญในการพิจารณาคดีเกิดความเสียหายหรือขาดหายไปและส่งผลให้ไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้ตามความเป็นจริง

4.1.2 การรักษาสถานที่เกิดเหตุ การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในสถานที่เกิดเหตุและครอบครองพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ปัญหาการรักษาสถานที่เกิดเหตุ การรวบรวมพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุ และการครอบครอง

พยานหลักฐานที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผลการตรวจพิสูจน์และการรายงานผลการตรวจพิสูจน์สามารถเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้ โดยมีสาเหตุดังต่อไปนี้

4.1.2.1 การรักษาสถานที่เกิดเหตุบกพร่อง เนื่องจากในบางคดีไม่มีการใช้แถบกัน สถานที่เกิดเหตุหรือมีการกันสถานที่เกิดเหตุแต่ไม่มีการควบคุมดูแลรักษา สถานที่เกิดเหตุอย่างเคร่งครัดปล่อยให้ทั้งผู้เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ การควบคุมการเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุยังไม่เคร่งครัด มีผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุโดยไม่มีการควบคุมที่เข้มงวดทำให้เกิดความวุ่นวายในสถานที่เกิดเหตุ และกีดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ทำให้พยานหลักฐานในที่เกิดเหตุถูกเพิ่มเติม ทำลาย สูญหาย ปนเปื้อน และโยกย้ายรวมทั้งการปฏิบัติงานตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเป็นไปด้วยความลำบาก ส่งผลต่อการวิเคราะห์สถานที่เกิดเหตุ และการรวบรวมพยานหลักฐานทำได้ไม่ครบถ้วน ในต่างประเทศเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นจะมีการปิดกั้นรักษา สถานที่เกิดเหตุไว้ บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องจะไม่มีสิทธิเข้าไปภายในบริเวณนั้นได้ และอาจปิดกั้นไว้หลายวัน สัปดาห์หรือเดือน จนกว่าการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ในสถานที่เกิดเหตุจะกระทำแล้วเสร็จอย่างละเอียดรอบคอบโดยผู้ที่มีความชำนาญอย่างเป็นระบบ

4.1.2.2 ผู้ตรวจสถานที่เกิดเหตุขาดความชำนาญในการวิเคราะห์สถานที่เกิดเหตุ และเก็บรวบรวมวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุ เนื่องจากใช้วิธีการเก็บและรักษาวัตถุพยานไม่ถูกต้อง การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุไม่ละเอียดเพียงพอทำให้ได้พยานหลักฐานที่ไม่ครบถ้วน วัตถุพยานมีการปนเปื้อน บรรจุวัตถุพยานในหีบห่อที่ไม่สะอาด บรรจุวัตถุพยานหลายชั้นในหีบห่อเดียวกัน ใช้หีบห่อไม่ถูกประเภท รายละเอียดหน้าหีบห่อไม่ชัดเจน ลายมือชื่อบนรอยปิดผนึกหีบห่อวัตถุพยานอ่านไม่ชัดเจน ไม่ลงลายมือชื่อ วัน เดือน ปีที่ปิดผนึก รายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานไม่ครบถ้วนและการถ่ายรูปสถานที่เกิดเหตุและพยานหลักฐานไม่ชัดเจนขาดรายละเอียดที่สำคัญ เป็นต้น ทำให้เกิดความเสียหายต่อพยานหลักฐาน และมีผลกระทบต่อผลการตรวจพิสูจน์การแปลผลการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานและสำนวนคดี ซึ่งอาจถูกหยิบยกขึ้นเป็นข้อโต้แย้งในชั้นศาลได้

4.1.2.3 มีความบกพร่องในการประสานงานและทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ระดับ ปฏิบัติงานในสถานที่เกิดเหตุ และบางครั้งมีการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุโดยไม่มีผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง มาร่วมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่คุณหญิงพรทิพย์

โรจนสุนันท์ ให้สัมภาษณ์ต่อ Thai PBS News ต่อกรณีการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในคดีเกาะเต่าที่ไม่มีแพทย์นิติเวชเข้าตรวจชันสูตรศพทันทีหลังเกิดเหตุ รวมทั้งยานพาหนะและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการปฏิบัติงานมีไม่เพียงพอ

4.1.2.4 ขาดระเบียบการปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บพยานหลักฐานในคดีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ทำให้การเก็บพยานหลักฐานขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแพทย์ผู้ชันสูตร ซึ่งอาจทำให้เก็บหลักฐานไม่ครบถ้วน

4.1.2.5 ขาดกฎหมายหรือระเบียบรองรับการเข้าสถานที่เกิดเหตุของหน่วยกู้ภัย รวมทั้งยังไม่มีระเบียบ ข้อบังคับ และการควบคุมการปฏิบัติงานสำหรับหน่วยกู้ภัย ซึ่งหน่วยกู้ภัยเป็นหน่วยงานที่มักจะเข้าถึงสถานที่เกิดเหตุก่อนอยู่เสมอ และอาจมีส่วนทำให้พยานหลักฐานถูกทำลาย เคลื่อนย้าย ก่อนที่ผู้รับผิดชอบสถานที่เกิดเหตุจะเดินทาง ไปถึง เกิดผลกระทบต่อรูปคดีและพยานหลักฐาน

4.1.2.6 ประชาชนขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุและพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นปัญหาหลักทำให้พยานทางวิทยาศาสตร์ในสถานที่เกิดเหตุถูกทำลาย ได้รับความเสียหาย ปนเปื้อน หรือเพิ่มเติม ก่อนเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนสอบสวนและเจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญ จะไปถึงซึ่งเป็นการเพิ่มเติมอุปสรรคต่อการสืบสวนสอบสวนนอกเหนือความซับซ้อนของตัวคดี

4.3.4 พัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานนิติวิทยาศาสตร์

4.3.4.1 พัฒนาหรือปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับเพื่อให้พนักงานนิติวิทยาศาสตร์สามารถมีภารกิจในการเก็บพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในทางคดีได้มากขึ้น ลดการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนหรือมีกรอบการใช้ดุลพินิจให้ชัดเจนขึ้นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อประกอบเข้าสำนวน และจะช่วยให้การพิสูจน์ความจริงในคดีได้ดียิ่งขึ้น

4.3.4.2 ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการตรวจพิสูจน์ สารพันธุกรรมซึ่งเป็นเทคโนโลยีการตรวจพิสูจน์ที่สำคัญที่ได้มีการพัฒนามาใช้ในงานตรวจพิสูจน์มี ความน่าเชื่อถือมากและมีคุณค่าในตัวเองไม่จำเป็นต้องนำพยานผู้เชี่ยวชาญมายืนยันซ้ำ ในเรื่องผลการตรวจพิสูจน์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์ สารพันธุกรรม ทั้งในแง่ของการเก็บรวบรวม การเก็บรักษาข้อมูล การทำลายตัวอย่าง และข้อมูล และการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น เพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์ความจริงแห่งคดีซึ่งสอดคล้อง กับการศึกษาของ รุ่งระวี โสภุมมา ที่กล่าวว่า “รัฐมีความจำเป็นจะต้องมีการออกกฎหมาย หรือแก้ไข กฎหมายให้สามารถแสวงหา

พยานหลักฐานที่เป็นส่วนร่างกายของผู้ต้องหา เช่น การบังคับเจาะเลือดได้และควรมีมาตรฐานอันเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจับกุมและชันสูตรศพ พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อรองรับความเจริญทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการพิสูจน์ลายพิมพ์ดีเอ็นเอ เพื่อก่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติและเป็นการให้ความเป็นธรรมที่แท้จริงแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย”

4.3.4.3 ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติกับผู้ปฏิบัติงานอื่นในกระบวนการยุติธรรม และปัจจุบันการแก้ปัญหาอาชญากรรมทั่วโลกล้วนต้องใช้นิติวิทยาศาสตร์ซึ่งมีทั้งศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ทันสมัยเข้ามาแก้ไขและคลี่คลายคดี ดังนั้นประเทศไทยควรมีกฎหมายเพื่อรองรับการปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ให้เกิดความชัดเจน เป็นเอกภาพ มีมาตรฐาน และเกิดประโยชน์ต่อรัฐและประชาชนโดยรวม

ในกรณีของคดียาเสพติดและพิสูจน์ศพนิรนามจำเป็นต้องมีการใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ความจริงในคดีนั้นมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมในการนำไปสู่การค้นหาคำความจริงเพื่ออำนวยความยุติธรรม พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือที่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมของรัฐตั้งแต่ชั้นสืบสวน ชั้นสอบสวน เพื่อดำเนินคดีและพิจารณาพิพากษาคดี จะต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง แม้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์จะมีความสำคัญต่อการพิจารณาคดีของศาลเพียงใด แต่การนำมาใช้ในการอำนวยความยุติธรรมให้บังเกิดแก่ทุกฝ่ายจะต้องผ่านขั้นตอนการสอบสวนเพื่อเก็บพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้นในสำนวนอย่างถูกต้องโดยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการต้องระมัดระวังเรื่องราวอย่างถูกต้องแม่นยำตามความเป็นจริงและกำหนดทิศทางแห่งการสอบสวนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยไม่ใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้นในการตกแต่ง สำนวนหรือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยการบิดเบือนความจริงเพื่อวัตถุประสงค์ให้เกิดประโยชน์ แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากมีการเก็บพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้นอย่างถูกต้องและระมัดระวังเรื่องราวอย่างถูกต้องแม่นยำตามความเป็นจริงแล้ว จะช่วยอำนวยความยุติธรรมตามข้อเท็จจริงได้มาก ประเด็นเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในชั้นการพิจารณาของศาลจึง เหลือเพียงประเด็นว่าพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้น สามารถพิสูจน์ให้ปราศจากข้อสงสัย ตามสมควรได้หรือไม่ว่าจำเลยคือผู้กระทำความผิด หากพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้นถูก เก็บรักษามาด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้องเกิดการปนเปื้อน เสียหายคุณค่าในการพิสูจน์ความจริงแห่งคดีย่อม สูญเสียไปถึงขนาดรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้เลย เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อ กระบวนการยุติธรรมถึงขนาด

ไม่อาจจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งคดีได้ ซึ่งตามที่ได้กล่าวมานั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

2.3 แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยา

แนวคิดทางอาชญวิทยาในที่นี้จะกล่าวถึงอาชญากรรม ความหมายหรืออธิบายลักษณะของการกระทำที่เป็นอาชญากรรม สาเหตุของการกระทำความผิดและอันเนื่องมาจากการกระทำที่เป็นอาชญากรรมนั้นจะแตกต่างจากการกระทำทั่วไปซึ่งเป็นการกระทำที่มีบทลงโทษผู้กระทำผิดกรณีของคนหาย โดยครั้งนี้แล้วผู้วิจัยจึงได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยารวมปัจจุบันมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทฤษฎีไว้ในหลากหลายแง่มุม ดังนี้

แนวคิดทางอาชญวิทยา ตามแนวคิดทฤษฎียับยั้งข่มขู่ (Deterrence Theory) นั้น นักอาชญวิทยาเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม (ลงโทษหนักอย่างเหมาะสม) และเป็นวิธีการป้องกันอาชญากรรมได้ ในขณะที่แนวคิดทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory) นักอาชญวิทยาเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้ผู้กระทำผิดมีโอกาสถูกลงโทษมากขึ้น ทำให้ต้นทุนที่คาดการณ์ (Expected Cost) (จากการก่ออาชญากรรม) สูงขึ้น อาชญากรที่มีการชั่งน้ำหนัก ผลได้และผลเสียจากการก่ออาชญากรรมแล้ว จะลดการก่ออาชญากรรมลงได้จะเห็นว่าถ้าหากมีการพัฒนาการให้บริการด้านนิติวิทยาศาสตร์ให้เข้าถึงได้โดยง่ายและรวดเร็วใน ภาคส่วนของเอกชนอีกหนึ่งช่องทาง ย่อมมีส่วนช่วยให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถช่วยนำผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้รวดเร็วขึ้นและได้รับโทษอย่างเหมาะสม และจะช่วยยับยั้งหรือ ป้องกันหรือลดการก่ออาชญากรรมได้ระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับทั้งสองทฤษฎีที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นเมื่อการบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ มีการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม โดยใช้หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เป็นตัวช่วยในการดำเนินคดีก็จะมีส่วนทำให้ปัญหาอาชญากรรมลดลงด้วย เพราะอาชญากรจะเกรงกลัวและเลือกที่จะไม่กระทำความผิดเมื่อรู้ว่าจะต้องได้รับโทษ (โชคประจักษ์ชัด, 2561)

2.3.1 ความหมายของอาชญากรรม

2.3.1.1 ความหมายของอาชญากรรมตามมุมมองของกฎหมาย

Cesar Beccaria (1764) ได้กล่าวถึงอาชญากรรมไว้อย่างกว้างๆ ว่า “เป็นการกระทำที่มีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นความผิดทั้งนี้เพื่อให้บุคคลทราบว่าการพฤติกรรมประเภทใดที่เป็นความผิดและมีบทลงโทษซึ่งตัวบทกฎหมายจะต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนมากพอที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจได้”

Mortimer J. Adler และ Jerome Michael (1933:5) ให้ความหมายว่า “เป็นพฤติกรรมที่ต้องห้ามตามกฎหมายอาญา”

Edwin Sutherland (1966:4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “อาชญากรรม คือ การกระทำที่ละเมิดกฎหมายอาญาการกระทำใดๆไม่ว่าจะนำประณามหรือน่าลงโทษแค่ไหนไม่ว่าจะผิดศีลธรรมหรือเลวทรามต่ำช้าเพียงใด ก็ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม หากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายห้ามไว้”

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วนักวิชาการและนักกฎหมายจึงมีความเห็นว่า “อาชญากรรม หมายถึง การกระทำที่กฎหมายอาญาบัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้อย่างชัดเจน ซึ่งการพิจารณาว่าการกระทำอย่างใดจะเรียกว่าเป็นอาชญากรรมนั้น ก็ต้องแล้วแต่การพิจารณาของสังคมนั้นว่าในขณะนั้นมีกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดอาญาและผู้กระทำผิดจะต้องถูกลงโทษตามกฎหมายหรือไม่ โดยอาชญากรรมในอดีตอาจไม่เป็นอาชญากรรมในปัจจุบันหรืออาชญากรรมในประเทศหนึ่งอาจไม่เป็นอาชญากรรมในอีกประเทศหนึ่งก็ได้” (พิมลวิชากิจ, 2562)

ดังนั้นการให้ความหมายของคำว่า “อาชญากรรม” ในแง่มุมของกฎหมายจึงเป็นการให้ความหมายที่ยึดถือตัวอักษรในบทบัญญัติทางกฎหมายอาญาเป็นส่วนสำคัญทั้งนี้จากตัวอย่างของการให้ความหมายโดยนักวิชาการข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่าการกระทำใดที่เรียกว่าเป็นอาชญากรรมได้นั้นจะต้องมีบทบัญญัติตามกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน การกระทำผิดในแง่มุมนี้จึงง่ายต่อการตีความว่าเป็นอาชญากรรมหรือไม่ แม้จะเป็นการกระทำที่รุนแรงน่ากลัวเพียงใด หากไม่ปรากฏว่าได้มีบทบัญญัติฉบับใดระบุว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาแล้วก็ไม่อาจถือว่าเป็นการกระทำนั้นเป็นอาชญากรรมซึ่งจะเห็นว่าการให้ความหมายในแง่มุมนี้เป็นไปตามหลักกฎหมายอาญาสากล “nullum crimen, nulla poena, sine lege” ซึ่งเป็นภาษิตกฎหมายภาษาละติน แปลว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ หากไม่มีกฎหมายกำหนดไว้” แต่อย่างไรก็ตามการตีความอาชญากรรมโดยอาศัยถ้อยคำในบทบัญญัติทางกฎหมายนี้ก็อาจทำให้เกิดอาชญากรรมที่ไม่สมควรเป็นอาชญากรรมได้ เช่น หากมีการกำหนดให้การเลี้ยงสุนัขมีความผิดทางอาญาต้องรับโทษทางกฎหมาย การเลี้ยงสุนัขก็จะกลายเป็นอาชญากรรม การให้ความหมายของอาชญากรรมในทางกฎหมายนี้จึงก่อให้เกิดผลเสียมากกว่า หากผู้มีอำนาจได้บัญญัติกฎหมายตามอำเภอใจและกฎหมายที่บังคับใช้นั้นไร้ซึ่งประสิทธิภาพหรือไม่เป็นธรรมเพียงพอ (สัญญาวิวัฒน์, 2534)

2.3.1.2 ความหมายของอาชญากรรมในมุมมองของสังคม

ตามความหมายของอาชญากรรม เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐานกรณีคนหาย ซึ่งยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติทางกฎหมายฉบับใดกำหนดให้เป็นความผิดทางอาญาอย่างชัดเจนและผู้กระทำผิดต้องได้รับโทษ เนื่องจากกรณีคนหาย

ยังไม่มีสถานะเป็นอาชญากรรมในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม จากความหมายของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2558 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 61 ในเบื้องต้น พบว่ากรณีคนหายตามความหมายของบทบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้เป็นเพียงการระบุสภาพของบุคคล ซึ่งไม่ครอบคลุมไปถึงการกระทำ ความผิดและการเสียหายผู้เสียหายอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะวิเคราะห์ถึงลักษณะและความหมายของการกระทำในลักษณะดังกล่าวซึ่งถือเป็นอาชญากรรม แม้ว่าจะยังไม่มียกเว้นคดีใด กำหนดให้กรณีคนหายเป็นอาชญากรรมก็ตาม (Robb, 2015)

Willem Adriaan Bongers (1916: 23, 25) ให้ความหมายว่า “เป็นพฤติกรรมต่อต้านสังคม เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในกลุ่มของบุคคลที่รวมกันเป็นสังคม และเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมหรือผู้มีอำนาจในสังคม อันเป็นผลให้ผู้ประกอบอาชญากรรมต้องถูกลงโทษโดยกลุ่มหรือโดยเครื่องมือลงทัณฑ์ซึ่งมีความรุนแรงกว่ามาตรการด้านศีลธรรม”

Emile Durkheim (1951) ให้ความหมายของอาชญากรรมว่า “เป็นการกระทำที่สร้างความเสียหายต่อความรู้สึกร่วมกันของส่วนรวม”

Thorsten Sellin (1938) ให้ความหมายของอาชญากรรมว่า “เป็นพฤติกรรมที่ละเมิดบรรทัดฐานความประพฤติ มิใช่ละเมิดกฎหมาย บรรทัดฐานความประพฤตินี้จะพบได้ในทุกสังคม ซึ่งไม่เป็นบรรทัดฐานที่สร้างขึ้นเพื่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งและไม่อยู่ภายในขอบเขตทางการเมือง และไม่จำเป็นต้องปรากฏอยู่ในกฎหมาย”

Sutherland & Cressey (1960) ได้ให้ความหมายของคำว่าอาชญากรรมไว้ว่า อาชญากรรมคือการกระทำที่ละเมิดกฎหมายอาญา การกระทำใด ๆ ไม่ว่าจะประมาทหรือนำลงโทษมากสักเพียงใด ไม่ว่าจะผิดศีลธรรมมากน้อยแค่ไหนหรือเลวทรามสักเพียงใดก็ตามหากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ก็ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม

Vatter & Silverman (2011) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคำว่าอาชญากรรมว่าเป็นพฤติกรรมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ อีกหลายสิ่งเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากแนวประพฤตินormals ของสังคมโดยรวม ซึ่งแนวประพฤติดังกล่าวเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น เพื่อให้ความส่วนใหญ่ในสังคมอยู่ในกรอบที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม หากใครประพฤติเบี่ยงเบนออกไปจากกรอบดังกล่าว สังคมก็จะมองเห็นและแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ออกไป ดังนั้นการพิจารณาว่าอาชญากรรมเป็นการละเมิดกฎหมายเพียงอย่างเดียวหรือไม่ถูกต้องนักเพราะนักกฎหมายอาจเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สถานที่และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้เสมอ (T.Holmes, 2009)

เมื่อพิจารณาตามความหมายข้างต้นแล้วจะพบว่านักอาชญาวิทยามีความเห็นที่ “อาชญากรรม หมายถึง การกระทำที่ผู้กระทำผิดมีจิตใจชั่วร้ายจริงๆเท่านั้น ซึ่งแม้การกระทำนั้นจะไม่ผิดกฎหมาย แต่ถ้าผู้กระทำผิดมีจิตใจชั่วร้ายก็ถือว่าเป็นอาชญากรรม ในทางตรงกันข้ามการกระทำผิดกฎหมาย ที่ผู้กระทำผิดไม่มีจิตใจชั่วร้ายก็ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม เช่น ความผิดลหุโทษ เราไม่ถือว่าผู้กระทำผิดลหุโทษเป็นอาชญากรรม” ดังนี้แล้วอาชญากรรมจึงเป็นสิ่งที่มิใช่และดำรงอยู่คู่กับสังคม ทุกสังคมล้วนประสบปัญหาอาชญากรรมทั้งสิ้น ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมของแต่ละสังคมดังคำกล่าวของ อิมิล เดอร์ไคม์ นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสที่ว่า “ไม่มีสังคมใดที่ไม่เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม เพียงแต่รูปแบบหรือลักษณะของอาชญากรรมในแต่ละสังคมนั้นอาจจะเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไป มิได้เป็นเช่นเดียวกันทั่วทุกแห่ง” (สุภาพ, 2563)

นอกจากนี้ยังพบว่าอาชญากรรมมีความหมายที่ต่างกันออกไปเนื่องจากแต่ละสังคมต่างมีมุมมองต่ออาชญากรรม ในแต่ละมิติไม่เหมือนกันบางครั้งในสังคมหนึ่งการกระทำหนึ่งถือเป็นอาชญากรรม แต่ในอีกสังคม หนึ่งอาจจะมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาไม่ใช่อาชญากรรม ซึ่งบรรดานักวิชาการหลายฝ่ายก็ตระหนักดีใน ปัญหาดังกล่าว ฮาร์เจน (C.A. Harjen, 1974 อ้างใน พัฒนาการสูงนารถ, 2551) นักสังคมวิทยา ได้กล่าวไว้ว่า “อาชญากรรมไม่ใช่สิ่งที่เราจะทำความเข้าใจลักษณะเดียวกันได้โดยง่ายเหมือนกับเรา มองเห็นว่าจะอะไรเป็นต้นไม้อะไรเป็นโต๊ะ ทั้งนี้เพราะว่าอาชญากรรมเป็นแนวคิดอย่างหนึ่งที่มีความเป็นนามธรรมสูงหรือเป็นมโนภาพที่ถูกสร้างขึ้นมาจากสมาชิกในสังคม อาชญากรรมมิใช่เป็นส่วนหนึ่ง ในความเป็นจริงที่เราประสบอยู่ แต่เป็นเรื่องของการแปลความหมายอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่เป็นไปได้ จากปรากฏการณ์หรือประสบการณ์ที่เป็นจริง ดังนั้นอาชญากรรมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจหรือการเลือกของแต่ละสังคมว่าสมควรกำหนดให้การกระทำอย่างไรเป็นอาชญากรรม” จากปัญหาดังที่กล่าวในข้างต้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจคำจำกัดความหรือความหมายอาชญากรรม (ชูบัวรุ, 2517)

ดังนั้นแล้วอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเกิดขึ้นมีหลากหลายรูปแบบ จึงจำเป็นที่จะต้องหยิบยกคำว่าอาชญากรรมเพื่อให้แสดงถึงปรากฏการณ์อาชญากรรมในประเทศไทยได้อย่างชัดเจนและตามที่ได้มีการให้ความหมายของคำว่าอาชญากรรมนั้นพบว่ามีความหมายหลากหลายแง่มุม ซึ่งนอกจากในแง่มุมของกฎหมายหรือแง่มุมทางสังคมวิทยาแล้ว ยังมีการให้ความหมายในแง่มุมอื่นๆ อีกเช่น ในแง่มุมของรัฐศาสตร์ ในแง่มุมของจิตเวชศาสตร์ หรือในแง่มุมของศาสนา แต่เนื่องจากการศึกษาวิจัยนี้มุ่งศึกษาการกระทำผิดที่ผิดกฎหมายที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ดังนั้น จึงต้องพิจารณาถึง

ความหมายของคำว่า “อาชญากรรม” ในประเทศไทยด้วยว่าได้ยึดถือการให้ความหมายในแง่มุมใด ในประเทศไทยนั้นการกระทำที่คนหาย จะเป็นอาชญากรรมได้จะต้องมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน รวมทั้งบัญญัติการกระทำผิดดังกล่าวส่งผลให้ผู้กระทำต้องรับโทษแค่ไหน อย่างไร ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักกฎหมายอาญาสากล “nullum crimen, nulla poena, sine lege” คือ ไม่มีความผิด (เสถียรปัทมกรณ, 2558) ไม่มีโทษ หากไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ ตัวอย่างของการกระทำ ที่มีบทกฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นความผิดจึงเป็นอาชญากรรมในประเทศไทย

การสูญหายนั้นแม้จะเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนเพียงใด แต่จากสถานการณ์ ปัจจุบันของประเทศไทยพบว่า มีเอกสารทางกฎหมายเพียงฉบับเดียวที่กำหนดให้การกระทำที่มี ลักษณะเป็นการสูญหายเป็นความผิด คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 61 ว่าด้วยเรื่อง ของสภาพของบุคคล ซึ่งเป็นมาตราที่จะใช้บังคับสำหรับกรณีคนหาย อย่างไรก็ตามบทบัญญัติ ดังกล่าว ยังครอบคลุมไม่ถึงการลงโทษผู้กระทำความผิด การชดเชยหรือการเยียวยาเหยื่อ อาชญากรรม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นกรณีที่ยังไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดให้การกระทำที่เป็น อาชญากรรมที่มีความผิดและผู้กระทำต้องได้รับโทษทางอาญา ดังนั้นจึงยังไม่อาจถือได้ว่ากรณีคน หายเป็นอาชญากรรม ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดและการ เยียวยาผู้เสียหาย อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงความเป็นอาชญากรรมของคนหายในมิติทางสังคมก็ สามารถกล่าวได้ว่า คนหายนั้นเข้าข่ายเป็นอาชญากรรม เนื่องจากเป็นการกระทำที่ละเมิดบรรทัด ฐานทางสังคม และสร้างความเสียหายแก่ผู้อื่นและความมั่นคงของประเทศ โดยไม่จำเป็นต้อง พิจารณาถึงการถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่ และคำว่า “อาชญากรรม” นั้น ในมุมมองนักกฎหมายมุ่งจะศึกษาถึงข้อกฎหมายเพื่อทราบว่าการกระทำใดเป็น ความผิดตามกฎหมายหรืออาชญากรรม รวมถึงศึกษาเพื่อพัฒนากฎหมายให้มีความยุติธรรมและมี ประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม ส่วนนักอาชญาวิทยามุ่งศึกษาถึงตัวผู้กระทำผิดหรือ อาชญากรเพื่อทราบสาเหตุของการกระทำความผิดเพื่อจะปฏิบัติหรือลงโทษผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสม (สุภาพ, 2563)

2.3.2 ประเภทของอาชญากรรม

เมื่อพิจารณาอาชญากรรมสามารถแบ่งประเภทของอาชญากรรม โดยอ้างอิงจากโดย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สุวรรณบุบผา, 2518) กำหนดกลุ่มคดีเป้าหมายที่บั่นทอน ความสงบสุข

และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และคดีที่น่าสนใจซึ่งต้องควบคุมไว้รวม 5 กลุ่มคดี ได้แก่

1. กลุ่มคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ คือ คดีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ลักพาเรียกค่าไถ่ วางเพลิง
2. กลุ่มคดีประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายและเพศ คือ คดีฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา ทำให้ตายโดยประมาท พยายามฆ่า ทำร้ายร่างกาย ข่มขืนกระทำชำเรา
3. กลุ่มคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ คือ คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ริดเอาทรัพย์ ครอบครองทรัพย์ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ รับของโจร ทำให้เสียทรัพย์
4. กลุ่มคดีที่น่าสนใจ คือ คดีโจรกรรมรถจักรยานยนต์/ รถยนต์ โจรกรรมโค/ กระบือ โจรกรรมเครื่องมือการเกษตร ปล้นรถยนต์ ชิงรถยนต์/ รถจักรยานยนต์/ รถยนต์แท็กซี่ ข่มขืนและ ฆ่าลักพาตัวเรียกค่าไถ่ หนีออก ยักยอก
5. กลุ่มคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย คือ คดีพ.ร.บ.อาวุธปืน การพนัน ยาเสพติด การค้าประเวณีมิและเผยแพร่วัตถุลามก

ปกรณ์ มณีปกรณ์ (2537: 22-27) กล่าวว่า นักอาชญาวิทยาได้พยายามแบ่งประเภทของอาชญากรรมด้วยวิธีการที่แตกต่างกันหลายวิธี แยกประเภทตามความผิดต่อบุคคล ต่อทรัพย์สินและต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองแบ่งตามลักษณะของโทษหนักเบาและความผิดเล็กน้อย เป็นต้น ซึ่งได้จำแนกประเภทของอาชญากรรมตามหลักจริยธรรมหรือศีลธรรม นักอาชญาวิทยาส่วนมากจะแบ่ง เป็น 2 ประเภท คือ

1. อาชญากรรมที่มีความผิดในตัวของมันเอง หรือมีความผิดทางศีลธรรม ซึ่งนักอาชญาวิทยาเรียกว่า “Mala in se” ได้แก่ ฆาตกรรม ปล้น ชิงทรัพย์ การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย การค้าอาวุธเถื่อน เป็นต้น
2. อาชญากรรมที่ไม่มี ความผิดในตัวเอง แต่ถือเป็นความผิดตามที่กฎหมายกำหนดห้ามไว้

เรียกว่า “Mala prohibita” เช่น การละเมิดกฎหมายแรงงาน การขายของหนีภาษี การข่มขืนโดยไม่มีใบขบขี้ เป็นต้น (Douglas&Munn, 1992)

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2545:7) ได้กล่าวว่า อาชญากรรมประเภทประทุษร้าย ต่อร่างกายป้องกันได้ยากกว่าอาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน เพราะความผิดประเภท

ประทุษร้ายต่อร่างกายมักจะมีเบื้องหลังที่สลับซับซ้อนมีความเกี่ยวโยงในความของคู่กรณี คือระหว่างอาชญากรกับเหยื่ออาชญากรรม ดังนั้นการที่อาชญากรประสงค์ที่จะทำร้ายร่างกายอันเนื่องมาจากความแค้นส่วนตัวและเหยื่อก็ไม่สามารถที่จะหาวิธีป้องกันได้เพราะโดยปกติการใช้ชีวิตประจำวันไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้แต่สำหรับการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินสามารถหาวิธีป้องกันหรือหลีกเลี่ยงได้ง่ายกว่า เช่น การไม่สวมใส่ทรัพย์สินมีค่าที่สะดุดตาจนเกินไป ไม่ไปในสถานที่ที่เสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

เมื่อพิจารณาอาชญากรรมในกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามจะเห็นว่าเป็นอาชญากรรมที่ยังไม่ถูกจัดไว้ในประเภทของอาชญากรรมอย่างหนึ่งอย่างในตามที่ได้กล่าวข้างต้น เนื่องจากว่าการกระทำที่มีลักษณะดังกล่าว เมื่อการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมายย่อมถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นกรณีที่ต้องตระหนักถึงลักษณะของอาชญากรรม โดยการจำแนกไว้ในประเภทของอาชญากรรมที่มีรูปแบบแตกต่างจากอาชญากรรมอย่างอื่น เพื่อเป็นการกำหนดคณียามและขอบเขตรูปแบบของอาชญากรรมดังกล่าว ดังนี้แล้วหากไม่มีการจำแนกอาชญากรรมประเภทนี้ก็ไม่อาจถือได้ว่ากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นอาชญากรรมตามลักษณะใด ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดและการลงโทษผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงความเป็นอาชญากรรมของคนหายในทางสังคมก็สามารถกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลใดได้กระทำการอันเป็นการละเมิดต่อบุคคลอื่นนั้นก็ถือว่าเข้าข่ายเป็นอาชญากรรม โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงการถูกจำแนกไว้ในประเภทใดหรือมีรูปแบบเช่นไรและเป็นความผิดที่ต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิด

กรณีของคนหายนั้นแม้จะเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนเพียงใด แต่จากสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศไทยพบว่า มีเอกสารทางกฎหมายเพียงฉบับเดียวที่กำหนดให้การกระทำที่มีลักษณะเป็นการสูญหายเป็นความผิด คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 61 ว่าด้วยเรื่องของสภาพของบุคคล ซึ่งเป็นมาตราที่จะใช้บังคับสำหรับกรณีคนหาย อย่างไรก็ตามบทบัญญัติดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมไปถึงการลงโทษผู้กระทำความผิด การชดเชยหรือการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นกรณีที่ยังไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดให้กรณีคนหายเป็นอาชญากรรมที่มีความผิดและผู้กระทำต้องได้รับโทษทางอาญา ดังนั้นโดยในปัจจุบันมีเพียงการบังคับบุคคลสูญหายประเภทเดียวที่กฎหมายได้บัญญัติเป็นความผิดและได้เริ่มบังคับใช้ในปี 2566

ทั้งนี้ในกรณีที่เป็นคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามซึ่งยังไม่ปรากฏกฎหมายใดที่จะนำมาใช้บังคับเอา ผิดกับผู้กระทำความผิดได้ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดและการเยียวยาผู้เสียหาย ตามแนวความคิดสาเหตุของการกระทำความผิดในกรณีของคนหาย ซึ่งได้พิจารณาตามบริบทของสังคมและอิทธิพลต่างๆที่ถือว่าเป็นสาเหตุของการก่ออาชญากรรม (Chase, 2011)

ดังนั้นแล้วจึงได้นำแนวคิดที่เกี่ยวข้องและเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมดังกล่าว ดังนี้ว่า ทฤษฎีสาเหตุแห่งอาชญากรรม แบ่งออกเป็น 2 แนวคือ (Bonn, 2015) กล่าวดังนี้

1. สังคมวิทยาอธิบายโครงสร้างของสังคมและสถาบันสังคมว่า สังคมผลิตอาชญากรรม ขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งนักคิดที่สำคัญได้แก่ Emile Durkheim ภาวะไร้กฎหมายหรือไร้กฎเกณฑ์ทางความประพฤติ และ R. K Merton อธิบายถึงความสัมพันธ์ที่ไม่สมบูรณ์ของโครงสร้างทางสังคมหรือโครงสร้าง วัฒนธรรมระหว่างจุดหมายปลายทางกับการกระทำที่บรรลุเป้าหมายปลายทางนั้นสังคมก็จะตกอยู่ในภาวะไร้ระเบียบ
2. นักจิตวิทยาหลักอธิบายเกี่ยวกับตัวบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมว่า คนเรารับเอาความประพฤติที่เป็นอาชญากรรมเข้าไปในบุคลิกภาพได้อย่างไร ซึ่งนักคิดที่สำคัญ ได้แก่ Gabriel Tarde พฤติกรรมอาชญากรรมมาจากการเรียนรู้ การเลียนแบบ การคบค้าสมาคม ซึ่ง Willam Adrian Bonger กล่าวว่า แรงจูงใจที่เกิดความคิดที่จะประกอบอาชญากรรมโดยเฉพาะสถาบันเศรษฐกิจในสังคมและความเห็นแก่ตัวหรือความอยากยกตนเหนือผู้อื่น

ดังนั้นแล้วตามรายงานของ สูดสงวน สุธีสร (2547) กล่าวถึงสาเหตุของการก่ออาชญากรรมตามคดีไว้ดังนี้ (สุธีสร, 2546)

1. อธิบายสาเหตุของการก่ออาชญากรรมในคดีประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกายและเพศ ไว้ดังนี้ เนื่องจากอาชญากรรมประเภทนี้เป็นอาชญากรรมที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล โดยมีสาเหตุมาจากตัวบุคคลผู้กระทำผิดซึ่งมีหลายประการ เช่น โกรธแค้น โมโห บันดาลโทสะ เป็นต้น และเมื่อผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายแล้ว โดยคิดว่ากระทำความผิดแล้วจะไม่ถูกจับกุมหรือหากถูกจับกุมก็จะไม่ต้องรับโทษที่รุนแรง จึงได้ตัดสินใจกระทำอาชญากรรมประเภทนี้ขึ้น ตัวผู้กระทำความผิดหรือบางครั้งผู้เสียหายหรือเหยื่อ จะมีการเสพสุรา

หรือเครื่องดื่มน้ำแอลกอฮอล์ก่อนมีการกระทำผิด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า การกระทำผิดนั้น เป็นการกระทำผิดที่ไม่มีเจตนาไตร่ตรองหรือวางแผนล่วงหน้ามาก่อน เพียงแต่ได้พิจารณาแล้วว่า การกระทำนั้นมีผลประโยชน์มากกว่าผลเสียที่จะเกิดขึ้น จึงเลือกที่จะประกอบอาชญากรรมดังกล่าว

2. สาเหตุของการก่ออาชญากรรมในคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน มีดังนี้ สาเหตุสำคัญที่บุคคลประกอบอาชญากรรมประเภทนี้ คือ ต้องการทรัพย์สิน เนื่องจากไม่สามารถหาได้โดยวิธีที่ถูกกฎหมาย และการที่อาชญากรรมในคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ได้เกิดขึ้นในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำก็แสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคดีอาญาประเภทนี้ในประเทศไทย

เพียว ศรีแสงทอง (2554 : 8) ได้กล่าวว่า สำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม เชื่อว่าคนที่กระทำความผิดนั้นมีสาเหตุมาจากเจตจำนงอิสระ(Free will) ของตนเอง โดยการทำหรือไม่ทำอะไรก็จะใช้เหตุผลของตัวเอง เช่น ความอดอยาก ความต้องการพื้นฐาน การแก้แค้นของตนเองและการกระทำความผิดนั้นก็ได้อเลือกตัดสินใจด้วยตนเองแล้วว่าเป็นการแสวงหาความสุขหรือการได้มาเพื่อผลประโยชน์องค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรม

สุดสงวน สุธีสร (2547) ได้กล่าวว่า การป้องกันอาชญากรรมจะได้ผลก็ต่อเมื่อสามารถลดโอกาสการเกิดอาชญากรรมได้ ซึ่งการประกอบอาชญากรรมจะทำได้ต่อเมื่อมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (สุธีสร, 2546)

1. ตัวผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรต้องมีความปรารถนาหรือมีความต้องการในการ ประกอบอาชญากรรม (Criminal desire) เพราะความปรารถนา หรือ ความต้องการ ต่างก็เป็นแรงจูงใจที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ทุกคน เช่นเดียวกับพฤติกรรมของอาชญากรที่แสดงออกมาเพื่อเป็นการบำบัดความปรารถนาที่มีอยู่และจะหยุดพฤติกรรมเมื่อความต้องการหรือความปรารถนานั้น ได้รับการบำบัดแล้ว
2. อาชญากรต้องมีทักษะในการประกอบอาชญากรรม (Criminal skills) ทักษะหรือความสามารถเฉพาะตัว เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญในการทำกิจกรรมใด ๆ หากผู้กระทำความผิดมีความชำนาญ มีทักษะหรือความสามารถเฉพาะตัวแล้ว ก็จะส่งผลให้กิจกรรม นั้นผ่านไปได้อย่างราบรื่น ประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่นเดียวกับการก่ออาชญากรรม หากอาชญากรมีความชำนาญหรือมีทักษะ

ความสามารถในกิจกรรมนั้น ก็จะส่งผลต่อ การตัดสินใจในการเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

3. มีโอกาสซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะหากองค์ประกอบอื่น ๆ พร้อม แต่ขาดโอกาสที่จะลงมือกระทำกรณนั้น อาชญากรรมก็จะไม่เกิดขึ้น (Criminal opportunity) ทั้งนี้ อาชญากรรมบางประเภทไม่จำเป็นที่จะต้องครบองค์ประกอบในการก่ออาชญากรรมก็ได้ เช่น การขโมยเงินบริษัท อาจกระทำโดยไม่ต้องใช้ทักษะหรือมีความต้องการมาก่อนเลยก็ได้ เพียงแต่มีโอกาสก็สามารถกระทำความผิดได้ ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้เกิดจากโอกาสเป็นปัจจัยสำคัญ

ธนินทร์ ภูวนคำ (2563) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันอาชญากรรมเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สินได้มีการพัฒนาควบคู่ไปกับความเจริญของสังคมและเทคโนโลยีเพราะผลของการกระทำของบุคคลในสังคมนั้นเอง สังคมยังมีความเจริญมากเท่าใดอาชญากรรมก็จะเจริญเติบโตมากขึ้นเป็นเงาตามตัว และได้ส่งผลกระทบต่อสังคมในหลายด้านดังนี้

1. ประชาชนขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะว่าปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งและไม่รู้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ที่ไหน และเกิดขึ้นกับใคร เป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับเราได้ตลอดเวลา อาทิเช่น ลักทรัพย์ ปล้น ฆ่า เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ติดตามเราทุกฝีก้าวไม่ว่าจะอยู่ที่บ้านหรือที่ไหน ๆ ก็ตามก็อาจเกิดขึ้นได้
2. ทำให้ผู้คนเกิดความหวาดระแวง เพราะปัญหาดังกล่าวได้กระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ทำให้ขาด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สถานที่สาธารณะขาดความปลอดภัยหรือมีความปลอดภัย น้อยกว่าที่ควรจะเป็น สภาพสังคมโดยทั่วไปขาดความสงบสุข ประชาชนรู้สึกว่ายอันตรายอยู่รอบตัวต้องระมัดระวังตัวเองอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยและไม่อาจคาดเดาได้ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมยอมสละโอกาสในการหาความสุขเพื่อปกป้อง ตนเองจากภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น
3. ทำให้ประชาชนขาดความไว้วางใจกัน เนื่องมาจากความหวาดระแวงภัยอันตรายที่ อาจเกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจคนรอบข้าง เพราะผลกระทบของปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งและมากขึ้นทำให้มีอาชญากรเพิ่มมากขึ้นและมีอยู่ทั่วทุกแห่งหน โดยไม่มีใครสามารถ

รู้ได้แน่ชัดว่า ใครเป็นอาชญากรดีไม่ดีคนที่อยู่ข้าง ๆ เราก็อาจเป็นอาชญากร และเข้ามาทำร้ายเราก็เป็น ได้เพื่อเป็นการป้องกันตัวเองแล้วประชาชนส่วนใหญ่จึงระมัดระวังตัวเองเพิ่มมากขึ้นและไม่ไว้ใจอะไรง่าย ๆ ทำให้การติดต่อสัมพันธ์กันและความไว้วางใจกันมีน้อยลง

4. เกิดข่าวสะเทือนขวัญ จากข่าวที่น่าสเนอโดยสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น มักจะพบเห็นข่าวเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรม ดังกล่าวอยู่เป็นประจำ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะเทือนขวัญ ประชาชนในฐานะผู้รับสื่อเป็นอย่างมาก เพราะลักษณะการประกอบอาชญากรรมของอาชญากรในปัจจุบันมีความรุนแรง ออกอาจ ทำทายมากขึ้น ประกอบกับมีการนำอาวุธสงครามร้ายแรงมาใช้เป็น เครื่องมือในการก่ออาชญากรรมอย่างไม่เกรงกลัวอำนาจกฎหมาย สร้างความ สะเทือนขวัญแก่ประชาชนทั่วไป
5. ก่อความไม่สงบในสังคมและทำให้สังคมเสื่อมโทรม ปัญหานี้เป็นภัยคุกคาม ต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของ ประชาชน โดยทั่วไปและเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นผล ให้ผู้คนทำในสังคมได้รับความเดือดร้อนในชีวิตและทรัพย์สินประชาชนไม่มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สังคมไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยขาดความสงบสุขเกิดความ วุ่นวาย รวมไปถึงการพัฒนาและ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจการลงทุน และการท่องเที่ยวจะลดน้อยลงระดับความเจริญลดลงและมีความเสื่อมโทรม เพิ่มขึ้น รัฐบาลต้องเสียเวลาในการแก้ปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวแทนที่ จะเอาเวลาส่วนใหญ่ไปใช้ในการบริหารและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทำให้เกิดความเสียเปรียบทางการเมืองและเสียภาพพจน์ของประเทศ แม้ใน ปัจจุบันได้เน้นการควบคุมอาชญากรรมดังกล่าวแต่ปัญหาที่ยังคงปรากฏให้พบ เห็นอยู่บ่อยๆ และมีมากขึ้นจนไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง
6. ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวได้เกิดขึ้นบ่อย และมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ประชาชนจึงต้องหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อรักษา ความปลอดภัย ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายไปมากพอควรและนอกจาก ประชาชนแล้วหน่วยงานของรัฐก็ยังคงต้องเสียงบประมาณใช้จ่ายในการ แก้ปัญหาดังกล่าวเช่นกัน

7. ทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ จากปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นบ่อย ในสังคมปัจจุบันทำให้เด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจาก บรรทัดฐาน จนเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมดังกล่าว เช่น ลูกเห็นพ่อแม่ ลักขโมยของคนอื่นลูกจึงเลียนแบบและเจริญรอยตาม หรือเห็นคนตีกัน ทำร้ายกันก็จะซึมซับแล้วทำตามในที่สุด ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวมากขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบันสื่อได้มีอิทธิพลอย่างมาก คนส่วนใหญ่ต่างก็รับรู้ข่าวสาร ผ่านสื่อ เมื่อมีคดีอาชญากรรมดังกล่าวเกิดขึ้นก็ทำให้เกิดข่าวอาชญากรรม แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วเพื่อต้องการประณามผู้กระทำความผิดและให้ ผู้รับสื่อได้ตระหนักถึงโทษและพิษภัยของอาชญากรรมแต่กลับมีเด็กและ เยาวชนที่ไม่รู้จักตระหนักถึงโทษและพิษภัยของอาชญากรรมเกิดการ ลอกเลียนแบบพฤติกรรมตามข่าวที่สื่อได้นำเสนอซึ่งผิดวัตถุประสงค์ประสงค์ของสื่อ จึงทำให้ปัญหาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้น
8. ทำให้เกิดความแค้น ผลจากการก่อปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวทำให้เกิดความ เสียหายในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ผู้เสียหายหรือผู้เกี่ยวข้องเกิดความแค้นใจ จนไม่สามารถหยุดยั้งหรือยับยั้งได้จนถึงขั้นก่อเหตุ อาชญากรรมขึ้นอีก ซึ่ง การกระทำดังกล่าวเป็นการก่อเหตุโดยเจตนา โดยการก่อเหตุโดยเจตนา นี้ แสดงให้เห็นถึงจิตใจของผู้กระทำซึ่งไม่สามารถเอาชนะใจตนเองได้ ขาด ความยับยั้งชั่งใจและกระทำการลงไปโดยไม่เกรงกลัวต่อบาป ไม่เกรงกลัวต่อ กฎหมาย ไม่สนใจว่ากระบวนการยุติธรรมจะดำเนินการอย่างไรทำให้บุคคล นั้นละเลยไม่สนใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมายก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องซ้ำแล้วซ้ำเล่าและไม่มีที่สิ้นสุด
9. เกิดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม จากปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ แสดงให้เห็นถึงจิตใจของผู้กระทำว่าเป็นผู้ไร้ ซึ่งศีลธรรมในจิตใจ เห็นแก่ตัว นึกถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นผู้ที่ขาดศีลธรรมผู้กระทำความผิดบางคนที่พ้น โทษออกมาแล้วก็ยังคิดหาทางที่จะกระทำความผิดอีก ถ้าผู้นั้นได้กระทำ ความผิดมากเท่าไรยิ่งทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมมากขึ้น ในกรณี นี้บุคคลรอบข้างก็มีส่วนเช่นกัน ถ้าคนเหล่านั้นไร้ซึ่งศีลธรรมไม่เปิดใจให้ผู้ที่ เคยกระทำผิดได้แก้ตัวยอมทำให้ผู้กระทำผิดหลงอยู่ในวังวนแห่งความผิดนั้น ตลอดการ หากมองในอีกแง่มุมหนึ่งมีผู้กระทำความผิดหลายรายที่หลบหนี

จากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ไปได้แล้วหนีไปเสพสุขอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งบนกองทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นตัวกระตุ้นให้คนบางส่วนที่พบเห็นการกระทำเกิดความคิดที่อยากจะทำบ้างโดยคิดว่า “ทำดีได้ดี มีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” เป็นสาเหตุให้คนเหล่านั้นละเลยการประกอบอาชีพที่สุจริตและหันไปก่ออาชญากรรมเพิ่มขึ้น

10. ทำให้บุคคลผู้กระทำผิดถูกรังเกียจจากคนรอบข้าง สำหรับผู้ที่ทำผิดครั้งแรกก็จะถูกรังเกียจและไม่เป็นที่ยอมรับจากคนรอบข้าง จนผลักดัน ให้เขาได้กระทำผิดเป็นครั้งที่สอง กล่าวคือ เมื่อคนรอบข้างต่างรังเกียจและดูถูกไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แก้ตัวยอมส่งผลให้ผู้กระทำผิดมีความเลื่อมโทรมทางด้านจิตใจสูงขึ้น แทนที่เขาจะกลับใจเป็นคนดีกลับทำให้ผู้กระทำผิดความผิดคิดที่จะก่อปัญหาเป็นครั้งต่อไป

เมื่อพิจารณากรณีของคนหายจึงถือได้ว่ามีสาเหตุมาจากตัวบุคคล กล่าวคือ ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความโกรธแค้นส่วนตัวระหว่างผู้กระทำผิดและเหยื่อความขัดแย้งหรือขัดผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน รวมถึงบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งจะมีอิทธิพลต่ออาชญากรรมในลักษณะนี้เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามในการระบุนสาเหตุของอาชญากรรมนั้นในบางครั้งอาจจะยังไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนเนื่องมาจากความคลุมเครือของพฤติกรรมหรือรูปคดีที่ยังไม่สามารถคลี่คลายได้ ด้วยเหตุนี้ในการศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางในการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงรูปแบบของอาชญากรรม รวมถึงสาเหตุของผู้กระทำผิด เพื่อให้ทราบถึงแรงจูงใจในการก่ออาชญากรรมในครั้งนี้ ป้องกันการก่ออาชญากรรมและเป็นบรรทัดฐานของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการสนับสนุนให้เกิดความยุติธรรมต่อเหยื่อ ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการที่จะหาสาเหตุของการกระทำและการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ

2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรม

กรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามบางกรณียังไม่ถือเป็นอาชญากรรมเนื่องจากว่า เช่นในกรณีคนหายที่สามารถติดตามตัวคนหายได้คดีก็จะสิ้นสุดลง หากกรณีที่คนหายและพบเป็นศพนั้นหรือมีพฤติกรรมว่าเป็นการฆาตกรรมกรณีเช่นนี้จึงจะถือว่าเป็นอาชญากรรม โดยกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นกรณีที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่ไม่มากทันทีหรือรวดเร็วเกินไป เป็นการเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทุกปีแต่เนื่องจากสภาพทางสังคม

ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยสภาวะทางเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนจึงทำให้รูปแบบของอาชญากรรมหรือแผนประทุษกรรมของคนร้ายมีลักษณะโหดร้ายและรุนแรงมากขึ้นซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ง่ายโดยไม่มีสาเหตุว่าเคยก่อเรื่องกันมาก่อน อีกทั้งยังเป็นสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับกรณีของคนหายที่กลายเป็นพิสูจน์ศพนิรนาม กล่าวคือบุคคลผู้ซึ่งได้หายตัวไปหรือถูกทำให้หายตัวไปที่ยังไม่สามารถสืบสวนสอบสวนเพื่อเจอบุคคลข้างต้นได้นั้นจะไม่อาจทราบได้ว่ายังมีชีวิตอยู่หรือไม่หรือเป็นไปได้ว่าบุคคลดังกล่าวเสียชีวิตไปแล้ว เมื่อเกิดอาชญากรรมในลักษณะนี้จำเป็นที่จะต้องมีการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว เนื่องจากการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ได้มีการละเมิดต่อผู้อื่นอย่างร้ายแรง ดังนั้นแล้วจึงได้พิจารณาถึงแนวคิดในการป้องกันอาชญาไว้ดังนี้

Jeffery เห็นพ้องกับ Lombroso (ซูบารุ, 2517) ดังนี้ว่าอาชญากรรมมีปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่ง Jeffery ได้ให้ความสนใจทางด้านสภาพแวดล้อมของสภาพสังคมที่ทำให้คนเป็นอาชญากร ซึ่งการควบคุมอาชญากรรมจะมีความแตกต่างกันกับวิธีการลดอาชญากรรม คือ การป้องกันเป็นการควบคุมอาชญากรรมโดยตรง ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้มาตรการของการลดช่องทางหรือโอกาสในการกระทำความผิด ส่วนการลดอาชญากรรมเป็นการควบคุมอาชญากรรมโดยอ้อม เช่น การอบรม วิชาชีพ การให้การศึกษา การจำคุก คุมประพฤติ เป็นต้น (Sutherland, 1960)

สง่า ลินะสมิต (2513) กล่าวว่า ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมที่ชี้ให้เห็นถึงภัยคุกคามต่อชุมชน ซึ่งเป็นที่ไม่พึงปรารถนาและต้องการให้มีการดำเนินการแก้ไขเยียวยา หรือขจัดความรุนแรงให้ลดลงไปจากเดิมดังนั้น จึงมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม คือ

1. สร้างความตระหนักถึงปัญหาพร้อมกันเพื่อจะได้สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีเหตุผลดีขึ้น
2. รู้ข้อเท็จจริงของปัญหาเพราะจะทำให้รู้ถึงปัญหาที่ถูกต้องสามารถวิเคราะห์ปัญหาสังคมได้อย่างถูกต้องแม่นยำและมีเหตุผล
3. เข้าใจสภาพของสังคมที่เป็นปัญหาเป็นการศึกษาถึงปัญหาของสังคมว่าเกิดจากอะไร มีสาเหตุการเกิดมาจากอะไรและมีผลกระทบอะไรบ้าง รวมถึงมีสิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าว หรือไม่ เพื่อทราบถึงข้อเท็จจริง ตลอดจนวิธีการปฏิบัติว่าควรจะทำออกมาในรูปแบบใด เหมาะสมกับการนำไปแก้ปัญหาหรือไม่ หรือได้ผลเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ เป็นต้น

4. การมองปัญหาอย่างละเอียดทุกแง่มุม เป็นการมองปัญหาอย่างลึกซึ้งตามความเป็นจริงละเอียดทุกแง่มุม โดยอาศัยแนวโน้มนที่เกิดขึ้นทั้งอดีตและปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร หรือเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาในอนาคตเพื่อให้สถานการณ์นั้น ๆ ดีขึ้นกว่าเดิม
5. รู้จักใช้ผู้เชี่ยวชาญอย่างเหมาะสมซึ่งโดยทั่วไปจะมีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เช่น จิตแพทย์ อาชญาวิทยา วิศวกร นักกฎหมาย ทนายความ เป็นต้น ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นสามารถให้ คำอธิบาย คำแนะนำแนวทางว่าควรทำอย่างไร ซึ่งผลการวิเคราะห์ปัญหาจะถูกต้องใกล้เคียงและได้ผล มากกว่าความคิดของคนทั่ว ๆ ไป
6. การอบรมแก้ไขเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นการให้ความสำคัญเป็นรายบุคคล เพราะมนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันการมองถึงปัญหาสังคมแต่ละคนย่อมแตกต่างกันหรือสาเหตุของการกระทำความผิดก็แตกต่างกัน เช่น บางคนมองว่าอาชญากร หรือผู้กระทำความผิดกฎหมาย เป็นเรื่องเศร้าหรือเรื่องเลวร้าย แต่สำหรับบางคนอาจมองเป็นบทเรียนเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่า
7. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเมื่อผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษตามกระบวนการตัดสินแล้วและกลับมาอยู่ในสังคมก็จะไม่ได้รับการยอมรับจาก สังคม รวมทั้งครอบครัวญาติพี่น้อง ซึ่งส่งผลให้ได้รับความกดดันและกลับไปกระทำผิดอีก ดังนั้น องค์การเอกชน สมาคมการกุศลเอกชน องค์กรทางศาสนา จึงมีบทบาทในรูปแบบของการ สงเคราะห์ ช่วยเหลือ อุปถัมภ์ ดูแล ให้กำลังใจ ในด้านต่าง ๆ เช่น การฝึกอาชีพ การให้คำปรึกษา แนะนำ เป็นต้น
8. การแก้ไขปัญหาวาระเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น เพราะผู้กระทำความผิดเป็นผลเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมของสังคมที่ผู้กระทำความผิดอาศัยอยู่

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2545) ได้กล่าวถึงแนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์เพื่อป้องกันอาชญากรรมคือ การจัดสภาพทั่วไปไม่ว่าในระดับเมือง ชุมชน หรือละแวกบ้านในลักษณะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะจะได้ง่ายต่อการควบคุมสามารถสังเกตตรวจตราได้

โดยไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และมุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม ในการป้องกันชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของตนเองและบุคคลอื่นให้ปลอดภัยจากภัยอาชญากรรม ซึ่ง การวางผังเมืองและชุมชน ควรมีการวางแผน โดยพิจารณาขอบเขตของพื้นที่อย่างเป็นสัดส่วนตาม ลักษณะการใช้ประโยชน์ เช่น สถานเริงรมย์ ศูนย์การค้าและสวนสนุกต่าง ๆ ซึ่งสถานที่เหล่านี้ เป็น แหล่งดึงดูดประชาชนท้องถิ่นต่าง ๆ จำนวนมากให้เข้าไปหาความสุขความสำราญในพื้นที่ ดังกล่าว ดังนั้นจึงไม่ควรให้ก่อตั้งในย่านที่ปะปนกับบริเวณที่อยู่อาศัยโดยทั่วไป เพื่อเป็นการ ป้องกันและลด อัตราการก่อเหตุอาชญากรรม การลดอาชญากรรมจากการให้แสงสว่างตามท้องถนน คือ คนร้ายจะมีแนวโน้มสูงที่จะก่ออาชญากรรมในพื้นที่ที่มีแสงสว่างน้อย ยากต่อการมองเห็นของคนที่เกิดเป็นเหยื่อและยากต่อการมองเห็นหน้าของอาชญากร ดังนั้น จึงมีการวางแผนเพื่อติดตั้งหรือปรับปรุง โคมไฟฟ้า ตามท้องถนนและบริเวณเวรพื้นที่สาธารณะ

สุดสงวน สุธีสร กล่าวว่า การป้องกันอาชญากรรม (Crime prevention) หมายถึง การ คาดการณ์หรือประเมินล่วงหน้าเกี่ยวกับช่องทางหรือโอกาสของการ กระทำความผิด หรือสภาพ อาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งความพยายามที่จะกระทำการใด ๆ สุดสงวน ทฤษฎีเกี่ยวกับการ ป้องกันอาชญากรรมมีหลักปฏิบัติ ดังนี้ (สุธีสร, 2546)

1. หลักการด้านความเล็งต่อการถูกลงโทษ (Punitive-threat of punishment) เป็นการ ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานภาพ อาชญากรรม สภาพพื้นที่และเป้าหมาย ในการออกตรวจ การวางแผนในการใช้กำลังคนตามสถานภาพของ อาชญากรรมในชุมชน เช่น ในแหล่งชุมชนแออัดที่มีปัญหาหายาเสพติดวางแผน และจัดกำลังพลให้เหมาะสม เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกัน และจับกุม

อฉนพ ชูบำรุง และอุนิษา เลิศโตมรสกุล (2555) กล่าวถึง ความหมายของการป้องกัน อาชญากรรมว่าเป็นการกระทำของเอกชน หรือองค์กรของทางราชการ โดยมีวัตถุประสงค์ ที่จะลด ความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของผู้ที่ได้รับขนานนามว่าเป็นอาชญากรตามข้อกำหนดของรัฐ ดังนั้น การป้องกันอาชญากรรมให้มีแนวโน้มนหรือความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรมที่ลดลงต้อง ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคประชาชน หรือหน่วยงานทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องปฏิบัติตามแนวทางหรือนโยบายที่วางไว้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ประชาชน เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งโดยพื้นฐานประชาชนก็ต้องรู้ และเข้าใจถึงวิธีการ ป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเบื้องต้นที่สามารถปฏิบัติได้เองด้วย

ชรินทร์ โกพัฒน์ตา (2557) กล่าวถึง ทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime triangle theory) ซึ่งได้อธิบายถึงสาเหตุหรือองค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรม ประกอบด้วย ด้านต่าง ๆ ของสามเหลี่ยม 3 ด้าน ดังนี้คือ

1. ผู้กระทำผิด/คนร้าย (Offender) หมายถึง ผู้ที่มีความต้องการ (Desire) จะก่อเหตุหรือ ลงมือกระทำความผิดจะต้องดำเนินการลดหรือควบคุมคนร้ายในพื้นที่ให้หมด หรือมีปริมาณลดลง เช่น เฝ้าระวังบุคคลพันโทษ ควบคุมแหล่งอบายมุข สิ่งผิดกฎหมาย ที่อาจเป็นบ่อเกิดแห่ง อาชญากรรม การระดมกวาดล้างการจับกุมผู้ต้องหาตามหมายจับค้างเก่า เป็นต้น
2. เหยื่อ (Victim)/เป้าหมาย (Target) หมายถึง บุคคล สถานที่ หรือวัตถุสิ่งของ ที่ผู้กระทำผิดหรือคนร้าย มุ่งหมายกระทำต่อหรือเป็นเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งตำรวจต้องออกเยี่ยมเยียนประชาชนเพื่อให้ความรู้ในการป้องกันตนเอง ทั้งนี้ การป้องกันอาชญากรรมเชิงรุกลักษณะนี้ ต้องมีการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนจึงประสบผลสำเร็จ
3. โอกาส (Opportunity) หมายถึง ช่วงเวลา (Time) และสถานที่ (Place) ที่เหมาะสมที่ผู้กระทำผิดหรือคนร้ายมีความสามารถจะลงมือกระทำความผิดหรือก่ออาชญากรรม ตำรวจต้องพยายามตัดช่องโอกาสของคนร้ายด้วยการออกตรวจของสายตรวจให้คำแนะนำประชาชนในการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันเหตุ เช่น การเพิ่มแสงสว่าง ติดสัญญาณเตือนภัย ติดตั้งกล้องวงจรปิด และควบคุมพื้นที่เสี่ยงต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ในการป้องกันอาชญากรรมกรณีของคนหายถือว่ามีความจำเป็นอย่างมาก กล่าวคืออาชญากรรมในลักษณะนี้เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะสาเหตุจะมาจากผู้กระทำผิดเองหรือจากเหยื่อเอง รวมไปถึงโอกาสและสถานที่ที่เอื้ออำนวยให้กระทำความผิด เนื่องจากบริบทของสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญของสังคมเพิ่มมากขึ้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อาชญากรรมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัวและในบางครั้งก็จะส่งผลกระทบต่อรูปแบบของการก่ออาชญากรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นแล้วการที่สังคมได้มีการเปลี่ยนไป จำเป็นที่จะต้องตระหนักในการป้องกันอาชญากรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงและเป็นการควบคุมหรือลดจำนวนอาชญากรรมในกรณีคนหายให้น้อยลงได้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน

กระบวนการสืบสวนสอบสวนในกรณีคนหายเป็นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะทราบว่า การกระทำผิดนั้นข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ใครเป็นผู้กระทำความผิด เก็บรวบรวมพยานหลักฐานทำเป็นสำนวน การสอบสวนและส่งให้อัยการยื่นฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาลงโทษตามกฎหมาย วิธีที่ใช้ในการดำเนินการสืบสวนสอบสวนได้มีการพัฒนาก้าวหน้ามาเป็นลำดับตามความเจริญของสังคมจากระบบการสอบสวนแบบทรมานผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยให้รับสารภาพโดยวิธีการต่าง ๆ มาเป็นการสอบสวนโดยวิธีการสมัยใหม่ คือ การใช้พยานหลักฐาน เช่น พยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานเอกสารมาใช้ร่วมกันเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องมีพยานหลักฐานเพื่อใช้เป็นหลักฐานยืนยันการกระทำความผิดของคนร้าย นอกจากนี้ยังต้องมีความรู้ความเข้าใจและทราบถึงคุณค่าและประโยชน์ของพยานหลักฐานแต่ละชนิดด้วย พนักงานสืบสวนและพนักงานสอบสวนที่มีคุณภาพจะต้องเป็นพนักงานสืบสวนและพนักงานสอบสวนที่มีความรอบรู้ทั้งในด้านกฎหมาย ด้านการสืบสวนและการสอบสวน ด้านนิติวิทยาศาสตร์ ด้านนิติเวชศาสตร์ มีข้อมูลเกี่ยวกับคนร้ายทั้งหมดในพื้นที่ที่รับผิดชอบ มีความเฉลียวฉลาด มีไหวพริบ ปฏิภาณ มีความวิริยะอุตสาหะในการปฏิบัติงาน มีประสบการณ์ในการสืบสวน สอบสวน สามารถจับกุมตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีให้ได้โดยเร็ว และสามารถรวบรวมพยานหลักฐาน นำมาใช้ยืนยันการกระทำความผิดของจำเลยในชั้นศาลจนกระทั่งศาลพิจารณาลงโทษจำเลยได้ (วัจนะสวัสดิ์, 2521)

พนักงานสืบสวนสอบสวนที่ประสบความสำเร็จในการทำงานจะต้องเป็นผู้ที่มีทั้งทักษะและประสบการณ์สูง ซึ่งต้องรู้ว่าพยานหลักฐานหรือร่องรอยอะไร ที่จะนำไปสู่การประเมินผลทางนิติวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ได้อย่างไรและในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นผู้มีความรู้ที่จะเก็บรักษาและส่งพยานหลักฐานเหล่านั้นด้วย ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องมีทักษะในการสอบปากคำผู้ต้องสงสัยและประการสุดท้ายจะต้องรู้ว่าพยานหลักฐานอะไร ที่เป็นตัวสำคัญยิ่งในการพิสูจน์อาชญากรรมที่เกิดขึ้นการสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรม (ยศประสิทธิ์, 2561) มีหลักสำคัญเบื้องต้นอยู่ 3 ประการดังนี้ 1. อาชญากรรมได้เกิดขึ้นอย่างไร 2. ถ้าเกิดขึ้นเป็นอาชญากรรมอะไร และ 3. ใครเป็นผู้ก่ออาชญากรรมนั้น

2.4.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) การสืบสวน หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่

เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด และมาตรา 2 (11) การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับ ความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้ถูกกระทำ ความผิดมาฟ้องลงโทษ

การสอบสวนมีขึ้นก็ต่อเมื่อเกิดความผิดอาญาแล้วโดยต่างกับ “การสืบสวน” ซึ่งอาจมีขึ้น ก่อนเกิดความผิดอาญาหรือเมื่อเกิดความผิดอาญาแล้วก็ได้ซึ่งความหมายของการสอบสวนตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) (ชัยสุวรรณ, 2526) จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ลักษณะการกระทำการสอบสวนเป็นการกระทำโดยพนักงานสอบสวนอันเกี่ยวกับการ รวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการอื่นๆ ตามอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน แยก พิจารณาได้ดังนี้

(1) การรวบรวมพยานหลักฐาน การรวบรวมพยานหลักฐาน ของพนักงาน สอบสวนเป็นไปตามประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ซึ่งบัญญัติให้ พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบ ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาซึ่งในการรวบรวม พยานหลักฐานนี้พนักงานสอบสวนมีอำนาจกระทำการอย่างใดที่กฎหมายให้อำนาจไว้ได้ เช่น ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอมหรือตรวจตัวผู้ต้องหาหรือค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็น ความผิดหรือได้มาโดยการกระทำผิด เป็นต้น

(2) การดำเนินการอื่นๆการสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้นนอกจากจะ รวบรวมพยานหลักฐานโดยตรงแล้วยังอาจดำเนินการอื่น ๆ ได้ด้วย เช่น ควบคุมและนำ ผู้ต้องหาไปยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังไว้ระหว่างการสอบสวนหรือวินิจฉัยคำร้อง ขอให้ปล่อยชั่วคราว เป็นต้น

2) วัตถุประสงค์ของการกระทำ วัตถุประสงค์ของการกระทำที่บัญญัติไว้ในประมวล กฎหมายพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ดังนี้

- 1) เพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ความผิดที่จะกล่าวหา
- 2) เพื่อพิสูจน์ความจริงที่กล่าวหา

3) เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำ ผิดมาฟ้องลงโทษ

ตามความหมายและวัตถุประสงค์ของกระบวนการสอบสวน หมายถึง กระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด กระบวนการสอบสวนจึงหมายถึง กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ตอนที่ 1 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 22 พ.ศ. 2547) และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

2.4.2 ทฤษฎีการสอบสวน (Inquiry Theory)

ทฤษฎีการสอบสวน หมายถึงการนำหลักค้นหาความจริงและหลักเหตุผลมาใช้เป็นหลักแนวคิดในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่เป็น ความจริงและถูกต้อง อันจะทำให้เกิดความยุติธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างแน่แท้ โดยการสืบสวน ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายความว่า "การเสาะหาบททวนไปมา" และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10) ได้ให้ความหมายของการสืบสวนไว้โดยบัญญัติไว้ว่า "การสืบสวน" หมายถึงการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดจากความหมายของการสืบสวนดังกล่าว "การสืบสวนอาชญากรรม" จึงหมายถึง การที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้แสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อหาตัวผู้กระทำผิด เพื่อนำตัวมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า การสืบสวนนับเป็นการดำเนินงานตามขั้นตอนของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานในการกระทำผิด อีกทั้งเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนสำหรับรายละเอียดแห่งความผิดอันเป็นหลักสำคัญมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ 1. การสืบสวนให้พบว่าได้มีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นจริงหรือไม่ 2. การกระทำผิดเกิดขึ้นเป็นความผิดใด และ 3. ใครเป็นผู้กระทำความผิดในคดีนั้น ((ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง), 2532)

2.4.2.1 หลักค้นหาความจริง (Principle of Truth Finding)

การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อระบบการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพราะถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาได้ดังนั้น ทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในชั้นนี้คือ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงหรือกลั่นกรองมูลคดีเบื้องต้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยจะต้องไม่มุ่งหวังที่จะไปค้นหาความจริงแต่เพียงในชั้นพิจารณาของศาลเท่านั้น เพราะถ้าในชั้นก่อนการพิจารณาของศาลนี้มีการดำเนินการมาอย่างบกพร่องแล้ว ในชั้นพิจารณาของศาลก็อาจแก้ไขอะไรไม่ได้มากนักผลที่ติดตามมาคือความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมอาจไม่เกิดขึ้นเพราะเหตุว่าแม้ศาลเองเมื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีก็ต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ได้มาจากระบวนการในชั้นสอบสวนเป็นข้อพิจารณาประกอบด้วยเสมอ หลักค้นหาความจริง หมายถึงการค้นหาข้อเท็จจริงหรือหลักฐานของคดีเพื่อให้ได้ข้อยุติตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ว่าข้อเท็จจริงหรือหลักฐานนั้นจะเป็น ผลดีหรือผลร้ายต่อผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม พนักงานสอบสวนต้องนำเข้ามาในคดีเพื่อพิสูจน์ความจริงให้ได้ ((ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง), 2532)

2.4.2.2 หลักเหตุผล (Principle of Rationality)

พนักงานสอบสวนต้องคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานที่ได้มาดังกล่าวนี้ด้วยว่าจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริงหรือสามารถค้นหาความจริงของคดีได้ด้วย โดยต้องนำพยานหลักฐานต่างๆ มาวิเคราะห์ถึงผลแห่งรูปคดีว่าพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วนั้น มีความสอดคล้องเชื่อมโยงและสมเหตุและผลต่อกันมากน้อยเพียงใด โดยถึงแม้พยานทุกปากจะให้การสอดคล้องกันก็จริงก็จะต้องทำการไต่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่ทุกมุมของการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ซึ่งต้องพิจารณาความเป็นไปได้และความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น โดยต้องวิเคราะห์ถึงเหตุผลประกอบด้วยเสมอ

หลักเหตุผล หมายถึง ความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันของพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายโดยยึดถึงเหตุผลและความเชื่อมโยง สอดคล้องต้องกันของพยานนั้นๆ ด้วยว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริงและสามารถรับฟังได้อย่างแน่นอน ซึ่งหลักเหตุผลดังกล่าวนี้ต้องนำมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาว่าสามารถ ค้นหาความจริงได้โดยแม้พยานทุกปากจะยืนยันสอดคล้องต้องกันก็ตาม แต่ถ้าเป็นการขัดกันต่อเหตุผลอยู่ในตัวกรณีเช่นนี้ก็ย่อมไม่อาจรับฟังได้

นอกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีพยานหลักฐานอื่นใดมาประกอบให้สอดคล้องต้องกันให้มีความเป็นเหตุเป็นผลก็อาจทราบได้ว่าควรรับฟังพยานปากใด มากกว่ากันและพยานปากไหนเป็นความเท็จเพราะไม่สอดคล้องกับเหตุและผลอื่นของพยานนั้น หลักเหตุผล แบ่งออกได้เป็น 3 กรณีดังต่อไปนี้

(1) เหตุผลธรรมดา (Normal Rationality) เหตุผลธรรมดา (Normal Rationality) หมายถึง เหตุผล ธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งวิญญูชนหรือบุคคลทั่วไป ย่อมรู้และเข้าใจในสิ่งนั้นหรือเหตุผลนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องมีความรู้หรือความชำนาญเป็นพิเศษอย่างใดก็รู้หรือเข้าใจในสิ่งนั้น ๆ ได้

(2) เหตุผลทางวิทยาการ (Scientific Rationality) เหตุผลทางวิทยาการ หมายถึง เหตุผลในหลักวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์ซึ่งบุคคลธรรมดาไม่สามารถให้ความเห็นได้จะทำให้เหตุผลหรือความเห็นได้ก็เฉพาะผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ (ผู้ชำนาญการพิเศษ) เป็นผู้ให้ความเห็นเท่านั้น เหตุผลทางวิทยาการนี้ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการวินิจฉัยคดีเพราะเป็นการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งถือว่าสามารถให้ความจริงได้อย่างแน่นอน (สืบพงษ์ศิริ, 2558)

จึงเห็นได้ว่าปัจจุบันการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าข้อเท็จจริงสามารถเป็นอันยุติได้มากยิ่งขึ้น การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเหตุผลทางวิทยาการหรือวิทยาศาสตร์นี้มีสิ่งที่จะต้องพิสูจน์อยู่มากมายในหลายกรณีด้วยกันจนอาจกล่าวได้ว่าบรรดาคดีอาญาแทบทุกเรื่องย่อมมีสิ่งที่สามารถทำการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้เพราะโดยปกติในการกระทำผิดนั้นผู้กระทำผิดย่อมทิ้งร่องรอยไว้อยู่เสมอ ร่องรอยนั้นจะเป็นพยานหลักฐานสำคัญในการพิสูจน์ได้โดยตรงว่าใครเป็นคนร้ายและอาจเป็นช่องทางช่วยในการสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิดต่อมาด้วย ถึงแม้ว่าคดีจะไม่มีประจักษ์พยานก็ตาม โดยอาจมีเพียงพยานเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ศาลก็รับฟังลงโทษจำเลยได้การนำหลักวิทยาการมาช่วยในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น การตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์การตรวจพิสูจน์บาดแผลหรือศพทางนิติเวชและสามารถนำมาเป็นพยานหลักฐานยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้เป็นอย่างดีโดยสามารถให้ข้อเท็จจริงและเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุดได้ (Best Evidence) เพราะการพิสูจน์ทางวิทยาการนั้นสามารถให้ความเชื่อถือได้อย่างแน่นอนซึ่งจะเห็นได้ว่าบางครั้งประจักษ์พยานเองก็ไม่อาจเชื่อถือได้เพราะอาจให้การเพื่อช่วยเหลือหรือปรักปรำผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นพนักงานสอบสวนจึงจำเป็นต้องนำเอาหลักเหตุผลทางวิทยาการมาช่วยในการกลั่นกรอง มูลคดีอันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานของคดีได้มากที่สุด เช่น ผลการตรวจจากเครื่องตรวจพิสูจน์เอกสาร (Documenter) เกี่ยวกับการปลอม

แปลงเอกสารต่าง ๆ ผลจากการตรวจโดยเครื่องตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์สารพันธุกรรม (DNA) จากเลือดน้ำลายปัสสาวะ น้ำอสุจิ รากผมหรือเนื้อเยื่อของบุคคลซึ่งสามารถยืนยันตัวบุคคลได้อย่างแน่นอนหรือเครื่องตรวจเปรียบเทียบลูกและปลอกกระสุน (IBIS) ซึ่งผลการตรวจพิสูจน์ลูกกระสุนปืนที่เก็บได้จากผู้ตายกับอาวุธปืนของกลางว่าเป็นลูกกระสุนปืนที่ยิงมาจากอาวุธปืนกระบอกเดียวกันหรือไม่ แต่หากพยานหลักฐานทางวิชาการขัดแย้งกับพยานบุคคลดังนี้พยานหลักฐานทางวิชาการ (เหตุผลทางวิชาการ) รับฟังได้มากกว่าเช่น พยานบุคคลของโจทก์เบิกความว่าจำเลยใช้ปืนสั้นยิงแต่ตามรายงานชั้นสูตราบาดแผลว่าเป็นรอยฉีกกระสุนปืนลูกซองเมื่อพยานวัตถุขัดกับพยานบุคคล ต้องถือว่าพยานวัตถุเป็นพยานที่รับฟังได้มากกว่า

(3) เหตุผลทางจิตวิทยา (Psychological Rationality) เหตุผลทางจิตวิทยาหมายถึงเหตุผลที่อาศัยการวินิจฉัยวิเคราะห์ทางจิตวิทยาซึ่งต้องมองถึงภาวะแห่งจิตใจของบุคคลเข้ามาช่วยในการกลั่นกรองมูลคดีและชี้แจงน้ำหนักคำพยาน

การวิเคราะห์คำพยานเพื่อค้นหาความจริงของมูลคดีให้เป็นที่ยุติและสามารถที่จะให้ความเชื่อถือได้อย่างแน่นอนแล้ว นอกจากพนักงานสอบสวนจะอาศัยการวินิจฉัยวิเคราะห์ด้วยเหตุผลธรรมดาและเหตุผลทางวิชาการแล้ว เพื่อให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างดีที่สุด พนักงานสอบสวนยังจะต้องอาศัยเหตุผลอีกอย่างหนึ่งเป็นหลักในการรับฟังข้อเท็จจริงให้เป็นอันยุติคือเหตุผลทางจิตวิทยาด้วยเพราะเหตุไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์พยานด้วยเหตุผลธรรมดาและเหตุผลทางวิชาการมีความสอดคล้องต้องกันแล้วก็ตาม แต่ก็อาจเป็นไปได้ว่าพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มานั้นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจทำการตกแต่งข้อเท็จจริงขึ้นมาเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตน ประักปร่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะฉะนั้นเหตุผลทางจิตวิทยาจึงมีความสำคัญที่จะต้องนำมาวิเคราะห์ประกอบในการรับฟังพยานหลักฐานในข้อเท็จจริงนั้นๆ ประกอบด้วยเสมอ เพื่อจะทำให้การรับฟังและชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนมีความละเอียดรอบคอบและให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดีและประการสำคัญจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้ต่อไป ดังนั้นเหตุผลทางจิตวิทยาหมายถึง หลักในการค้นหาความจริงในทางภาวะจิตใจของพยานหรือความน่าจะเป็นของภาวะจิตใจในบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีอันเป็นความนึกคิดในจิตใจและแสดงออกมาเป็นผลของการกระทำตามความประสงค์ภายใต้แห่งภาวะของจิตในขณะนั้นซึ่งจะทำให้เกิดผลของการกระทำและการแสดงออกที่มั่นคงต่อความเป็นจริงหรือเกิดอากัปกริยาของการกระทำที่เป็นพิรุช ถ้าหากว่าให้การ

หรือเบิกความไม่ตรงต่อความเป็นจริงหรือไม่สอดคล้องกับหลักความน่าจะเป็นไปตามธรรมชาติของบุคคลนั้น ซึ่งในหลักทางจิตวิทยานั้นเป็นการแสดงออกภายใต้เหตุผลแห่งภาวะจิตใจของบุคคล จึงอาจกล่าวได้ว่าหลักเหตุผลทางจิตวิทยานั้นสามารถนำมาถ่วงดุลคดีและชั่งน้ำหนักคำพยานได้อย่างมั่นคง ดังนั้นแม้คำพยานนั้นจะสอดคล้องในเหตุผลธรรมดาและไม่ขัดกับเหตุผลทางวิชาการแล้วก็ตาม แต่สุดท้ายแล้วความมั่นคงของคดีจะทำได้โดยปราศจากข้อสงสัยอย่างแท้จริงนั้นคำพยานควรจะถูกถ่วงดุลหลายๆ ชั้นและทุกทางที่สามารถจะทำได้ ฉะนั้นเหตุผลทางจิตวิทยาจึงเป็นทางหนึ่งซึ่งจะทำการถ่วงดุลคดีได้เป็นอย่างดีจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนจะต้องพิจารณาพิเคราะห์คำพยานโดยอาศัย เหตุผลทางจิตวิทยาด้วย (ชัยสุวรรณ, 2526)

สรุปได้ว่า บทบาทของพนักงานสอบสวนในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องกระทำด้วยความบริสุทธิ์และยุติธรรม ดังต่อไปนี้ ((ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง), 2532)

1. พยานหลักฐานที่ได้มาด้วยความชอบธรรมและโดยชอบด้วยกฎหมาย
2. ต้องคำนึงว่าพยานหลักฐานทุกชนิดที่ได้ทำการรวบรวมมานั้นมีความสำคัญเท่ากันหมด จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งเสียมิได้เลย ถ้าเป็นพยานหลักฐานที่ทำการรวบรวมได้โดยชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นพหุเหตุแวดล้อมกรณีหรือพยานบอกเล่าก็ตาม
3. ยึดหลักปฏิบัติในการค้นหาความจริงของคดีและใช้ดุลพินิจในการรับฟัง
4. ต้องพิจารณาถึงหลักเหตุผลของการได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่าง ๆ นั้นว่ามีความสอดคล้องต้องกันกับพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่ได้มาด้วยหรือไม่ เพียงใดเพื่อจะได้ทำการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนให้มีความถูกต้องแท้จริงของคดีเป็นอย่างดีที่สุด
5. พนักงานสอบสวนจะต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายดังกล่าวด้วยความเป็นกลางโดยไม่มีอคติใด ๆ

เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของกระบวนการการสืบสวนและการสอบสวนกรณีคนหาย และพิสูจน์ศพนิรนาม แม้จะยังไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นคดีประเภทอะไรหรือในฐานอะไรด้วย จนกว่าจะทำการสืบสวนเสร็จสิ้นและได้ข้อสรุปนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องนำองค์ความรู้มาผนวกกับกรณีดังกล่าว อีกทั้งยังถือเป็นภาระสำคัญของพนักงานสืบสวนสอบสวนที่จะต้องทำการแสวงหาพยานหลักฐานให้ได้แน่ชัดว่าใครเป็นผู้ก่ออาชญากรรมนั้น ๆ โดยนำหลักการค้นหาความจริงและการนำเหตุผลทางจิตวิทยาเป็นประโยชน์ต่อการชั่งน้ำหนักคำพยาน ซึ่งจะช่วยให้การพินิจ

พิเคราะห์คำพยานเพื่อถ่วงดุลคดีด้วยความรอบคอบมากยิ่งขึ้นก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการค้นหาข้อความจริงของมูลคดีได้อย่างแท้จริงซึ่งสิ่งสำคัญที่เจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนพึงต้องให้การพินิจพิเคราะห์พยานโดยนำเหตุผลทางจิตวิทยามาช่วยในการสอบสวนถ่วงดุลคดีอีกทางหนึ่งด้วย เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงของมูลคดีเป็นอันยุติมีความเชื่อถือได้อย่างแน่นอน

2.5 สถานการณ์คนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีหลากหลายรูปแบบล้วนแล้วแต่เป็นเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนทั้งร่างกาย จิตใจ และอื่นๆที่นับว่าเป็นผลกระทบต่อดัวบุคคล ดังนี้แล้วเมื่อกล่าวถึงกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยยังคงเป็นปัญหาที่ต้องมีแนวทางในการแก้ไข การจัดการที่ อีกทั้งกรณีนี้ยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากสถานการณ์ของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคม อีกทั้งจากสภาพปัญหาที่ทำกินหรือเศรษฐกิจ การเสื่อมสภาพของพื้นดินการเกิดภัยธรรมชาติ ตลอดจนปัญหาด้านสังคม การเมือง การปกครอง ทำให้ประชากรในโลกมีการหาแหล่งที่อยู่เพื่อการทำกิน เมื่อมีความต้องการมากขึ้น จึงมีขบวนการนำพาคน ทั้งโดยถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย อันเป็นมูลเหตุให้เกิดเหตุการณ์คนหายหรือคนหาย โดยกรณีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับคนนำไปแสวงหาผลประโยชน์ โดยนำคนไปใช้งานในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น นำไปเป็นขอทาน นำไปค้าบริการทางเพศ นำไปใช้แรงงาน ผู้กระทำผิดอาจเป็นทั้งคนเดียวหรือเป็นขบวนการที่มีการดำเนินการทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ

2.5.1 เหตุการณ์ของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

จากการตรวจสอบสถิติข้อมูลคนหายของศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ มูลนิธิกระจก ในปี พ.ศ. 2563 พบว่ามีผู้สูญหายที่ได้รับแจ้งมากขึ้นทุกปี ส่วนหนึ่งของคนหายที่ยังตามหาไม่พบอาจตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ได้ สภาพปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวนี้ภาครัฐควรให้ความสนใจและนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหา รวมถึงแนวทางในการป้องกัน เนื่องจากในอนาคตอาจก่อให้เกิดปัญหากรณีดังกล่าวตามมาและยังส่งผลกระทบต่อสังคมจนกลายเป็นวิกฤต เช่น กรณีคนหายเป็นเด็กซึ่งมีสาเหตุมาจากการติดเกมเบื้องต้นเด็กจะอยู่ร้านเกมทั้งวันทั้งคืนหายออกจากบ้าน ขาดเรียน และเด็กจะมีเงินติดตัวออกไปไม่มากนัก เมื่อเงินหมดเด็กบางคนยอมขอทาน และกลายเป็นเด็กเร่ร่อน จากนั้นจะเริ่มหาเงินด้วยการลักขโมย จนกลายเป็นอาชญากรในที่สุด หรือเด็กบางคนอาจคิดยาเสพติด ขณะที่กรณีล่อลวงทางเพศ หากมองว่าเป็นเรื่องชั่วสาว เป็นความสมัครใจ

ของเด็กไม่รับดำเนินการตามหา แก๊สและแนะนำเด็กอย่างถูกต้องแล้ว อาจเกิดปัญหาตามมา ทั้งการ ขายบริการทางเพศ เด็กทำแท้ง คลอดแล้วทิ้งลูก หรือเด็กที่เกิดจากความผิดพลาดและไม่รับผิดชอบ อาจทำให้กลายเป็นอาชญากรได้ในอนาคต เนื่องจากไม่มีพ่อแม่ดูแล นอกจากมิติด้านเด็กหลังจาก หายตัวแล้วยังพบว่าปัญหาเรื่องเด็กหาย ยังมีมิติก่อนการหายตัวอีกด้วย เช่น ปัญหาหรือภาวะกดดัน จากครอบครัว การไม่ดูแลเอาใจใส่ของครอบครัว ทำให้เด็กเสพลือได้ง่าย เช่น การแหกทาง โทรศัพท หรือหมายเลขอื่นๆ และเด็กติดเกม เป็นต้น (สินลอมมา, 2551) ตัวอย่างของกรณีคนหาย ไว้เป็นกรณีศึกษา ดังนี้

1. **กรณีศึกษา นายเตียง ศิริขันธ์** สูญหายวันที่ 12 ธ.ค.2495 ซึ่งปัจจุบันได้เสียชีวิตลงแล้ว โดยอดีตเป็นรัฐมนตรี อดีต ส.ส.หลายสมัย และเสรีไทยสายอีสาน เจ้าของฉายา ‘ขุนพลภูพาน’ หาย ตัวไปเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2495 โดยผลการสอบสวนภายหลัง พบว่าถูกตำรวจจับไปทรมาน และฆาตรค่อ พร้อมกับบุคคลอื่นๆ อีก 4 คน ก่อนนำไปเผาศพที่ จ.กาญจนบุรี ตำรวจที่เกี่ยวข้อง 3 นายถูกตัดสินให้จำคุกตลอดชีวิต

2. **กรณีศึกษา นายหะยีสุหลง โต๊ะมีนา** สูญหายวันที่ 13 ส.ค.2497 ปัจจุบันได้เสียชีวิตลงแล้ว โดยมีข้อมูลว่าโต๊ะอิหม่ามมีชื่อดังในภาคใต้ เป็นผู้เคยยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาล 7 ข้อ ให้ปรับปรุงการ ทำงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตกับคนในพื้นที่ สูญหายพร้อมผู้ติดตาม ระหว่างเดินทางไป กองบัญชาการตำรวจสันติบาลที่ จ.สงขลา ตามคำเชิญ ภายหลังมีการทำคดีและพบว่า ตำรวจเป็นคน ฆ่าหะยีสุหลงและผู้ติดตามบริเวณทะเลสาบสงขลา ก่อนจะคว้านท้องนำไปผูกกับแท่งปูน และทิ้ง ในทะเลสาบบริเวณเกาะหนูเกาะแมว

3. **กรณีศึกษา นายสมชาย นิละไพจิตร (ทนายสมชาย)** สูญหายวันที่ 12 มี.ค.2547 อดีต ประธานชมรมนักกฎหมายมุสลิม ทนายความด้านสิทธิมนุษยชน ผู้ทำคดีให้กับผู้ต้องหาคดีความ มั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้จนยกฟ้องในหลายคดี หายตัวไปตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2547 หลังยื่นหนังสือให้ รมว.มหาดไทย ตรวจสอบกรณีซ้อมทรมานผู้ต้องหา ในเวลาต่อมา มีตำรวจถูก ดำเนินคดี 5 คน แต่ศาลยกฟ้องทั้งหมด

4. **กรณีศึกษา นายพอละจี รักจงเจริญ (บิลลี่)** สูญหายวันที่ 17 เม.ย.2557 ได้เสียชีวิตลงแล้ว โดยเป็นแกนนำกะเหรี่ยงบ้านบางกลอย ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินทำกิน พยานปากสำคัญในคดี เจ้าหน้าทีอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จ.เพชรบุรี ฆาตรค่อและเผาหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หายตัว ไปตั้งแต่วันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2557 โดยพยานบอกว่าพบเห็นครั้งสุดท้ายอยู่กับอดีตหัวหน้าอุทยาน

แห่งชาติแก่กระจางรายหนึ่ง DSI เพิ่งเปิดเผยว่า พบกระดูกของเขาในถังน้ำมันจมน้ำอยู่ใต้สะพานแขวนในอุทยานแห่งชาติแก่กระจาง โดยเขาถูกฆ่าและเผาอำพราง

5. **กรณีศึกษา นายเด่น คำหล้า** สูญหายวันที่ 16 เม.ย.2559 ปัจจุบันได้เสียชีวิตลงแล้ว เป็นแกนนำเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน ชุมชมโคกยาว ต.ทุ่งลุยลาย อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ ในยุคที่รัฐบาลคสช. เดินหน้านโยบายทวงคืนผืนป่า จนกระทบกับที่ดินทำกินของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก สูญหายระหว่างไปหาของป่า ในวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2559 ต่อมาพบกระดูกมนุษย์อยู่ในป่า เมื่อตรวจสอบ DNA ยืนยันได้ว่าเป็นของเด่น แต่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถระบุได้ถึงสาเหตุและผู้ที่เกี่ยวข้อง

6. **กรณีศึกษา นางสาวยุรี ยอดพะเนา** ชื่อเล่น หลิว อายุขณะหาย 19 ปี หายตัวไปจากบริเวณห้างสรรพสินค้าเทสโก้โลตัส สาขาคลองรัง ตำบลท่าตุม อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555 โดยในช่วงเวลานั้นน้องหลิวซึ่งรถจักรยานยนต์มาห้างโลตัส และจอดรถทิ้งไว้ที่นั่นแล้วขาดการติดต่อไป ทั้งนี้ ข้อมูลขณะเกิดเหตุ น้องหลิว เพิ่งเดินทางจากบ้านที่ ตำบลโลกสูง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว มาทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม 304 อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี ได้ไม่ถึงหนึ่งเดือน ก่อนหายตัวไปลึกลับ โดยหลังจากน้องหลิวหายไป ครอบครัวได้เดินทางมาเก็บข้าวของเครื่องใช้ของน้องหลิวภายในห้องพัก ใกล้นิคมอุตสาหกรรม 304 โดยภายในห้องพักยังมีเสื้อผ้าของใช้ทั่วไปในสภาพปกติไม่มีร่องรอยการรื้อค้น ภายหลังจากการหายตัวไปของน้องหลิว ครอบครัวได้ออกติดตามหา โดยสอบถามจากเพื่อนสนิทและเพื่อนที่ทำงานด้วยกันที่นิคมอุตสาหกรรม 304 ต่อมาเมื่อผู้ปล่อยข่าวลือว่า น้องหลิวน่าจะไปทำงานที่ต่างประเทศ ประกอบกับอุปนิสัยน้องหลิวที่เป็นคนช่วยเหลือตัวเอง เอาตัวรอดด้วยตัวเองมาตั้งแต่เป็นวัยรุ่น ครอบครัวจึงคิดว่า น้องหลิวอาจไปหางานทำที่อื่น หรือตัดสินใจกลับไปคบหาคนดีกับชายต่างวัยที่คาดฝัน ซึ่งก่อนหน้านี้น้องหลิวจะหายตัวไปได้มีปัญหาและพยายามจะเลิกลากัน โดยครอบครัวหวังว่าน้องหลิวน่าจะติดต่อกลับบ้านเมื่อหน้าที่การงานหรือชีวิตส่วนตัวลงตัว

กระทั่งปี 2562 ทางครอบครัวเห็นว่าน้องหลิวขาดการติดต่อไปนานแล้ว จึงพยายามอีกครั้งในการติดตามหาน้องหลิว โดยแจ้งคนหายมายังมูลนิธิกระจางเงาให้ช่วยติดตาม โดยมูลนิธิกระจางเงาได้ประสานตรวจสอบข้อมูลความเคลื่อนไหวของคนหายในระบบราชการ ไม่พบว่ามีกรมตำรวจ บัตรประชาชนใหม่ ไม่พบความเคลื่อนไหวในระบบบัตรทอง/ประกันสังคม และไม่พบการเดินทางออกนอกประเทศ ซึ่งในระยะหลังพบคดีคนหายถูกฆาตกรรมเสียชีวิตและกลายเป็นพิสุจน์ศพนิรนามหลายศพ จึงมีการตั้งประเด็นเรื่องน้องหลิวอาจเสียชีวิตแล้วเป็นพิสุจน์ศพนิรนามนอกพื้นที่ที่หายไป ทีมงานมูลนิธิกระจางเงา จึงลงพื้นที่ประสานงานตามโรงพยาบาลต่างๆในพื้นที่จังหวัดชลบุรี

จะเชิงเทรา ปราจีนบุรี และสระแก้ว ซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อจุดที่หายไป กระทั่งพบข้อมูลพิสุจน์ศพนินนามเพศหญิง ต้องสงสัย 3 ศพ ซึ่งทั้งหมดถูกฆาตกรรมเสียชีวิตและนำศพไปทิ้งอำพราง ต่อมามีการเก็บตัวอย่างดีเอ็นเอ มารดาน้องหลิว ตรวจเทียบกับดีเอ็นเอ พิสุจน์ศพนินนามทั้งสามศพ ที่สถาบันนิติเวชวิทยา โรงพยาบาลตำรวจ ซึ่งได้เก็บตัวอย่างกระดูกของศพไว้ เมื่อนำมาเทียบดีเอ็นเอกันพบว่า ศพหญิงนิรนามที่ถูกพบเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2555 บริเวณไร่อ้อย หมู่ 13 ตำบลท่าเกวียน อำเภอดอนจาน นคร จังหวัดสระแก้ว ตรงกับดีเอ็นเอของมารดา น้องหลิว โดยศพมีสภาพเน่าอืด ใบหน้าเปลี่ยนรูป ไม่มีเอกสารติดตัว ถูกนำส่งไปผ่าชันสูตรที่สถาบันนิติเวช โรงพยาบาลตำรวจ พบบาดแผลจากการถูกยิงด้วยอาวุธปืนหลายจุด จากนั้นถูกส่งไปฝังที่สุสานแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี นานกว่า 8 ปีกลายเป็นพิสุจน์ศพนินนามไม่ทราบชื่อ กระทั่งเกิดการติดตามจนทราบว่าศพดังกล่าวเป็นน้องหลิวที่หายไปตัว

ในปัจจุบันจะเห็นว่าสถานการณ์คนหายและพิสุจน์ศพนินนามในประเทศไทยที่จะทวีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ถือเป็นปัญหาที่รุนแรงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังต้องตระหนักถึงผลกระทบทางสังคมและความเสียหายต่อบุคคลเป็นอย่างมาก ดังนั้นแล้วในงานวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานกรณีคนหายเพื่อที่จะนำมาพัฒนาเป็นแนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาดังกล่าวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทย อีกทั้งผู้วิจัยจึงได้ให้ความสนใจในเรื่องของการแก้ไขเพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ให้เป็นไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อกำหนดมาตรการหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบัน

2.6 การสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและพิสุจน์ศพนินนามในต่างประเทศ

แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสุจน์ศพนินนามในต่างประเทศ ของประเทศออสเตรเลียมีจำนวนศพนินนามประมาณ 750 ศพ และคนหายประมาณ 2,500 คน การปฏิบัติงานติดตามคนหายของประเทศออสเตรเลียได้มีการจัดตั้งโครงการช่วยเหลืองานด้านการติดตามคนหายแห่งชาติของสำนักงานตำรวจสหพันธรัฐออสเตรเลีย (AFP) โดยในการแจ้งเหตุ จำเป็นต้องมีการตรวจสอบกรณีระดับชาติ ข้อมูลก่อนและหลังการชันสูตร โดยโครงการมีวัตถุประสงค์ที่จะร่วมกับหน่วยงานศาลและหน่วยงานอื่นๆ เพื่อสร้างศูนย์และฐานข้อมูลคนหาย และการเชื่อมโยงข้อมูลอันนำไปสู่การระบุคนหายและให้คำตอบแก่ครอบครัวของผู้สูญหายได้ โดยการเชื่อมโยงข้อมูลหรือการติดตามคนหายจำเป็นต้องใช้ความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งโครงการดังกล่าวได้ทำขึ้น โดยการประสานงานกับตำรวจ เจ้าหน้าที่นิติวิทยาศาสตร์ที่อาศัยเทคโนโลยีทางนิติ

วิทยาศาสตร์เพื่อการจัดทำฐานข้อมูล และตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องเจ้าหน้าที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ชากโครงกระดูกและข้อมูลหลังการชันสูตรเพื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลก่อนการชันสูตรพิสูจน์ศพนิรนาม ด้านการติดตามคนหายปฏิบัติงาน โดยการประชาสัมพันธ์ รวบรวมข้อมูลทางนิติวิทยาศาสตร์ เอกสารการบันทึก และข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นในการระบุตัวตน ซึ่งแนวทางในการปฏิบัติงานในด้านนี้ ได้ช่วยแก้ปัญหาการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้เป็นอย่างดี สามารถจัดตั้งศูนย์การปฏิบัติงานในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยเฉพาะ (Chase, 2011)

ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกรปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยแล้วพบว่า การดำเนินการด้านคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามต้องดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมายโดยประเทศไทยได้มีการดำเนินการ ขับเคลื่อนภารกิจงานตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 โดยแบบแผนการทำงานนี้ ได้มีการเทียบเคียงกับกฎหมายในต่างประเทศ พบว่า มีข้อกฎหมายต่างประเทศที่มีการดำเนินการในลักษณะที่สอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการ รับแจ้ง จัดเก็บ รวบรวม และประสานข้อมูลเกี่ยวกับคนหาย คนนิรนาม และพิสูจน์ศพนิรนามจากหน่วยงาน ของรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชน การช่วยเหลือ สนับสนุน และประสานงานการติดตามคนหาย การพิสูจน์ศพนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนามแก่หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลเพื่อเป็นช่องทางในการ ช่วยเหลือและสนับสนุน อาทิเช่น พระราชบัญญัติบุคคลสูญหายและศพไม่ทราบชื่อ พ.ศ. 2562 (Missing Persons and Unidentified Remains Act of 2019 in U.S.A.) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็น กฎหมายมหาชน มาตรา 116 ถึง มาตรา 277 ได้มีการตราพระราชบัญญัติขึ้น โดยวุฒิสภาและ สภาผู้แทนราษฎรของสหรัฐอเมริกาในสภาคองเกรส โดยมีที่มาจากกรเกิดผลกระทบจากการที่มีผู้เสียชีวิต เป็นจำนวนมากจากเหตุการณ์ผู้อพยพที่พยายามลักลอบหนีข้ามพรมแดนระหว่างทำเรือสำคัญต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐฯ และเม็กซิโก (Government Publishing Office. 2019) โดยได้มีการบัญญัติจัดสรรให้ มีการใช้เงินทุนเพื่อการดำเนินการด้านระบบสำหรับติดตามบุคคลสูญหายและพิสูจน์ศพนิรนามของสหรัฐอเมริกา (NamUs : the National Missing and Unidentified Persons System) โดยในระบบจะประกอบด้วย รายละเอียดภาพของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาสืบค้นในการติดตามหาคนหายที่ สงสัยว่าอาจกลายเป็นศพในภายหลังหรือแม้กระทั่งกฎหมายประเทศอิตาลีก็ได้มีขั้นตอนวิธีการในการบริหารจัดการด้านพิสูจน์ศพนิรนาม (THE MANAGEMENT OF UNIDENTIFIED

BODIES OR HUMAN REMAINS UNDER ITALIAN LAW) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการพิสูจน์ศพ นิรนามหรือซากศพที่ไม่ได้ระบุตัวตน ศพไม่ทราบชื่อ โดยภายใต้กฎหมายอิตาลีได้กำหนดไว้ว่าเมื่อ พบศพหรือซากศพที่ไม่ปรากฏชื่อต้องแจ้ง เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานตุลาการ ตำรวจหรือสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทันทีเพื่อที่จะนำศพไปเปิดเผยใน การค้นหาบุคคลในที่สาธารณะ เรียกว่า deposito di riconoscimento ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนในการระบุตัวบุคคลและในระบบนี้ยังสามารถ ประยุกต์ใช้ในการติดตามหาคนหายที่กลายเป็นศพได้อีกด้วย (Regulation on the Mortuary Police, 1990) (พลศึก, 2565)

นอกจากนี้ในประเทศญี่ปุ่นการติดตามหาคนหายสามารถทำได้ยากเนื่องจากประเทศ ญี่ปุ่น เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีสิทธิ์ไปตามหาตัวคนที่สมัครใจหายหรือหนีออกจากบ้าน ซึ่งกรณี ดังกล่าวถือเป็นเรื่อง ของสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล การติดตามหาบุคคลจึงเป็นเรื่องยากเพราะมี กฎหมายป้องกันการส่งต่อ ข้อมูลส่วนตัวและรูปภาพ (Personal Data Protection Act) ทำให้เวลาที่มีการแจ้งคนหายเพื่อค้นหา ข้อมูลจึงทำได้ยากสำหรับบุคคลทั่วไปที่จะติดตามหา โดยที่ประเทศญี่ปุ่น จะมีหน่วยงานให้การสนับสนุน ในการติดตามหาคนหาย (Missing Person Search and Regional Safety Support Association of Japan) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้การสนับสนุนในการติดตามหา คนหายที่เกิดจากสมาชิกในครอบครัว หายตัวไปด้วยสมัครใจหรือหายไปโดยไม่ทราบสาเหตุ ข้อสังเกตที่พบเห็นโดยทั่วไป คือ กฎหมายสำหรับใน การติดตามหาคนหายในญี่ปุ่นจะต้องมี รายงาน ไปยังศาลที่มีเขตอำนาจจากเจ้าหน้าที่ของภูมิลำเนาที่อยู่ของ บุคคลที่สูญหายนั้น ตัวอย่างเช่น หากคุณอาศัยอยู่ในนางาซากิและลูกชายของคุณหายตัวไปในโตเกียว คุณจะต้อง ดำเนินการในเขตอำนาจศาลในพื้นที่นั้นๆ นอกจากนี้ในการติดตามหาคนหายในญี่ปุ่นยังมี ระบบ เอกสารพลเมือง 2 ระบบ คือ Juminhyo residence records และ Koseki family registry records โดย ระบบ Juminhyo residence records นั้นหากมีการย้ายออกจากพื้นที่ภูมิลำเนา ศาลากลาง ท้องถิ่นก็จะทำการลบข้อมูลจากภูมิลำเนาเดิมหลังจากย้ายออกเป็นเวลา 5 ปีซึ่งแตกต่างจากระบบ Koseki family registry records ที่เป็นระบบเอกสารที่ครอบคลุมบันทึกรายละเอียดข้อมูลบุคคลที่สำคัญต่าง ๆ ของคนญี่ปุ่นมีรายละเอียดการเกิด การรับเลี้ยงบุตรบุญธรรม การแต่งงาน การหย่าร้าง และการ ตาย ฯลฯ อย่างไรก็ตามบุคคลทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงระบบบันทึกของโคเซกิได้หากไม่ดำเนินการหา ข้อมูลจาก Honseki เสียก่อน ซึ่งข้อมูลของ Honseki หมายถึง ภูมิลำเนาตามกฎหมายที่จะนำไปสู่ รายละเอียดต่าง ๆ ของบุคคล ที่กำลังตามหา รวมถึงแผนภูมิลำดับวงศ์ตระกูล ประวัติที่อยู่ สถานะการดำรงชีวิต และอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ ในการค้นหาคนหายในญี่ปุ่นได้มีการแบ่งประเภท

ความยาก-ง่าย ในการติดตามหาคนหาย ไว้ดังนี้ 1. เป้าหมายที่ high-profile - เป้าหมายที่ low-profile 2. มีเหตุผลทางกฎหมาย - ไม่มีเหตุผลทางกฎหมาย 3. เจื่อนง่าน้อย - เจื่อนง่ามากมาย 4. กรณีระหว่างประเทศ – กรณีในประเทศ 5. คนหายหรือคนหนี- คนธรรมดา เป็นต้น (พลศึก, 2565)

กระบวนการสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เป็นกรณีของการวิเคราะห์ความน่าจะเป็น โดยใช้เทคนิคเชิงพื้นที่สำหรับผู้สูญหายในอุทยานแห่งชาติโยเซมิตี การสืบสวนระบุว่าเหตุการณ์การค้นหาและช่วยเหลือในถิ่นทุรกันดาร (WiSAR) ซึ่งให้เห็นการพึ่งพาข้อมูลประชากรตลอดจนข้อมูลภูมิศาสตร์ทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจก่อน / หลังการสูญหายและสถานที่ที่พบของอาสาสมัครตอบแบบสอบถาม ดังนั้นความเข้าใจในความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างข้อมูลประชากรและภูมิศาสตร์กายภาพจะช่วยเพิ่มความสามารถของผู้ตอบแบบสอบถามในการค้นหาวัตถุในเวลาที่เหมาะสม ชุดข้อมูลส่วนกลางต่างๆได้รับการจัดระเบียบเพื่อระบุระยะทางทั่วไปและวิธีการทางสถิติตามคุณลักษณะในการอธิบายความสัมพันธ์นี้ อย่างไรก็ตามพบว่ามิตาคำถามบางประการเกี่ยวกับการบังคับใช้ชุดข้อมูลทั่วไปเหล่านี้กับเหตุการณ์ในท้องถิ่นที่ถูกครอบงำโดยภูมิศาสตร์กายภาพที่เฉพาะเจาะจง การศึกษานี้ประกอบด้วยวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรความน่าจะเป็นทางภูมิศาสตร์เพื่อจัดการขนาดโดยรวมของพื้นที่ค้นหา วัตถุประสงค์แรกพิจารณาถึงการบังคับใช้ชุดข้อมูลทั่วโลกเกี่ยวกับเหตุการณ์คนหายกับสภาพแวดล้อมและความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ที่จำกัด ตามด้วยการเปรียบเทียบระหว่างสถิติระยะทางแบบ Euclidean ที่ใช้กันทั่วไปและแบบจำลองต้นทุนการเดินทาง ทางเลือกที่อธิบายถึงอิทธิพลของลักษณะทางมานุษยวิทยาและภูมิทัศน์ที่มีต่อความคล่องตัวของวัตถุและเวลาในการเดินทาง ในทั้งสองกรณีข้อมูลเหตุการณ์คนหายตั้งแต่ปี 2000 ถึง 2010 สำหรับอุทยานแห่งชาติ Yosemite ถูกนำมาใช้และเปรียบเทียบกับกลุ่มใหญ่ของกรณีที่รวบรวมในระดับสากลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน (Paul J.Doherty , 2014)

โดยงานวิจัยของ M.M.Houck (2013) ได้ศึกษา “ระบบผู้สูญหายและบุคคลไม่ปรากฏหลักฐานแห่งชาติ (NamUs)” พบว่า National Missing and Unidentified Persons System (NamUs) เป็นพื้นที่เก็บข้อมูลส่วนกลางและศูนย์ทรัพยากรสำหรับผู้สูญหายและบันทึกผู้ที่ไม่ระบุชื่อ NamUs เป็นระบบออนไลน์ที่ผู้ตรวจทางการแพทย์เจ้าหน้าที่ชันสูตรพลิกศพเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและบุคคลทั่วไปจากทั่วประเทศสามารถค้นหาได้โดยหวังว่าจะคลี่คลายกรณีดังกล่าว

ตามรายงานการศึกษาวิจัยของ Alexandra Semma Tamayo (2020) “การค้นพบคนหายและบุคคลนิรนาม: มุมมองจากเหยื่อความขัดแย้งที่ถูกขูดขอยในกรานาดาประเทศโคลอมเบีย” พบว่าความชุกของผู้สูญหายในโคลอมเบียได้รับการวิเคราะห์จากมุมมองที่แตกต่างกันซึ่งตลอดหลายปีที่ผ่านมา ตัวเลขอย่างเป็นทางการล่าสุดที่กำหนดโดย National Center for Historical (Centro Nacional de Memoria Histórica [CNMH]) ให้ตัวเลขโดยประมาณ 60,630 ผู้สูญหายในช่วงปี 1970 ถึง 2015 ซึ่งในช่วงเวลานั้นมีผู้เข้าร่วมการสู้รบและได้แสดงความรุนแรงประเภทต่างๆต่อกันรวมถึงการทรมาน การหายตัวไปและเหตุการณ์ต่างๆ การต่อสู้ระหว่างกลุ่มติดอาวุธและกองทัพแห่งชาติโคลอมเบีย เดิมเป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายการสืบสวนอาชญากรรมเหล่านี้มุ่งเน้นไปที่สาเหตุและลักษณะการตายเป็นหลัก ซึ่งบัตรประจำตัวนั้นไม่ใช่จุดประสงค์หลักและจะทิ้งเหยื่อที่ไม่ทราบชื่อหลายร้อยคนไว้ในสุสานต่างๆรอบ ๆ ดินแดนโคลอมเบีย ดังนั้นผู้สูญหายในโคลอมเบียซึ่งเน้นถึงความสำเร็จการพิสูจน์ที่เกิดขึ้นจนถึงขณะนี้จึงนำเสนอตัวอย่างจากเหยื่อที่ไม่ทราบชื่อถูกฝังและกู้คืนจากสุสาน “La Resurrección” ในกรานาดา (โคลอมเบีย) และวิเคราะห์โดยทีมนิติเวชเฉพาะทางของสถาบันนิติเวชแห่งชาติและนิติวิทยาศาสตร์ (Instituto Nacional de Medicina Legal y Ciencias Forenses [INMLyCF]) ในภาคตะวันออก ภูมิภาคโคลอมเบีย การแวนคอตายในโคลอมเบียเป็นเวลาหลายปี ได้รับการกำหนดด้วยบริบททางสังคมและการเมืองที่มีการทิ้งเหยื่อไว้อย่างต่อเนื่องสถานะที่ไม่ชัดเจนจนกว่าจะพบ ความยากของความจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชนบทของประเทศ โดยเฉพาะใน Antioquia, Meta, Valle del Cauca, Cesar, Caquetá และ Putumayo ทำให้เหยื่ออยู่ในกลุ่มหน่วยงานที่มีการบังคับให้สูญหายมากที่สุด ในทำนองเดียวกันสถานการณ์ที่ทำทนายของศพที่ไม่ทราบชื่อในสุสานได้มีการปิดบังข้อเท็จจริงในสงครามความขัดแย้ง ได้แก่ คนหนุ่มสาวจากพื้นที่เสี่ยงของประเทศที่ถูกคุมขังอย่างผิดกฎหมายประหารชีวิตแล้วรายงานว่าผู้ก่อความไม่สงบถูกสังหารในการสู้รบ ดังนั้นความเกี่ยวข้องในปี 2558 จาก communiqué N 062 ของข้อตกลงสันติภาพซึ่งรวมถึงความต้องการความคิดเห็นและเสียงของเหยื่อและเปลี่ยนความคิดจาก “คนหาย” เป็น “คนหาย ในขณะที่นั้นและอันเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางอาวุธ” เพราะด้วยแนวทางด้านมนุษยธรรมนี้ถือว่าเป็นสิทธิของสมาชิกในครอบครัวของนักสู้สิทธิที่จะมีการฝังศพที่เหมาะสม และสิทธิในการไว้ทุกข์โดยญาติของผู้เสียชีวิต การหายตัวไปของบุคคลไม่ได้ส่งผลกระทบต่อญาติและบุคคลที่ตนรักเท่านั้น เมื่อการสูญหายมีจำนวนมากในบริบทของการบังคับสูญหาย สถานการณ์ความรุนแรงอื่นๆ และกระบวนการย้ายถิ่น และอื่น ๆ ก็ส่งผลกระทบต่อทั้งชุมชนด้วย

แนวทางในการสืบสวนและการสอบสวนของประเทศบราซิล โดยซาลาโด เปอร์โต และคณะ เสนอแนวคิดบางประการเกี่ยวกับกระบวนการค้นหาผู้สูญหาย คำว่าคนหาย (MP) หมายถึงตัวคนที่ไม่มีร่างกาย ในอีกด้านหนึ่ง คำว่า "บุคคลที่ไม่ปรากฏชื่อ" (UP) หมายถึงร่างกายที่ปราศจากการระบุตัวตน ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ไม่ทราบอัตลักษณ์ทางชีววิทยา ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือซากศพของมนุษย์ที่ตายแล้วซึ่งไม่ปรากฏชื่อ โดยในระหว่างการสืบค้นข้อมูลทางพันธุกรรมและไม่ใช่พันธุกรรมจะรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน ทำให้การ เอกสารประกอบการพิจารณาคดี การสัมภาษณ์ของครอบครัวคนหาย ประวัติทันตกรรมและเวชระเบียนของ MP มีส่วนช่วยในข้อมูลของ MP ในทางกลับกัน ข้อมูลเกี่ยวกับ UP ถูกรวบรวมจากซากศพมนุษย์ที่ไม่ปรากฏชื่อและสิ่งต่างๆ โดยรอบของซากศพ

ตามรายงานของ เอเวตต์และเวียร์ (2565) ระบุว่าหลักการตีความหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่มุ่งเน้นคือบทบาทของนักนิติวิทยาศาสตร์ในการกำหนดความน่าจะเป็นของหลักฐาน โดยระบุว่าเป้าหมายของการสอบสวนทางนิติวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการค้นหาคือการตอบคำถาม: เป็นคนหายหรือไม่ ดังนั้น การประสบความสำเร็จในการระบุตัวตนจึงหมายถึงการพยายามเชื่อมโยงข้อมูล ด้วยวิธีที่ถูกต้อง เมื่อเปรียบเทียบการพิมพ์ดีเอ็นเอถือเป็นหนึ่งในหลักฐานที่ให้ข้อมูลมากที่สุด โดยอิงตามหลักการและเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ดังนั้นความแตกต่างของพยานหลักฐานกรณีพิสูจน์ศพนิรนาม ในการพิสูจน์ทราบสามารถรับตัวอย่างดีเอ็นเอโดยตรงจากศพโดยตรงเช่น ซากศพของมนุษย์หรือจากบุคคลที่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชีววิทยา ตรงกันข้าม สำหรับคนหายจะไม่ได้รับตัวอย่างโดยตรงเสมอไป แต่ญาตินำ DNA มาให้ ในกรณีเหล่านี้ การประเมินหลักฐาน DNA เรียกว่าการทดสอบเครือญาติของ DNA สำหรับการทดสอบนี้ การรู้ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ชัดเจนระหว่างญาติกับคนหายเป็นสิ่งจำเป็น ในบางกรณีญาติมากกว่าหนึ่งคนมีพันธุกรรม ความสัมพันธ์ทั้งหมดนี้สามารถสรุปได้ในสายเลือดของครอบครัวซึ่งใช้กันอย่างมากในด้านการตรวจสอบสารพันธุกรรม

การสืบสวนและการสอบสวนข้อมูลที่ไม่ใช่พันธุกรรมส่วนใหญ่ได้มาจากการตรวจสอบเบื้องต้น ขั้นตอนนี้เป็นลักษณะพื้นฐานของกระบวนการค้นหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลภูมิหลังทั้งหมดเกี่ยวกับกรณีและปัญหา การตรวจสอบเบื้องต้นบางอย่างอาจถูกทำให้เป็นทางการทางนิติศาสตร์และรวมอยู่ในบริบทการค้นหาฐานข้อมูล เช่น ตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร เช่น อายุ วันเกิด สถานที่เกิด และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลการสอบสวนเบื้องต้น

สามารถใช้เพื่อกำหนดความน่าจะเป็นก่อนหน้าในกรณีนี้ โดยหลักฐานที่ไม่ใช่พันธุกรรม มุ่งเน้นไปที่ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะฟีโนไทป์ของแต่ละบุคคล อีกทั้งข้อมูลการสอบสวนเบื้องต้นอาจมาจากแหล่งต่างๆ เช่น เอกสารทางกฎหมาย ทำให้การจากญาติและพยาน ข้อมูลสื่อสังคมออนไลน์ และการสังเกตการณ์โดยตรง ในตัวอย่างที่น่าเสนอนี้ เราพิจารณาตัวแปรต่างๆ ที่รวบรวมจากคำให้การของญาติเกี่ยวกับคดี MP หรือการสังเกตโดยตรงของคดี UP ตัวแปรสามตัวที่พิจารณาได้แก่ สีผม, เพศ และอายุ การใช้ข้อมูลที่ไม่ใช่พันธุกรรมเพื่อตรวจสอบการค้นหาบุคคลที่หายไป ซึ่งจะรวบรวมระหว่างการสอบสวนเบื้องต้น ตัวอย่างของตัวแปรเหล่านี้ ได้แก่ เพศ อายุ และสีผม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แสดงให้เห็นว่าตัวแปรเหล่านี้สามารถกำหนดลำดับความสำคัญได้เมื่อเทียบกับแนวทางอื่นๆ เช่น การใช้แบบไม่สืบพันธุกรรม

จะเห็นได้ว่าปัญหาคนหายและคนไร้ตัวตนส่งผลกระทบต่อทุกประเทศในโลกแตกต่างกันไป ในประเทศบราซิลด้านการสืบสวนและการระบุตัวบุคคลสูญหายยังมีความบกพร่อง และจำเป็นต้องมีนโยบายและขั้นตอนแบบบูรณาการที่ดีขึ้น ด้วยกฎหมาย ซึ่งกำหนดนโยบายแห่งชาติว่าด้วยการค้นหาผู้สูญหายและสร้างทะเบียนแห่งชาติสำหรับผู้สูญหาย และความพยายามครั้งแรกที่ทำโดยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในการทำความเข้าใจ ปัญหาในลักษณะองค์กรรวมและพัฒนาพื้นฐานสำหรับการตอบสนองสหสาขาวิชาชีพ ในประเทศบราซิลระบุคำนิยามคนหาย หมายถึง มนุษย์ทุกคนซึ่งไม่มีใครรู้ว่าอยู่ที่ไหน โดยไม่คำนึงถึงสาเหตุของการหายตัวไป จนกว่าจะได้รับการกู้คืนและการระบุตัวตนของพวกเขาจะได้รับการยืนยันด้วยวิธีการทางกายภาพหรือทางวิทยาศาสตร์

คำว่า "คนหาย" มักจะเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของบุคคลภายใต้สถานการณ์ที่น่าสงสัย อย่างไรก็ตาม ในความหมายที่กว้างขึ้น อาจรวมถึงบุคคลที่สูญหายด้วย แต่ความปลอดภัยของบุคคลนั้นไม่ใช่เรื่องที่ต้องกังวล คำจำกัดความข้ามวัฒนธรรมเฉพาะสำหรับบุคคลสูญหายยังไม่พร้อมใช้งานในขณะนี้ และยังพบการขาดนี้ในหน่วยงานต่างๆ ในประเทศเดียวกันด้วย ซึ่งมีส่วนวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การระบุประเภทของคนหายและการประเมินอุบัติการณ์ของพวกเขา หลักเกณฑ์ในการแยกประเภทของรายงานคนหายนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามหน่วยงานตำรวจและหน่วยงานอื่นๆ ไม่มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ในการกำหนดว่าจะเหวี่ยงหาผู้สูญหายได้กว้างหรือแคบเพียงใด จะเห็นได้ว่าการสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและ พิสูจน์ศพนิรนาม มีความซับซ้อนของคำนิยามสำหรับคนหายมาจากหลายประเภทที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย รัฐบาล สถาบันระหว่างประเทศ หรือฐานข้อมูลตรวจสอบ รวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ และเผยแพร่

ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเหล่านั้น ปัจจุบัน ผู้สืบสวนมักไม่สามารถระบุได้ว่าบุคคลที่หายไปเป็นเหยื่อของการเล่นที่ผิดกติกาหรือไม่ หรือบุคคลนั้นสมควรใจที่จะไม่อยู่และจะกลับบ้าน และไม่มีการวิจัยใดที่ทำขึ้นเกี่ยวกับความสนใจเฉพาะด้านนี้ มีงานวิจัยจำนวนน้อยที่เสนอว่าการขาดการศึกษาในสาขานี้อาจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรจำกัดที่จัดสรรให้กับรายงานคนหายและการสืบสวนกรณีดังกล่าว ในขณะที่งานวิจัยอื่นๆ เชื่อว่าอาจเกี่ยวข้องกับผู้สูญหายจำนวนน้อยที่เชื่อกัน ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งจำเป็นต้องมีการแทรกแซงของตำรวจ (Franco Marsico, Inés Caridi, 2023) (LaBrode, 2017)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หทัยภัต กำลังเอก (2552) ได้ศึกษา “ข้อสันนิษฐานกรณีการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์” พบว่าการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์จะมีลักษณะเป็นการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพในร่างกายของบุคคล แต่การกำหนดให้สามารถกระทำการแสวงหาพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ได้นั้นจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสร้างคุณประโยชน์อย่างมากโดยไม่ล่วงละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคลจนเกินกว่าเหตุ เมื่อการแสวงหาพยานหลักฐานทางนิติศาสตร์มีการบัญญัติกฎหมายออกมารองรับแล้วจึงสามารถกระทำได้ ซึ่งในต่างประเทศแบ่งการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติศาสตร์ออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ แบ่งเป็นการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติศาสตร์ที่มีลักษณะล่วงล้ำเข้าไปในร่างกายของบุคคล และพยานหลักฐานทางนิติศาสตร์ที่มีได้มีการล่วงล้ำเข้าไปภายในร่างกายของบุคคล ในประเทศไทยยังมิได้มีการแบ่งประเภทอย่างชัดเจน โดยบัญญัติรวมไว้ในมาตราเดียวกัน ทำให้อาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ ในด้านการกำหนดข้อสันนิษฐานตามมาตรา 131/1 และมาตรา 244/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เห็นว่าเป็นการขัดต่อหลักที่ว่า "ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด" เนื่องจากแม้ไม่ใช่เป็นการบัญญัติว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดตั้งแต่เบื้องต้น แต่การกำหนดให้เป็นข้อสันนิษฐานดังกล่าว เป็นการกำหนดข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไข โดยไม่มีความใกล้ชิดสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงที่กำหนดให้เป็นข้อสันนิษฐาน เนื่องจากหากมีการตรวจพิสูจน์แล้ว ผลอาจมิได้เป็นไปตามข้อสันนิษฐานก็ได้ ดังนั้น การกำหนดข้อสันนิษฐานในมาตรา 131/1 และมาตรา 244/1 จึงเป็นการกำหนดข้อสันนิษฐานในคดีอาญาที่ไม่เหมาะสมขัดกับหลักสำคัญของการกำหนดข้อสันนิษฐานในคดีอาญา สำหรับผลกระทบที่เกิดจากการบัญญัติข้อสันนิษฐานกรณีการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติศาสตร์นั้น ในด้านของผู้ต้องหาหากพยานหลักฐานทางนิติศาสตร์ดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญมากในคดี ก็จะทำให้ผู้ต้องหาต้องแสวงหาพยานหลักฐานอื่นๆ ซึ่งอาจถึงขั้นต้องเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของ

ตนเอง ในด้านของผู้เสียหายค่อนข้างจะเป็นการบังคับจิตใจของผู้เสียหายมากเกินไป ในด้านของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องบัญญัติไว้เพียงว่า "บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ความยินยอม" โดยมีได้มีการบัญญัติถึงผลว่าหากบุคคลดังกล่าวไม่ให้ความยินยอมผลจะเป็นอย่างไรและศาลจะสั่งให้มีการตรวจพิสูจน์หาพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์จากบุคคลนั้นได้หรือไม่

คมกฤษ หาญพิชาญชัย (2552) ได้ศึกษา “อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการถูกบังคับให้สูญหาย: ผลกระทบต่อประเทศไทย” พบว่ามีการนำเสนอถึงปัญหาและอุปสรรคของการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย ข้อดีและข้อควรพิจารณาของประเทศไทยในการเข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลมิให้ถูกบังคับให้สูญหายตลอดจนความพร้อมด้านกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวไม่ได้กล่าวครอบคลุมถึงการนำมาตราการทางอาญาที่เหมาะสมมาใช้สำหรับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย (หาญพิชาญชัย, 2551)

พัชรา สิ้นลอยมา (2563) ได้ศึกษา “การจัดความรู้ด้านการสืบสวนติดตามคนหายในประเทศไทย” พบว่าการวิจัยครั้งนี้พบว่ารูปแบบการหายของบุคคลมี 7 รูปแบบคือ 1) คนหายจากการถูกลักพาตัว 2) คนหายจากการถูกล่อลวง 3) คนหายโดยสมัครใจหรือตั้งใจหาย 4) คนหายจากการแหกทางอินเทอร์เน็ต 5) คนหายจากการถูกฆาตกรรม 6) คนหายจากอุบัติเหตุธรรมชาติหรือหายโดยไม่ทราบสาเหตุ และ 7) คนหายจากอาการป่วยทางสมองกลุ่มที่เป็นผู้สูญหายมากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นเด็ก โดยมีช่วงอายุระหว่าง 8-11 ปี รองลงมาเป็นวัยรุ่นหญิงอายุระหว่าง 12-17 ปี สาเหตุที่หายโดยการถูกล่อลวงมากที่สุด ปัญหาที่พบในการติดตามคนหายคือ กระบวนการจัดการปัญหาคนหายในประเทศไทยยังไม่ชัดเจนที่สำคัญยังขาดพยานหลักฐานในการสืบสวนติดตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำงานในลักษณะต่างหน่วยต่างทำระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี การดำเนินการเกี่ยวกับคนหายพลัดหลงเป็นระเบียบที่ใช้มานานไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานจริงซึ่งควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับสาเหตุของคนหาย พฤติการณ์ของคนร้ายในการล่อลวงลักพาเหยื่อ เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนในพื้นที่ตกเป็นเหยื่อควรจัดตั้งศูนย์สืบสวนติดตามคนหาย โดยมีสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นเจ้าภาพหรือหน่วยงานกลางรวมถึงจัดทำฐานข้อมูลคนหายพลัดหลงให้เป็นปัจจุบันและมีการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รัชดาภรณ์ มรม่วง และคณะ (2562) ได้ศึกษา “การศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการปฏิบัติงานด้านคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามภาคประชาสังคมของประเทศไทย” พบว่าผลจากการวิจัยทำให้ได้ข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามสำหรับการติดตาม การตรวจพิสูจน์ที่ถูกต้อง ครบถ้วน และ

สมบูรณ์ที่สุด ตลอดจนเกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน อย่างมีระบบ แบบแผนและเป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล ซึ่งพบว่า การดำเนินงานในภาคประชาสังคมด้านคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการ ทั้งในเรื่องการปฏิบัติ การติดต่อประสานงานและการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากประเทศไทยได้ประสบปัญหาของคนหาย คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนามมาเป็นระยะเวลานานและยังขาดช่องทางการติดต่อประสานงานสำหรับการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามกลับคืนสู่ญาติผู้เสียหายได้ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดมาตรการในการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยมีนโยบายในการป้องกัน การบริหารจัดการและเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ภาคประชาสังคมให้มีความรู้ในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม (สินลอยมา, 2551)

สุธิดา สุวรรณรังสี (2563) ได้ศึกษา “การศึกษาการจัดการพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย กรณีศึกษา : กรุงเทพมหานคร ปริมณฑลและภาคตะวันออก” พบว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินการในเรื่องการจัดการพิสูจน์ศพนิรนามจะมีความเป็นอิสระต่อกัน มีแนวทางปฏิบัติใกล้เคียงกันตามกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในบางกระบวนการจะมีรายละเอียดแตกต่างกันอยู่ในการพิจารณาของหน่วยงาน รวมถึงนโยบายของผู้บริหารที่กำกับดูแล รวมถึงการได้รับจัดสรรงบประมาณอันจะเกี่ยวข้องกับเรื่องตรวจพิสูจน์หลักฐาน เช่น การจัดการเก็บตัวอย่างเลือดหรือสารคัดหลั่งหรือสิ่งที่ใช้ตรวจสารพันธุกรรม เป็นต้น สำหรับหน่วยงานภาคประชาสังคม เช่น มูลนิธิหรือสมาคมจะได้รับการประสานจากหน่วยงานของรัฐเพื่อมารับศพไปดำเนินการเรื่องการรับและส่งศพ การฝังศพ รวมถึงขั้นตอนการขอขุดศพกรณีติดตามญาติได้ ขั้นตอนและวิธีการรวมถึงการแสดงเอกสารหลักฐาน จะมีแนวทางปฏิบัติที่มีระเบียบกำหนดไว้ อย่างไรก็ตามการศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากการศึกษาเอกสารและการเข้าเก็บข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานโดยตรงของหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น พบว่า การดำเนินการในเรื่องการจัดการพิสูจน์ศพนิรนามนั้นยังมีช่องว่างทางกฎหมายและประเด็นที่ยังต้องพัฒนา เช่น การให้อำนาจในการดำเนินการกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ยังไม่ครอบคลุมอำนาจหน้าที่ของภาคประชาสังคม, แนวทางและวิธีการที่เป็นรูปแบบเดียวกันของภาคประชาสังคมเรื่องระบบการฝังศพ การกำหนดหลุม การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการจัดการพิสูจน์ศพนิรนามและระบบการตรวจสอบเพื่อป้องกันการไร้ช่องว่างของกระบวนการ เพื่อแสวงประโยชน์จากพิสูจน์ศพนิรนามในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้จึงสามารถพัฒนาข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นของประเทศไทยเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์และประเมิน

แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบการจัดการ พิสูจน์ศพนินนามของประเทศไทยต่อไป (สุวรรณรังสี, 2563)

ปณิธาน พิมลวิชยาภิจ (2562) ได้ศึกษา “ผลกระทบในเชิงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เมื่อไม่มีกฎหมายบังคับใช้ โดยเฉพาะกับปัญหาการบังคับสูญหาย” พบว่าผลการศึกษาพบว่า การบังคับให้สูญหายในประเทศไทยอยู่ในสถานะที่ไม่มีบทกฎหมายฉบับใดกำหนดคำนิยาม และกำหนดว่ามีความผิด จึงส่งผลให้เกิดปัญหาด้านบทบัญญัติทางกฎหมาย กล่าวคือสังคมไทยไม่เข้าใจถึงความหมายของการบังคับสูญหายอย่างถ่องแท้และส่งผลให้การบังคับสูญหายไม่มีสถานะเป็นอาชญากรรม ดังนั้นจึงทำให้มีการนำกฎหมายอื่นที่ระบุถึงฐานความผิดที่เกี่ยวข้องซึ่งยังมีอัตราโทษที่ไม่เหมาะสมมาบังคับใช้แทน นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น การสืบสวนสอบสวนที่ไม่น่าเชื่อถือ การที่ครอบครัวของผู้สูญหายไม่สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม หรือการช่วยเหลือเยียวยาที่ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและเหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้น รัฐบาลจึงควรบังคับใช้กฎหมายสำหรับการบังคับสูญหายเป็นการเฉพาะ เพื่อทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาการบังคับสูญหายอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดมาตรการอื่น เช่น การช่วยเหลือเยียวยาทางการเงินแก่ครอบครัวผู้สูญหายในระหว่างการดำเนินคดี การจัดตั้งกลุ่ม/เครือข่ายสำหรับกรณีปัญหาการบังคับสูญหายโดยเฉพาะ เป็นต้น (พิมลวิชยาภิจ, 2562)

เมธาวิ คงพิกุล (2556) ได้ศึกษา “กฎหมายและมาตรการทางอาญาในกรณี เจ้าหน้าที่รัฐบังคับให้คนหาย” ผลการศึกษาวิจัยพบว่าบทบัญญัติทางกฎหมายอาญาแต่บทบัญญัติดังกล่าวยังไม่เพียงพอสำหรับกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย ซึ่งเป็นความผิดร้ายแรงและมีความซับซ้อนมากกว่า จึงสมควรที่จะมีบทบัญญัติเฉพาะจึงจะมีความเหมาะสมมากกว่า รัฐจึงสมควรออกกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบุคคลให้สูญหายขึ้นมาพร้อมทั้งมีการกำหนดฐานความผิดเกี่ยวกับการบังคับบุคคลให้สูญหายเพื่อให้สามารถดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด รวมถึงกำหนดความผิดสำหรับผู้บังคับบัญชาที่รู้หรือควรจะรู้ว่าผู้ได้บังคับบัญชาที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของตน ได้ก่อหรือกำลังก่อให้เกิดการบังคับบุคคลให้สูญหายแต่ไม่ได้ทำการป้องกันด้วย (คงพิกุล, 2556)

ยุพาภรณ์ วงศ์วิกรานต์ (2547) ได้ศึกษา “การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” พบว่าหลักในการดำเนินคดีอาญา ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญสองประการ ประการแรก ต้องมีกระบวนการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะทำให้สามารถค้นหาตัว

ผู้กระทำความผิดและนำมาลงโทษตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง อันเป็นวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของรัฐ และประการที่สอง ต้องเป็นกระบวนการที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือประชาชนมิให้ต้องเดือดร้อนกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการค้นหาความจริง โดยจะต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ภายใต้หลักการที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญาประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ โดยเริ่มที่ชั้นเจ้าพนักงานก่อนจะไปสู่ในชั้นศาลขั้นตอนของการสืบสวนสอบสวน เป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ทำหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์หาความจริงในคดี ในการแสวงหาพยานหลักฐานและการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญานั้นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการแสวงหาพยานหลักฐานซึ่งเรียกว่า "มาตรการบังคับ" ทำการตรวจร่างกายหรือค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งการตรวจและการค้นตัวบุคคลนั้นถือว่าเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกาย หลักฐานที่ได้จากร่างกายนั้นเป็นวัตถุพยานที่ดีในการยืนยันข้อเท็จจริงต่างๆ เพราะเป็นพยานหลักฐานที่สามารถเชื่อมโยงถึงการกระทำความผิดได้ และเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง นอกจากนี้พยานหลักฐานดังกล่าวยังมีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ไม่สามารถหาพยานบุคคลหรือประจักษ์พยานมาเพื่อพิสูจน์ความจริงในคดีได้ที่สามารถนำวัตถุพยานนั้นมาเป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย หรือพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่ในการใช้มาตรการบังคับไม่ว่าจะเป็นการตรวจหรือการค้นนั้นอาจกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชนอย่างมากเช่นเดียวกัน การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนนี้จึงต้องมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มีเพียงมาตรา 132 (2) เท่านั้นที่บัญญัติให้เจ้าพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานจากร่างกายได้แต่การให้อำนาจนี้ให้เจ้าพนักงานในการตรวจร่างกายธรรมดาเท่านั้น เช่น การตรวจบาดแผลและลายพิมพ์นิ้วมือ ไม่รวมถึงการแสวงหาพยานหลักฐานจากส่วนของร่างกายและสิ่งที่อยู่ภายในร่างกายมาใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงในคดี ต่างจากพระราชบัญญัติจรรยาบรรณ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แก้ไปเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติผู้ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 แก้ไปเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ที่ได้บัญญัติไว้ชัดเจนให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของบุคคลได้ เช่น การนำปัสสาวะมาตรวจ หากบุคคลที่ต้องถูกตรวจไม่ยินยอมให้ตรวจหรือทดสอบก็จะต้องโทษตามที่กฎหมายกำหนด แต่กฎหมายพิเศษเหล่านี้ได้บัญญัติจำกัดเฉพาะการแสวงหาพยานหลักฐานจากลมหายใจ เลือด หรือปัสสาวะ เท่านั้น ไม่

สามารถแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายได้ทุกกรณี ดังนั้น เมื่อพยานหลักฐานที่ได้จากร่างกายเป็นวัตถุพยานที่มีความสำคัญ และเป็นพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ได้จึงควรมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นใหม่ หรือแก้ไขบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีความชัดเจน เพื่อเปิดให้เจ้าพนักงานสามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีได้ มีการกำหนดเงื่อนไขและเหตุอันสมควรสำหรับการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายมนุษย์ได้โดยคำนึงถึงวิธีการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางชีวภาพ การตรวจพิสูจน์หาพยานหลักฐานที่ได้มาตรฐานเชื่อถือได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองให้แก่บุคคลที่สิทธิของเขาถูกระงับด้วย

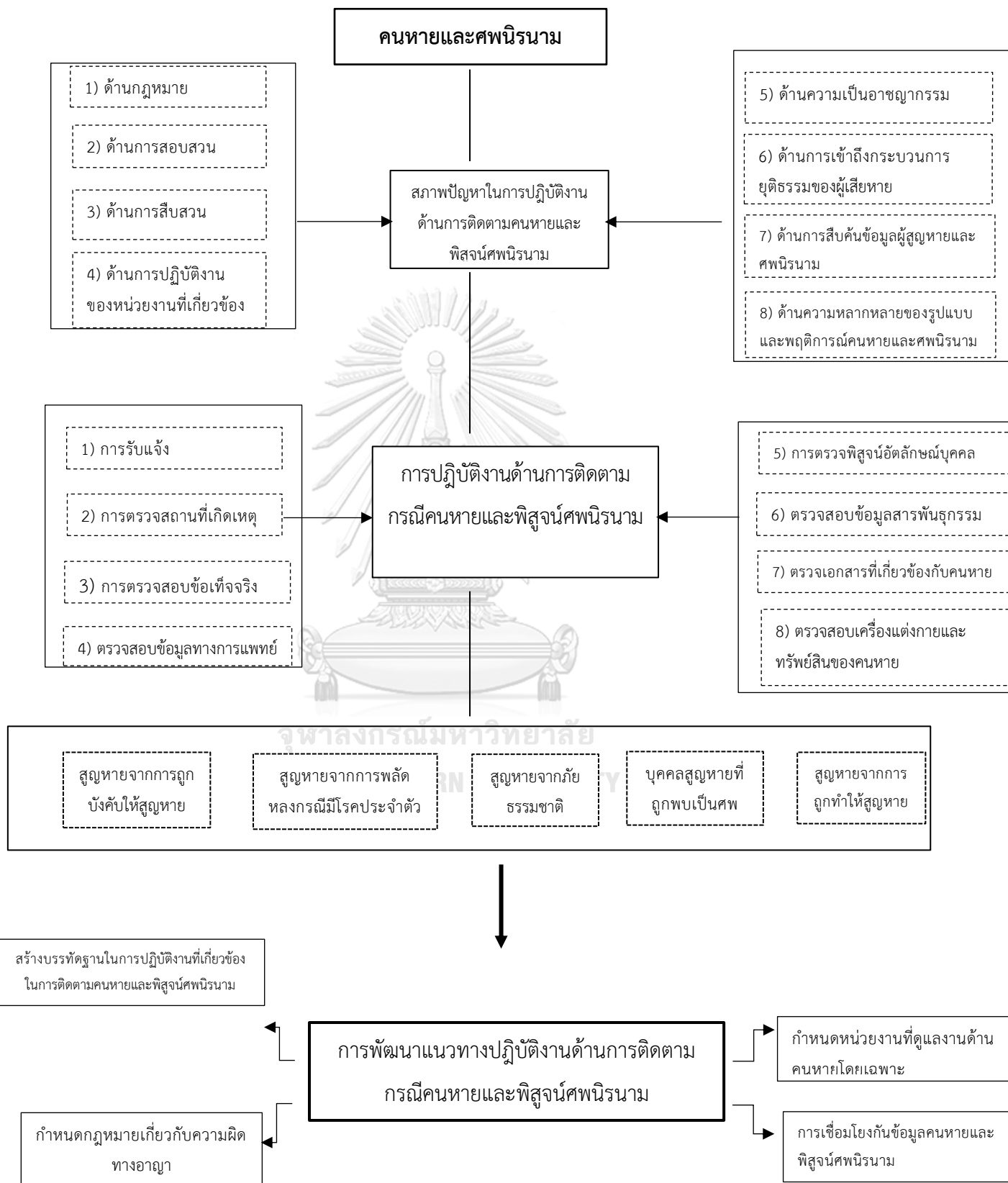
วิรัตน์ นาทิพเวทย์ (2562) ได้ศึกษา “ปัญหาการฟ้องคดีอาญาและการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ : ศึกษากรณีการบังคับบุคคลให้สูญหาย จากข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10915/2558” พบว่าการบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งดำเนินการโดยได้รับการ อนุญาต การสนับสนุน หรือการยอมรับโดยปริยายของรัฐ โดยบุคคลดังกล่าวได้ ทำการจับกุม กักขัง ลักพาตัว หรือ กระทำในรูปแบบใดๆก็ตามที่เป็นการลิดรอนเสรีภาพ และตามมาด้วยการปฏิเสธที่จะยอมรับว่าได้มีการลิดรอน เสรีภาพ หรือ การปกปิดชะตากรรมหรือที่อยู่ของบุคคลที่หายสาบสูญ ทำให้บุคคลดังกล่าวตกอยู่นอกการคุ้มครองของกฎหมาย ดังนั้น เมื่อเกิดการบังคับบุคคลให้สูญหายขึ้นทางครอบครัวผู้ถูกบังคับให้สูญหายมีอาจทราบ ชะตากรรมของผู้สูญหายว่ายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ จึงเป็นเหตุให้ได้รับอุปสรรคต่างๆในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ การที่ไม่สามารถฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐเป็นคดีอาญาในความผิดฐานบังคับบุคคลให้สูญหาย และไม่อาจเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่างานวิจัยดังกล่าวนี้จะกล่าวถึง กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในกรณีของแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามของเจ้าหน้าที่ ทั้งในมุมมองเชิงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยพบว่าปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นเป็นส่วนที่มาจากอุปสรรคในการปฏิบัติงานในการติดตามคนหาย ที่ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวน การสอบสวน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหาย การศึกษาการสร้างระบบคนหายและบุคคลนิรนามหรือการกำหนดศูนย์กลางของข้อมูล ซึ่งตรงกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และงานวิจัยที่ได้หยิบยกขึ้น

มาศึกษานั้นเป็นการศึกษาถึงการรวบรวมพยานหลักฐานกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม รวมถึงแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามที่จะสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับปัญหาคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยได้

2.8 กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการศึกษาวิจัยข้างต้นสามารถอธิบายโดยสรุปได้ว่า กรณีของคนหายและ พิสูจน์ศพนิรนามเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและถือเป็นกรณีที่ละเมิดศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกันและกรณีดังกล่าวมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นเป็นปัญหาที่สำคัญ ของสังคม ทั้งในด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกรณีคนหายยังไม่มี สถานะเป็นอาชญากรรมจนกว่าจะพบตัวผู้กระทำความผิดนั้น เนื่องจากตามเจตนารมณ์ของ กฎหมายอาญา การที่จะดำเนินคดีหรือระบุถึงอาชญากรรมจะต้องพิจารณาให้ครบองค์ประกอบ ความผิด โดยในกรณีคนหายและศพนิรนามยังไม่สามารถพิสูจน์ทราบคนหายและศพนิรนาม รวมถึงการสอบสวนที่ยังไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งอาจจะทำให้ผู้กระทำไม่มีความผิดและครอบครัวของผู้สูญหายก็ไม่อาจใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาได้หรือการชดเชย เยี่ยวยาความเสียหายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นช่องโหว่ของกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรม อีกทั้งการปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามที่ ไม่สอดคล้องกันก็ไม่อาจนำมาใช้ในกระบวนการสืบสวนสอบสวนได้อย่างเต็มที่ ปัญหาดังกล่าว ก่อให้เกิดเป็นการศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหาย และพิสูจน์ศพนิรนาม ทั้งนี้การปฏิบัติงานกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามของกฎหมายดังกล่าว ย่อมต้องได้รับการปรับปรุงพัฒนา เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทของสภาพปัญหาในสังคม กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษจากเอกสารและระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา แนวทางปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยต่อไป

3.1 วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากที่ได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร งานวิจัย ข้อมูลทางสถิติ กฎหมาย ระเบียบราชการหรือคำสั่งข้อบังคับ แนวคิดและทฤษฎี และสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหาย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในสภาพปัญหา การสืบสวน ปัญหาอาชญากรรม กระบวนการยุติธรรม การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบ กฎหมายและนโยบาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน ซึ่งมีการกำหนดแนวหัวข้อสัมภาษณ์ (question guide) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม เพื่ออธิบายและวิเคราะห์สภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย และการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มบริหารงานยุติธรรม จำนวนทั้งสิ้น 4 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 1 คน ด้านการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้ข้อมูลในด้านข้อมูลคดี ผู้ทรงคุณวุฒิกรมสอบสวนคดีพิเศษด้านการสืบสวนสอบสวน จำนวน 1 คน ด้านการสืบสวน

สอบสวน เพื่อให้ข้อมูลในด้านข้อมูลคดีที่เกี่ยวข้องและ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กองคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม กลุ่มงานนิติพยาธิและกลุ่มบริหารจัดการวัตถุพยาน จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 2 คือ **กลุ่มนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 2 คน** ได้แก่ นักวิจัย/นักวิชาการด้านการสืบสวนสอบสวนการรวบรวมพยานหลักฐาน

กลุ่มที่ 3 คือ **กลุ่มภาคประชาสังคม จำนวนทั้งสิ้น 5 คน** ได้แก่ ตัวแทนจากภาคประชาชน ได้แก่ ผู้ใกล้ชิดคนหายที่ได้รับผลกระทบจากการสูญหาย จำนวน 3 คน ตัวแทนจากสื่อมวลชน จำนวน 1 คน เพื่อให้ข้อมูลในมุมมองของสาธารณชน และตัวแทนจากองค์กรพัฒนาภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิกระจกเงา จำนวน 1 คน

3.3 การกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง และยินดีให้คำสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รวมทั้งสิ้นจำนวน 11 คน ได้แก่

(1) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ	จำนวน 1 คน
(2) ผู้ทรงคุณวุฒิกรมสอบสวนคดีพิเศษ	จำนวน 1 คน
(3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์กองคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม	จำนวน 1 คน
(4) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กลุ่มบริหารจัดการวัตถุพยาน	จำนวน 1 คน
(5) นักวิจัยด้านการสืบสวนสอบสวน	จำนวน 1 คน
(6) นักวิชาการด้านการรวบรวมพยานหลักฐาน	จำนวน 1 คน
(7) ผู้ใกล้ชิดคนหายที่ได้รับผลกระทบจากการสูญหาย	จำนวน 3 คน
(8) ตัวแทนจากสื่อมวลชน	จำนวน 1 คน
(9) ตัวแทนจากมูลนิธิกระจกเงา	จำนวน 1 คน

เกณฑ์การคัดเลือกเข้ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีความยินยอมในการสัมภาษณ์เชิงลึก[มีความเต็มใจในการสัมภาษณ์เชิงลึก

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ด้านการสืบสวนสอบสวน กรมสอบสวนคดีพิเศษด้านการสืบสวนสอบสวน เพื่อให้ข้อมูลในด้านข้อมูลคดีที่เกี่ยวข้องและ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กองคนหายและพิศุจน์ศพนิรนาม ตัวแทนจากสื่อมวลชน และตัวแทนจากองค์กรพัฒนาภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิกระจกเงา

ผู้แทนองค์กรหรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ปฏิบัติงานขององค์กรในการทำงานเรื่องการติดตามคนหายและพิศุจน์ศพนิรนามหรือมีประสบการณ์ทำงานด้านการสืบสวน และหรือติดตามคนหายและพิศุจน์ศพนิรนาม มากกว่า 5 ปีขึ้นไป และหรือมีผลงานทางวิชาการที่เป็นสาธารณะ 3 บทความขึ้นไป

เกณฑ์การคัดออกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

หากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตอบคำถามไม่ครบ และไม่ให้ความร่วมมือ ไม่สะดวก หรือไม่เต็มใจในการสัมภาษณ์

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

3.4.1 การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยใช้คำถามเหมือนกันทุกคน ลักษณะข้อมูลที่ใช้มีเนื้อหาของคำถามนั้นครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสร้างขึ้นโดยมีแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานของการคิดรอบคำถามการวิจัย ซึ่งแบบสัมภาษณ์กำหนดลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิด หรือกึ่งโครงสร้างที่ผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบันชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว ซึ่งการตั้งคำถามรูปแบบนี้สามารถก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อผู้วิจัยและผู้ให้สัมภาษณ์เองกล่าวคือ ผู้วิจัยได้มีโอกาสถาม รวมทั้งซักถามเพิ่มเติมในบางประเด็นได้อย่างเสรี ขณะเดียวกันผู้ให้สัมภาษณ์สามารถให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยได้อย่างเต็มที่นอกเหนือจากประเด็นที่ได้กำหนดไว้

3.4.2 คุณภาพของแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยให้ทรงคุณวุฒิตูเดียวกับที่ตรวจเครื่องมือจากการวิจัย จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์นั้นว่า มีเนื้อหาสาระครอบคลุมในเรื่องที่ได้ทำการวิจัย และมีความครอบคลุมเพียงพอที่จะเป็นตัวแทนที่ดีหรือไม่ หลังจากนั้นดำเนินการปรับปรุงและพัฒนา

แบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำจากทรงคุณวุฒิ เมื่อแบบสัมภาษณ์มีความสมบูรณ์แล้วจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.5.1 การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยจะใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม รวมทั้งกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จำนวนรวม 11 คน ซึ่งจะเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ผู้วิจัยนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3.5.2 การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการสอบสวน รายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคนหาย รูปแบบการสืบสวนสอบสวนของพนักงานสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติศาสตร์ แนวทางในการดำเนินคดี การเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ การศึกษาตัวบทกฎหมาย รวมถึงปฎิญญาอนุสัญญา มติและเอกสารต่าง ๆ ของสหประชาชาติและคดีตัวอย่าง เป็นต้น เพื่อนำมาประกอบการอ้างอิงและเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลดังกล่าวที่ได้จากการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารและจะเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่ผู้วิจัยนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3.5.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้วิจัยได้โทรศัพท์ติดต่อประสานงานในเบื้องต้น จากนั้นดำเนินการส่งหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยจากสาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปยังกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เมื่อได้รับการอนุญาตให้เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์อย่างเป็นทางการกับกลุ่มตัวอย่าง โดยระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกข้อมูลด้วยวิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียง เพื่อเป็นหลักฐานเชิงยืนยัน สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์รายละเอียด เพื่อผลลัพธ์ที่ถูกต้องและมีคุณภาพต่องานวิจัยในครั้งนี้

3.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น โดยนำข้อมูลที่รวบรวมจากหลายๆ แหล่งมา

ตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกัน โดยมีวิธีการดังนี้

- (1) ตรวจสอบและประเมินคุณค่าของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
- (2) จัดระเบียบข้อมูล เพื่อคำตอบในแต่ละประเด็นของวัตถุประสงค์ และความสมบูรณ์ของคำตอบ
- (3) ตรวจสอบความครบถ้วนของคำตอบแต่ละคำถามในแต่ละประเด็นและความถูกต้องของข้อเท็จจริง

(4) รวบรวมข้อมูลนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหลักฐาน การจดบันทึก และบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ผลที่ได้จะทำให้รู้ว่าข้อมูลมีความถูกต้อง มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน นำไปสู่การรายงานสรุปผลการศึกษาด้วยการบรรยาย พรรณนาตามวัตถุประสงค์ถึงสิ่งที่ได้ศึกษาสภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย และการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

3.7 จริยธรรมการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ผู้วิจัยจะคำนึงถึงความระมัดระวังในการเก็บข้อมูลในเรื่องการขอความยินยอมโดยสมัครใจ โดยการขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมการวิจัยเพื่อพิจารณาโดยไม่บังคับ (Respect for free and informed consent) เคารพต่อบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมการวิจัย (privacy) ความเสี่ยง (risk) โดยมีการประเมินความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากการทำวิจัย ไม่ว่าจะเป็นทางร่างกาย จิตใจ สังคม กฎหมาย และสิ่งแวดล้อม และความยุติธรรม (justice) ด้วยการเลือกผู้เข้าร่วมแบบมีหลักเกณฑ์และไม่มีอคติ

ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือรับรองจริยธรรม โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และดำเนินการตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน

1) ก่อนการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในกรณีการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการทำแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะอธิบายที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ระยะเวลาการวิจัย

2) การเก็บข้อมูลจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์/กลุ่มตัวอย่าง

3) ก่อนการตัดสินใจเข้าร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะอธิบายสิทธิในความคุ้มครองต่าง ๆ คือ ความเป็นส่วนตัว (privacy)

3.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจะเป็นผู้ขออนุญาตก่อน ผู้วิจัยจะติดต่อในการดำเนินการขอสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2 ข้อมูลของอาสาสมัคร จะไม่ระบุชื่อ-สกุล (นามสมมุติ) ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาในภาพรวม และการรักษาความลับในการตอบแบบสัมภาษณ์/แบบสอบถาม

3.3 การเข้าถึงข้อมูลจะใช้รหัสเข้าถึงไฟล์เอกสาร จะได้รับความปลอดภัย ไม่มีไม่ผลกระทบต่อการศึกษา การดำเนินชีวิต และการทำงานแต่อย่างใด

4) การยืนยันความปลอดภัยในการให้ข้อมูล และข้อมูลจะถูกทำลายทันทีเมื่อสิ้นสุดการวิจัย

5) การพิทักษ์สิทธิระหว่างการสัมภาษณ์เชิงลึก

5.1 เมื่อมีบางคำถามที่กระทบกระเทือนจิตใจ รู้สึกอึดอัดในบางคำถาม อาสาสมัครมีสิทธิ์จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้น ผู้วิจัยจะข้ามคำถามทันที ผู้วิจัยจะสังเกตทำที่พฤติกรรมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีการชวนคุยเรื่องอื่น เพื่อเป็นการคั่นเวลาให้บรรเทาความเครียดและความกดดันจากคำถาม และร่วมปรับอารมณ์และจิตใจอาสาสมัครให้คืนเป็นปกติภายหลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์

5.2 อาสาสมัครมีสิทธิ์ในการถอนตัวจากการศึกษานี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า การตัดสินใจถอนตัวจะไม่มีผลกระทบต่อชีวิตการทำงาน จะไม่มีผลการประเมินผลงาน การใช้ชีวิตประจำวันของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวน หน่วยงานกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ และองค์กรไม่แสวงหากำไร (NGOs) การตัดสินใจถอนตัวจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด ไม่มีผลกระทบต่อชีวิตการทำงาน

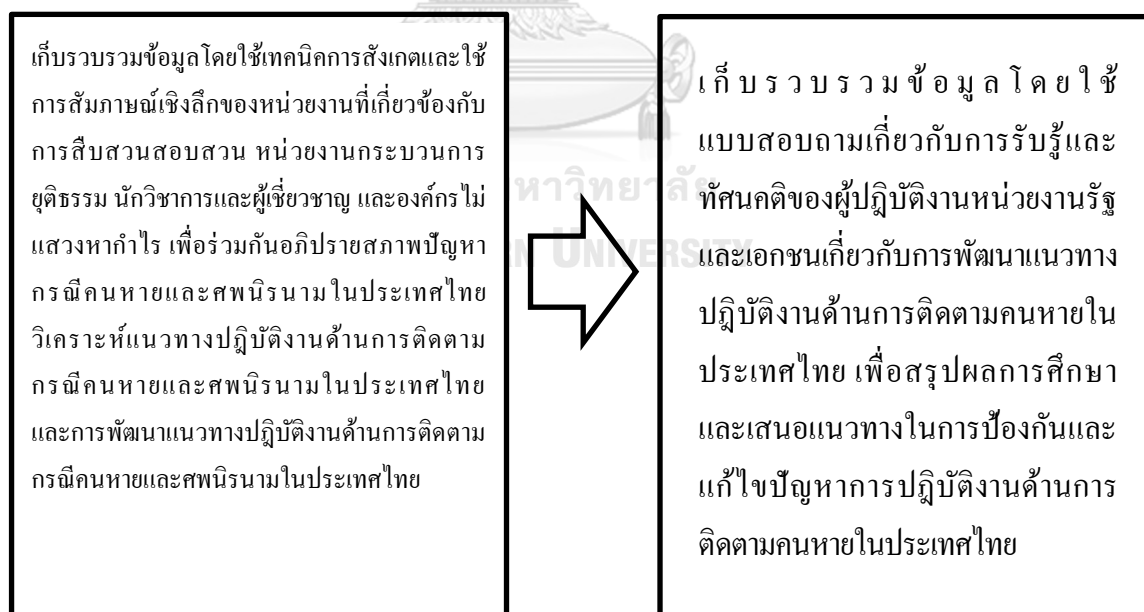
5.3 ผู้วิจัยจะเตรียมน้ำดื่มและอาหารว่าง สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และชี้แจงว่า ท่านสามารถดื่มน้ำได้ทุกเวลาขณะการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ และเว้นระยะถามอาสาสมัครในการพักดื่มน้ำและการพักเข้าห้องน้ำ

6) การเก็บรักษาข้อมูล ผู้วิจัยจะเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเท่านั้น

7) ผู้วิจัยจะยึดหลักจรรยาบรรณของนักวิจัย โดยมีจุดยืนในการวิจัยด้วยความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำการวิจัยด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ มีอิสระทางความคิด และปราศจากอคติในทุกขั้นตอน เพื่อความก้าวหน้าเชิงวิชาการและเพื่อเป็นประโยชน์สูงสุดของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2558: ออนไลน์)

3.8 สรุปกระบวนการในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาจากเอกสารและระเบียบข้อบังคับ หรือกฎหมาย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็น เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปกระบวนการในการวิจัยออกมาเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

บทที่ 4

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงาน จากกรณีศึกษารูปแบบต่างๆ ด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย และพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และจากการถอดเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งสามารถสรุป ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติงานจากกรณีศึกษา และเพื่อพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ซึ่งผลการศึกษา วิจัยในครั้งนี้สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

- 4.1 สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย
- 4.2 การวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย
- 4.3 การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

4.1 สภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาในประเด็นสภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย จากการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่ที่มีมุมมองต่อสภาพปัญหากรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยที่แตกต่างกัน ดังนี้

4.1.1 ด้านกฎหมาย

เนื่องจากกรณีคนหายและศพนิรนาม ยังไม่มีสถานะเป็นคดีความทางอาญา เพราะไม่สามารถติดตามตัวผู้กระทำความผิด เมื่อไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ก็ไม่สามารถระบุข้อกล่าวหาหรือกล่าวโทษผู้ใดได้ การจะกำหนดความผิดก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากยังขาดองค์ประกอบความผิดตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญา ทั้งนี้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลผู้มีอำนาจใช้กฎหมายก็มีอำนาจใช้ได้เต็มที่กับกรณีดังกล่าว อย่างเช่นกรณีของคนหายด้วยโรคประจำตัวกรณีการหายด้วยการพลัดหลง ก็ยังไม่มีสถานะเป็นคดีความทางอาญา แต่หากมีการพิสูจน์ได้ว่าเป็นศพนิรนามก็ถือเป็นความผิดอาญาแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญาที่จะต้องดำเนินการสืบสวนและบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิด

ก่อนหน้านี ปี 2565 ในการดำเนินคดีคนหายไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม เป็นเพียงการดำเนินการโดยการรับแจ้ง แต่หลังจากที่ได้มีการกำหนดพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ซึ่งใช้บังคับในเดือนกุมภาพันธ์ 2566 ทำให้กรณีของการบังคับให้สูญหายเป็นกรณีเดียวที่กฎหมายกำหนดให้ดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิดและกำหนดโทษผู้กระทำผิด หากแต่กรณีของคนหายในรูปแบบอื่นยังคงดำเนินการเช่นเดิม โดยใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่จะดำเนินการติดตามคนหายต่อไป

“ในกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ยังไม่ปรากฏพระราชบัญญัติใดกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในกรณีนี้ แต่กฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทรมานอุ้มหายทั้ง 4 ฉบับ ยังอยู่ในขั้นตอนของชั้นนิติบัญญัติของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งต้องใช้อำนาจในการสืบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ในการสืบสวนและการประชุมคณะอนุกรรมการติดตามและตรวจสอบกรณีถูกกระทำทรมานและถูกบังคับให้หายสาบสูญและขอข้อมูลจากญาติผู้เสียหาย โดยปัญหาดังกล่าวยังกระทบไปถึงปัญหาในด้านการสืบสวนสอบสวนในกรณีการนำข้อมูล”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายเฉพาะสำหรับการปฏิบัติงานด้านคนหาย อย่างไรก็ตามก็ดีในการปฏิบัติงานได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2558 และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นระเบียบฯ ที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีได้รวมถึงการกำหนดแนวทางและให้อำนาจการสืบสวนและสอบสวน

“ปัญหาในด้านกฎหมายกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามยังถือว่าการไม่มีกฎหมายบังคับใช้เป็นการเฉพาะ ส่งผลให้ไม่มีวิธีหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิผล ทำให้ประชาชนเกิดความไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงความปลอดภัยของตนเองหรือครอบครัวและผู้กระทำ ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ไม่มีความเกรงกลัวต่อบทกฎหมาย

รวมทั้งกรณีของการจะลงโทษผู้กระทำความผิดในกรณีคนหายและ พิสูจน์ศพนิรนามนั้นยังไม่สอดคล้องต่อกรณีหรือความผิดดังกล่าว”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

“ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมายลงโทษทางอาญาและการเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งมองว่าการไม่มี กฎหมายจะทำให้อำนาจการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะ เป็นในด้านรับแจ้งเหตุ การสืบค้นข้อมูล การเชื่อมโยงข้อมูลในกรณีคน หายและพิสูจน์ศพนิรนามนั้นยังไม่มีความมีประสิทธิภาพเท่าที่ควรต่อการ อำนาจความยุติธรรมแก่ประชาชน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 1, 2565)

“ปัญหาในด้านกฎหมายกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ได้กำหนดไว้ ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงาน คิดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ซึ่งจะใช้เพื่อการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยระเบียบดังกล่าว ถือเป็นกฎหมายที่หลายหน่วยงานใช้ปฏิบัติร่วมกันรวมถึงกฎหมายนี้ย่อม เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย ไม่ว่าจะ เป็นญาติของผู้เสียหาย ครอบครัวผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตามระเบียบดังกล่าวก็ยังไม่ใช้กฎหมายที่จะ กำหนดความผิดทางอาญาแก่ผู้ที่กระทำผิดในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพ นิรนาม”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา พบว่า กรณีคนหายและศพนิรนาม ยังไม่มีสถานะเป็นคดีความทางอาญาจึง ไม่สามารถนำกฎหมายอื่นใดมาใช้บังคับได้ ทั้งนี้จะเห็นว่า เมื่อไม่ปรากฏพระราชบัญญัติใด กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในกรณีนี้ และไม่มีความหมายบังคับใช้เป็นการเฉพาะ ส่งผลให้ไม่มี วิธีหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิผล ทำให้ประชาชนเกิดความไม่เชื่อมั่นใน กระบวนการยุติธรรม รวมถึงความปลอดภัยของตนเองหรือครอบครัวและผู้กระทำ ซึ่งอาจเป็นการ กระทำที่ไม่มีความเกรงกลัวต่อบทกฎหมาย รวมทั้งกรณีของการจะลงโทษผู้กระทำความผิดในกรณี คนหายและพิสูจน์ศพนิรนามนั้นยังไม่สอดคล้องต่อกรณีหรือความผิดดังกล่าว กรณีคนหายและ

พิสูจน์ศพนินนาม จะเป็นการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาได้นั้น จะต้องทำการสืบสวนและการสอบสวน การพิสูจน์ทราบคนหาย การพิสูจน์ศพนินนาม จึงจะเป็นที่แน่ชัดได้ในการตั้งข้อหา เพื่อดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดได้ ตามหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา ในเรื่องของการดำเนินการสอบสวนให้สิ้นข้อสงสัย

นอกจากนั้นแล้วยังไม่ปรากฏว่ามีกรกำหนดให้เป็นความผิดตามกฎหมาย โดยมีเพียงกรณีของการบังคับให้สูญหายที่มีกฎหมายมาบังคับใช้ ดังนั้นการหายในรูปแบบอย่างอื่นยังคงต้องปฏิบัติตามจากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและการพิสูจน์คนหนีรนามและพิสูจน์ศพนินนาม ในปี 2564 ซึ่งระเบียบดังกล่าวกำหนดให้ใช้กับหน่วยงานของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งการติดตามคนหายมิได้ดำเนินงานเพียงหน่วยงานเดียว จำเป็นต้องมีหน่วยงานอื่นเข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนินนาม จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานในการติดตามคนหายให้สอดคล้องกับหน่วยงานที่ต้องไปในทิศทางเดียวกัน

4.1.2 ด้านการสอบสวน

การสอบสวนกรณีคนหายและศพนินนาม เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนด ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เช่น การควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา การพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราว เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ดังนั้นกระบวนการสอบสวนควรเริ่มการสอบสวนโดยไม่ชักช้า จะทำการในที่ไหน เวลาใด โดยที่ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย

“อำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง โดยในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนินนาม เมื่อมีการร้องทุกข์ในกรณีดังกล่าวพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ดำเนินการสอบสวนทันที”
(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

“การรวบรวมหลักฐานในกรณีของคนหาย ต้องพิจารณาตามพฤติการณ์เพื่อกำหนดการสอบสวน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนรวบรวม หลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์

ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับ ความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและ พิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

“การดำเนินการสอบสวนผู้ต้องสงสัย พนักงานสอบสวนจะแจ้งแก่ผู้ ต้องสงสัยก่อนการสอบสวนถึงสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้อง สงสัยให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องสงสัยให้การนั้น อาจใช้ เป็น พยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ต้องสงสัยมีสิทธิให้ ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ และถ้า ผู้ต้องหาได้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในกรณีคน หายและพิสูจน์ศพนิรนาม”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

“การสอบสวน โดยการถามปากคำที่เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและ การดำเนินการทั้งหลายอื่นตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญากำหนดของพนักงานสอบสวนทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เช่น การควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหา การพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราว เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำ ผิดมาฟ้องลงโทษ”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

การสอบสวนตามความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดส่วนตัว กรณีของคนหายที่อาจเป็น การหายไปด้วยตนเอง หรือการหายไปโดยโรคประจำตัว หรือการหายไปโดยการพลัดหลง เป็น กรณีของความผิดส่วนตัว การสอบสวนความผิดต่อส่วนตัวผลการสอบสวนก็ไม่สามารถ ดำเนินการเอาผิดกับผู้ใดได้หรือไม่สามารถฟ้องร้องคดีได้ และในกรณีพิสูจน์คนหายที่หายไปโดย ผู้อื่นทำให้หายไปและการพิสูจน์ศพนิรนามจะดำเนินการสอบสวนเนื่องจากลักษณะพฤติการณ์ อาจเป็นความผิดอาญาแผ่นดินได้ โดยเจ้าหน้าที่จำเป็นต้องสอบสวนให้สิ้นกระแสความ และเป็น ความผิดที่กระทบต่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม พนักงานสอบสวนสามารถทำการสอบสวน ได้ ตั้งแต่เมื่อทราบว่ามีกรกระทำ ความผิดดังกล่าวเกิดขึ้น โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์หรือ กล่าวโทษ การดำเนินการสอบสวนผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาแต่เนื่องจากกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันใช้ระบบกล่าวหา อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไว้ โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นกระทำความผิด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐหรือพนักงานสอบสวนที่จะต้องทำการพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้ปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องสงสัยเป็นผู้กระทำความผิดอาญาจริงตามที่ถูกกล่าวหา ทั้งนี้จากผลของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยกระบวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนอาจทำให้ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ถูกลงโทษจำคุกหรือประหารชีวิต ซึ่งเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอย่างร้ายแรง การสอบสวนซึ่งกระทำโดยพนักงานสอบสวนในเบื้องต้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งและมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดแนวทางการสอบสวนให้ชัดเจนเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติการณ์ในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามมากที่สุด อันนำไปสู่การคุ้มครองข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบ เพื่อพิจารณาว่าข้อกล่าวหาอันมีมูลหรือไม่เพียงใด ก่อนเสนอพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาขึ้นต่อศาลเพื่อพิจารณาคดีต่อไป

อีกทั้งกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม หากพนักงานสอบสวนเห็นสมควรในการสอบสวนพนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสอบสวนตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายกำหนด หากไม่เป็นอย่างที่กฎหมายกำหนดการสอบสวนจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้การฟ้องคดีและการพิจารณาคดีในชั้นศาลเสียไปได้ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดห้ามไม่ให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยไม่ได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน การสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงมีผลเท่ากับว่าไม่เคยมีการสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจยื่นฟ้องคดี และหากคดีขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลแล้ว ศาลต้องมีคำพิพากษายกฟ้อง ดังนั้น ในกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม การสอบสวนของพนักงานสอบสวนจึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นต้นธารของกระบวนการยุติธรรม เป็นกลไกของรัฐที่ใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา จำเลยและผู้เสียหาย พนักงานสอบสวนจึงต้องทำการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับคดีทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยด้วยความสุจริต เทียงธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีได้รับความยุติธรรมด้วยกันทุกฝ่าย และสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน

4.1.3 ด้านการสืบสวน

จากการศึกษาพบว่า การสืบสวนในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม มีความสำคัญเป็นอย่างมากถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม โดยเป็นการปฏิบัติงานด้านการสืบสวนเป็นกระบวนการและวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริง และจำเป็นต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงอย่าง

เที่ยงตรงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างสุจริต ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนจะต้องเกิดจากการแสวงหาพยานหลักฐานที่สามารถระบุได้ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นการสืบสวนจึงมุ่งไปที่การแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด เอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพื่อกำหนดแนวทางการสอบสวนหรือการวินิจฉัยไม่เหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่มีอยู่ผลที่ได้ก็อาจจะไม่สามารถพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดได้ซึ่งจะก่อผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม การกำหนดแนวทางสืบสวนต้องมาจากพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้

“การสืบสวน โดยจะเริ่มจากการไปแสวงหาพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อนำไปสู่การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ปัญหาในด้านการสืบสวนในการหาพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้น ยังไม่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันได้ จึงส่งผลให้ความเชื่อมั่นจากประชาชนลดน้อยลง”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

“การสืบสวนจะนำข้อมูลในทุกๆด้านสูญหายมารวบรวมและวิเคราะห์ถึงสาเหตุว่าการสูญหายนั้นเกิดขึ้นที่ใดและบุคคลใดขาดมีส่วนเกี่ยวข้องและนำมาติดตามชื่อหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการสอบสวน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

“การสืบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งตำรวจจะเป็นหน่วยงานแรกที่มีบทบาทในการสืบสวน ไม่ว่าจะเป็นการรับแจ้งเหตุคนหาย การเข้าถึงพยานหลักฐานซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญที่สุดของการคลี่คลายคดี ในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งในบางครั้งอาจเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานเอกชนที่มีบทบาทในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งต้องมีการนำข้อมูลผู้สูญหายมาเชื่อมโยงแต่ในปัจจุบันยังพบว่าปัญหาในเรื่องของการเชื่อมโยงข้อมูลยังคงเป็นอุปสรรคในการคลี่คลายคดีในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นสาระสำคัญที่จะสามารถสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาสภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยในด้านการสืบสวนคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม แสดงให้เห็นว่า ในกระบวนการสืบสวนจำเป็นต้องอาศัยอำนาจของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการกำหนดแนวทางในการสืบสวนให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายได้ ซึ่งในกรณีดังกล่าวการสืบสวนในส่วนของการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการใช้ DNA ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญารวมทั้งพิสูจน์ความบริสุทธิ์ หรือความผิดของผู้ถูกกล่าวหาในคดี รวมทั้งการวิเคราะห์จากความรู้ความชำนาญจากผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ การตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ การตรวจสอบอาวุธปืน (Ballistics) การตรวจสอบลายเซ็นในเอกสาร ดังในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์โดยส่วนใหญ่ที่ทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมไว้ได้แก่ ตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ ผิวหนัง เส้นผม หรือขน น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ สารคัดหลั่ง สารพันธุกรรมหรือส่วนประกอบของร่างกาย เพื่อนำไปตรวจพิสูจน์และได้มาซึ่งผลในการใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญารวมทั้งพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์และความผิดของผู้ถูกกล่าวหาในคดี ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสวนในกรณีดังกล่าวและยังอำนวยความสะดวกทางอาญาด้วยเช่นกัน

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งเป็นกรณีของการก่ออาชญากรรมที่มีพฤติการณ์ที่หลากหลายและแตกต่างกันออกไป การจะกำหนดแนวทางในการสืบสวนให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงได้ก็ต้องมีการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติให้กับเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การวางแผน การขอความร่วมมือกับหน่วยงานในภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องให้สามารถเข้ามามีบทบาทในการสืบสวนและสิ่งสำคัญคือความเชี่ยวชาญและความชำนาญในการกำหนดแนวทางการสืบสวนให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในกรณีดังกล่าวด้วยจะส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เกี่ยวข้องได้

4.1.4 ด้านการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยหน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินการในเรื่องการจัดการกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จะมีความเป็นอิสระต่อกัน มีแนวทางปฏิบัติใกล้เคียงกันตามกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในบางกระบวนการงานจะมีรายละเอียดแตกต่างกันอยู่ในการพิจารณาของหน่วยงาน รวมถึงนโยบายของผู้บริหารที่กำกับดูแล รวมถึงการได้รับจัดสรรงบประมาณอันจะเกี่ยวข้องกับเรื่องการตรวจพิสูจน์หลักฐาน เช่น การจัดการเก็บตัวอย่างเลือดหรือสารคัดหลั่งหรือสิ่งที่ใช้ตรวจสารพันธุกรรม เป็นต้น

สำหรับหน่วยงานภาคประชาสังคม เช่น มูลนิธิ/สมาคม จะได้รับการประสานจากหน่วยงานของรัฐ เพื่อมารับศพไปดำเนินการเรื่องการรับและส่งศพ การฝังศพ รวมถึงขั้นตอนการขุดศพกรณีที่ติดตามญาติได้ ขั้นตอนและวิธีการรวมถึงการแสดงเอกสารหลักฐาน จะมีแนวทางปฏิบัติที่มีระเบียบกำหนดไว้

“การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาทิเช่น ด้านรับแจ้งเหตุคนหาย การสืบค้นข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม การเชื่อมโยงข้อมูลกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในปัจจุบันมีความหลากหลายของรูปแบบของการหายไปที่จำเป็นต้องแก้ไขและพัฒนา โดยเฉพาะการสืบสวนที่ยังเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานเนื่องจากองค์ความรู้ความเข้าใจและการสื่อสารยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน หากสามารถแก้ไข ซึ่งอาจจะเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ วิธีการสืบสวน และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวน ก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาได้ดีขึ้น”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

โดยหน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินงานในเรื่องการติดตามคนหายและศพนิรนาม ประกอบด้วย สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และในส่วนของหน่วยงานเอกชน ได้แก่ ศูนย์รับแจ้งคนหาย สถานีประชาชน และมูลนิธิกระเจกเงา ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวมีการปฏิบัติงานที่เป็นอิสระต่อกัน มีแนวทางปฏิบัติตามกรอบของกฎหมาย

“การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะใช้วิธีขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆเป็นหลักเนื่องจากยังติดในกรณีคนหายที่เป็นประเด็น ปัจจุบันหลายหลายคนมีหมายจับอยู่ทำให้มีหลายหน่วยงานดำเนินการอยู่ก่อนที่จะสูญหายจึงต้องประสานขอความร่วมมือขอข้อมูลเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการทำงานมากที่สุด”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

“การรับแจ้งเหตุของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ยังต้องใช้หลักเกณฑ์ตามปกติ อย่างเช่นกรณีคนหายทั่ว ๆ ไป คือ ต้องรอครบระยะเวลา 24 ชั่วโมง ซึ่งระยะเวลาเช่นนั้นส่งผลโดยตรงต่อความมีอยู่ของพยานหลักฐานทางนิติ

วิทยาศาสตร์และการเข้าตรวจสถานที่เกิดเหตุ อีกประการหนึ่ง คือ การไม่มีบทกฎหมายในเรื่องนี้ ทำให้หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนยังไม่มีสิทธิในการดำเนินการหรือมีส่วนร่วมในกรณีดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และการสืบสวนสอบสวนในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งได้กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในกรณีที่เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้น ดังนั้นจึงมีแนวคิดว่าหากรัฐสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ โดยการกำหนดกฎหมายให้ชัดเจนแก่หน่วยงาน แก่เจ้าหน้าที่ การดำเนินการติดตามคนหายจะดีและรวดเร็วมายิ่งขึ้น”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

“การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการรับแจ้งเหตุคนหาย หน่วยงานที่ช่วยเหลือประชาชนอันจะนำไปสู่การช่วยเหลือคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม พบว่ามีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้าถึงเพื่อขอรับบริการและการช่วยเหลือนั้นน้อยมาก ดังนั้นหน่วยงานแรกที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือจึงเป็นหน่วยงานของตำรวจตามสถานีตำรวจในพื้นที่เกิดเหตุต่างๆ อย่างไรก็ตามในการรับแจ้งเหตุคนหายนั้นตามความเข้าใจของประชาชนยังเข้าใจว่าจำเป็นต้องครบตามกรอบระยะเวลา 24 ชั่วโมง จึงจะสามารถแจ้งเหตุต่อเจ้าพนักงานตำรวจได้ จึงมองว่าเป็นความล่าช้าในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 1, 2565)

จะเห็นได้ว่าหากสามารถดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่อง โดยในส่วนของกรปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการรับแจ้งเหตุฯ ควรกำหนดในเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น การกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่กำหนดเป็นหน่วยงานดูแล การรับแจ้งไว้ โดยเฉพาะ รวมถึงการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จะลดปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านดังกล่าวได้เป็นอย่างมาก

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาในประเด็นเรื่องสภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยในด้านการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มต้นจากกระบวนการชันสูตรศพของแพทย์นิติเวช ที่ทำหน้าที่ในการชันสูตรศพ และการปฏิบัติงานในกรณีที่เป็นพิสูจน์ศพนิรนาม ได้แก่ สถาบันนิติเวชวิทยา โรงพยาบาลตำรวจ สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โรงพยาบาลประจำจังหวัด สังกัดกระทรวงสาธารณสุข คณะแพทยศาสตร์ ภาควิชานิติเวชศาสตร์ของโรงพยาบาลที่มีการเรียนการสอนทางการแพทย์ สังกัดอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย และกลุ่มงานนิติพยาธิ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งภาครัฐมีกระบวนการในด้านการชันสูตรศพโดยแพทย์นิติเวชแล้ว จะมีการประสานภาคประชาสังคมเพื่อการรับพิสูจน์ศพนิรนามหรือยังไม่มีญาติมาติดต่อ ไปดำเนินการเรื่องการฝังที่สุสานเพื่อรอการติดตามญาติต่อไป

“ปัญหาในด้านนี้ พบว่าทุกหน่วยงานขาดแคลนงบประมาณขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องมือจำเป็นที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมาตรฐานการตรวจพิสูจน์ศพนิรนามยังขาดหลักเกณฑ์ แนวทางวิธีการ และการดำเนินงานที่เป็นแนวทางเดียวกัน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นอีกว่า การศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากการศึกษาเอกสารและการเข้าเก็บข้อมูลจากผู้ที่ปฏิบัติงานโดยตรงของหน่วยงานดังกล่าวข้างต้นพบว่า การดำเนินการในเรื่องการจัดการพิสูจน์ศพนิรนามนั้น ยังมีช่องว่างทางกฎหมายและประเด็นที่ยังต้องพัฒนา เช่น การให้อำนาจในการดำเนินการกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ยังไม่ครอบคลุมอำนาจหน้าที่ของภาคประชาสังคม, แนวทางและวิธีการที่เป็นรูปแบบเดียวกันของภาคประชาสังคมเรื่องระบบการฝังศพ การกำหนดหลุม การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการจัดการพิสูจน์ศพนิรนาม และระบบการตรวจสอบเพื่อป้องกันการใช้ช่องว่างของกระบวนการเพื่อแสวงประโยชน์จากพิสูจน์ศพนิรนามในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ จึงสามารถพัฒนาข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นของประเทศไทย เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์และประเมินแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบการจัดการพิสูจน์ศพนิรนามของประเทศไทยต่อไป

4.1.5 ด้านความเป็นอาชญากรรม

การที่ประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่จะนำมาใช้กับกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม คือ การที่ประเทศไทยยังไม่มีกำหนดให้กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นการกระทำที่มีความผิดทางอาญา โดยชัดเจน ดังเช่นความผิดประเภทอื่นๆ เช่น การทำร้ายร่างกาย การลักทรัพย์ หรือการกักขังหน่วงเหนี่ยวเมื่อไม่มีกฎหมายกำหนดว่ากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นความผิดทางอาญา กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามก็ยังไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรมและผู้กระทำก็ไม่มี ความผิดฐานทำให้ผู้อื่นให้สูญหายหรือกลายเป็นพิสูจน์ศพนิรนาม กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามจึง เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถกระทำได้โดยไม่มี ความผิด ทั้งที่หากมองถึงลักษณะของการกระทำแล้ว กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง

“ปัญหาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายในปัจจุบันที่เป็น ทายาทหรือคู่สมรสของผู้สูญหายนั้นตามปกติแล้วจะมีการร้องเรียนผ่าน ทางองค์กรสิทธิต่างๆเพื่อให้เป็นข่าวและให้เกิดการกระตุ้นการทำงานของ หน่วยงานต่างๆของรัฐที่เกี่ยวข้อง”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

“ไม่มีกระบวนการขั้นตอนที่ชัดเจนสำหรับปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ ศพนิรนาม โดยเฉพาะ ส่งผลให้เมื่อเกิดเหตุ ต้องมีการนำกระบวนการ ใกล้เคียงที่มีอยู่ในปัจจุบันมาใช้แทน ทั้งกระบวนการสืบสวนและ สอบสวน การพิจารณาคดีของศาล และการชดเชยเยียวยาครอบครัวที่ ได้รับผลกระทบจากการบังคับสูญหายนั้น”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 3, 2565)

ก่อนที่จะมีการบังคับใช้กฎหมายบังคับให้สูญหาย ปี 2565 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ไม่เปิดช่องให้ ครอบครัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบเข้าเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายที่จะมีสิทธิฟ้องคดีหรือเข้าร่วมเป็น โจทก์เพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ เนื่องจากการตีความตามตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัดมาก เกินไป ทำให้ครอบครัวมีการพิสูจน์ถึงชะตากรรมของผู้สูญหาย ซึ่งอาจเป็นไปได้เลยหาก พิจารณาถึงลักษณะและเจตนาในการกระทำกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามที่เป็นการปกปิด ชะตากรรมของผู้สูญหายครอบครัวของผู้สูญหายจึงไม่ถือเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย ส่งผลให้ไม่ สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่

“กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานซึ่งละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและสร้างความหวาดกลัวให้กับสังคมอย่างรุนแรง จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายเป็นกลไกในการพิทักษ์ความสงบสุขและสร้างความปลอดภัยในสังคม ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายไม่ได้แสดงออกเพียงแค่ว่าผู้กระทำมีความผิดหรือไม่เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงทำให้เกิดกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย เช่น การเยียวยาผู้เสียหาย และสิทธิอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 2, 2565)

“กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ถูกกระทำเท่านั้นแต่ยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวของผู้สูญหายอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความทุกข์ทรมานทางจิตใจที่ไม่อาจรับรู้ถึงชะตากรรมของผู้สูญหายและความจริงที่เกิดขึ้น ดังนั้น ครอบครัวของผู้สูญหายซึ่งได้รับผลกระทบเช่นว่านั้นก็สมควรที่จะมีสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเต็มที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าเป็นโจทก์หรือโจทก์ร่วมในคดีอาญาในฐานะที่เป็นผู้เสียหาย”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 2, 2565)

“ด้วยเหตุที่คนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นการกระทำที่มีความซับซ้อนทั้งรูปแบบและเจตนา รวมทั้งสร้างผลกระทบที่รุนแรงกว่าความผิดในปัจจุบัน กระบวนการยุติธรรมที่บังคับใช้กับความผิดในปัจจุบันจึงยังไม่สอดคล้องกับปัญหา ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาย่อมไม่สามารถยุติปัญหาได้อย่างถ่องแท้และเป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวครั้งต่อๆ ไปในที่สุด”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 1, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษา พบว่า ด้านความเป็นอาชญากรรมของคนหายและศพนิรนาม ยังไม่มีการบัญญัติให้เป็นความผิด ยกเว้นในกรณีของการบังคับให้บุคคลสูญหาย ทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ คงพบเพียงแต่คำนิยาม คนหายและศพนิรนาม แต่ไม่ได้ระบุว่า เป็นความผิดหรือไม่ หากมีความผิดมีอัตราโทษอย่างไรบ้าง เมื่อไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็น

ความคิดก็ไม่สามารถดำเนินคดีในการกระทำกรณีดังกล่าว ทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกรณีคนหายและศพนิรนามไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ดังนั้น จะเห็นว่ามีหลายกรณีที่ไม่สามารถกำหนดเป็นความผิดทางอาญาได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ได้รับผลกระทบที่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

4.1.6 ด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหาย

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญและคุ้มครองให้ได้รับหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมาย การไม่ถูกกีดกันเลือกปฏิบัติในลักษณะต่าง ๆ และการขจัดปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรม โดยทั่วไปแล้วประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะดำเนินการช่วยเหลือประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาต่างๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรมให้มีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวกรวดเร็ว เป็นธรรมและมีความเสมอภาค

ปัจจุบันมีกฎหมายที่ให้สิทธิในกรณีการบังคับให้สูญหาย ซึ่งกฎหมายได้ให้ไว้เป็นกรณีเฉพาะในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยผู้เสียหายสามารถที่จะดำเนินคดีต่อผู้ที่กระทำความคิดไปจนถึงการได้รับการเยียวยาจากรัฐ แต่หากเป็นกรณีของคนหายและศพนิรนามในรูปแบบอื่น ซึ่งปรากฏว่ามีผู้ได้รับผลกระทบจากคนหายและศพนิรนาม ก็ควรได้รับการปฏิบัติในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปด้วย

“กฎหมายรัฐธรรมนูญ “มาตรา 40 (1) บุคคลมีสิทธิเข้าถึงในกระบวนการยุติธรรม ได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเพื่อการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย หมายความว่าไปถึงกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับสิทธิดังกล่าวอย่างเท่าเทียม”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

“การสอบสวนหรือการพิจารณาคดีจะต้องถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอและสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

“การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน โดยรัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรม ทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติและให้ประชาชนเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 1, 2565)

การอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมองว่าในกรณีติดตามคนหายและศพนิรนาม ยังพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้าในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การไม่ทราบถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ปัญหาต่างๆ ที่สำคัญเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากโครงสร้างของระบบความยุติธรรมหลายภาคส่วนเรียกรวมให้มีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม รวมถึงปัญหาสำคัญได้แก่ ความยุ่งยากซับซ้อนและค่าใช้จ่ายของกระบวนการทางกฎหมาย และการไม่มีเครื่องมือที่จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิต่างๆ

ทั้งนี้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายตามปฏิญญาว่าด้วยหลักยุติธรรมพื้นฐาน สำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ปี 1985 ซึ่งถือเป็นกฎบัตรแมกนาคาร์ตา สำหรับเหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้กำหนดให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (access to justice) เป็นสิทธิที่เหยื่อจะได้รับ ซึ่งในประเทศไทยได้มีการกำหนดหลักการนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 (1) โดยบุคคลมีสิทธิเข้าถึงในกระบวนการยุติธรรม ได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม นั้น ประกอบด้วย การรับแจ้งเหตุ คนหายหรือศพนิรนาม การรวบรวมข้อมูลคนหายและศพนิรนาม รวมถึงการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ดำเนินการในการดำเนินการติดตามคนหาย โดยผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และความสามารถเยียวยาผ่านกระบวนการต่าง ๆ ด้วยความรวดเร็ว ยุติธรรมไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

อุปสรรคขัดขวางการเข้าถึงความยุติธรรม เช่น อุปสรรคในเรื่องของสถานที่ตั้งและการไม่สามารถเข้าถึงบริการทางกฎหมายได้อย่างสะดวก การไม่มีความรู้ หรือความเข้าใจบทบัญญัติของกฎหมาย และ สิทธิเสรีภาพที่พึงมีพึงได้โดยชอบธรรม ความยากจนของประชาชน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงความยุติธรรมเนื่องจากกระบวนการดำเนินคดีนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องมีการว่าจ้างทนายความในการต่อสู้คดีเมื่อประชาชนไม่ทุนทรัพย์มากพอที่จะว่าจ้างทนายก็ไม่ไม่สามารถ

เข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน เกิดเป็นความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงความยุติธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งนี้ควรมีการกำหนดผลการดำเนินงานภาพรวม การให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายในกระบวนการ ยุติธรรมเป็นหนึ่งในสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน กองทุนยุติธรรมซึ่งเป็นหน่วยงาน หนึ่งที่มีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย ได้พัฒนาการดำเนินงาน ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้ประชาชนได้รับความช่วยเหลือ ทางด้านกระบวนการยุติธรรมที่รวดเร็วและทั่วถึง

4.1.7 ด้านการสืบค้นข้อมูลผู้สูญหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

สภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาหน่วยงานที่รับแจ้งเหตุคนหาย ซึ่งถูกกำหนดด้วยกรอบเวลาการแจ้งเหตุตามความเข้าใจของประชาชนในขณะนั้น ทำให้การติดตามคนหายเกิดอุปสรรคในการติดตามค้นหาในทันที จึงถือว่าเป็นปัญหาที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างแรกที่จะนำไปสู่การติดตามคนหายและศพนิรนาม

“การเชื่อมโยงข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม สืบเนื่องจากบริบทสังคมในประเทศไทยมีทั้งหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนที่เข้ามา มีบทบาทในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม การเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อติดตามคนหายจึงเป็นไปได้ยากและเป็นอุปสรรคในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการติดตามข้อมูลส่วนตัวของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามหรือข้อมูลของญาติคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามก็เป็นไปอย่างยากลำบาก”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

“หากไม่สามารถสืบค้นข้อมูลหรือเชื่อมโยงข้อมูลได้นั้น ก็จะไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมเชิงพื้นที่ของคนหายได้ เนื่องจากไม่ได้ศึกษาสาเหตุหรือพฤติกรรมการหายตัวไป และข้อสันนิษฐานของผู้แจ้งว่า มีความสัมพันธ์กับสถานที่พบตัวหรือไม่”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

ในการสืบค้นข้อมูลผู้สูญหายและพิสูจน์ศพนิรนามของหน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการจัดการข้อมูลที่แตกต่างกัน รวมถึงการบันทึกข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการติดตามคนหายและศพนิรนาม หากมีการร้องทุกข์หรือขอความช่วยเหลือ ทางศูนย์ข้อมูลคนหาย มูลนิธิกระจกเงา ก็จะเข้ามา มีบทบาทในการติดตามหาตัวผู้สูญหาย

ด้วยวิธีการสืบสวนวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องด้วยข้อมูลที่กระจัดกระจายโดยที่ไม่มีศูนย์กลางและไม่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลต่อกันได้ ทำให้การดำเนินการสืบสวนของเจ้าหน้าที่ไม่สามารถที่จะดำเนินการรวบรวมข้อมูลของคนหายและศพนิรนามได้

“การเก็บข้อมูลสถานที่พบตัวยังเป็นประโยชน์ในการคาดเดาสถานที่เมื่อมีคนหายเข้าช้อน การบันทึกข้อมูลสถานที่พบตัวให้ละเอียดและชัดเจน เพื่อสามารถนำมาทำการเชื่อมโยงข้อมูลของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม การค้นหาคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามก็จะแคบลง เพื่อให้พบคนหายก่อนที่คนหายจะได้รับอันตราย และเป็นการลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการค้นหาของพนักงานสอบสวนอีกด้วย”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

“การบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือเป็นประโยชน์อย่างมากในการติดตามตัวคนหายและการพิสูจน์ทราบพิสูจน์ศพนิรนามให้ปรากฏความจริงตามเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรม”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 2, 2565)

“การเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของแต่ละหน่วยงาน บางครั้งประชาชนเองก็ไม่สามารถว่ามีข้อมูลอะไรบ้างที่จะพอทราบได้ว่าเป็นญาติที่สูญหาย บางครั้งก็ต้องรอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งข้อมูลมา ก็ไม่อาจรู้ได้เลยว่าหน่วยงานไหนมีข้อมูลผู้สูญหาย ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าได้ในการติดต่อประสานงานได้”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 2, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาสภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยในด้านด้านการสืบค้นข้อมูลผู้สูญหายและพิสูจน์ศพนิรนาม พบว่าข้อมูลที่ได้รับจากการบันทึกข้อมูลไม่สอดคล้องเท่าที่ควร บางครั้งข้อมูลไม่ถูกต้อง หรือข้อมูลกระจัดกระจายไปยังหน่วยงานต่างๆ ยังแสดงให้เห็นอีกว่า การให้เห็นความสำคัญของการบันทึกข้อมูลหรือสถานที่ของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามให้ละเอียดและชัดเจน เพื่อสามารถนำไปใช้ในการค้นหาคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามให้แคบลง และเพื่อให้พบคนหายก่อนที่คนหายจะได้รับอันตราย และเป็นการลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการค้นหาของเจ้าหน้าที่ จะเห็นได้จากการการสืบค้นข้อมูลผู้สูญหายและพิสูจน์

ศพ นิรนามว่าเป็นใคร ที่อยู่อะไร มีครอบครัวหรือไม่ และครอบครัวหรือญาตินั้นเป็นใคร ถือเป็นข้อมูลเริ่มต้นในการสืบสวนสอบสวนกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามให้เกิดความคืบหน้า ทั้งยังสามารถอธิบายพฤติกรรมเชิงพื้นที่และถือเป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบได้ด้วย ดังนั้นการสืบค้นข้อมูลผู้สูญหายและพิสูจน์ศพนิรนามถือเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่จะต้องมีการแก้ไขให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม

4.1.8 ด้านความหลากหลายของรูปแบบและพฤติการณ์กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

จากความหลากหลายของรูปแบบและพฤติการณ์กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานมีความยุ่งยากซับซ้อน พิจารณาจากเหตุการณ์คนหายที่เกิดขึ้นในประเทศไทยถือเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ทุกคนควรตระหนัก และให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดคนหายนั้นมีหลายปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงไป ตามสภาพแวดล้อมทางสังคม วิถีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ตลอดจนภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น โดยจะสังเกตได้ว่าปัญหา คนหายล้วนมีความสัมพันธ์กับพฤติการณ์คดีต่าง ๆ ในสังคมไทย ซึ่งข้อสันนิษฐานในการหายตัวไปในคดีมีหลากหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็นบุคคลหายอาจได้รับอันตราย ถูกล่อลวง ถูกลักพาตัว เกี่ยวกับการเมือง ปลัดหลงทาง สัมครใจหายและหายไปไม่ทราบสาเหตุ ปัญหาคนหายจึงมีความเชื่อมโยงที่มีความสัมพันธ์กับคนนิรนามและคนหายอาจกลายเป็นพิสูจน์ศพนิรนาม

“การรวบรวมพยานหลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ สำหรับใช้ในการแจ้งหายในอดีตมีความยุ่งยากซับซ้อนและยากต่อการรวบรวมพยานหลักฐานในการนำไปใช้ในการติดตามคดี กระบวนการในการปฏิบัติงานในการติดตามหาคนหายจึงมีความยากในการสืบหาตัวบุคคล”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

ในเมื่อรูปแบบและพฤติการณ์มีความหลากหลายจึงส่งผลให้การติดตามคนหายทำให้การดำเนินการมีความยากลำบากและใช้งบประมาณที่ค่อนข้างมาก

“การติดตามหาคนหายอาจต้องใช้งบประมาณสูง ทำให้การดำเนินการติดตามคนหายเป็นไปด้วยความยากลำบาก ไม่ว่าจะมีความมาตรการป้องกันหรือขั้นตอนวิธีการดำเนินการก็ยังไม่สามารถที่จะลดจำนวนสถิติคนหายที่ยังไม่สามารถพบตัวได้”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 1, 2565)

การที่รูปแบบและพฤติกรรมของคนหายมีความแตกต่างกัน มีความจำเป็นที่ต้องมีมาตรการในการปฏิบัติงานเพื่อติดตามคนหายและศพนิรนาม ยกตัวอย่างเช่น คนหายเนื่องจากอาการป่วยหรือในกรณีที่มีการศพ

“ปัญหาคนหายจำเป็นที่จะต้องมีมาตรการในการดำเนินการและมีขั้นตอนที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน เพื่อติดตามหาคนหาย โดยมูลเหตุแห่งการหายไบนั้นมีความแตกต่างกันในเรื่องของรูปแบบและพฤติกรรมของคนหาย หรืออาการป่วยหรือความบกพร่องทางร่างกายที่อาจจะส่งผลต่อการหายตัวไปได้ หรือในกรณีที่มีบุคคลที่ได้มีการแจ้งหายไบนั้น อาจพบเป็นศพในภายหลังเนื่องจากมูลเหตุจากการถูกละทิ้ง การฆ่าตัวตาย หรือการหายตัวไปด้วยความสมัครใจโดยไม่ทราบสาเหตุ”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบและพฤติกรรมที่หลากหลายของคนหายจะส่งผลต่อการรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน อย่างเช่น รูปแบบคนหายที่มีอาการป่วยหรือความบกพร่องทางร่างกายหรือกรณีที่มีบุคคลที่ได้มีการแจ้งหายอาจพบเป็นศพหรือในกรณีของเด็กหายที่อาจจะเป็นกรณีของการค้ามนุษย์ หรือเด็กที่ติดเกมส์ หรือในกรณีการถูกล่อลวง และกรณีของการพลัดหลง จะมีวิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรา สินลอยมา ที่กล่าวถึงรูปแบบของคนหายไว้ทั้ง 7 กรณีและมีรูปแบบการติดตามคนหายที่ต่างกันด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาความหลากหลายของรูปแบบและพฤติกรรม มีขั้นตอนในการแจ้งคนหายในอดีตนั้น มีความยากลำบากและแตกต่างกันตามแต่ละพฤติกรรม หากเจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจในแต่ละพฤติกรรมก็จะดำเนินการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้

4.2 การวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย โดยศึกษาจากการวิเคราะห์กรณีศึกษารูปแบบต่างๆ จำนวน 9 กรณีศึกษา ซึ่งการนำเสนอผลการศึกษาในส่วนแรกจะเป็นข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษาและในส่วนถัดไป ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ต่อไปว่าจากกรณีศึกษาทั้ง 9 กรณีศึกษา ที่ประสบความสำเร็จในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามนั้น เจ้าหน้าที่มีแนวทางในการปฏิบัติงานอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษามาตามลำดับดังนี้

4.2.1 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษาในรูปแบบต่างๆ

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกรณีศึกษาแต่ละรูปแบบที่ประสบความสำเร็จและสามารถติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้จำนวน 9 กรณีศึกษา ซึ่งได้มาจากหลายหน่วยงาน จากกรณีศึกษาทั้ง 9 รูปแบบ ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเพื่อสัมภาษณ์และขอข้อมูลกรณีศึกษากับหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ มูลนิธิกระจกเงา และสถานีประชาชน สำนักข่าวไทยพีบีเอส โดยมีข้อมูลดังต่อไปนี้

4.2.1.1 สูญหายจากการบังคับให้สูญหาย

กรณีศึกษาการสูญหายจากการบังคับให้สูญหายจำนวน 1 กรณีนี้ ได้มาโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานกรมสอบสวนคดีพิเศษ มีรายละเอียดเหตุการณ์ดังนี้

กรณีศึกษา 1 การสูญหายจากการบังคับให้สูญหาย กรณีการหายตัวไปของบิลลี่ (ไม่ปรากฏชื่อและนามสกุลจริง) โดยการสืบสวนและสอบสวนของเจ้าหน้าที่พบว่าเป็นกรณีคนหายโดยการบังคับให้สูญหาย ปรากฏเหตุการณ์ว่าตามรายงานในสำนวนของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีนี้ ก่อนที่คดีจะถูกส่งไปกรมสอบสวนคดีพิเศษ รายงานการสอบสวนพบว่าคำให้การของพยาน 2 คนที่เป็นนักศึกษาฝึกงานของอุทยานฯ ซึ่ง “เคย” ให้การว่า เป็นผู้พบเห็น “บิลลี่ที่ถูกปล่อยตัวแล้ว” โดยในคำให้การระบุว่า “เห็นบิลลี่กำลังขับรถจักรยานยนต์เลยจากแยกหนองมะค่า เลี้ยวซ้ายขึ้นไปอีกประมาณ 3 กิโลเมตร” จากคำให้การนี้ พนักงานสอบสวนจึงได้ไปจำลองเหตุการณ์หลายครั้ง โดยหาความสัมพันธ์ของเวลา จากจุดที่เจ้าหน้าที่อ้างว่าเป็นจุดปล่อยตัวบิลลี่ และสรุปได้ว่ารถคันที่ 2 ที่พานักศึกษาฝึกงานมาด้วย ตามหลังรถคันที่ 1 ในเวลาที่ห่างกัน 3 นาที จึงควรจะมาเห็นบิลลี่ระหว่างนำรถจักรยานยนต์ลงจากรถกระบะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรต้องใช้เวลามากกว่า 3 นาทีจากคำให้การจึงสรุปได้ว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะไปเห็นบิลลี่ในจุดที่ห่างจากแยกหนองมะค่าไปอีก 3 กิโลเมตร โดยเวลา 3 นาทีนี้ มีความหมายตามที่ได้จำลองเหตุการณ์ หากปล่อยบิลลี่ที่จุดนั้น จะเจอบิลลี่ที่ไหน ถ้าปล่อยบิลลี่ที่แยกหนองมะค่า ต้องเจอนั่น ไม่มีทางเจอที่อื่น และจุดที่บอกว่าเจอห่างออกไปอีก 3 กิโลเมตร เป็นจุดที่ขอมถนน พนักงานสอบสวนจึงได้ทำการสอบสวนเจ้าหน้าที่ด่านเขามะเร่ว ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่คนดังกล่าวได้กลับคำให้การ บอกว่าไม่เห็นบิลลี่ถูกปล่อยตัว” ประกอบกับคำให้การของนักศึกษาฝึกงาน 2 คน ยังมีพิรุธข้ออื่นด้วย เนื่องจากนักศึกษา 1 ใน 2 คน ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน 2 สำนัก แต่คำให้สัมภาษณ์กลับไม่ตรงกัน ครั้งแรกที่ให้สัมภาษณ์ เขาบอกว่าเห็นบิลลี่ขับรถจักรยานยนต์สวนทางมา แต่เมื่อให้สัมภาษณ์สื่ออีกสำนักหนึ่ง กลับบอกว่า รถคันที่ 2 ขับตามบิลลี่มา พนักงานสอบสวนจึงนำคลิปทั้ง 2 ครั้งมาให้ให้นักศึกษาดูพร้อมผู้ปกครองและอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ผู้ปกครองได้บอกให้นักศึกษาให้การตามข้อเท็จจริง นักศึกษาฝึกงานทั้ง 2 คน จึงกลับ

คำให้การเช่นกันว่า “ไม่ได้เห็นบิล्लीที่ถูกปล่อยตัวแล้ว” พนักงานสอบสวนเจ้าของคดีนี้จึงได้ภาพจากกล้องวงจรปิดทั้งหมด เปรียบเทียบกับคำให้การของเจ้าหน้าที่อุทยาน ที่อ้างว่า “ปล่อยตัวบิล्लीไปแล้ว” การสืบสวนการหายตัวไปของบิล्लीนั้น พบว่า มีกล้องวงจรปิดที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 4 ตัว คือ 1.จุดพุไทร 2.จุดคุ้มนางพญา 3.จุดหนองปิ่นแตก 4.จุดร้านสมร (ตามรายงานการสอบสวน)

คำให้การของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ยืนยันตรงกันว่า หลังปล่อยตัวบิล्लीที่แยกหนองมะค่า รัศคันที่ 1 มุ่งหน้าตรงไปที่บ้านไร่รัชราชพฤกษ์ บ้านพักของหัวหน้าเจ้าหน้าที่อุทยานทันที จากข้อมูลนี้ พนักงานสอบสวนจึงขอให้ช่วยระบุเส้นทางที่ใช้ลงในแผนที่อีกแผ่นหนึ่ง ว่าใช้เส้นทางไหนในการกลับไปนั้น โดยในแผนที่แผ่นนั้นไม่ได้ระบุถึงจุดที่มีกล้องวงจรปิดและเมื่อได้เส้นทางที่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ อ้างว่าใช้เป็นเส้นทางกลับไปบ้านไร่รัชราชพฤกษ์ทันทีหลังจากปล่อยตัวบิล्ली ปรากฏข้อมูลว่ารัศคันที่ 1 จะต้องขับผ่านกล้องที่ 3 คือ จุดหนองปิ่นแตก แต่เมื่อไปดูภาพถ่ายที่บันทึกไว้ในวันที่ 17 เมษายน 2557 ตั้งแต่ 16.00 น. ไปจนถึงค่ำ ก็ไม่พบว่ามีรัศคันที่ 1 วิ่งผ่าน เหตุการณ์นี้ทำให้เห็นว่าจุดที่น่าสนใจคือตำรวจไปพบว่ามีรถของอุทยานฯ วิ่งผ่านกล้องตัวที่ 2 คือ จุดคุ้มนางพญา ในเวลา 16.43 น. ซึ่งเป็นคนละทิศ คนละเส้นทางกับทางไปบ้านไร่รัชราชพฤกษ์ แต่เป็นทางวิ่งขึ้นสู่เขาพะเนินทุ่ง และรัศคันนี้มีลักษณะเฉพาะคือสีของ โครงเหล็กท้ายกระบะคล้ายกับรัศคันที่ควบคุมตัวบิล्लीออกมา กล้องจุดที่ 2 ยังสามารถจับภาพรถของอุทยานฯ วิ่งกลับลงมาในเวลา 19.50 น. ส่วนกล้องตัวที่ 4 จุดร้านสมร เป็นกล้องที่ไม่สามารถจับภาพใดๆ ได้เลย แต่ถูกนำมาใช้ประกอบในสำนวน โดยพนักงานสอบสวนระบุว่า หากบิล्लीถูกปล่อยตัวและขับรถจักรยานยนต์ไปตามคำให้การจริง ควรจะต้องผ่านกล้องตัวนี้ แต่ไม่พบภาพของบิล्ली หรือหากบิล्लीจะกลับไปทางกลอยล่าง ก็ต้องผ่านกล้องตัวที่ 1 จุดพุไทร แต่ก็ไม่พบภาพบิล्लीเช่นกัน จากสำนวนนี้ ทำให้พนักงานสอบสวนได้สรุปสำนวนคดีส่งไปว่า “ไม่พบว่าบิล्लीถูกปล่อยตัว”

ในคดีนี้พนักงานสอบสวนอธิบายเพิ่มเติมว่าบิล्लीเป็นชาวกะเหรี่ยงที่รู้ภาษาไทยและ เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญกว่าใคร จึงได้รับบทบาทให้เป็นผู้ช่วยทนายความ ข้อมูลเบื้องต้นพบว่านายบิล्लीไปเก็บข้อมูลสำคัญที่บ้านบางกลอย ทั้งหลักฐานจากจุดที่ถูกเผาทำลาย และหลักฐานความเป็นชุมชนดั้งเดิม โดยการเข้าไปเก็บข้อมูลและช่วยเหลือจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการไล่ที่เพื่อนำไปใช้ในชั้นศาล จากนั้นรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อฟ้องศาลปกครองกลาง เพื่อฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากการที่บ้านถูกเผา และให้ความช่วยเหลือทางคดีแก่พี่น้องชาวกะเหรี่ยงที่ได้รับความเดือดร้อนจากการที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานบุกกรื้อและเผาบ้านเรือนใน "บ้านบางกลอย" หรือที่รู้จักกันในอีกชื่อว่า "ใจแผ่นดิน"

ในคดีการหายตัวไปของบิลลี่เจ้าหน้าที่ได้ประสานงานในหลายภาคส่วน และทำการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยส่วนใหญ่เป็นหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ทำให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญ คือ พบชิ้นส่วนกะโหลกมนุษย์ส่วนค้านใน ค่อนไปทางท้ายทอยจนถึงข้างหู คือ ชิ้นส่วนสำคัญที่เจ้าหน้าที่คดีพิเศษใช้เป็นวัตถุพยานยืนยันว่านายบิลลี่เสียชีวิตแล้ว ด้วยข้อเท็จจริงทางนิติวิทยาศาสตร์ที่ระบุว่า ถ้าชิ้นส่วนนี้ไม่อยู่ในร่างกายคนผู้นั้นจะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ จุดที่พบชิ้นส่วนนี้อยู่บริเวณใต้สะพานแขวน แหล่งท่องเที่ยวชมวิวนอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ทั้งยังพบถึงขนาด 200 ลิตร 1 ถึงถูกเจาะรู พบเหล็กเส้น 2 ชิ้น พบชิ้นส่วนไม้ และพบชิ้นส่วนกระดูกอยู่ได้ถึง วัตถุทั้งหมดมีรอยถูกเผาไหม้ ตรวจภายหลังพบว่าวัตถุทุกชิ้นผ่านความร้อนมากกว่า 200-300 องศาเซลเซียส

พยานหลักฐานที่เป็นชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์ดังกล่าว มีลักษณะเป็นกระดูกส่วนที่เป็นกะโหลกนั้นมียอยไหม้และรอยแตกร้าว เจ้าหน้าที่ยืนยันว่าชิ้นส่วนนี้เป็นของบิลลี่ โดยสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งใช้การตรวจด้วยวิธีไมโครคอนเดรียดีเอ็นเอ วิธีตรวจสอบสารพันธุกรรมที่เป็นความสัมพันธ์จากแม่สู่ลูกที่ใช้ในงานโบราณคดี ผลตรวจชี้ว่าชิ้นส่วนกะโหลกชิ้นนี้มีสารพันธุกรรมที่สัมพันธ์โดยตรงสืบทอดมาจากแม่ของบิลลี่ จากการตรวจสอบสารพันธุกรรม หรือ DNA จากกระดูกแล้วตรงกับมารดาของบิลลี่ โดยในการเก็บรวบรวมหลักฐานที่สำคัญดังกล่าวนี้ได้รับการช่วยเหลือจากชายหนุ่มชาวกะเหรี่ยงแห่งป่าแก่งกระจาน ผู้ที่เสนอตัวเข้ามาเป็นผู้ช่วยเก็บภาพและเก็บพยานหลักฐานและข้อมูลสำคัญต่างๆ ในคดีบิลลี่ เช่น พยานหลักฐานแวดล้อมที่เป็นภาพจากกล้องวงจรปิดบริเวณอุทยานและบริเวณใกล้เคียง รวมถึงพยานบุคคลที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุ เจ้าหน้าที่ได้ระบุในรายงานการสืบสวนสอบสวนว่า เป็นคดีฆาตกรรม ดังนั้นการสอบสวนคดีเจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษได้รวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมจำนวนมาก จึงมีความเห็นส่งฟ้องเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน 4 คน ในข้อหาฆาตกรรมบิลลี่ สถานภาพของคดีจะเปลี่ยนจากคดีคนหายไปเป็นคดีฆาตกรรม

เนื่องจากในชั้นอัยการคดีพิเศษมีคำสั่งไม่ฟ้อง โดยอัยการมีความเห็นแย้งต่อ ‘วัตถุพยานของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์’ พร้อมระบุว่า การตรวจยืนยันชิ้นส่วนกระดูกด้วยวิธีไมโครคอนเดรียดีเอ็นเอยังไม่สามารถเชื่อถือได้ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษได้ดำเนินการสืบสวนต่อ โดยย้อนกลับไปในวันที่ 17 เมษายน 2557 วันสุดท้ายที่มีผู้พบเห็นนายบิลลี่ฯ ตามสำนวนการสืบสวนสอบสวนของตำรวจที่ว่าไม่พบหลักฐานว่าบิลลี่หายไปไหน มีเพียงข้อมูลที่ระบุว่านายบิลลี่ฯ ถูกพบเห็นครั้งสุดท้ายระหว่างถูกเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานควบคุมตัวไว้ เพราะครอบครองน้ำผึ้งป่า 3 ขวด และเจ้าหน้าที่ยืนยันว่าเพียงแค่อัดเตือน พร้อมปล่อยตัวบิลลี่ไปแล้ว เพราะเป็น

ความผิดเพียงเล็กน้อย หลังจากนั้น ก็ไม่มีใครพบเห็นบิล्लीอีกเลยทำให้สำนวนแรกของคดียังไม่เป็นที่สันงสัย เนื่องจากไม่ทราบได้ว่านายบิล्लीถูกลบยตัวแล้วจริงหรือไม่

ตามบันทึกในสำนวนคำรวจสอบสวนจุดที่สันงสัยว่ามีผู้พบเห็นบิล्लीครั้งสุดท้ายคือ ดำนตรวจเขามะเร็ว จุดนี้เป็นทางหลักที่จะขึ้นไปยังบ้านโป่งลึก-บางกลอย หรือที่ชาวกะเหรี่ยงเรียกกันว่า ‘บางกลอยล่าง’ ซึ่งในวันที่ 17 เมษายน 2557 บิล्लीถูกลบยตัวไว้ที่นี่ โดยมีผู้ที่ให้การว่าพบเห็นเขารวม 8 คน โดยใน 8 คนนี้ เป็นเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน 5 คน รวมถึงหัวหน้าอุทยานฯ ในเวลานั้น นักศึกษาฝึกงานที่อุทยาน 2 คน และมีชาวกะเหรี่ยง 1 คนที่ขับรถจักรยานยนต์ผ่านมา ในสำนวนระบุคำให้การว่า ในช่วงเวลาก่อน 16.00 น. วิทยุสื่อสารของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ แจ้งว่าเจ้าหน้าที่ประจำด่านเขามะเร็วได้ควบคุมตัวบิล्लीไว้พร้อมน้ำผึ้งป่าจำนวนหนึ่ง ระหว่างบิล्लीลงมาจากบางกลอยล่าง จากนั้นจึงมีรถของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน 1 คันเข้ามาที่ด่าน ในรถมีทั้งหมด 6 คน คือ หัวหน้าอุทยานฯ เจ้าหน้าที่อีก 3 คน และนักศึกษาฝึกงาน 2 คน ซึ่งระหว่างทางมาที่ด่านเขามะเร็ว มีกล้องวงจรปิดของเอกชน 1 ตัว เรียกว่า จดพูไทร จับภาพไว้ได้ ระยะเวลาที่รถคันนี้ผ่านเข้ามา คือ 16.02 น. และลักษณะของรถคันนั้น คือรถที่หัวหน้าอุทยานฯ เป็นผู้ใช้งาน เพราะมีสีของโครงเหล็กที่ท้ายกระบะแตกต่างจากรถคันอื่นของอุทยานฯ โดยเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ยอมรับว่าระหว่างนั้นได้ควบคุมตัวบิล्लीขึ้นไปในรถ “พร้อมนำรถจักรยานยนต์ที่บิล्लीขับมาขึ้นไว้ที่ท้ายกระบะ” ดังนั้นในรถประกอบด้วยเขาที่นั่งด้านหน้ารถจะมีเจ้าหน้าที่อุทยานฯ 3 คน และบิล्ली ส่วนเจ้าหน้าที่อีก 1 คน ย้ายไปนั่งข้างหลังกับรถจักรยานยนต์ จะเรียกรถคันนี้ว่า ‘คันที่ 1’ ส่วนนักศึกษาฝึกงาน 2 คน ถูกบอกให้ย้ายไปนั่งรถ ‘คันที่ 2’ ซึ่งก็คือ รถของเจ้าหน้าที่ประจำด่านเขามะเร็ว กล้องตัวเดิมที่ ‘จดพูไทร’ จับภาพรถคันที่ 1 กลับออกมาจากด่านเขามะเร็ว ในเวลา 16.17 น. ส่วนรถคันที่ 2 วิ่งผ่านกล้องในเวลา 16.20 น. ใช้เวลาห่างกัน 3 นาที เจ้าหน้าที่สืบสวนมองว่าเป็นตัวเลขของเวลาที่มีความสำคัญอย่างมาก เมื่อทำการรวบรวมพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุโดยการจำลองเวลาการเดินทางตามที่พยานอ้างประกอบกับพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์

เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2565 คดีนี้ อัยการสูงสุดสั่งฟ้องอดีตหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และพวก 4 คน โดยหนึ่งในนั้นเป็นข้อหา “ร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน” คือ บิล्लीชาวกะเหรี่ยงบ้านบางกลอย โดยมีข้อหาดังนี้ 1. ร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนและเพื่อจะเอาหรือเอาไว้ซึ่งผลประโยชน์อันเกิดแต่การที่ตนได้กระทำความผิดอื่น เพื่อปกปิดความผิดอื่นของตน หรือเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นอาญาในความผิดอื่นที่ตนกระทำไว้ 2. ร่วมกันโดยมีอาวุธข่มขู่ใจโดยให้ผู้อื่นกระทำการใด ไม่กระทำการใด หรือจำยอมต่อสิ่งใดโดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขู่ใจ 3. ร่วมกันหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่น

หรือกระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกายเป็นเหตุให้ผู้ถูกหน่วงเหนี่ยวถูกกักขังหรือต้องปราศจากเสรีภาพในร่างกายนั้นถึงแก่ความตาย

จากรณีข้างต้นจะเห็นได้ว่ากรณีของบิลลีชาวกะเหรี่ยงบางกลอย การสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ทำให้พบพยานหลักฐานที่นำไปสู่การฆาตกรรมที่เชื่อมโยงไปสู่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้มีการใช้อำนาจรัฐกระทำต่อบุคคล ทำให้คิดค้นหายจากการบังคับให้สูญหายกลายเป็นคดีฆาตกรรมบิลลี ซึ่งมีจุดเริ่มต้นเป็นเพียงการแจ้งเหตุคนหายที่คล้ายกับกรณีคนหายทั่วไป แต่ด้วยบทบาทของบิลลีประกอบกับพฤติการณ์ที่ปรากฏ เจ้าหน้าที่จึงต้องทำการสืบสวนสอบสวนอย่างละเอียดและทราบว่า เป็นกรณีของการกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ หรือการบังคับให้สูญหายที่ปรากฏเป็นศพในเวลาต่อมา โดยในปัจจุบันคดีนี้ศาลอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบกลางได้ตัดสินลงโทษจำคุกอดีตหัวหน้ากรมอุทยานโดยไม่รอลงอาญา (ข่าวจากสำนักข่าวไทยรัฐ เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2566)

4.2.1.2 สูญหายจากการพลัดหลงกรณีมีโรคประจำตัว

กรณีศึกษาการสูญหายจากการพลัดหลงกรณีมีโรคประจำตัว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจำนวน 3 กรณี ซึ่งได้มาโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนจากหน่วยงานมูลนิธิกระจกเงา มีรายละเอียดเหตุการณ์ดังนี้

กรณีศึกษา 2 การหายตัวไปจากการพลัดหลงด้วยโรคประจำตัว เป็นกรณีที่หญิงวัยกลางคนไม่ปรากฏชื่อและนามสกุล นอนคืนทรนทราย ก่อนขาดใจเสียชีวิต อยู่ได้สะพานหน้าสำนักเขตวัฒนา โดยไม่ปรากฏเอกสารติดตัวที่ระบุว่า เป็นใคร เธอถูกนำส่งไปชันสูตรที่นิติเวชโรงพยาบาล มีป้ายติดว่า “หญิงไม่ทราบชื่อ” ร่างของหญิงคนนี้ได้ได้รับการติดตามหาว่าเป็นใคร เมื่อโรงพยาบาลชันสูตรเสร็จสิ้นแล้วและไม่มีใครติดต่อรับศพ จึงถูกนำไปฝังไว้ในสุสานแห่งหนึ่งที่จังหวัดชลบุรี ในฐานะ “ศพนิรนาม”

ต่อมาได้มีครอบครัวหนึ่งที่ดูแลพี่สาวที่ป่วยจิตเวช เธอเคยมีชีวิตปกติ จนวันหนึ่งชีวิตคู่แตกสลายเธอเริ่มมีอาการเหม่อลอยต้องกินยาจิตเวชและพึ่งสุราในการใช้ชีวิต กระทั่งวันหนึ่งเธอโบกรถโดยสารแท็กซี่จากบริเวณหน้าบ้านและหายตัวไป ครอบครัวของผู้สูญหายได้แจ้งเหตุและร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนและมูลนิธิกระจกเงาให้ช่วยตามหาคนหาย จึงได้เก็บรวบรวมข้อเท็จจริงโดยการวิเคราะห์ทะเบียนรถแท็กซี่จากภาพกล้องวงจรปิดแต่ไม่ชัดเจน แต่ก็สามารถตามตัวคนขับแท็กซี่มาพบตำรวจ โดยมูลนิธิกระจกเงา พร้อมตำรวจและกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและสตรี ลงพื้นที่ไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ ณ จุดสุดท้ายที่แท็กซี่ไปส่งคนหายซึ่งเป็นจุดที่ทำงานในอดีตของคนหาย ข้อมูลการติดตามคนหายของเจ้าหน้าที่ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้เห็นเหตุการณ์ว่าคนหายได้

เดินเร็วร้อนไม่ก็ช้าโมงที่ผ่านมา จึงได้ตรวจสอบไปยังสถานีตำรวจ สถานสงเคราะห์ และโรงพยาบาลหลายแห่งเพื่อตรวจสอบว่าได้รับตัวเธอเข้ารักษาในฐานะผู้ป่วยไม่ทราบชื่อ หรือ อาจถูกส่งไปชั้นสูตริในฐานะพิสูจน์ศพนิรนามหรือไม่

เจ้าหน้าที่จากมูลนิธิได้รับการตอบกลับเป็นจดหมายและภาพถ่ายจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ว่าภาพใบหน้าในประกาศคนหายที่ส่งไปตรวจสอบตรงกับภาพใบหน้าศพหญิงนิรนามที่นอนตายใต้สะพานหน้าสำนักงานเขตวัฒนาและถูกนำส่งมาชั้นสูตริที่นั่น ศพหญิงนิรนามได้พิสูจน์ทราบชื่อแล้วว่าเป็นใคร เธอถูกขุดขึ้นมาจากสุสานกลายเป็นศพที่มีชื่อนามสกุลจริงและได้พิสูจน์ศพนิรนามส่งให้กับครอบครัวเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่อไป

กรณีนี้พบว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่ได้ดำเนินการติดตามและค้นหาบุคคลสูญหายจนกระทั่งสามารถพิสูจน์ทราบว่าคนหายรายดังกล่าวได้เสียชีวิตแล้ว แต่จากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก็พบว่าคนหายรายดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นศพหญิงนิรนามตลอดกาล และญาติอาจต้องพยายามค้นหาในฐานะคนหายตลอดไป หากเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิไม่ได้ตรวจสอบอย่างละเอียดไปตามโรงพยาบาลต่างๆ เพราะระบบฐานข้อมูลคนหายกับฐานข้อมูลพิสูจน์ศพนิรนามยังกระจัดกระจาย ตามหน่วยงานต่างๆ ไม่เชื่อมโยงกัน และยากมากที่ประชาชนจะเข้าใจระบบและเดินไปตรวจสอบได้ด้วยตัวเอง

กรณีศึกษา 3 กรณีของหญิงพิการทางการเรียนรู้หายออกจากบ้านที่จังหวัดนครราชสีมา นานกว่า 5 เดือน ญาติหรือครอบครัวได้ดำเนินแจ้งแก่พนักงานสอบสวนในพื้นที่และขอให้ทีมงานมูลนิธิระจกเงาช่วยดำเนินติดตามหา การวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมและประวัติการเดินทางของคนหายโดยการลงพื้นที่ค้นหาเบาะแสบริเวณสถานีขนส่งหมอชิต และบริเวณสวนจตุจักร กรุงเทพมหานคร จนพบหญิงลักษณะคล้ายคนหายเดินเร็วร้อนอยู่บริเวณทางเข้าสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินจตุจักร เจ้าหน้าที่มูลนิธิระจกเงาได้ส่งภาพถ่ายให้ญาติตรวจสอบ ซึ่งญาติยืนยันว่า คือหลานสาววัย 27 ปี ที่หายตัวออกจากบ้านไป เจ้าหน้าที่มูลนิธิจึงประสานเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจบางซื่อ เพื่อร่วมให้การช่วยเหลือ และส่งเข้ารับการคุ้มครองที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกรุงเทพมหานคร

กรณีดังกล่าวเป็นกรณีที่แตกต่างจากกรณีคนหายอื่นเนื่องจากได้พิสูจน์ทราบคนหายและได้รับการช่วยเหลือคนหายได้อย่างรวดเร็ว จากการปฏิบัติงานติดตามคนหายของเจ้าหน้าที่โดยการขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการติดตามจนกระทั่งได้รับการยืนยันว่าเป็นคนหายที่ญาติกำลังตามหาอยู่และได้ประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานเพื่อส่งเข้าบำบัดและฟื้นฟูที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งต่อไป

กรณีศึกษาที่ 4 คนหายซึ่งหายไปโดยอาการป่วยทางจิตเวช ตามรายงานระบุว่ามิชายนคนหนึ่งถูกแจ้งแก่พนักงานสอบสวนในพื้นที่ว่าหายตัวไปแต่ไม่สืบหน้าเนื่องจากได้รับเพียงการลง

บันทึกประจำวัน ไว้เป็นหลักฐานเท่านั้นญาติของคนหายรายดังกล่าวจึงได้ประสานมายังมูลนิธิกระจกเงาให้ช่วยติดตามหาคนหาย โดยเจ้าหน้าที่ได้รับข้อมูลว่าคนหายมีรอยสักชื่อลูกสาวไว้ที่ข้อมือและบริเวณหน้าอกเป็นรอยสักขนาดใหญ่ ประกอบกับพฤติกรรมคือคนหายได้แยกทางกับภรรยาและคนหายรายนี้เป็นผู้ที่ชอบดื่มแอลกอฮอล์ จนต้องมีการรักษาด้วยการกินยาทางจิตเวช ตั้งแต่อายุ 21 ปี เจ้าหน้าที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินอาการจิตเวชของคนหาย ประเมินพื้นที่ที่คนหายอาจไปถึง จึงได้มีการประสานตรวจสอบข้อมูลไปยังสถานสงเคราะห์ เรือนจำ ศาลและโรงพยาบาลกว่า 30 แห่ง โดยการประสานงานหลายที่แบบนี้เจ้าหน้าที่ระบุว่าขอมเจอความผิดหวังมากกว่าสมหวัง หลังจากการประสานงานเจ้าหน้าที่มูลนิธิได้รับจดหมายฉบับหนึ่งจากโรงพยาบาลภูมิพล แจ้งมาว่าพบศพหนึ่งคล้ายประกาศคนหายตามที่ส่งมา โดยศพนั้นนอนเสียชีวิตอยู่ใต้สะพานลอยที่ร่างกายมีรอยสักขนาดใหญ่เต็มหน้าอกและที่ข้อมือ สักตัวอักษร เป็นชื่อคนร่างคนหายถูกส่งชันสูตรที่โรงพยาบาลและไม่มีใครรู้ว่าเขาเป็นใครมาจากไหน ในขณะนั้นจึงกลายเป็นศพนิรนามซึ่งถูกส่งไปฝังที่สุสาน เจ้าหน้าที่จึงได้แจ้งแก่ญาติให้ยืนยันศพนิรนาม โดยพบรอยสักที่ข้อมือคือชื่อลูกสาวของชายที่บุคคลที่หายไป รอยสักที่หน้าอกเหมือนกันทุกจุด แต่อาจมีเพียงใบหน้าศพที่ดูบวมกว่าภาพประกาศ อาจเพราะใช้ชีวิตเร็วกว่า 2 เดือนและนอนเสียชีวิตอยู่ใต้สะพานลอยแห่งนั้น การติดตามสิ้นสุดลง เจ้าหน้าที่จึงได้ประสานให้ทางญาติคนหายรับร่างจากสุสานพิสุจน์ศพนิรนามที่สระบุรีพาเขากลับไปทำพิธีที่บ้านเกิดบุรีรัมย์

จากกรณีดังกล่าวพบว่าการปฏิบัติงานติดตามคนหายของเจ้าหน้าที่ในกรณีที่ผู้ป่วยมีอาการป่วยทางจิตเวชและมีอัตลักษณ์หรือตำหนิพิเศษซึ่งเป็นรอยสักจึงเป็นข้อมูลที่ใช้ในการติดตามคนหาย ประกอบกับการติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นการขอข้อมูลทางการแพทย์และการประกาศติดตามคนหาย จึงทำให้การปฏิบัติงานติดตามคนหายได้ทราบว่าในกรณีนี้คนหายคือบุคคลที่เสียชีวิตแล้ว

4.2.1.3 สูญหายจากภัยธรรมชาติ

กรณีศึกษาการสูญหายจากภัยธรรมชาติ จำนวน 1 กรณีนี้ ได้มาโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีรายละเอียดเหตุการณ์ ดังนี้

กรณีศึกษา 5 กรณีคนหายจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ พัดถล่มภาคใต้ของประเทศไทย ช่วงปลายปี 2547 มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากทำให้มีรายงานการรับแจ้งเหตุคนหายและพิสุจน์ศพ นิรนาม เจ้าหน้าที่พิสุจน์หลักฐานได้ตรวจสอบชันสูตรพลิกศพและเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้เสียชีวิตไว้เบื้องต้นแล้ว พบว่าเหตุการณ์นี้ได้มีญาติติดต่อผ่านหน่วยงานของตำรวจในพื้นที่ที่เกิดเหตุ โดยขอให้ตรวจสอบผู้สูญหายในเหตุการณ์สึนามิ ซึ่งญาติได้ให้ข้อมูลของผู้สูญหาย ข้อมูลรูปภาพ ข้อมูลรูปพรรณสัณฐาน และข้อมูลอัตลักษณ์บุคคลแก่เจ้าหน้าที่พิสุจน์หลักฐาน ญาติจึงขอให้

เจ้าหน้าที่ช่วยติดตามและพิสูจน์ทราบจากศพนิรนามพบว่ารายละเอียดตามที่ผู้แจ้งได้แจ้งมานั้นตรงกับศพนิรนามรายหนึ่งซึ่งปรากฏทั้งรอยสักบริเวณดังกล่าว แม้ว่าสภาพหน้าศพจะไม่สามารถระบุได้ชัดเจนเนื่องจากภาวะการสลายตัวของเนื้อเยื่อ เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานได้ทำการพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือจากศพและประกอบกับข้อมูลลายพิมพ์นิ้วมือและการตรวจดีเอ็นเอเพื่อเปรียบเทียบสงสัย ทำให้สามารถพิสูจน์ทราบศพนิรนามรายนี้ได้และแจ้งผลการตรวจพิสูจน์ทราบศพนิรนามให้กับญาติ

จากกรณีข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อมูลสำคัญของผู้สูญหายที่เป็นประโยชน์สำคัญของเจ้าหน้าที่ข้อมูลดำเนินคดีพิเศษที่ญาติแจ้งว่ามีรูปรอยสักที่แขนขวาและบริเวณด้านหลังก่อนไปทางเอน เป็นข้อมูลที่ช่วยพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลหรือพิสูจน์ทราบศพนิรนามได้และทำให้เจ้าหน้าที่เชื่อได้ว่าเป็นผู้สูญหายในเหตุการณ์สึนามิที่ญาติกำลังตามหา

4.2.1.4 คนหายที่ถูกพบเป็นศพ

กรณีศึกษาการสูญหายที่ถูกพบเป็นศพจำนวน 2 กรณีนี้ ได้มาโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนจากหน่วยงานมูลนิธิกระเจกณา มีรายละเอียดเหตุการณ์ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 6 กรณีคนหายที่ถูกพบเป็นศพ มีพฤติการณ์ดังนี้ว่า พบหญิงสาวซึ่งถูกฆาตกรรมนำมาทิ้งอำพรางในไร่อ้อย ตั้งแต่ปี 2555 โดยไม่รู้ว่าเธอเป็นใครมาจากไหน โดยข้อเท็จจริงปรากฏให้ทราบว่าพนักงานสอบสวนได้รับแจ้งเหตุจากชาวบ้านในพื้นที่จึงได้ไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ พบหญิงสาวเสียชีวิตในที่เกิดเหตุโดยไม่ทราบเหตุ ไม่พบเอกสารระบุตัวตนจึงได้นำศพดังกล่าวไปฝังไว้ที่สุสานในฐานะพิสูจน์ศพนิรนาม ต่อมาพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนโดยได้ประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากศูนย์คนหายฯของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เนื่องจากก่อนหน้านี้ญาติของหญิงสาวรายนี้ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับศพหญิงสาวดังกล่าวกับศูนย์คนหายฯทั้งข้อมูลส่วนบุคคล ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ เสื้อผ้าที่ใส่ที่เห็นเป็นครั้งสุดท้าย สถานที่ที่เดินทางไปรวมถึงข้อมูลสารพันธุกรรมของบุคคลใกล้ชิดเพื่อตรวจเปรียบเทียบกับศพดังกล่าว

กรณีดังกล่าวได้มีการค้นหาข้อมูลคนหายในฐานะข้อมูลคนหายของศูนย์คนหายของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และตรวจพิสูจน์ตามหลักวิชาการเปรียบเทียบกับพิสูจน์ศพนิรนามดังกล่าวจนสามารถพิสูจน์ทราบได้ว่าเป็นบุคคลที่หายตัวไปเมื่อ 8 ปีที่แล้วและรายงานผลการติดตามคนหายแก่ญาติต่อไป

กรณีศึกษาที่ 7 กรณีคนหายที่ถูกพบเป็นศพ มีพฤติการณ์ดังนี้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับแจ้งจากญาติว่ามีผู้สูญหายเป็นชายวัยกลางคนหายตัวไปจึงได้ทำการเก็บข้อมูลและตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นสถานที่สุดท้ายที่คาดว่าผู้สูญหายได้หายไป ทั้งนี้ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สารพันธุกรรมของบุคคลใกล้ชิดกับบุคคลสูญหาย รูปถ่ายในปัจจุบัน ตำหนิพิเศษบนร่างกายของผู้สูญหาย ประวัติการรักษา โรคประจำตัว ในกรณีนี้ญาติผู้สูญหายแจ้งว่าผู้สูญหายนั้นมีโรคประจำตัว เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้ประสานงานไปยังโรงพยาบาลในพื้นที่เพื่อตรวจสอบการเข้ารับรักษาแต่ไม่พบ เวลาได้ล่วงเลยเป็นปีญาติได้ประสานขอความช่วยเหลืออย่างมูลนิธิกระจกเงาไว้ในช่วงเวลานั้น และต่อมามูลนิธิกระจกเงาได้รับแจ้งจากพลเมืองดีว่าพบชายคนหนึ่งนอนหมดสติที่ริมถนน ไม่มีเอกสารใดๆติดตัว จึงถูกนำตัวส่งและไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาลแรก มูลนิธิกระจกเงาจึงได้เข้าประสานงานที่โรงพยาบาลดังกล่าวเพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติมและเพื่อตรวจสอบบุคคลสูญหายที่ญาติกำลังตามหาอยู่หรือไม่ แต่ก็พบอุปสรรคในการทำงานเนื่องจากร่างของชายถูกนำไปชันสูตรอีกโรงพยาบาลหนึ่ง ทางมูลนิธิผู้ประสานงานให้กับญาติจึงได้เดินทางไปตรวจสอบยังโรงพยาบาลที่ชันสูตรและได้รับแจ้งว่าได้มีการนำร่างฝังไว้ที่สุสานในฐานะพิสุจน์ศพนิรนาม เจ้าหน้าที่และมูลนิธิผู้ประสานงานให้กับครอบครัวผู้สูญหายจึงได้พยายามติดตามหาแต่ไม่พบ

กรณีนี้ได้กระทำการค้นหาข้อมูลพิสุจน์ศพนิรนาม พบภาพศพใกล้เคียงกับคนหาย จึงได้ทำการประสานขอข้อมูลสารพันธุกรรมเพื่อตรวจสอบเปรียบเทียบและพบว่าผลตรวจพิสุจน์เปรียบเทียบสารพันธุกรรมจึงรู้ว่าศพดังกล่าวนั้นคือบุคคลสูญหายที่ครอบครัวกำลังตามหาอยู่นั้น

4.2.1.5 สูญหายจากการถูกทำให้สูญหาย

กรณีศึกษาการสูญหายจากการถูกทำให้สูญหาย จำนวน 2 กรณีนี้ ซึ่งเป็นกรณีที่มีความแตกต่างจากการถูกบังคับให้สูญหายที่เกิดจากการกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจเกินกว่าเหตุกระทำต่อบุคคลอื่นแต่การสูญหายจากการถูกทำให้สูญหายมีมูลเหตุมาจากการถูกหลอก ถูกพาไป การชักชวน หรือในกรณีที่เชื่อได้ว่าเป็นการกระทำโดยบุคคลอื่น ซึ่งกรณีศึกษาดังต่อไปนี้ได้มาโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนจากหน่วยงานมูลนิธิกระจกเงา มีรายละเอียดเหตุการณ์ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 8 เป็นกรณีคนหายจากการทำให้สูญหายตามรายงานการรับแจ้งเหตุว่า คนหายมีลูกสาว 1 คน โดยลูกสาวเห็นหน้าพ่อครั้งสุดท้ายตอนใส่กระโปรงสีแดงชั้นอนุบาล เมื่อมีคนถามว่าพ่อเธอไปไหนเธอตอบได้เพียง “พ่อหายสาบสูญ” เนื่องจากการสมัครเข้าเรียนต้องมีพ่อมารับรอง โรงเรียนถามหาหลักฐานการหายสาบสูญของพ่อ โดยให้หาหลักฐานมายืนยัน เมื่อไม่มีหลักฐานมา

ยื่นยันทำให้เธอไม่ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนนั้นลูกสาวคนหายจึงได้ติดต่อมาที่มูลนิธิกระจกเงาเพื่อแจ้งพ่อกหายและเข้าสู่กระบวนการแจ้งความตามหาพ่อ เจ้าหน้าที่แนะนำให้ทำการการเก็บดีเอ็นเอ ที่สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม การสอบถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับใบหน้าและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความหวังคือยังมีความหวังว่าพ่อยังมีชีวิตอยู่ จากการพิสูจน์ทราบผลดีเอ็นเอยื่นยันพิสูจน์ศพนิรนามรายหนึ่ง คือ พ่อของเธอที่เสียชีวิตตั้งแต่ปี 2552 แม้ภาพใบหน้าศพอาจไม่ชัดเจนแต่ชายที่มีรอยสักทั่วร่างกายนี้วางที่คคเคยอุ้มเธอตอนเด็กไปส่งที่โรงเรียน

จากกรณีศึกษาข้างต้นการติดตามคนหายซึ่งเป็นการติดตามค้นหาคนหายที่หายไปเมื่อ 10 ปีก่อน สร้างความยากลำบากในการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่คือ การตรวจสอบข้อมูลรูปภาพหรือใบหน้าที่เปลี่ยนไปตามเวลาแต่เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงได้รับการยืนยันแล้วว่าคนหายที่ตามหาเมื่อ 10 กว่าปีก่อน สามารถพิสูจน์ศพนิรนามได้ในวันนี้และส่งคืนญาติเพื่อไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่อไป กรณีจึงถูกจัดว่าเป็นการสูญหายจากการถูกทำให้สูญหาย

กรณีศึกษาที่ 9 กรณีคนหายพร้อมรถรับจ้างสู่คดีฆาตกรรมต่อเนื่องชิงรถกระบะ มีพฤติการณ์ดังนี้ว่า เมื่อเดือนสิงหาคม 2554 มูลนิธิกระจกเงารับแจ้งคนหาย มีลักษณะเป็นผู้ชายหายตัวไปพร้อมรถกระบะรับจ้าง หลังจากมีผู้มาว่าจ้างงาน โดยในขณะนั้นผู้แจ้งเหตุคือ ภรรยาของคนหาย จึงถูกวิเคราะห์เบื้องต้นว่าเป็นเหตุส่วนตัวหรือไม่ หรือเป็นปัญหาภายในครอบครัวที่สามีไม่ยอมติดต่อภรรยา ทำให้เจ้าหน้าที่มีมุมมองต่อการประเมินเหตุเปลี่ยนไป และเมื่อต้นปี 2555 ระหว่างเจ้าหน้าที่มูลนิธิกระจกเงาและรายการสถานีประชาชน ทางช่อง ThaiPBS มีการประกาศคนหายในรายการ พบว่า คนหายรายนั้น มีลักษณะเดียวกัน คือ คนหาย มีอาชีพขับรถกระบะรับจ้างแล้วหายตัวไปพร้อมรถ เจ้าหน้าที่จึงได้จึงประสานไปที่ทีมงานรายการสถานีประชาชนเพื่อสอบถามรายละเอียด พบว่า ลักษณะการหายไ้คล้ายกันมาก คือ คนหายจอดรถกระบะข้างถนนต่อมามีคนโทรติดต่อว่าจ้างให้ไปขนของที่ จ.ชุมพร แล้วหายตัวไป เจ้าหน้าที่ทีมงานมูลนิธิกระจกเงาจึงมาค้นหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต และค้นประกาศคนหายตามทีต่างๆ พบว่า มีคนหายในลักษณะแบบนี้อีก 1 ราย ในเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ได้รับแจ้งคนหาย เป็นรถกระบะรับจ้างหายตัวไปพร้อมรถอีก 1 ราย จึงมีข้อมูลคนหายลักษณะเดียวกันรวม 4 รายแล้ว จากนั้นทีมงานกระจกเงาและญาติคนหาย ไปออกรายการสถานีประชาชน โดยทางรายการได้เชิญ ผู้บังคับการกองปราบปราม มาร่วมรายการด้วย โดยรายการสถานีประชาชน ThaiPBS มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงทุกฝ่ายเข้าหากัน หลังรายการจบได้หารือกับท่านผู้การกองปราบปราม การหายตัวของทุกเคสลักษณะคล้ายกัน มีความสลับซับซ้อน แต่คดีกระจัดกระจาย เพราะแจ้งคนหายไว้คนละท้องที่ จึงนัดหมายพาครอบครัวไปร้องทุกข์ที่กองปราบ รวมเป็นกลุ่มคดีเดียวกัน

คดีนี้เริ่มปรากฏเป็นข่าวประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม 2555 มีคนหายลักษณะเดียวกัน แต่ยังไม่ทราบว่าเกิดอะไรขึ้น ในขณะที่ก่อนหน้านี้ช่วงปี 2554 ตำรวจภูธรภาค 7 โดยเฉพาะในพื้นที่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี พบมีคนถูกวางยา ทิ้งไว้ข้างทางแต่รอดชีวิตมาได้ ถึง 2 ราย คดีที่ชะอำ ไม่เป็นข่าว แต่มีรายงานว่าตำรวจท้องที่มีการพาผู้รอดชีวิตมาสอบปากคำ พบว่า ถูกคนร้ายว่าจ้างรถ กระบะให้มาขนของที่ปราณบุรี และชุมพร โดยระหว่างทาง คนร้ายชวนคนขับหยุดเพื่อตีสสนิท โดยไม่มีพินิจ เมื่อถึงพื้นที่ จ.เพชรบุรี ให้คนขับดื่มกาแฟที่เพิ่งซื้อจากร้านสะดวกซื้อในปั้มน้ำมัน จากนั้น คนขับสลบ ไปและถูกทิ้งไว้ข้างทาง ก่อนคนร้ายขับรถไป ผลการตรวจโดยแพทย์ พบว่าเป็นยาฆ่าแมลงถูกผสมในกาแฟ

ตำรวจชะอำ ทำการสืบสวนติดตามจนทราบตัวคนร้ายนำภาพมาให้ผู้รอดชีวิต 2 รายยืนยัน ก็เป็นบุคคลเดียวกัน เมื่อมีคดีคนหายที่ไปร้องกองปราบมาร่วมด้วย เพราะลักษณะการก่อเหตุเป็น รูปแบบเดียวกัน ตำรวจจึงร่วมกันสืบสวนและจับกุมคนร้ายได้ที่อ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร กระทั่งผู้ต้องหาสารภาพว่าเป็นผู้ก่อเหตุทุกราย อ้างว่า นำรถกระบะไปขายที่หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยได้เงินคันละ 50,000 บาท อ้างว่าต้องการรถกระบะไปขาย แต่จ โมยรถไม่เป็น จึงใช้วิธีการ ว่าจ้างรถกระบะรับจ้างที่จอดข้างทาง ระหว่างทางแวะซื้อกาแฟ ก่อนผสมยาฆ่าแมลงให้คนขับดื่ม แล้วนำคนขับไปทิ้งไว้ข้างทาง อ้างว่าไม่คิดว่าจะเสียชีวิต แต่อยากให้สลบ รู้จักยาฆ่าแมลงเพราะเคย ทำสวน รู้ว่าไม่มีสีไม่มีกลิ่น ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวมากองปราบปราม จากนั้นถูกนำตัวไปดำเนินคดี ยัง สภ.คลองวาฬ ประจวบคีรีขันธ์

กรณีนี้เป็นกรณีที่แตกต่างจากบุคคลสูญหายที่กล่าวมาเนื่องจากเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่มีความเห็นให้ดำเนินการสอบสวนและพบความสงสัยในการหายตัวไปที่อาจเกิดจากบุคคลอื่นที่ทำให้หายตัวไป การสืบสวนและสอบสวนได้ดำเนินไปจนสามารถจับตัวคนร้าย แต่คนร้ายรายดังกล่าว ได้เสียชีวิตในระหว่างคุมขังในเวลาต่อมา ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความสงสัยต่อลักษณะการเกิดเหตุที่ไม่ใช่คดีคนหายทั่วไป เนื่องจากพบว่ารถกระบะถูกนำไปขายให้บุคคลอื่น และศพคนหายอีกสอง ราย ซึ่งขณะนั้นยังหาไม่พบ ผลการสอบสวนพบว่าคดีนี้จากคนหาย 7 ราย พบเป็นศพ 3 ศพ หายสาบสูญ 2 ราย รอดชีวิต 2 ราย จากการแจ้งเหตุคนหายพร้อมรถรับจ้าง ผู้คดีฆาตกรรมต่อเนื่องซึ่งรถกระบะโดยปัจจุบันยังดำเนินการสอบสวนเพื่อหาคำตอบในคดีนี้ต่อไป

ข้อมูลทั่วไปด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามที่ประสบความสำเร็จ

รูปแบบการสูญหาย	กรณีศึกษา 1	กรณีศึกษา 2	กรณีศึกษา 3	กรณีศึกษา 4	กรณีศึกษา 5	กรณีศึกษา 6	กรณีศึกษา 7	กรณีศึกษา 8	กรณีศึกษา 9
ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา	สูญหายจากการบังคับให้สูญหาย	สูญหายจากการพลัดหลงกรณีมีโรคประจำตัว	สูญหายจากการพลัดหลงกรณีมีโรคประจำตัว	สูญหายจากการพลัดหลงกรณีมีโรคประจำตัว	สูญหายจากภัยธรรมชาติ	คนหายที่ถูกพบเป็นศพ	คนหายที่ถูกพบเป็นศพ	สูญหายจากการถูกทำให้อายุยืน	สูญหายจากการถูกทำให้อายุยืน
ผู้แจ้งเหตุ	ภรรยา	ครอบครัวคนหาย	ครอบครัวคนหาย	ครอบครัวคนหาย	ครอบครัวคนหาย	ครอบครัวคนหาย	ครอบครัวคนหาย	ลูกสาว	ภรรยาคนหาย
สัญชาติคนหาย	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย	ไทย
ช่วงอายุคนหาย (ปี)	30-40 ปี	30-40 ปี	27 ปี	30 ปี	40-45 ปี	20-30 ปี	30-35 ปี	30-40 ปี	40-45 ปี
เพศคนหาย	ชาย	หญิง	หญิง	ชาย	ชาย	หญิง	ชาย	ชาย	ชาย
เอกสารคนหาย	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
อัตลักษณ์บุคคล	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	รอยสักที่บริเวณหน้าอก	รอยสักที่ด้านหลังและปานดำที่สะโพกและลายพิมพ์นิ้วมือ	การตรวจเปรียบเทียบกับดีเอ็นเอ	การตรวจเปรียบเทียบกับดีเอ็นเอ	ลายนิ้วมือและกระดุกคิดรูปที่นิ้วก้อย	ไม่มี
หน่วยงานรับแจ้งเหตุ	ตำรวจ	ตำรวจร่วมกับโรงพยาบาลเพื่อชันสูตรศพและมูลนิธิกระจกเงา	ตำรวจร่วมกับโรงพยาบาลเพื่อชันสูตรศพและมูลนิธิกระจกเงา	ตำรวจร่วมกับโรงพยาบาลเพื่อชันสูตรศพและมูลนิธิกระจกเงา	ตำรวจร่วมกับกองพิสูจน์หลักฐาน	ตำรวจร่วมกับมูลนิธิกระจกเงา	ตำรวจร่วมกับโรงพยาบาลเพื่อชันสูตรศพและมูลนิธิกระจกเงา	ตำรวจร่วมกับมูลนิธิกระจกเงา	ตำรวจกองปราบร่วมกับมูลนิธิกระจกเงา
ระยะเวลาที่หายไป	5 ปี	ไม่ระบุ	มากกว่า 2 ปี	มากกว่า 2 ปี	ไม่ระบุ	8 ปี	มากกว่า 2 ปี	10 ปี	11 ปี

รูปภาพคนหาย	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี	มี
ระดับการศึกษา	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ
มูลเหตุของคนหาย	เป็นนักร้องป้องกันภัยชุมชน	มีอาการป่วยทางจิตเวช	มีอาการป่วยทางจิตเวชและเดินทางโดยรถประจำทางคนเดียว	หายออกจากบ้านบริเวณสถานีรถไฟใต้ดิน	ออกการป่วยทางจิตเวชและเดินหายออกจากบ้าน	เหตุการณี่สิ้นใจ	เรื่องความสัมพันธ์หนุ่มสาว	คนหายเดินหายออกจากที่พัก	หายไปเป็นระยะเวลา 10 ปี และถูกพบเป็นศพในนาม	หายโดยมีบุคคลทำให้สูญหาย	ไม่ระบุ	ไม่ระบุ	ช่างชิงทรัพย์
พฤติการณ์คนหาย	หายไประหว่างการเดินทางของคนตัวของเขาหน้าที	มีอาการป่วยทางจิตเวชและเดินทางโดยรถประจำทางคนเดียว	หายออกจากบ้านบริเวณสถานีรถไฟใต้ดิน	หายเนื่องจากเหตุการณี่สิ้นใจ	ออกการป่วยทางจิตเวชและเดินหายออกจากบ้าน	เหตุการณี่สิ้นใจ	ถูกหลอกและพบหนุ่มสาว	คนหายเดินหายออกจากที่พัก	หายไปเป็นระยะเวลา 10 ปี และถูกพบเป็นศพในนาม	หายไปเป็นระยะเวลา 10 ปี และถูกพบเป็นศพในนาม	ไม่มี	ไม่มี	รับจ้างชิงรถขนของข้ามจังหวัด
ข้อมูลทางการแพทย์	ไม่มี	ข้อมูลการรักษาทางจิตเวชและการชันสูตรศพ	มีประวัติการรักษาทางการแพทย์	มีประวัติการรักษาทางการแพทย์	มีประวัติการรักษาทางการแพทย์	ไม่มี	ไม่มี	มีโรคประจำตัว	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
การตรวจพิสูจน์	ตรวจดีเอ็นเอเปรียบเทียบกับมารดา	การตรวจเปรียบเทียบกับนิรนามกับญาติผู้ใกล้ชิด	ตรวจดีเอ็นเอและลายนิ้วมือ	ตรวจพิสูจน์ดีเอ็นเอและลายนิ้วมือ	ตรวจพิสูจน์ดีเอ็นเอเปรียบเทียบกับญาติผู้ใกล้ชิด	ตรวจพิสูจน์ดีเอ็นเอ	ตรวจพิสูจน์ดีเอ็นเอ	ตรวจพิสูจน์ดีเอ็นเอของศพเปรียบเทียบกับญาติผู้ใกล้ชิด	ตรวจดีเอ็นเอกับลูกสาว	ตรวจดีเอ็นเอกับลูกสาว	ตรวจดีเอ็นเอกับลูกสาว	ตรวจดีเอ็นเอกับลูกสาว	ตรวจพิสูจน์ทางเคมีในเครื่องดื่ม
ผลการติดตามและพิสูจน์ศพนิรนาม	พิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและพบว่ากลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหาย	พิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและพบว่ากลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและพบว่ากลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและพบว่ากลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ	พิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ	ฆาตกรรวมคนหาย

จากการศึกษากรณีศึกษา ทั้ง 9 กรณีพบว่า ผู้แจ้งเหตุประกอบด้วยผู้ใกล้ชิดกับผู้เสียหาย ไม่ว่าจะเป็นภรรยา ลูก หรือคนในครอบครัวผู้สูญหาย และผู้สูญหายมีสัญชาติไทย โดยมีช่วงอายุอยู่ในช่วง 20-45 ปี ปรากฏเป็นเพศชายส่วนใหญ่ จำนวน 6 คน เพศหญิงจำนวน 3 คน ไม่ปรากฏเอกสารใดติดตัวผู้สูญหายในขณะนั้น มีอัตลักษณ์บุคคลหรือคำหนังสือพิเศษของผู้สูญหายเป็นรอยสักบริเวณร่างกายจำนวน 2 ราย ลายนิ้วมือแฝง 1 ราย ข้อมูลดีเอ็นเอ 1 ราย และคำให้การที่ผิดปกติ 1 ราย หน่วยงานที่รับแจ้งเหตุทั้ง 9 กรณีศึกษาเป็นหน่วยงานของตำรวจซึ่งประสานงานร่วมกับโรงพยาบาลและมูลนิธิกระจกเงา ระยะเวลาของผู้สูญหายโดยเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2-11 ปี ซึ่งการรับแจ้งเหตุโดยผู้ใกล้ชิดปรากฏหลักฐานเป็นรูปภาพของผู้สูญหายทั้ง 9 กรณีแต่ไม่ระบุว่าผู้สูญหายมีระดับการศึกษาในชั้นใด

ทั้ง 9 กรณีศึกษาปรากฏมูลเหตุและพฤติการณ์ที่แตกต่างกันดังนี้ เป็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชนซึ่งหายไประหว่างการควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่จำนวน 1 ราย มีอาการป่วยทางจิตเวชจำนวน 1 ราย มีอาการบกร่องทางร่างกายหรือพิการทางการเรียนรู้จำนวน 1 ราย ปัญหาครอบครัว 1 ราย หายโดยภัยธรรมชาติ 1 ราย หายโดยการถูกลอบวางระเบิดจำนวน 1 ราย หายตัวไปด้วยตัวเอง จำนวน 1 ราย และหายโดยผู้อื่น จำนวน 2 ราย

ข้อมูลทางการแพทย์ของผู้สูญหาย พบว่าทั้ง 9 กรณี มีเพียงจำนวน 4 ราย ปรากฏประวัติการรักษาและโรคประจำตัว ข้อมูลการตรวจพิสูจน์โดยเป็นการตรวจพิสูจน์ทางดีเอ็นเอเปรียบเทียบกับผู้ใกล้ชิดทางสายเลือดของผู้สูญหาย ซึ่งปรากฏผลการตรวจพิสูจน์และการติดตามผู้สูญหาย พบว่าพิสูจน์ทราบคนหายและกลายเป็นศพ จำนวน 7 ราย ถูกฆาตกรรมจำนวน 1 ราย และพิสูจน์ทราบคนหายได้จำนวน 1 ราย

จากข้อมูลข้างต้นซึ่งได้จากการการศึกษาทั้ง 9 กรณีนั้น พบว่าแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามของเจ้าหน้าที่ โดยการปฏิบัติงานฯ เมื่อมีผู้แจ้งเหตุคนหายหรือต้องการพิสูจน์ทราบศพนิรนาม เจ้าหน้าที่จะทำการสอบถามข้อมูล ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปของคนหายและความเกี่ยวข้องระหว่างผู้แจ้งและคนหายหรือศพนิรนาม โดยจะต้องประกอบด้วยข้อมูลผู้แจ้งเหตุ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้แจ้งและคนหาย ข้อมูลทั่วไปของคนหาย ได้แก่ สัญชาติคนหาย ช่วงอายุ เพศ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะสามารถคัดกรองเหตุการณ์คนหายได้ รวมไปถึงข้อมูลเรื่องเพศที่อาจจะทราบถึงเหตุจูงใจในการหายไป เอกสารคนหาย โดยรวมถึงเอกสารต่างๆ ที่ติดตัวของคนหาย ไม่ว่าจะเป็น บัตรประจำประชาชนตัว บัตรประจำตัวระบุข้อมูลการรักษา อัตลักษณ์บุคคล เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล เช่น ลายนิ้วมือ ใฝ่ ปาน แผลเป็น เป็นต้น ในส่วนของหน่วยงานรับแจ้งเหตุ มีความสำคัญในด้านการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม รวมถึงข้อมูลระยะเวลาที่หายไปเพื่อที่เจ้าหน้าที่จะประเมินสถานการณ์

ได้ รูปภาพคนหายเป็นส่วนสำคัญและควรจะเป็นรูปภาพที่มีความใกล้เคียงกับคนหายมากที่สุด ข้อมูลอื่นๆ ที่สำคัญที่จะนำไปสู่การค้นพบและพิสูจน์ทราบได้ เช่น ระดับการศึกษา ข้อมูลทางการแพทย์ โดยข้อมูลเหล่านี้จะสามารถวิเคราะห์สถานการณ์คนหายในเบื้องต้นได้ และเพื่อวิเคราะห์ถึงมูลเหตุของคนหาย พฤติการณ์คนหาย ในส่วนของการตรวจพิสูจน์ ไม่ว่าจะเป็นการตรวจพิสูจน์ลายนิ้วมือ หรือ การตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล หรือ การตรวจพิสูจน์เปรียบเทียบดีเอ็นเอเป็นข้อมูลสนับสนุนให้คำตอบในข้อสันนิษฐานของเจ้าหน้าที่ที่จะนำไปสู่การดำเนินการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้

4.2.2 การวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

จากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 9 กรณี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่มีมุมมองต่อแนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม ดังนี้

4.2.2.1 การรับแจ้ง

การรับแจ้งเหตุของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ที่ผ่านมาการปฏิบัติงานด้านการรับแจ้งเหตุคนหาย เจ้าหน้าที่กำหนดให้ครบ 24 ชั่วโมง จึงจะรับแจ้งเหตุนั้นได้ จะเห็นว่าการปฏิบัติโดยมีกรอบของระยะเวลาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การติดตามคนหายเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เมื่อต้องรอให้ครบ 24 ชั่วโมง ทำให้เกิดความล่าช้าในการติดตามคนหาย หรือในสภานั้นคนหายอาจตกอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตได้ การดำเนินการในด้านนี้จำเป็นต้องปรับแก้ไขให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยปัจจุบันไม่ได้กำหนดให้ต้องรอให้ครบ 24 ชั่วโมง หมายความว่า ผู้ได้รับผลกระทบจากกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามสามารถดำเนินการแจ้งเหตุกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทันที

“การรับแจ้งในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่มักจะเข้าใจว่าต้องรอให้การหายไ้ครบ 24 ชั่วโมงจึงจะดำเนินการรับแจ้งเหตุได้”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

ในการรับแจ้งเหตุคนหายเป็นการแจ้งถึงรายละเอียดของของผู้สูญหาย โดยรายละเอียดนั้นเกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไปของคนหาย พฤติการณ์ รายละเอียดในสถานที่เกิดเหตุ และรายละเอียดก่อนเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการได้ดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเฉพาะในสถานการณ์ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ประเมินแล้วว่าผู้สูญหายอาจอยู่ในภาวะ

อันตรายหรือไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้นั้น จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลหรือรายละเอียดต่างๆจากผู้แจ้งอย่างละเอียดถี่ถ้วน

“การรับแจ้งเหตุคนหายของพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องมีความตระหนักถึงผลกระทบที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคล”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

“การรับแจ้งและลงรายงาน หรือ บันทึกข้อความไว้เป็นหลักฐาน แล้วให้มีการกรอกรายละเอียดคำนิรूपพรรณสัณฐานของคนหายทันที เจ้าหน้าที่จะดำเนินการซักถามรายละเอียด ข้อมูลที่เป็นสาเหตุ การหายของบุคคลไม่ว่าจะเป็นวันที่หาย เวลา สถานที่ พฤติกรรมต่าง ๆ คำบอกกล่าว หรือแม้กระทั่ง บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับคนหาย เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการดำเนินการติดตามหาคนหายต่อไป”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

ทั้งนี้การรับแจ้งเหตุจำเป็นต้องมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงตั้งแต่ลักษณะ พฤติกรรมของการหายไปของคนหายและศพนิรนาม ในเบื้องต้นเป็นการตรวจสอบทรัพย์สิน รูปพรรณสัณฐาน เครื่องประดับ และเครื่องแต่งกาย สอบถามข้อมูลจากบุคคลที่พบเห็นคนหายครั้งสุดท้าย เนื่องจากบุคคลดังกล่าวจะให้ข้อมูลล่าสุด และใกล้เคียงกับเวลาหายได้ จากนั้นสอบถามข้อมูลจากเพื่อนบ้าน ร้านค้า จักรยานยนต์รับจ้าง หรือสถานที่และผู้คนที่อื่นๆในบริเวณใกล้เคียงเพื่อหาเบาะแสของเส้นทางที่หายไป และการตรวจสอบจากกล้องวงจรปิดในสถานที่ต่างๆ ที่คาดว่าคนหายจะเดินผ่าน

“พฤติกรรมการเดินทางออกนอกบ้านสำหรับผู้มีอาการสมองเสื่อมที่ไม่เคยออกจากบ้าน อาจจะ มีความเข้าใจในสถานที่ที่คิดว่าคุ้นชินกับบ้านที่อยู่อาศัยหรือสถานที่คล้ายกับบ้านของตนเอง อาจจะเดินพลัดหลงไปในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคยและทำให้เกิดการพลัดหลงได้”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 2, 2565)

“การวิเคราะห์การเดินทาง โดยการขับรถ การขึ้นรถประจำทาง หากคนหายขับรถไม่เป็นและไม่เคยขึ้นรถประจำทาง คนหายอาจใช้วิธีการเดินหายไป หากมีความเป็นไปได้ว่าคนหาย จะขึ้นรถประจำทาง ควร

ตรวจสอบว่ามีรถประจำทางสายใดบ้างที่ผ่านบริเวณบ้าน หรือสถานที่ที่
คนหายไป ซึ่งจะช่วยให้ทราบเบาะแสว่าควรจะไปตามคนหายที่ใด”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 2, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า ความเข้าใจในการรับแจ้งเหตุมีความคลาดเคลื่อน กล่าวคือ การรับแจ้งเหตุไม่จำเป็นต้องรอให้คนหายหายครบ 24 ชั่วโมง เนื่องจากการมีกรอบระยะเวลาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การติดตามคนหายเป็นอย่างมาก การรอให้ครบ 24 ชั่วโมง ทำให้เกิดความล่าช้าในการติดตามคนหายหรือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และในสภานั้นคนหายอาจตกอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตได้ หรืออยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้อาจจะนำมาซึ่งการเสียชีวิต เป็นต้น การเลิกใช้กรอบเวลาดังกล่าวจะช่วยให้การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถปฏิบัติงานติดตามคนหายได้ทันทั่วถึง การตรวจสอบข้อเท็จจริงของคนหายและพยานผู้เสียหาย โดยเริ่มจากการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับคนหาย เช่น สวมเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสภาพอากาศหรือไม่ สภาพร่างกายปัจจุบันเป็นอย่างไร ผู้สูญหายมีอาการป่วยอื่น ๆ หรือไม่ คนหายสามารถขาดยาได้นานเท่าไร ผู้สูญหายมีความคุ้นเคยและหรือเข้าถึงอาชญากรหรือไม่ การรวบรวมพยานหลักฐาน รวบรวมข้อมูลจากญาติ วัตถุพยาน ภาพถ่ายล่าสุด และ การดำเนินการค้นหา ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ควรมีคำอธิบายทางกายภาพทั้งหมดรูปพรรณสัณฐาน เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ที่พบเห็นครั้งล่าสุด ความสัมพันธ์ของญาติหรือผู้ดูแล เวลาและสถานที่ของตำแหน่งสุดท้ายที่ทราบและใครเป็นคนสุดท้ายที่เห็นคนหาย ข้อมูลเพิ่มเติม เช่น พฤติกรรมของคนหาย เช่น เดินเท้า ขับรถยนต์ และการสอบถามเกี่ยวกับนิสัย กิจวัตรประจำวัน และความสนใจส่วนตัวของแต่ละบุคคลรวมทั้งสถานที่ที่ชอบไปหรือสถานที่ที่มีความสำคัญ ส่วนตัวเป็นพิเศษ ข้อมูลทางเข้าออกของบุคคลเนื่องจากเป็นเบาะแสที่สำคัญสำหรับการคาดคะเน เส้นทางของคนหาย

นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า การตรวจสอบบุคคลที่สูญหายโดยทั่วไป อาจตรวจสอบได้จากที่ตั้งคำถามสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การสืบหาคนหายต่อไป เช่น คนหายสามารถอาศัยอยู่ตามสถานที่ทำงาน โบสถ์และสถานที่อื่น ๆ ได้หรือไม่ กิจวัตรประจำวันทั่วไปของคนหายเป็นอย่างไร คนหายสามารถใช้เงินได้หรือไม่และมีเงินติดตัวหรือไม่ คนหายจะสนใจอะไร คนหายขึ้นรถโดยสารสาธารณะเป็นประจำหรือไม่ คนหายมีสถานที่ที่ชอบไปหรือไม่ และเพื่อนบ้านรู้อะไรเกี่ยวกับคนหายบ้างหรือไม่ เป็นต้น

4.2.2.2 การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ

การค้นหาตามรูปแบบมาตรฐานของการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุกรณีคนหาย และพิกัดนิศพ นิรนาม โดยการค้นหาต้องอาศัยข้อมูลด้านพฤติกรรม การทำงาน ความชอบ และความกลัว ของคนหายในพื้นที่ค้นหาตลอดจนประเภทของสภาพแวดล้อมที่อาจกระตุ้นให้เกิดการหายตัวไป สามารถช่วยประกอบการค้นหา คนหายและพิกัดนิศพนิรนามได้ โดยเฉพาะการระบุสถานที่สุดท้ายที่พบตัวคนหายหรือคนหายได้เดินทางไป สถานที่ดังกล่าวจะเป็นข้อมูลสำคัญที่จะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่คนหายจะหายไปหรือภายหลังจากที่หายไปแล้วได้

ทั้งนี้ในการเข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุที่เป็นสถานที่ที่คาดว่าคนหายได้มาหรือได้หายไปนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องทำการตรวจสอบรายละเอียดให้รอบคอบเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ของสถานที่ที่คนหายอยู่หรือ พยานหลักฐานต่างๆที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งรวมไปถึงพยานบุคคลในละแวกนั้นที่จะสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคนหายหรือจดจำรายละเอียดของคนหายได้ก็จะช่วยให้การดำเนินการติดตามคนหายของเจ้าหน้าที่นั้นรวดเร็วขึ้น หากเป็นกรณีที่คนหายตกอยู่ในสถานการณ์ที่อันตรายก็สามารถให้การช่วยเหลือได้ทันที

ส่วนสำคัญของการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุนอกจากจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุแล้วยังจำเป็นต้องสอบถามบุคคลที่พบเห็นเหตุการณ์หรือประจักษ์พยานรวมถึงพยานแวดล้อมถึงรายละเอียดและข้อมูลคนหาย ซึ่งการสอบถามและรวบรวมข้อมูลจากพยานบุคคลผู้พบเห็นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเจ้าหน้าที่จะต้องรวบรวมพยานบุคคลมากกว่าสองคนขึ้นไป โดยการสัมภาษณ์หรือการสอบถามพยานบุคคลนั้นควรมีการแยกพยานออกจากกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและนำรายละเอียดที่ได้มาวิเคราะห์และพิจารณาพยานหลักฐานเพื่อติดตามคนหายต่อไป

“การสอบถามผู้ที่พบเห็นหรือติดต่อกับคนหายอย่างละเอียดและรอบคอบไม่ควรสัมภาษณ์พยานต่อหน้าพยานคนอื่นเนื่องจากมีแนวโน้มที่ข้อมูลบางส่วนอาจเหมือนกัน เนื่องจากการจดจำของพยานอาจมีความคลาดเคลื่อนและเมื่อสอบถามพร้อมกันอาจล้อยตามกัน การจดจำรายละเอียดที่สำคัญอาจสูญหายไปได้”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

ในการตรวจสอบที่พบครั้งสุดท้ายถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการค้นหา โดยสถานที่เกิดเหตุคือคนหายที่มีอาการสมองเสื่อมขึ้นอยู่กัพฤติกรรม สาเหตุ ลักษณะเฉพาะของคนหาย

ความสำคัญของการตรวจสถานที่เกิดเหตุต้องมีการป้องกันสถานที่เกิดเหตุ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ปริมาณ การจราจร รูปแบบการคมนาคม ประกอบการประเมินเส้นทางสถานที่ เพื่อเลือกวิธีการ กำลังพล ยานพาหนะ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการติดตามค้นหาคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

“การออกติดตามหาคนหายทำการตรวจสอบและค้นหาพื้นที่โดยรอบ สถานที่พบครั้งสุดท้ายเป็นอันดับแรก และตามเส้นทางต่างๆที่ผ่านใน ละแวกใกล้เคียงทั้งหมด และสถานที่ที่คนหายคุ้นเคยหรือมักไปเป็นประจำ เช่น สวนสาธารณะใกล้บ้าน วัด สถานพยาบาล ท่ารถประจำทาง พยานหลักฐานที่สำคัญคือ ข้อมูลรูปพรรณสัณฐาน รูปถ่ายของคนหาย จัดลำดับการค้นหาทุกเส้นทางและจดบันทึกเส้นทางที่ค้นหาแล้ว เพื่อ ความชัดเจนและป้องกันการสับสน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

“เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการตรวจสถานที่เกิดเหตุแล้ว พบว่า ข้อมูลและการวิเคราะห์พฤติกรรมคนหายหายอยู่ที่หน่วยงานอื่นๆ เช่น สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์มีหน้าที่ช่วยเหลือบุคคลเร่ร่อน ตรวจสอบไปยังสถานีตำรวจ โรงพยาบาล อู่รถโดยสารประจำทางละแวกบ้าน การประสานขอข้อมูล เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงคนหายเป็นแนวทางที่เจ้าหน้าที่จะสามารถ ติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาในกรณีการวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการตรวจสถานที่เกิดเหตุ พบว่า ก่อนการเข้าสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งจะต้องมีขึ้นขณะที่เจ้าหน้าที่รับแจ้งรวบรวมข้อมูลใน ภาพรวมของคนหายส่งต่อให้แก่ เจ้าหน้าที่ตรวจสถานที่เกิดเหตุ เช่น ประวัติของบุคคลที่หลงทาง และสถานที่อื่น ๆ ที่พบก่อนหน้านี้ ความกลัวฝูงชน หรือเจ้าหน้าที่ในเครื่องแบบ ความสามารถขับขี่ ยานพาหนะ การใช้จ่ายเงินและทรัพยากรอื่น ๆ ความรู้เกี่ยวกับระบบ ขนส่งสาธารณะ สถานที่โปรด ส่วนในการเข้าสถานที่เกิดเหตุ มีการป้องกันสถานที่ที่พบเห็นครั้งสุดท้ายเป็นสถานที่เกิดเหตุและ ปฏิบัติตาม ขั้นตอนการตรวจสถานที่เกิดเหตุ การรวบรวมพยานหลักฐาน ประเมินปัจจัยที่ซับซ้อน

นอกจากนี้ผลการศึกษาศึกษากรณีการวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ยังพบอีกว่า การให้ความสำคัญในการตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นปัจจัยแรกของการสืบสวนสอบสวน เนื่องจากการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในสถานที่เกิดเหตุ โดยส่วนใหญ่เป็นพยานวัตถุเป็นพยานหลักฐานที่จะสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ ซึ่งต้องมีการตรวจพิสูจน์เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงโดยผู้เชี่ยวชาญ ในกรณีของศพและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งจำเป็นต้องมีการเก็บตัวอย่าง เช่น เลือด เนื้อเยื่อ เส้นผมหรือเส้นขน รวมถึงสารคัดหลั่งหรือส่วนประกอบอื่นใดในร่างกายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกรณีดังกล่าว เพื่อทำการตรวจพิสูจน์เปรียบเทียบและเพื่อให้ข้อเท็จจริงปรากฏ ทั้งนี้อำนาจในการตรวจพิสูจน์ถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 131/1 บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ต้องมีการใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามมาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใดๆ ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ได้” ตามเจตนารมณ์ของมาตรานี้ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริง อีกทั้งจะสามารถพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลและการตรวจพิสูจน์เพื่อเป็นประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมในแง่ของการต่อสู้ในคดีความและการได้รับการเยียวยาในฐานะผู้เสียหาย และมุมมองและทัศนคติจากครอบครัวผู้เสียหายจากครอบครัวหนึ่ง ให้มองเห็นว่าในกรณีของศพและพิสูจน์ศพนิรนามในด้านการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการตรวจสารพันธุกรรม การตรวจลายนิ้วมือ หรือการตรวจพิสูจน์ในด้านอื่น ๆ เพื่อการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล ช่วยให้ทราบข้อมูลของศพและพิสูจน์ศพนิรนามได้ เป็นข้อมูลการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ช่วยทำให้คลี่คลายความชัดเจนได้มากขึ้น

การตรวจสถานที่เกิดเหตุในกรณีการติดตามศพและศพนิรนามเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในการติดตามศพและศพนิรนาม ทั้งนี้การรวบรวมพยานหลักฐานนอกจากพยานหลักฐานข้อมูลของศพ พยานหลักฐานนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งรวบรวมได้ในสถานที่เกิดเหตุแล้วเจ้าหน้าที่จะต้องพิจารณาไปถึงพยานหลักฐานอื่นๆ เช่น พยานเอกสาร พยานบุคคลที่ได้พบเห็นศพหรือเหตุการณ์ก่อนและหลังเกิดเหตุอันอาจจะทำให้การดำเนินการติดตามศพและศพนิรนามของเจ้าหน้าที่ได้รับสะดวกและสอดคล้องกับสถานการณ์นั้นได้ ทั้งนี้การรวบรวมพยานหลักฐานหากมีความจำเป็นที่จะต้องประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลของศพ เมื่อการดำเนินการได้รับการประสานงานและอำนวยความสะดวกแก่การทำงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแล้วก็จะประโยชน์สูงสุดทั้งในแง่ของการทำงานของเจ้าหน้าที่และการอำนวยความสะดวกกระบวนการยุติธรรมให้ประชาชนกรณีศพและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นอย่างมาก

4.2.2.3 การตรวจสอบข้อเท็จจริง

การตรวจสอบข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี เป็นรูปแบบของการสอบสวนหรือการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่การติดตามและการดำเนินการกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม การตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ความผิดทางอาญารวมถึงการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคนหายหรือฝ่ายผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบข้อมูลสถานที่เกิดเหตุ และพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินการติดตามคนหายต่อไป

โดยการตรวจสอบพยานหลักฐานที่สถานที่เกิดเหตุ ความชอบ การให้ความสำคัญในบทบาทใดบทบาทหนึ่ง ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการสูญหายมักเกี่ยวข้องกับปัญหาความสงบเรียบร้อยของรัฐและปัญหาทางการเมืองผู้กระทำความผิดเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ หรือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่กระทำตามอำนาจสั่งการหรือการสนับสนุนของรัฐและรวมถึงกรณีที่รัฐรับรู้การกระทำผิดดังกล่าวแต่ไม่ได้หาทางแก้ไข อันมีผลทำให้บุคคลผู้ตกเป็นเหยื่ออยู่นอกเหนือการคุ้มครองของกฎหมายและอาจถูกละเมิดสิทธิต่างๆ ได้โดยง่ายทำให้เกิดข้อสงสัยว่า บุคคลผู้ตกเป็นเหยื่อจะได้รับความคุ้มครองจากผู้ใด ผลการศึกษายังพบปัญหาในการค้นหาผู้สูญหาย เนื่องจากการบังคับบุคคลให้สูญหายนั้น ผู้กระทำมีเจตนาที่จะไม่ทิ้งร่องรอยพยานหลักฐานไว้ ดังนั้นจึงยากที่ติดตามค้นหาผู้สูญหาย นอกจากนี้ยังอาจก่อให้เกิดความไม่โปร่งใสในการดำเนินสอบสวน สิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงถือเป็นอุปสรรคในการดำเนินคดี ทำให้ผู้สูญหายและครอบครัวไม่อาจได้รับความเป็นธรรมอย่างที่ควรจะเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“การตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการบังคับให้สูญหายจะต้องตรวจสอบรูปแบบที่กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือมีความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 4, 2565)

“การตรวจสอบสัญชาติเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ทราบถึงภูมิหลังของคนหาย และความเกี่ยวข้องในพื้นที่นั้นๆ”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

“การตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นของกรณีบังคับให้สูญหาย โดยพื้นฐานแล้วจะตรวจสอบคล้ายกับกรณีคนหายอื่น แต่กรณีนี้จะต้องตรวจสอบ

อย่างละเอียดเนื่องจากการบังคับให้สูญหายเป็นรูปแบบการหายโดย
เจ้าหน้าที่รัฐ”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 1, 2565)

“การบังคับคนหาย ไม่ได้ก่อผลกระทบต่อผู้สูญหายเท่านั้น แต่ยังส่ง
ผลกระทบต่อบุคคลอื่นด้วย ซึ่งได้รับความเสียหายโดยตรงจากการถูกบังคับ
ให้สูญหาย”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 3, 2565)

การตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีคนหายจากการพลัดหลงด้วยโรคประจำตัวจะพบว่าโดยส่วน
ใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอาการสมองเสื่อมจะซ่อนตัวอยู่ในสถานที่ลับตา ในการตรวจค้นหรือค้นหาคนหาย
จะเริ่มจากการค้นหาบริเวณโดยรอบ บ้านหรือสถานดูแลอย่างละเอียดและเร็วที่สุด ควรตรวจค้นทุก
ส่วนของบ้านรวมถึงใต้เตียงในห้องที่ถูกล็อก ตู้เสื้อผ้า พื้นที่ที่สามารถคลานเข้าไปได้ พื้นที่ห้องใต้
หลังคา ช่องระบายอากาศ เป็นต้น

“การออกติดตามหาคนหายที่มีอาการสมองเสื่อม ควรตรวจสอบและ
ค้นหาพื้นที่โดยรอบสถานที่พบครั้งสุดท้ายเป็นอันดับแรก และตาม
เส้นทางต่างๆที่ผ่านในละแวกใกล้เคียงทั้งหมด และสถานที่ที่คนหาย
คุ้นเคยหรือมักเป็นประจำ เช่น สวนสาธารณะใกล้บ้าน วัด สถานพยาบาล
ท่ารถประจำทาง”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 2, 2565)

“การตรวจสอบเรื่องของเวลาที่หายตัวไป ญาติ เพื่อจะค้นหาบริเวณรอบๆ
บริเวณที่เขาชอบไป แต่ถ้าหายไบนานๆ ก็จะต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ให้ช่วย
ค้นหาด้วย”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 2, 2565)

การสูญหายจากการพลัดหลงกรณีมีโรคประจำตัวกรณีนี้มักเกิดขึ้นในรูปแบบที่เข้าไปในที่ที่
ห้ามเข้า หรือไปในสถานที่ที่ไม่ทราบที่ดังกล่าวเป็นอันตรายทำให้เกิดการพลัดหลงได้

ส่วนการสูญหายจากภัยธรรมชาติกรณีนี้อาจเกิดจากภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถคาดคะเนได้
ว่าจะเกิดการสูญหายได้เมื่อใด และเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วมักจะมีจำนวนคนหายจำนวนมาก ทำ
ให้การติดตามคนหายค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตาม การดำเนินการติดตามผู้สูญหาย จะเริ่มต้นจากการ

ได้รับแจ้งจากผู้แจ้งหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการหายตัวไป และเจ้าหน้าที่จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญและประเมินสถานการณ์เพื่อการเข้าช่วยเหลือผู้สูญหายได้

“ในเหตุการณ์ที่ไม่ว่าจะเป็น อุทกภัย สึนามิ หรือ คลื่นพายุ เหล่านี้หากมีคนหายอยู่ในเหตุการณ์นี้จะถูกกระแสน้ำพัดไปไกล มีซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างทับถมศพและถูกโคลนทรายฝังกลบเป็นเวลานานหลายวัน สภาพศพจึงเน่าจนไม่สามารถแยกแยะได้ด้วยตาเปล่า ต้องอาศัยกระบวนการชันสูตรพลิกศพและกระบวนการพิสูจน์เอกลักษณ์ของบุคคล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 และมาตรา 150 ซึ่งบัญญัติให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพสำหรับกรณีการตายโดยฉิธรรมชาติ”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

“ในการพิสูจน์ทราบคนหายในกรณีนี้ยังต้องอาศัยข้อมูลจากกระบวนการพิสูจน์คนหาย ซึ่งเป็นข้อมูลก่อนเสียชีวิต เช่น การสังเกตรอยสัก รอยเจาะแผลเป็นเครื่องประดับ เครื่องนุ่งห่ม ตัวอย่างสารพันธุกรรมจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง ประวัติการรักษาพยาบาล ประวัติทันตกรรม เป็นต้นแล้วนำข้อมูลทั้งสองเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลเดียวกันเปรียบเทียบว่าข้อมูลตรงกันหรือไม่ เนื่องจากเหตุการณ์ในรูปแบบนี้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก การตรวจพิสูจน์ศพจึงแตกต่างจากคดีฆาตกรรมทั่วไปที่ส่วนใหญ่มักจะตรวจเปรียบเทียบลักษณะ 1 ต่อ 1 แต่เหตุการณ์นี้มีตัวอย่างที่ต้องเปรียบเทียบถึง 1,000 ตัวอย่าง จึงใช้เวลานาน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

คนหายในรูปแบบการสูญหายจากภัยธรรมชาติ สาเหตุการหายไปมาจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้และหากมีผู้สูญหาย หรือพิสูจน์ศพนิรนาม เมื่อเจ้าหน้าที่ได้พบศพและยังไม่ทราบสาเหตุการเสียชีวิตหรือทราบว่าเป็นใคร ไม่สามารถยืนยันได้ ก็ต้องแจ้งให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาตรวจสอบและส่งศพพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล การตรวจสอบเนื่องจากเหตุการณ์ธรรมชาติ หากผู้สูญหายนั้นมีทรัพย์สินหรือธุรกิจและมีที่ตั้งตัวแทนผู้รับมอบอำนาจและไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าผู้ประสพภัยนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ การนำพยานหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ ที่น่าเชื่อถือพอที่จะแสดงหรือยืนยันได้ว่า ผู้ประสพภัยอยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุการณ์ เช่น เอกสารสำคัญของผู้สูญหาย สำเนาตั๋วเดินทางหรือบันทึกการเดินทาง บันทึกการเข้าพัก โรงแรมห้องพัก บันทึกการเข้าเมืองของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง รายการบันทึกการใช้บัตรเครดิตครั้งล่าสุด ข้อมูล

โทรศัพท์เคลื่อนที่ ข้อมูลการรักษาพยาบาล รวมถึงรอยคำหับพิเศษ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ในการเร่งการติดตามค้นหาและพิสูจน์ทราบคนหายในกรณีดังกล่าวได้รวดเร็วและถูกต้อง

ส่วนการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีการสูญหายที่พบเป็นศพ โดยจะต้องตรวจสอบไปยังสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาคนหายขึ้น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว หรือปัญหาส่วนตัวของผู้สูญหาย บุคคลใกล้ชิดกับผู้สูญหาย ปัญหาทางเศรษฐกิจในครอบครัว ปัญหาความกดดันภายในครอบครัว สถานการณ์ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการก่ออาชญากรรม เป็นต้น

“เมื่อเกิดเหตุคนหาย ข้อเท็จจริงหรือเหตุของการหาย ต้องคำนึงเป็นลำดับแรกเสมอ คือ 1. ปัญหาส่วนตัวของคนหาย 2. อุบัติเหตุ 3. ความรุนแรงในครอบครัว 4. ถูกลักพาตัวทั้งจากคนใกล้ชิดและคนภายนอก โดยประเมินจากสภาพครอบครัวและที่เกิดเหตุ”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 2, 2565)

“การตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นกระบวนการเก็บพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุจำเป็นต้องทำตั้งแต่ช่วงแรกของการรับแจ้งเด็กหาย และข้อมูลส่วนบุคคลในการสืบสวนไม่ควรถูกเผยแพร่ต่อสาธารณะ”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน ท่านที่ 1, 2565)

จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีคนหายและศพนิรนามพบว่า การตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ในการติดตามคนหายและต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับ ข้อมูลคนหาย พยานเอกสาร พยานทางนิติวิทยาศาสตร์ พยานบุคคลที่เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องทำการรวบรวมข้อมูลและพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อนำมาใช้ในการติดตามค้นหาคนหายและศพนิรนาม อีกทั้งในการรวบรวมพยานหลักฐานในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ต้องพิจารณาให้เห็นถึงต้นเหตุ ได้แก่ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว หรือปัญหาส่วนตัวของผู้สูญหาย บุคคลใกล้ชิดกับผู้สูญหาย ปัญหาทางเศรษฐกิจในครอบครัว ปัญหาความกดดันภายในครอบครัว ภาวะซึมเศร้า หรือปัญหาอื่นๆ เช่น กรณีคนหายที่เป็นแรงงานข้ามชาติย้ายถิ่น อันเกิดจากสงครามภายในประเทศที่ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติลี้ภัยออกนอกประเทศและหายสาบสูญไป ไม่สามารถติดต่อหรือขาดการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวได้ ตามรายงานขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน ฐานข้อมูลคนหาย และฐานข้อมูลพิสูจน์ศพนิรนาม ที่ยังไม่เป็นระบบเดียวกันทั้งประเทศ ปัญหาสำคัญที่ทำให้คนหายซึ่งเสียชีวิตและไม่มีเอกสารติดตัว ไปทำงานไกลจากภูมิลำเนาบ้านเกิด ไม่มีการแจ้งความในพื้นที่พบศพ หรือศพนำไปอำพรางต่างพื้นที่ที่แจ้งความคนหายไว้ไม่ถูกนำมาเทียบคัดกรอง

4.2.2.4 ตรวจสอบข้อมูลทางการแพทย์

การตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลทางการแพทย์ เมื่อเจ้าหน้าที่รวบรวมข้อมูลของคนหายแล้วพบว่าคนหายนั้นมีโรคประจำตัวจำเป็นต้องมีการรักษา การตรวจสอบข้อมูลทางการแพทย์โดยจะเป็นการประสานงานกับโรงพยาบาลในบริเวณพื้นที่เกิดเหตุหรือภูมิลำเนาของคนหายเพื่อขอประวัติการรักษา และหากเจ้าหน้าที่สันนิษฐานแล้วว่าเป็นกรณีที่อาจเสียชีวิตก็จำเป็นต้องประสานขอข้อมูลจากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลเกี่ยวกับการชันสูตรศพเพื่อการระบุตัวตนของคนหาย ทั้งนี้ในการรวบรวมข้อมูลหรือพยานหลักฐานกรณีที่คนหายได้มีการเข้ารับการรักษาทางการแพทย์เป็นข้อมูลที่สำคัญเนื่องจาก เจ้าหน้าที่ผู้รวบรวมข้อมูลจะทราบถึงโรคประจำตัวของคนหายและสพนิรนาม ลักษณะทางกายภาพของคนหาย เช่น สีผิว น้ำหนัก ส่วนสูง โรคประจำตัว การรับประทานยา รักษา ภาวะของโรคประจำตัว รวมถึงการช่วยเหลือตัวเองในภาวะนั้นๆ

นอกจากข้อมูลทางการแพทย์ในการรักษาแล้วกรณีของพยานหลักฐานที่พบเป็น โครงสร้างพื้น ในการพิสูจน์ว่าเจ้าของพื้นเป็นใคร ในเบื้องต้นนั้นทำได้โดยการตรวจและบันทึกรายละเอียดเอกลักษณ์ภายนอกของพื้น ได้แก่ รูปร่างของพื้น ลักษณะพิเศษของ พื้น เช่น พื้นบิ่น พื้นเก พื้นที่มีร่องรอยการรักษาพื้นของศพ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีความจำเพาะต่อตัวบุคคลผู้เป็นเจ้าของพื้นอย่างมาก การพิมพ์พื้นจะช่วยให้การตรวจลักษณะของพื้นสะดวกและง่ายขึ้น การพิมพ์พื้นคือการใช้น้ำมันกดลงไปบนพื้นบนและพื้นล่างของศพ นำรอยพิมพ์พื้นที่ได้จากศพไปเปรียบเทียบกับข้อมูลรูปพรรณสัณฐานของพื้นผู้สูญหายตามข้อมูลที่ได้จากญาติใกล้ชิดว่าตรงกันหรือไม่ ซึ่งในการเปรียบเทียบนี้ถ้าพบว่ามีตรงกันในรอยละที่สูง ก็สามารถระบุได้โดยผู้ตายกับผู้สูญหายเป็นบุคคลคนเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าหากมีข้อมูลพื้นจากประวัติการรักษาพื้นและฟิล์มเอกซเรย์พื้นของผู้ตายหรือผู้สูญหายมาประกอบในการวินิจฉัยด้วยแล้ว ก็จะทำงานพิสูจน์เอกลักษณ์พื้นง่ายและเพิ่มความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นการตรวจยืนยันจากทันตแพทย์จะช่วยให้การพิสูจน์บุคคลด้วยลักษณะพื้นทำได้แม่นยำขึ้น

“การพิสูจน์เอกลักษณ์พื้นเป็นวิธีที่น่าเชื่อถือมากที่สุดอีกวิธีหนึ่งรองจากการตรวจหาชนิดของดีเอ็นเอและการตรวจลายพิมพ์นิ้วมือที่ใช้ในการระบุบุคคล”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

กรณีการพิสูจน์เอกลักษณ์คนหายและสพนิรนาม พบว่ามีรายงานวิจัยเกี่ยวกับ การตรวจสอบข้อมูลทางการแพทย์ ไม่ว่าจะเป็นการรักษา ข้อมูลทางทันตกรรม ล้วนเป็นข้อมูลสำคัญที่

จะประกอบหรือเชื่อมโยงรวมกัน ในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ดังนั้นในกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามหากมีการตรวจสอบข้อมูลทางการแพทย์ด้วยแล้วหรือเชื่อมโยงข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามกับหน่วยงานของโรงพยาบาลได้เป็นวิธีการพิสูจน์ในรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ได้ อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลทางการแพทย์ก็เป็นส่วนสำคัญอันจะนำไปสู่การตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ ที่จะสามารถค้นหาความจริงและพิสูจน์หาตัวผู้กระทำความผิดกรณีของคนหายและศพนิรนาม

4.2.2.5 การตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล

การตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลเป็นกระบวนการทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อยืนยันเอกลักษณ์ของวัตถุพยานในปัจจุบันที่มีความน่าเชื่อถือในทางวิทยาศาสตร์มาก ได้แก่ ผลการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม ผลการตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ และผลการตรวจพิสูจน์ร่องรอยบนปลอกกระสุนเพื่อทราบปีนกระบอกที่ยิง เป็นต้น

“การตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์โดยทั่วไป มี 2 ระดับ คือ การตรวจเบื้องต้นและการตรวจยืนยัน ซึ่งการตรวจเบื้องต้นนั้นเป็นการตรวจเพื่อให้ได้ผลในเบื้องต้นว่าสิ่งที่ตรวจนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ในข่ายที่สงสัยหรือไม่ ซึ่งถ้าใช่ก็จะต้องทำการตรวจยืนยันอีกครั้งเพื่อให้อุ่นใจในเอกลักษณ์ของวัตถุพยานนั้น ๆ ผลการตรวจพิสูจน์เบื้องต้นเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีผลการตรวจยืนยันเป็นผลการตรวจพิสูจน์ที่ไม่สมบูรณ์และลดทอนความน่าเชื่อถือของผลการตรวจพิสูจน์”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 4, 2565)

“การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานที่เกิดขึ้นด้วยการวิเคราะห์ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ จึงมีความน่าเชื่อถือ ถูกต้องแม่นยำค่อนข้างมากการระบุตัวบุคคลเป็นสิ่งเริ่มต้นแรกในกระบวนการทางกฎหมาย”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาในกรณีการวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล แสดงให้เห็นว่า การนำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการพิสูจน์หลักฐานให้ถูกต้องแท้จริง ตามหลักวิทยาศาสตร์ และเนื่องจากเป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นด้วยการวิเคราะห์ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ จึงมีความน่าเชื่อถือ ถูกต้อง

แม่นยำค่อนข้างมากการระบุตัวบุคคลเป็นสิ่งเริ่มต้นแรกในกระบวนการทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการระบุว่าผู้ตายเป็นใคร ตามกฎหมายชั้นสูตรพลิกศพ การระบุบุคคลกรณีอุบัติภัยหมู่ หรือการพิสูจน์เอกลักษณ์จากผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น การประเมินอายุผู้กระทำความผิด เป็นต้น การระบุตัวบุคคลนั้นมีระดับตั้งแต่ง่าย ไม่ต้องใช้ความชำนาญ เช่น กรณีที่ศพยังมีสภาพสมบูรณ์ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากการเน่าหรือการบาดเจ็บที่รุนแรง จนกระทั่งระดับต้องใช้ความชำนาญในหลายๆ สาขาวิชาในกรณีที่ศพเปลี่ยนแปลงไปมากเหลือแต่โครงกระดูก หรือกรณีที่มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เช่น แพทย์ นิติเวช ทันตแพทย์ นักนิติมานุษยวิทยา ดังนั้นการเลือกใช้วิธีในการเลือกระบุบุคคลจึงอยู่ในดุลพินิจที่เหมาะสมของพนักงานผู้ชันสูตรพลิกศพ

นอกจากนี้ยังพบว่าในการพิสูจน์บุคคลโดยอุคคคติแล้วควรใช้วิธีที่เป็นวิทยาศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามกรณีที่สงสัยว่าศพนั้นถูกฆาตกรรมต้องมีการพิสูจน์บุคคล โดยการเก็บพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลนั้นเจ้าหน้าที่หรือผู้เชี่ยวชาญจะทำการตรวจหาและเก็บรวบรวมวัตถุพยานซึ่งเป็นเส้นผม เลือด รอยลายนิ้วมือแฝง เพื่อนำไปตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล อีกทั้งการเข้าตรวจสถานที่เกิดเหตุในกรณีพิสูจน์ศพนิรนาม จำเป็นที่จะต้องเก็บชิ้นส่วนกระดูกเพื่อนำไปตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรมเปรียบเทียบหากพบว่าเป็นบุคคลเดียวกันกับที่ญาติติดตามหา ดังนั้นในการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามมีความสำคัญโดยเริ่มตั้งแต่การเข้าตรวจสถานที่เกิดเหตุและการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุ ทั้งนี้ในรูปแบบของการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานควรคำนึงถึงการตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลเพื่อเป็นข้อมูลสำคัญอันจะทำให้พิสูจน์ทราบคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้

การตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลโดยการตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือ

การตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ เป็นการนำหลักวิชาการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการตรวจพิสูจน์ซึ่งลายนิ้วเกิดจากลายเส้นนูนของผิวหนังบนนิ้วมือ ฝ่ามือ และฝ่าเท้า ลายพิมพ์นิ้วมือของบุคคลไม่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดอายุขัย แม้จะเกิดความเสียหายรูปแบบลายนิ้วมืองัดเดิมก็ยังคงอยู่ โดยรูปแบบของลายนิ้วมือสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะหลัก คือ โค้ง (Arch) พบร้อยละ 5 มัดหวาย (Loop) พบร้อยละ 60 และก้นหอย (Whorl) พบร้อยละ 35 ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของร่องรอยลายพิมพ์นิ้วมือแฝงในสถานที่เกิดเหตุหรือพื้นผิวของวัตถุพยาน ได้แก่ องค์ประกอบของร่องรอย ปริมาณที่ทำให้เกิดร่องรอย พื้นผิวที่รองรับร่องรอย ตำแหน่งที่เกิดร่องรอย สภาพแวดล้อม และเวลา ตั้งแต่เกิดร่องรอยพื้นผิวที่รองรับลายนิ้วมือแฝงสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ตามความสามารถในการดูดซึม ประกอบด้วย 1. พื้นผิวมีรูพรุน (Porous surface) หมายถึง พื้นผิวที่สามารถดูดซึมตะกอนที่ละลายน้ำในลายนิ้วมือแฝงได้อย่างรวดเร็ว ส่วนที่ไม่ละลายน้ำจะถูกดูดซึมภายใน 1 วัน เช่น

กระดาษ กระดาษแข็ง ไม้ดิบ 2. พื้นผิวกึ่งรูพรุน (Semi-porous surface) หมายถึง พื้นผิวที่สามารถดูดซึมตะกอนที่ละลายน้ำในลายนิ้วมือแฝงได้ช้า ส่วนที่ไม่ละลายน้ำใช้เวลาหลายวันในการถูกดูดซึม เช่น กระดาษเคลือบเงา 3. พื้นผิวไม่มีรูพรุน (Non-porous surface or “Flat”) หมายถึง พื้นผิวที่ไม่สามารถดูดซึมส่วนใด ๆ ของตะกอนในลายนิ้วมือแฝง เช่น แก้ว โลหะ พลาสติก โดยลายนิ้วมือแฝงบนพื้นผิวชนิดนี้ค่อนข้างบอบบาง และจะคงอยู่นานกว่าจะเสื่อมสภาพ หรือถูกเช็ดทำความสะอาด 1) วัตถุประสงค์การตรวจพิสูจน์ เพื่อตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ ฝ่ามือ หรือฝ่าเท้าของมนุษย์ที่ประทับอยู่ตามพื้นผิววัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุเปรียบเทียบกับลายพิมพ์นิ้วมือ ฝ่ามือ หรือฝ่าเท้าของบุคคลที่อ้างอิงได้หรือฐานข้อมูล เพื่อเป็นการยืนยันว่าลายนิ้วมือ ฝ่ามือ หรือฝ่าเท้าจากทั้งสองแหล่งเป็นของบุคคลคนเดียวกัน

“การเกิดลายนิ้วมือนั้นเกิดจากแนวรูเหงื่อที่มีความห่างต่อกันเป็นระยะ มีคุณลักษณะบางประการแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล และสามารถใช้เป็นหลักฐานในการพิสูจน์ปัจเจกบุคคลได้”

(สัมภรณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

การตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือของบุคคลเป็นข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงหรือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล โอกาสที่จะมีตำแหน่งจุดลักษณะพิเศษที่ตรงกันนั้น ตามทฤษฎีแล้วจะเป็นไปไม่ได้เลย ดังนั้นการนำกระบวนการนี้เข้ามามีบทบาทในการตรวจพิสูจน์ทราบกรณีคนหายและพิสูจน์ทราบศพนิรนาม โดยวิธีการตรวจพิสูจน์จำเป็นต้องอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่ออธิบายถึงหลักการ วิธีการเกิดรอยนิ้วมือ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันกับอัตลักษณ์บุคคล ทั้งนี้การเก็บรอยลายนิ้วมือของผู้สูญหายก็มีส่วนสำคัญที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลในการตรวจเปรียบเทียบกับบุคคลนิรนามต้องสงสัยหรือศพต้องสงสัยได้ โดยการตรวจพิสูจน์ลายนิ้วมือมี 2 ขั้นตอนหลักคือการตรวจหาลายพิมพ์นิ้วมือ ฝ่ามือ หรือฝ่าเท้า และ การวิเคราะห์เปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือ ฝ่ามือ หรือฝ่าเท้า 2.1) การตรวจหาลายพิมพ์นิ้วมือ ฝ่ามือ หรือฝ่าเท้า มีอยู่ 3 วิธี คือ (1) การตรวจหาโดยใช้ผงฝุ่นนิยมใช้ในการตรวจหาลายนิ้วมือแฝงบนพื้นผิวไม่มีรูพรุน อาศัยหลักการที่ว่าผงฝุ่นเข้ายึดติดกับส่วนประกอบของเส้นนูนซึ่งเปียกและเป็นน้ำมัน เพื่อทำให้เห็นลายนิ้วมือแฝงด้วยตาเปล่าเพื่อถ่ายภาพและลอกลายของลายนิ้วมือแฝง โดยสามารถทำได้ในสถานที่เกิดเหตุ (2) การตรวจหาโดยใช้วิธีการทางเคมี (3) การอบควัน (การอบซูปเปอร์กลู) ใช้หาลายพิมพ์นิ้วมือแฝงบนพื้นผิวที่ไม่มีรูพรุน อุปกรณ์ที่ต้องใช้คือ 2.2) การวิเคราะห์เปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือ ฝ่ามือ หรือฝ่าเท้า องค์ประกอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ลายพิมพ์นิ้วมือประกอบด้วยลักษณะเฉพาะที่มีตำแหน่งพิเศษต่าง ๆ

เช่น เส้นแตก เส้นขาด เส้นทะเลสาบ จุด และเส้นสั้น ๆ เป็นต้น และตำแหน่งของลักษณะเฉพาะ จำนวนจุดที่กำหนดจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยมีได้ตั้งแต่ 10 ถึง 20 จุด

อย่างไรก็ตามการตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือต้องอาศัยประสบการณ์และการฝึกฝนของผู้ตรวจพิสูจน์ด้วยเป็นสำคัญ ในการตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือของประเทศไทยนั้นได้กำหนดไว้ตั้งแต่ 10 จุด ขึ้นไป ซึ่งทำให้การลงความเห็นในการตรวจมีความถูกต้องค่อนข้างสูง โดยปัจจุบันมีระบบเครื่องมือในการตรวจวิเคราะห์และเก็บข้อมูลรูปแบบลายพิมพ์นิ้วมือ ฝ่ามือ และฝ่าเท้า รวมทั้งการค้นหาและตรวจสอบข้อมูล การใช้ระบบ AFIS จะช่วยคำนวณตำแหน่ง ความสัมพันธ์ และทิศทางของลายนิ้วมือแ่งนั้น ๆ จากนั้นจะประมวลผลออกมา ซึ่งสามารถใช้ในการเปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือ 10 นิ้วของผู้ต้องสงสัยกับลายพิมพ์นิ้วมือของอาชญากร เพื่อตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของผู้ต้องสงสัยการเปรียบเทียบลายพิมพ์นิ้วมือ 10 นิ้วของผู้ต้องสงสัยกับลายนิ้วมือแ่งที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นของบุคคลใด เพื่อคว่าผู้ต้องสงสัยได้ก่ออาชญากรรมอื่น ๆ อีกหรือไม่ และการเปรียบเทียบลายนิ้วมือแ่งที่พบในสถานที่เกิดเหตุกับลายนิ้วมือแ่งที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นของบุคคลใด ปัจจุบันมีระบบฐานข้อมูลรองรับการเก็บบันทึกลายนิ้วมือได้จำนวนมาก

“การตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์ลายพิมพ์นิ้วมืออัตโนมัติ (Automated Fingerprint Identification System หรือ AFIS) ซึ่งประโยชน์ของ AFIS คือสามารถค้นหา และตรวจสอบข้อมูล (Matching) ได้อย่างรวดเร็ว แม่นยำ และทำได้คราวละหลายจุด โดยปกติแล้วผู้ทำการตรวจสอบลายนิ้วมือแ่งจะทำการเปรียบเทียบของชนิดลักษณะพิเศษ ตำแหน่ง และความสัมพันธ์ของลายนิ้วมือแ่งกับลายพิมพ์นิ้วมือแบบจุดต่อจุด”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

จากผลการศึกษาในกรณีการวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในด้านข้อมูลลายพิมพ์นิ้วมือ แสดงให้เห็นว่า ลายนิ้วมือเป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยพบว่าการเกิดลายนิ้วมือนั้นจะเกิดจากเป็นสันขึ้นมา ตรงบริเวณผิวหนังส่วนนอกสุดของมือของคนและสัตว์บางชนิด สันที่นูนขึ้นจะเชื่อมกันเป็นแนว มองเห็นเป็นลายเส้น ซึ่งจะมีรูปแบบและขนาดที่แตกต่างกันออกไป จึงเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญสำหรับกรณีการวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เนื่องจากมีคุณสมบัติเด่น คือ ลายนิ้วมือเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิดและไม่มีวันเปลี่ยนแปลงไปจนวันสิ้นอายุขัย นอกจากนั้น เส้นลายนิ้วมือของมนุษย์แต่ละคนยังมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนใคร จึงทำให้ลายนิ้วมือสามารถนำมาวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ โดยสำหรับการพิมพ์ลายนิ้วมือเพื่อตรวจสอบและพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลหรือ

ตัวตนของเจ้าของลายนิ้วมือ รวมถึงการตรวจสอบลายนิ้วมือบนวัตถุต่าง ๆ เพื่อตรวจหาเจ้าของลายนิ้วมือ โดยเฉพาะในการติดตามอาชญากรหรือผู้ต้องสงสัยในคดีความต่าง ๆ และการตรวจสอบประวัติทางการแพทย์ และประวัติการเดินทางเข้าออกประเทศผ่านการเชื่อมโยงข้อมูลทางศุลกากร นับว่ามีประโยชน์มากในด้านการสืบสวนสอบสวนในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

ในการตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือซึ่งไม่ว่ารอยนิ้วมือนั้นจะได้อมาในสถานที่เกิดเหตุหรือคนหายที่เป็นบุคคลต้องสงสัยและรอยลายนิ้วมือนั้นจะมีลักษณะเป็นลายนิ้วมือหรือลายนิ้วมือแฝงก็ตาม เมื่อเกิดร่องรอยอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กล่าวมานั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถในการตรวจพิสูจน์ทราบเกี่ยวกับรอยลายนิ้วมือนั้นหรือการตรวจพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล (Personal Identification) ที่มีความน่าเชื่อถือและยอมรับ ทั้งนี้ยังเป็นวัตถุพยานที่สามารถใช้พิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล ได้อย่างแม่นยำที่สุด เนื่องจากลักษณะลายเส้นที่ปรากฏบนนิ้วมือแต่ละนิ้วรวมถึงฝ่ามือและฝ่าเท้าของมนุษย์แต่ละคนไม่เหมือนกัน ดังนั้น การนำเอาความรู้เรื่องการตรวจพิสูจน์รอยลายนิ้วมือแฝงมาใช้ในกรณีการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นการช่วยระบุอัตลักษณ์บุคคล นำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการพิสูจน์เอกลักษณ์กรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนามได้อย่างแม่นยำ

4.2.2.6 ตรวจสอบข้อมูลสารพันธุกรรม

วิธีการตรวจพิสูจน์มีขั้นตอนหลัก ๆ เหมือนกับการตรวจลายพิมพ์ดีเอ็นเอในนิวเคลียส โดยขั้นตอนประกอบด้วย การสกัดดีเอ็นเอ การตรวจปริมาณดีเอ็นเอ การทำปฏิกิริยาเพิ่มจำนวนดีเอ็นเอด้วยปฏิกิริยาพีซีอาร์ และการวิเคราะห์ลำดับเบส แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดการปฏิบัติและในการวิเคราะห์ขั้นสุดท้ายอยู่บ้าง การเพิ่มปริมาณดีเอ็นเอจะทาใน 2 บริเวณ คือ บริเวณเอชวี 1 (HV1) และบริเวณเอชวี 2 (HV2) และการวิเคราะห์ลำดับเบส โดยในการตรวจพิสูจน์จะต้องมีการตรวจเบื้องต้นก่อนว่าเป็นคราบเลือดไม่ใช่คราบสนิมหรือสี ทำโดยใช้ Color test เช่น Kastle-Meyer color (KM) test โดยมีหลักการคือ ใช้ไม้พันสำลีเช็ดบางส่วนของคราบต้องสงสัยขึ้นมาและหยดสารละลาย Phenolphthalein และ Hydrogen peroxide ลงไป ซึ่งถ้าเป็นคราบเลือดก็จะเกิดเป็นสีชมพู ภายใน 10 วินาที ซึ่งปฏิกิริยาทางเคมีที่เกิดขึ้นคือ Phenolphthalein และ Hydrogen peroxide เกิดการทำปฏิกิริยากับฮีโมโกลบิน (Hemoglobin) และทำให้เกิดการเปลี่ยนสีเป็นสีชมพู ตรวจว่าเป็นเลือดของมนุษย์หรือสัตว์ทำได้โดยใช้ Precipitin test หลักการคือหยดซีรัมของสัตว์ (เช่น กระต่าย) ซึ่งได้จากการฉีดวัคซีนให้เกิดสารภูมิคุ้มกันต่อเลือดมนุษย์ลงไปบนคราบเลือด ต้อง สงสัยถ้าเกิดปฏิกิริยาจะเห็นการจับกันเป็นตะกอนขึ้นมาแสดงว่าเป็นเลือดของมนุษย์

“การตรวจพิสูจน์คราบเลือดเบื้องต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการตรวจพิสูจน์เพื่อพิสูจน์ว่าคราบที่ปรากฏเป็นคราบเลือดจริงหรือไม่ เป็นเลือดของ

มนุษย์หรือสัตว์ กลุ่มเลือดเป็นชนิดใด และ โปรีตีนในเลือดเป็นชนิดใด เพื่อจำแนกบุคคลต้องสงสัยออกจากผู้บริสุทธิ์ในเบื้องต้นก่อนที่จะทำการตรวจลายพิมพ์ดีเอ็นเอของคราบเลือดต้องสงสัยในขั้นตอนต่อไป”

(สัมภรณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

“สายของดีเอ็นเอที่สังเคราะห์ได้จะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับลำดับเบสของสายดีเอ็นเอมาตรฐานเพื่อหาลำดับเบสเดี่ยวที่เปลี่ยนไปจากปกติ (Single nucleotide polymorphism หรือ SNP) ซึ่งในแต่ละครอบครัวที่สืบเชื้อสายมาจากมารดาเดียวกันจะมีเอกลักษณ์เฉพาะ และจึงนำไปเปรียบเทียบระหว่างคู่ตัวอย่างหรือกลุ่มตัวอย่างที่สนใจได้”

(สัมภรณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 4, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาในกรณีการวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในด้านข้อมูลสารพันธุกรรม แสดงให้เห็นว่า ในการเก็บพยานหลักฐานซึ่งเป็นสารพันธุกรรมมีขั้นตอนการเก็บตัวอย่างเลือดจากศพเพื่อตรวจ DNA ให้เก็บใส่หลอด EDTA แช่เย็นไว้ที่อุณหภูมิ 4 °C ส่วน เส้นผม ผิวหนัง คราบต่างๆ ควรทำให้แห้งที่อุณหภูมิห้อง เก็บใส่ภาชนะที่ปราศจากเชื้อและส่งตรวจที่ห้องปฏิบัติการ สิ่งที่ต้องพึงระวัง คือ การตรวจ DNA จะต้องลดการปนเปื้อนในกระบวนการเก็บหลักฐานและส่งต่อให้มากที่สุด เพราะจะส่งผลถึงการแปลผลได้และการระบุบุคคลจากสารชีวโมเลกุล (Identification from Biomolecular evidence) การตรวจ DNA ในปัจจุบันเป็นวิธีที่มีความน่าเชื่อถือ และมีความจำเพาะในแต่ละบุคคลยกเว้น กรณีที่เป็นแฝดไข่ใบเดียวกัน โดยปัจจุบันสามารถตรวจจากสารชีววัตถุ ได้แก่ เลือด เซลล์กระพุ้งแก้ม เส้นผมที่มีราก ผม ผิวหนัง เซลล์ไขกระดูก หรือจากน้ำอสุจิ โดยจะต้องมีการเปรียบเทียบกับชีววัตถุก่อนที่จะเสียชีวิต เช่น เส้นผมที่หิวพันที่เคยหลุด เสื้อผ้าที่เปื้อนคราบเลือดหรือน้ำอสุจิ แม้กระทั่งชิ้นเนื้อที่ตรวจทางพยาธิวิทยาที่สามารถนำมาใช้ได้

นอกจากนี้ยังพบว่า พยานหลักฐานที่เป็นสารพันธุกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการพิสูจน์การกระทำ ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ว่าพยานหลักฐานนั้นจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร และวัตถุพยานก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะให้ความสำคัญกับประจักษ์พยาน ซึ่งเป็นพยานบุคคลมากกว่าพยานหลักฐานประเภทอื่น แต่เนื่องจากการก่ออาชญากรรมบางครั้งกระทำในที่รโหฐานหรือเกิดขึ้นในยามวิกาล ซึ่งอาจไม่มีพยานบุคคลที่เห็นเหตุการณ์การกระทำ ความผิดนั้นเลยประกอบกับพยานบุคคลอาจมีความจำผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากเดิมได้ เมื่อเวลาล่วงเลยไปทำให้การพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยทำได้ยาก และไม่สามารถ

ลงโทษผู้ก่ออาชญากรรมนั้นได้ ด้วยเหตุนี้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่าง ๆ จึงให้ความสำคัญกับวัตถุพยานที่มีเพื่อการพิสูจน์ทราบในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

4.2.2.7 ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนหาย

การตรวจสอบเอกสารของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เพื่อรวบรวมข้อมูลอันนำไปสู่การระบุตัวบุคคลเพื่อใช้เปรียบเทียบกับฐานข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เชื่อมโยงกับข้อมูลของโรงพยาบาล รวมถึงข้อมูลกับสถานีตำรวจพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์และหาเบาะแสเพิ่มเติม

“เอกสารที่ได้จากการรับแจ้ง เอกสารจากการตรวจสถานที่เกิดเหตุ จะนำมาวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ประเมินความเสี่ยงของคนหาย และประเมินสภาพทางภูมิศาสตร์ของสถานที่พบตัวครั้งสุดท้าย”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 4, 2565)

“เอกสารเกี่ยวกับประวัติการหายตัว ข้อมูลคนหายครั้งที่ผ่านมาโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนครั้ง วันที่หาย สาเหตุการหาย สถานที่หาย รูปแบบการหาย ระยะทาง ระยะเวลาการหาย วิธีการค้นหา สถานที่พบตัว สภาพร่างกาย การระบุตำแหน่งของคนหาย สถานที่ที่ไป เพื่อประโยชน์ในการพบตัวคนหายที่รวดเร็วมากขึ้น”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 2, 2565)

“เอกสารส่วนตัว เช่น บัตรประจำตัวประชาชน หรือ เอกสารอื่นๆที่ติดตัวคนหาย เจ้าหน้าที่จะต้องรวบรวมมาให้ได้มากที่สุด เพื่อนำไปประกอบการติดตามคนหาย”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 2, 2565)

“เอกสารทางการแพทย์ ช่วยทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานควรตรวจสอบโรงพยาบาลในพื้นที่และหน่วยงานชั้นสูตยศพ พร้อมทั้งข้อมูลลายพิมพ์นิ้วมือและข้อมูลทางทันตกรรม ติดต่อกับญาติสนิทที่สุดของคนหายอย่างต่อเนื่องและเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับความลับหน้าของการสืบสวนติดตาม”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 1, 2565)

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาการวิเคราะห์การรวบรวมพยานหลักฐานจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนหายและผู้แจ้ง ได้แก่ บัตรประจำตัวประชาชน สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน บัตรประจำตัวข้าราชการสำเนาทะเบียนบ้าน หนังสือเดินทาง (กรณีคนต่างชาติ) ภาพถ่ายคนหาย (ภาพที่ใหม่ล่าสุด) สำเนาสูติบัตร (กรณีเด็ก) การเตรียมเอกสารก่อนไปแจ้งความคนหายที่สถานีตำรวจนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทางครอบครัวคนหายควรเตรียมข้อมูลและเอกสารต่างๆให้พร้อมก่อนการ ไปแจ้งความหรือประสานงานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องโดยเอกสาร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเอกสารของคนหายจำเป็นต้องเตรียมข้อมูลก่อนการไปแจ้งความคนหายที่สถานีตำรวจนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทราบข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับคนหายเพื่อเป็นเบาะแสในการติดตามคนหาย โดยข้อมูลที่ครอบครัว คนหายจำเป็นต้องทราบคือเหตุการณ์ก่อนที่คนหายจะหายไปข้อมูลจากบุคคลที่พบเห็นผู้หายเป็นครั้งสุดท้าย เพื่อให้ทราบเบาะแสล่าสุดว่าคนหายเดินทางไปในทิศทางใด โดยข้อมูลสำคัญที่ครอบครัวคนหายควรทราบมากที่สุดในการหายประเภทติดแซทไลต์ทางอินเทอร์เน็ตนี้ คือ ลักษณะการหายไปของคนหายและเบาะแสต่างๆเท่าที่จะสามารถหามาได้ในเบื้องต้น เช่น หมายเลขโทรศัพท์ของผู้ต้องสงสัยว่าจะพาคนหายไปอยู่ด้วยหรือพฤติกรรมการติดแซทไลต์ทางอินเทอร์เน็ตของคนหายเพื่อยืนยันให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าเป็นกรณีคนหายที่เกิดจากการถูกล่อลวงโดยคนแปลกหน้าซึ่งมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยและสวัสดิภาพของคนหายเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ หากมีข้อสงสัยว่าคนหายอาจจะไปพักอาศัยอยู่สถานที่แห่งใดควรแจ้งรายละเอียดข้อสงสัยดังกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ด้วยเพื่อให้เจ้าหน้าที่ทำการตรวจสอบ

นอกจากนั้นเอกสารที่ได้รับการแจ้งความคนหายนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้สอบปากคำและลงบันทึกประจำวันเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้นครอบครัวคนหายควรทราบชื่อ ยศ และ หมายเลขโทรศัพท์มือถือของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องเพื่อการประสานงานในการติดตามคนหาย ทั้งนี้ครอบครัวคนหายควรสอบถามรายละเอียดและขั้นตอนการสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย เพราะร้อยละเจ้าของคดีจะโอนเรื่องการสืบสวนให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสืบสวน ดังนั้นครอบครัวคนหายควรสอบถามร้อยละเจ้าของคดีด้วยว่าโอนเรื่องดังกล่าวไปยังเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนท่านใดเพราะครอบครัวคนหายจะได้ติดต่อประสานงานต่อไปในภายหลังแต่ในการปฏิบัติงานที่ผ่านมาพบว่าในบางสถานีตำรวจการทำงานของพนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่สืบสวนไม่ประสานงานกันเท่าที่ควรทำให้กระบวนการในการสืบสวนจึงล่าช้า วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวครอบครัวคนหายควรไปประสานงานกับนายตำรวจในตำแหน่งรองผู้กำกับหรือสารวัตรเพื่อให้นายตำรวจระดับบังคับบัญชาทราบเรื่องและสั่งการไปยังพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี

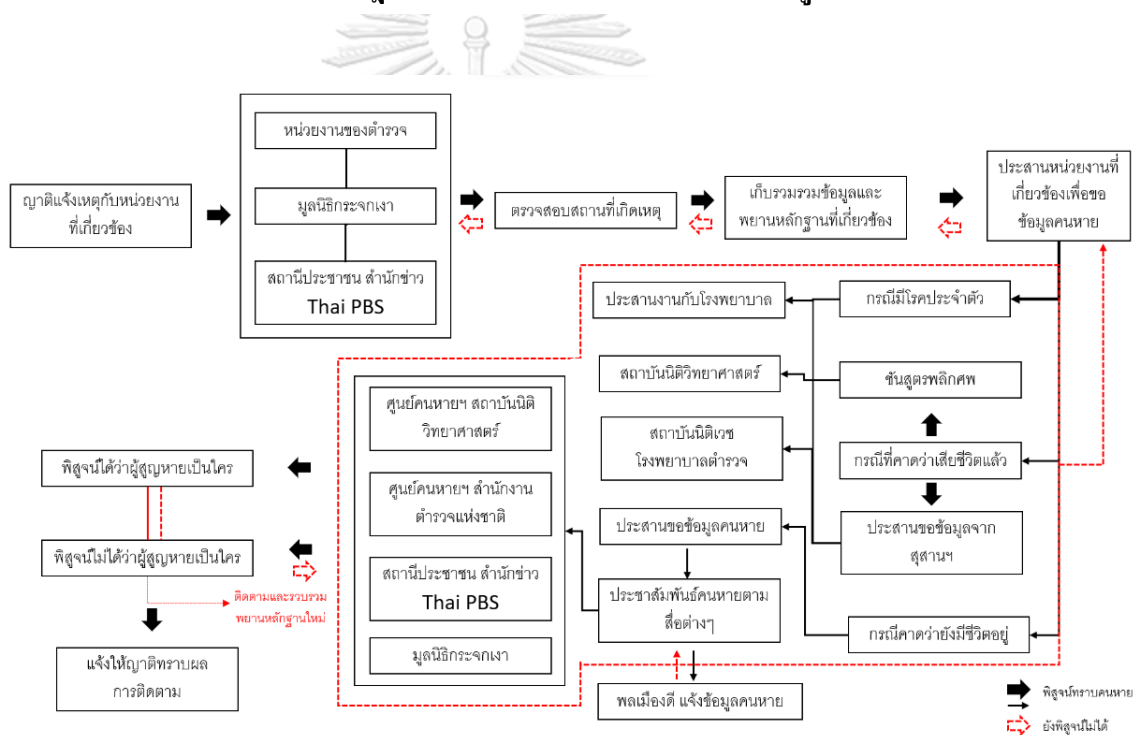
4.2.2.8 การตรวจสอบเครื่องแต่งกายและทรัพย์สินของคนหาย

ในการตรวจสอบเครื่องแต่งกายและทรัพย์สินของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ไม่ว่าจะ เป็น เสื้อผ้าหรือตู้เสื้อผ้าของคนหาย ตู้เสื้อผ้าของคนหาย คือ การตรวจสอบว่าคนหายมีการเก็บ เสื้อผ้าไป ด้วยหรือไม่เนื่องจากพฤติกรรมการเก็บเสื้อผ้าแสดงออกได้ถึงการเตรียมตัวเป็นอย่างดี ของคนหายในการหนีออกจากบ้านซึ่งหากคนหายไม่เก็บเสื้อผ้าไปเลยควรตั้งประเด็น สาเหตุการ หายไปในกรณีอื่นๆ ด้วย เช่น การเกิดอุบัติเหตุหรือเกิดเหตุฉุกเฉินกับคนหาย จึงทำให้คนหายไม่ กลับบ้านตามปกติ ทั้งนี้ การหายออกจากบ้านบางกรณีคนหายก็ไม่เก็บเสื้อผ้าหรือทรัพย์สินใดๆ ไป ด้วยเลย การตรวจสอบสมุดหนังสือเรียนของคนหายอาจจะทำให้พบเบาะแส สำคัญในการติดตาม คนหายเนื่องจากคนหายอาจจะเคยจดหมายเลขโทรศัพท์ อีเมลล์ ที่อยู่ หรือชื่อคนที่รู้จักกันทางแซท ไลน์ไว้ในเอกสารเหล่านั้นซึ่งจะทำให้ครอบครัวทราบเบาะแส เพิ่มเติมในการติดตามคนหาย หาก เป็นกรณีทรัพย์สินที่มีค่าการตรวจสอบจุดที่คนหายเก็บเงินหรือทรัพย์สินไว้เพื่อตรวจดูว่าคนหายได้ มีการเก็บทรัพย์สิน ไปหรือไม่การที่คนหายเก็บทรัพย์สินไปด้วยทั้งหมดหมายถึงมีการเตรียมตัวที่จะ หายออกจากบ้านแต่หากว่าทรัพย์สินของคนหายยังคงอยู่ที่เดิมไม่มีการ เคลื่อนย้ายหรือไม่นำติดตัวไป ด้วยนั้นอาจหมายถึงว่าคนหายไม่มีการเตรียมตัวก่อนหายไป หรือไม่ได้ตั้งใจที่จะไปซึ่งกรณี ดังกล่าว ควรตั้งประเด็นสาเหตุการหายไปกรณีอื่นๆ ด้วย เช่น การเกิดอุบัติเหตุหรือเกิดเหตุ ฉุกเฉินกับคนหายจึงทำให้คนหายไม่กลับบ้านได้ตามปกติ และยังรวมถึงการตรวจสอบยังห้องนอน หรือบริเวณที่คนหายใช้พักผ่อนเป็นประจำ คือ สถานที่ซึ่งคนหายอาจจะทิ้งจดหมายที่เขียนลาไว้ให้ ครอบครัวซึ่งหลักฐานดังกล่าว อาจจะเป็นเบาะแสในการชี้ว่าคนหายหายออกจากบ้านไป

ข้อมูลเหล่านี้นับว่าเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ ศพนิรนามเป็นอย่างมาก และยังเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่เจ้าหน้าที่จะเริ่มติดตามค้นหาตัวคนหาย ได้ โดยเริ่มตั้งแต่การรับเรื่อง การรวบรวม การตรวจสอบ และประสานข้อมูลเกี่ยวกับคนหายและ พิสูจน์ศพนิรนามจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชน อันนำไปสู่การติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนาม เอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเจ้าหน้าที่จะ ทำการวิเคราะห์ ประเมินผลการติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนาม ตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์ บุคคล จัดทำรายงานผลการตรวจพิสูจน์ เนื่องจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีส่วน ช่วยเหลือ สนับสนุน และประสานงานการติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนาม แก่หน่วยงาน ของรัฐ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายภาคเอกชนและประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามคนหาย คนนิรนาม และพิสูจน์ศพนิรนามเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน

จากการศึกษาจากกรณีศึกษา พบว่า การดำเนินการตามขั้นตอนการติดตามคนหายและศพนิรนาม มีขั้นตอนและแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ การรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ตามแต่ละรูปแบบของคนหายและศพนิรนาม แต่อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามจำเป็นต้องดำเนินไปตามแนวทางปฏิบัติเดียวกัน อันนำไปสู่การประเมินความสอดคล้องของสถานการณ์คนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เพื่อให้ได้มาซึ่งการพิสูจน์ทราบคนหายและศพนิรนามและการประสบความสำเร็จในการติดตามคนหาย ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแผนภาพแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ดังนี้

แผนภาพแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

จากแผนภาพข้างต้นเมื่อญาติคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้แจ้งเหตุแก่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินการติดตามค้นหาคนหาย ทั้งนี้แต่ละหน่วยงานจะมีนโยบายในการดำเนินงานที่แตกต่างกันไม่ได้ขึ้นตรงต่อกัน จึงเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน รวมถึงความเข้าใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ด้วย จากผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เริ่มจากหน่วยงานรับแจ้งเหตุจากผู้แทนหรือผู้เสียหาย จะดำเนินการเข้าสู่ขั้นตอนการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและพยานหลักฐาน เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามและยังไม่เพียงพอที่จะ

ติดตามคนหายได้ รวมถึงมีความจำเป็นที่จะต้องประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามตามข้อสันนิษฐานของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้การดำเนินงานในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นต้องพิจารณาด้วยว่ากรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามนั้นมีลักษณะอย่างไร ซึ่งตามกรอบการปฏิบัติงานจะประกอบด้วย กรณีมีโรคประจำตัวหรือประวัติการรักษาจำเป็นต้องประสานข้อมูลมายังโรงพยาบาลที่อยู่ในระแวกใกล้เคียงของคนหายหรือสถานที่สุดท้ายของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ส่วนในกรณีที่เจ้าหน้าที่สันนิษฐานว่าคนหายอาจกลายเป็นศพการประสานขอข้อมูลการชันสูตรศพ โดยเจ้าหน้าที่จะประสานไปยังโรงพยาบาล สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ โรงพยาบาลนิติเวช และหากเป็นกรณีที่ได้มีการนำร่างไปไว้ยังสุสานแล้วก็จะดำเนินการประสานขอความช่วยเหลือกับมูลนิธิที่อยู่ในเขตพื้นที่นั้นๆ และในกรณีที่เจ้าหน้าที่ได้ประเมินพฤติการณ์คนหายแล้วมีข้อสันนิษฐานว่ายังมีชีวิตอยู่นั้นการประสานขอข้อมูลทำได้โดยการประชาสัมพันธ์คนหายตามสื่อต่างๆ มีจุดประสงค์เพื่อให้ได้เบาะแสจากพลเมืองดีที่อาจพบเห็นคนหายได้ โดยในกระบวนการทั้งหมดนี้เมื่อเจ้าหน้าที่ได้วิเคราะห์และประเมินเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามและสามารถพิสูจน์ทราบได้ว่าคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นใครจะดำเนินการแจ้งให้ญาติทราบถึงผลการติดตามคนหาย ในขณะที่เดียวกันหากปรากฏว่าปฏิบัติงานติดตามคนหายนั้นไม่สามารถพิสูจน์ทราบได้ว่าคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นใครการดำเนินการติดตามคนหายของเจ้าหน้าที่ยังคงดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะต้องเป็นกรณีที่ต้องตั้งข้อสันนิษฐานเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอื่นๆ เพิ่มเติมอีกครั้งเพื่อปฏิบัติงานติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

4.3 การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาในประเด็นการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย จากการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่มีมุมมองต่อการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ดังนี้

4.3.1 การพัฒนาศูนย์ข้อมูลคนหายและศพนิรนาม

การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลคนหายและศพนิรนามและการรับแจ้งเหตุ เพื่อเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบกรณีของคนหายและศพนิรนามโดยเฉพาะ ซึ่งจะมีหน้าที่รับแจ้งเหตุ รวบรวมข้อมูลคนหายและศพนิรนาม อีกทั้งการจัดตั้งศูนย์คนหายและศพนิรนาม โดยให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจกระทำการใดๆ ที่เกี่ยวข้องในกรณีดังกล่าวได้ก็จะเป็นการดำเนินงานที่สะดวกรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นการประสานงาน การเข้าถึงข้อมูลคนหายและศพนิรนาม เนื่องจากมีการเก็บข้อมูลไว้กับหน่วยงานที่

รับผิดชอบหรือศูนย์ข้อมูลคนหายแล้วนั้น การทำงาน การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่จะเกิดความ สะดวกรวดเร็วและง่ายต่อการประสานงานต่อไป

“หากสามารถพัฒนาการรับแจ้งคนหาย ควรมีศูนย์รับแจ้งที่มีอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมายอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการทำงาน และไม่ต้องดำเนินเรื่องให้หน่วยงานอื่นดำเนินการต่อซึ่งอาจจะสร้างภาระ ให้แก่ประชาชนได้”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

“ควรมีการจัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติการคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามให้เป็น แห่งเดียวในประเทศไทย ที่สามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ และจะต้องมีความปลอดภัยในเรื่องของ การเก็บรักษาข้อมูล และมีช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อการ ติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามที่จะให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ข้อมูลได้อย่างสะดวกรวดเร็ว”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 2, 2565)

การพัฒนาการเชื่อมโยงข้อมูลผู้สูญหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ควรมีการกำหนด หน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านนี้อย่างชัดเจน และควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการประกอบด้วย หน่วยงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานด้านคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเพื่อบูรณาการข้อมูล มีการใช้ ประโยชน์จากข้อมูลในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

“ในสถานการณ์ปัจจุบันข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามยังกระจัด กระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ ไม่มีศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลคน หายและพิสูจน์ศพนิรนาม และข้อมูลไม่ถูกจัดเก็บไว้ที่หน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง ทำให้เกิดความยากในการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่าง หน่วยงาน โดยเฉพาะข้อมูลที่ใช้ในการสืบสวนติดตามคนหายและพิสูจน์ ศพนิรนามระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งข้อมูลที่มีอยู่ไม่ ครบถ้วน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

เนื่องจากในปัจจุบันข้อมูลคนหายและศพนิรนามยังกระจัดกระจายตามหน่วยงานต่าง ๆ โดยไม่ถูกเก็บข้อมูลไว้ในรูปแบบเดียวกัน เนื่องจากนโยบายการทำงานที่แตกต่างกันของหน่วยงาน ส่งผลให้การประสานงานเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเกิดความยากลำบากและไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน หากสามารถจัดตั้งศูนย์รวมข้อมูลคนหายและศพนิรนามได้นั้นก็จะช่วยให้การประสานงานและการดำเนินการเกี่ยวกับคนหายและศพนิรนามได้

“ปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีฐานข้อมูลเป็นของตนเอง และดำเนินการเองมีลักษณะแบบต่างหน่วยต่างทำ ทำให้มีฐานข้อมูลอยู่ในแต่ละหน่วยงานนั้นๆ ดังนั้นการที่ทุกหน่วยงานปรับให้มีการใช้ข้อมูลร่วมกัน หรือรวมข้อมูลไว้ที่เดียวกัน เป็นความเหมาะสมในการนำมาใช้ในการดำเนินการมากที่สุด”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 1, 2565)

“ข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามยังกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ เมื่อครบคร้วตามหาคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามก็ต้องเดินทางไปติดต่อเพื่อตามหาหลายหน่วยงานปัญหาที่พบ คือ เสียเวลา สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 1, 2565)

หากจะพิจารณาถึงข้อมูลของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยพบว่าการสืบค้นคนหายของหน่วยงานที่รับผิดชอบในประเทศไทย มีกระบวนการการสืบค้นข้อมูล และการเก็บข้อมูลแตกต่างกัน แต่บางข้อมูลที่เป็นข้อมูลพื้นฐานมีการจัดเก็บเหมือนกัน เช่น ชื่อ-นามสกุล อายุ วันเกิด เป็นต้น โดยการบันทึกข้อมูลในปัจจุบันจะมีหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กองทะเบียนประวัติอาชญากร สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม และมูลนิธิกระจกเงา เป็นต้น ซึ่งมีการบันทึกข้อมูลของคนหายที่เปิดเผยได้และเปิดเผยไม่ได้ เพราะบางข้อมูลอาจจะเป็นการละเมิดสิทธิหรือกระทบกระเทือนสิทธิของคนหาย

“การพัฒนาในด้านการจัดทำฐานข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เนื่องจากการที่จะเป็นคหายนั้นมืองค์ประกอบตามกฎหมายหลายประการซึ่งต้องใช้เวลาและญาติหรือบุคคลที่มีส่วนได้เสียจะต้องทำการแจ้งผ่านองค์กรสิทธิและยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างแท้จริงตามกฎหมายจึงต้องมีการรวบรวมอำนาจหน้าที่ไว้กับองค์กรในด้านสิทธิเป็น

ผู้รวบรวม การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานทางนิติวิทยาศาสตร์และการพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาการนำเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI ย่อมาจาก Artificial Intelligence มาช่วยในการวิเคราะห์ ร่วมกับประสบการณ์และอำนาจหน้าที่และมีการนำมาตราฐานสากลมากำหนดใช้ในการทำงานเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและตรวจสอบได้จากภาคประชาชน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

ในปัจจุบันพบว่ามีการพัฒนาฝีมือในการรับแจ้งคนหาย เมื่อมีการรับแจ้งคนหายในรูปแบบของงานด้านวิชาการ เช่น ฝีมือในการติดตามคนหายประเภทต่าง ๆ และคู่มือกฎหมายในการติดตามคนหาย ระบบและขั้นตอนการบันทึก และการสืบค้นคนหายของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในประเทศไทย แต่ยังพบปัญหาว่า เอกสารข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการ รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ จากหลากหลายหน่วยงานยังไม่เป็นชุดข้อมูลเดียวกันยังกระจัดกระจายไม่เป็นระบบฐานข้อมูลเดียวกัน ทั้งนี้หากสามารถจัดตั้งศูนย์รับแจ้งคนหายรวมถึงการจัดทำเป็นระบบคู่มือการติดตามคนหายหรือเอกสารรูปแบบการบันทึก จะช่วยให้จัดระบบข้อมูลเป็นข้อมูลชุดเดียวกันและเป็นระบบฐานข้อมูลรวมอยู่ที่ศูนย์ข้อมูลเดียวกัน ได้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากรณีคนหายและศพนิรนามในประเด็นของการจัดตั้งศูนย์คนหายและศพนิรนาม พบว่าการกำหนดพิจารณาไปถึงสภาพปัญหาที่พบในการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ในประเทศไทย ซึ่งยังขาดศูนย์กลางข้อมูลคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในการบริหารจัดการข้อมูลคนหาย รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ จากหลากหลายหน่วยงานยังไม่เป็นชุดข้อมูลเดียวกันและยังกระจัดกระจายไม่เป็นระบบฐานข้อมูลเดียวกัน ทำให้เกิดความยากลำบากในการเข้ามาติดต่อเพื่อแจ้งข้อมูลคนหายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการติดตามซึ่งนำไปสู่ปัญหาคนหายที่เพิ่มมากขึ้น โดยปัญหาพื้นฐานที่พบคือ ปัญหาทางครอบครัว ปัญหาการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการติดตามหาบุคคลนั้นจะต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมาก โดยเฉพาะการดำเนินการประสานงานขอข้อมูลคนหายและศพนิรนาม ซึ่งข้อมูลดังกล่าวยังกระจัดกระจายไปยังหลายหน่วยงาน ทำให้การติดต่อประสานงานต้องใช้ทุนทรัพย์หรือมีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ญาติผู้ติดตามหาคนหายไม่ได้มีทุนทรัพย์มากพอที่จะใช้ในการดำเนินการติดตามคนหายส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาที่สำคัญและเกิดขึ้นเป็นระยะยาวในสังคม ยิ่งไปกว่านั้นคือหากการติดตามคนหายมีข้อจำกัดเรื่องทุนทรัพย์เกี่ยวกับการติดต่อประสานงานแล้วย่อมเป็นเรื่องที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาถึงเหตุจำเป็นในการจัดตั้งศูนย์คนหายและศพ

นิรนาม และจำเป็นที่จะต้องมีมาตรการออกมาเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนในการติดตามหาคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามต่อไป อีกทั้งตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 เป็นระเบียบกฎหมายที่สนับสนุนการทำงานให้กับหน่วยงานภาครัฐที่เปิดช่องให้ประชาชนสามารถดำเนินการแจ้งคนหายผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตามระเบียบสำนักนายกฯ ดังกล่าวมีสาระสำคัญอยู่ที่ข้อ 14 ถึง ข้อ 21 ซึ่งได้มีการกำหนดถึงการให้หน่วยงานของรัฐได้รับแจ้งว่ามีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามให้มีการแจ้งประสานข้อมูลพร้อมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ ให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบทราบ เพื่อดำเนินการจัดส่งข้อมูลนั้นไปยังสถานีตำรวจใกล้เคียงสำหรับดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ทันที จะเห็นได้ว่าระเบียบ ข้อกำหนดคนนั้นเป็นข้อกำหนดเชิงสนับสนุนการปฏิบัติงานซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือกันในทุก ๆ ฝ่ายของ ภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อเอื้อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนผู้มาติดต่อแจ้งบุคคลสูญหาย

นอกจากนี้เมื่อหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมก็ต้องได้รับข้อมูลเพื่อใช้ในการประสานงานในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ยังเป็นข้อกฎหมายที่ยังไม่เป็นสภาพบังคับให้หน่วยงาน แต่ละหน่วยงานมีอำนาจหรือหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติตามและหากระเบียบดังกล่าวเป็นเพียงข้อกำหนด ขึ้นมาเพื่อสนับสนุน รวมถึงหน่วยงานอื่นมองว่าไม่ใช่ภารกิจหลักของหน่วยงานของตนเองก็ย่อมทำให้ การดำเนินการในการทำงานเป็นไปด้วยความล่าช้าเช่นเดิมอย่างในอดีตที่ผ่านมา การนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้ในกรณีดังกล่าวจึงเป็นแนวความคิดที่จะให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมอย่าง เป็นรูปธรรม เกิดภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานที่จะต้องดำเนินการเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนเป็นสำคัญ ไม่เป็นการมองว่างานที่ทำเป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่จะต้องดำเนินการเพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ในเรื่องการติดตามคนหาย การพิสูจน์ศพนิรนาม เป็นภารกิจที่จะต้องอาศัยความร่วมมือในทุกภาคส่วนเพราะในทางการปฏิบัติจำเป็นที่จะต้องใช้องค์ความรู้ และข้อมูลจากหลาย ๆ หน่วยงานมาประกอบกัน รวมถึงการข่าวจากภาคประชาสังคม การประชาสัมพันธ์ การลงพื้นที่เพื่อให้ได้เบาะแสและข้อมูลของคนหายเป็นภารกิจหน้าที่ที่ต้องใช้ทุนทรัพย์และทรัพยากรค่อนข้างสูงเพราะผู้ปฏิบัติงานไม่อาจทราบได้เลยว่า ผู้หายจะยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ หากกรณีพบศพต้องสงสัยก็ต้องใช้ระยะเวลาสำหรับการตรวจพิสูจน์ ดังนั้นปัจจุบันได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 เพื่อมีผลสภาพบังคับใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงจะนำไปใช้ในทางปฏิบัติต่อไปในอนาคต

4.3.2 การกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การเก็บรวบรวมและการได้มาของพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นงานทางด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุ มาตรฐานผู้ตรวจพิสูจน์ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตรวจพิสูจน์ รวมถึงการคำนึงถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามซึ่งจะต้องให้ความสำคัญในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ โดยที่ปัจจุบันได้มีการกำหนดระเบียบว่าด้วยการติดตามคนหายและการพิสูจน์ทราบพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ซึ่งได้กำหนดไว้ในข้อ 12 และ ข้อ 13 โดยในข้อ 13 (2) กำหนดให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์มีบทบาทในการเก็บรวบรวมข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการรับแจ้ง การจัดเก็บข้อมูล การรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และประสานข้อมูลการช่วยเหลือสนับสนุนเกี่ยวกับคนหาย คนนิรนาม และพิสูจน์ศพนิรนาม ระหว่างหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชนและประชาชน ซึ่งเมื่อหน่วยงานใดก็ตามที่มีหน้าที่ตามระเบียบดังกล่าวได้ทำการพิสูจน์ทราบคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้แล้วนั้นจะต้องดำเนินการแจ้งแก่สถานีตำรวจทันทีเพื่อแจ้งแก่ญาติผู้สูญหายหรือพิสูจน์ศพนิรนามได้ทราบ

ปัจจุบันมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานในกรณีคนหายและศพนิรนาม มีบทบาทในการดำเนินงานดังกล่าว สิ่งสำคัญที่เจ้าหน้าที่จะต้องคำนึงอยู่เสมอคือการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางเดียวกัน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่งานยุติธรรมและประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ

“ในปัจจุบันการกำหนดกฎหมายในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามยังไม่มีกฎหมายแสดงให้เห็น โดยชัดเจนในแนวทางการปฏิบัติซึ่งไม่ว่าจะเป็น การปฏิบัติงาน การสืบสวนสอบสวน รวมถึงกระบวนการที่จะนำไปสู่ การค้นพบและคลี่คลายในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ดังนั้นเมื่อเกิดเป็นกรณีดังกล่าวการจะทำให้ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับความยุติธรรมนั้นเป็นไปค่อนข้างยาก”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

“การดำเนินงานและการปฏิบัติงาน ยังมีความล่าช้าและยังไม่ไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ประชาชนเกิดความสับสนในกระบวนการยุติธรรม”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 2, 2565)

“ปัจจุบันจะเห็นว่ามิภาคประชาสังคมจะเข้ามามีบทบาทมากในการดำเนินงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยในการ

ดำเนินการจำเป็นที่จะต้องมีแนวทางและวิธีการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและต้องไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย”

(สัมภรณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

เนื่องจากการรวบรวมพยานหลักฐานกรณีคนหายและศพนิรนามของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยการดำเนินงานจำเป็นต้องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ เนื่องด้วยสภาพปัญหากรณีคนหายและศพนิรนามมีลักษณะและสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานเป็นส่วนสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ได้ประเมินสถานการณ์และการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องได้ง่ายขึ้น

“สภาพปัญหากรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในปัจจุบันมีลักษณะของการหายไปที่มีความซับซ้อนส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์อันอาจจะมีผลต่อกระบวนการยุติธรรมที่ล่าช้าไปด้วย ดังนั้นควรมีการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกรณีคนหายและศพนิรนามไปในทิศทางเดียวกัน”

(สัมภรณ์อาจารย์ ท่านที่ 2, 2565)

นอกจากนั้นหากมีการพัฒนาระเบียบปฏิบัติงานว่าด้วยการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามดังกล่าวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันก็จะทำให้การแก้ไขปัญหาในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งจะหมายความรวมถึงการพัฒนาการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ให้สอดคล้องกับปัญหาไปด้วย

“การพัฒนาระเบียบการปฏิบัติงานในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจะส่งผลให้มีแนวทางในการปฏิบัติงานที่ไปในทิศทางเดียวกันได้”

(สัมภรณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

การปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ที่ยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไข หากมีแนวทางปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกันก็จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานในขั้นตอนอื่นๆที่เกี่ยวข้องตามมา หรือแม้แต่การประสานงานร่วมกันระหว่าง

หน่วยงานเป็นไปได้ง่ายขึ้น มีแบบที่ชัดเจน อันเป็นขั้นตอนแรกของการปฏิบัติงาน ซึ่งจะนำไปสู่ การปฏิบัติงานในขั้นตอนอื่น ๆ ต่อไป ประกอบกับปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาระเบียบการปฏิบัติงาน ตามระเบียบว่าด้วยการติดตามคนหายและการพิสูจน์ทราบพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ที่มุ่งเน้น เกี่ยวกับการปฏิบัติงานและการติดตามคนหายและการพิสูจน์ทราบศพนิรนามของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยระเบียบฯ ดังกล่าวหมายความรวมไปถึงขั้นตอนการดำเนินงาน การตรวจสอบข้อเท็จจริง และ การกำหนดแบบแผนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ แต่เนื่องจากความคลาดเคลื่อนในความรู้ความ เข้าใจ ทำให้แบบแผนในการปฏิบัติงานยังไม่สอดคล้องเท่าที่ควร

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้ไปในทิศทางเดียวกัน พบว่าปัจจุบัน ได้มีการกำหนดระเบียบว่าด้วยการติดตามคนหายและการพิสูจน์ทราบพิสูจน์ ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ซึ่งได้กำหนดไว้ในข้อ 12 และ ข้อ 13 โดยในข้อ 13 (2) ซึ่งกำหนดให้สถาบัน นิติวิทยาศาสตร์มีบทบาทในการเก็บรวบรวมข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการรับแจ้ง การจัดเก็บข้อมูล การรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และประสานข้อมูลการช่วยเหลือสนับสนุนเกี่ยวกับ คนหาย คนนิรนาม และพิสูจน์ศพนิรนาม ระหว่างหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชนและประชาชน ซึ่ง เมื่อหน่วยงานใดก็ตามที่มีหน้าที่ตามระเบียบดังกล่าวได้ทำการพิสูจน์ทราบคนหายและพิสูจน์ ศพนิรนามได้แล้วนั้นจะต้องดำเนินการแจ้งแก่สถานีตำรวจทันทีเพื่อแจ้งแก่ญาติผู้สูญหายหรือ พิสูจน์ศพนิรนามได้ทราบ ตามเจตนารมณ์ของระเบียบฯดังกล่าว พบว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเกิดประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสถานการณ์คนหายและศพนิรนาม ได้ดีขึ้นนั้น นอกจากการคำนึงถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และกรอบการปฏิบัติงานตามที่ กฎหมายกำหนดแล้ว ต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานได้กำหนด แนวทางในการทำงาน โดยต้องสอดคล้องกับข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ของคนหายและศพนิรนาม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่จะต้องพิจารณาและให้ความสำคัญ อีกทั้งการทำความเข้าใจต่อ กฎหมายดังกล่าวที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก ดังนั้นการให้ความสำคัญต่อกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่แล้วยังต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติงานต่อกรณีดังกล่าวให้สอดคล้องกัน อันจะ นำไปสู่การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับกรณีของคนหายและศพนิรนาม

ส่วนกรณีของการพัฒนาระเบียบปฏิบัติงานตามระเบียบว่าด้วยการติดตามคนหายและการ พิสูจน์ทราบพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 จากผลการศึกษาพบว่าปัจจุบันมีการออกระเบียบสำนัก นายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2558 ส่งผลให้การปฏิบัติงานในปัจจุบันมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับชัดเจนมากขึ้น มีการขับเคลื่อนผ่านคณะกรรมการพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม ชื่อย่อ คณะกรรมการ ค.พ.ศ. โดยมีรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน แต่ต่อมาได้มีการปรับแก้ระเบียบเพื่อให้การดำเนินงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามเกิดความสัมฤทธิ์ผลสูงจึงได้แก้ไขระเบียบปฏิบัติงานตามระเบียบว่าด้วยการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 โดยนำมาปรับใช้ในปัจจุบันเป็นการออกระเบียบเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้มีอำนาจในการปฏิบัติงานและการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานให้มีทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน โดยพบว่าในงานวิจัยของ สุธิดา สุวรรณรังสี (2563) กล่าวว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินการในเรื่องการจัดการพิสูจน์ศพนิรนามจะมีความเป็นอิสระต่อกัน มีแนวทางปฏิบัติใกล้เคียงกันตามกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในบางกระบวนการจะมีรายละเอียดแตกต่างกันอยู่ในการพิจารณาของหน่วยงาน รวมถึงนโยบายของผู้บริหารที่กำกับดูแล สำหรับหน่วยงานภาคประชาสังคม เช่น มูลนิธิหรือสมาคมจะได้รับการประสานจากหน่วยงานของรัฐเพื่อมารับศพไปดำเนินการเรื่องการรับและส่งศพ การฝังศพ รวมถึงขั้นตอนการขอลงศพกรณีที่เกิดตามญาติได้ ขั้นตอนและวิธีการรวมถึงการแสดงเอกสารหลักฐานจะมีแนวทางปฏิบัติที่มีระเบียบกำหนดไว้ หากมีการพัฒนามาตรฐานในการปฏิบัติงานก็จะส่งผลให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไม่พบปัญหาเนื่องจากเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและตามแนวทางการปฏิบัติในการปฏิบัติงานจะมีทิศทางและแบบแผนไปในทางเดียวกัน มีความเสถียรในการปฏิบัติงาน ส่วนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่นั้นควรมีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญในการเข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและควรคำนึงถึงหลักในการปฏิบัติงานเพื่อให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

จากการศึกษาวิจัยยังพบว่า ปัจจุบันแม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานเอาไว้แล้ว ยังปรากฏปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์คนหายและศพนิรนาม อีกทั้งความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่หรือการใช้อำนาจกระทำตามกฎหมายยังไม่ไปในทิศทางเดียวกัน จึงส่งผลกระทบต่อการทำงานและเป็นปัญหาสำคัญที่ควรจะต้องดำเนินการแก้ไข เนื่องจากเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่จะต้องให้ความสำคัญและดำเนินการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม จึงต้องพัฒนาแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้ไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงพัฒนาระเบียบปฏิบัติงานตามระเบียบว่าด้วยการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนามให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันด้วย

4.3.3 การพัฒนาการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์

ในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามต่อแนวทางในการพัฒนาการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นกระบวนการสอบสวน การเชื่อมโยงข้อมูลของเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะต้องมีข้อมูลของครอบครัวผู้เสียหายร่วมด้วย การเข้ามีส่วนร่วมกับการกระบวนการดังกล่าวจะนำไปสู่กระบวนการพิจารณาคดีในฐานะผู้เสียหายตามกฎหมาย ทั้งนี้ในการพิจารณาคดีเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาตามหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

“ในกระบวนการสืบสวนสอบสวนใช้อำนาจตามกฎหมายประกอบกับการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์นั้นหากยังไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำความผิดได้ การดำเนินคดีอาญานั้นก็ยังไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 1, 2565)

“การสืบสวนสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูลการตรวจพิสูจน์ เช่น ข้อมูลการพิสูจน์ศพนิรนามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้ผู้เสียหายได้รับความยุติธรรมและดำเนินการต่อได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ภาพรวมของการพัฒนางานในด้านการรวบรวมพยานหลักฐานสิ่งที่สำคัญคือการปฏิบัติงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายและการเยียวยาความเสียหายแก่ครอบครัวคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามจึงต้องพัฒนาการปฏิบัติงานดังกล่าวตามไปด้วย”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 4, 2565)

เนื่องจากกระบวนการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่นั้นจำเป็นต้องอาศัยความรู้ความชำนาญในการดำเนินการติดตามและค้นหาศพนิรนาม อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในกรณีดังกล่าวด้วย แต่เนื่องด้วยกรณีคนหายและศพนิรนามมีความซับซ้อนตามแต่ละเหตุการณ์ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องเชี่ยวชาญและชำนาญในการรวบรวมพยานหลักฐาน

“กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามซึ่งแตกต่างจากอาชญากรรมหลายๆประเภท เนื่องจากมีความซับซ้อนและแตกต่างกันทั้งรูปแบบของการ

กระทำและพฤติกรรมซึ่งส่งผลต่อการสืบหาพยานหลักฐานและชะตากรรมของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งหลักฐานที่พิสูจน์ถึงการหายไปของผู้สูญหายในที่นี้ก็คือการดำเนินการสืบสวนสอบสวน อีกทั้งครอบครัวของผู้สูญหายส่วนมากก็ไม่ได้มีอำนาจหรือความเชี่ยวชาญที่จะไปสั่งการให้มีการสืบหาหลักฐานนั้นได้ การเสาะหาหลักฐานเพื่อพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวเพื่อเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามจึงอาจเป็นไปได้ยาก จึงต้องให้ความสำคัญเป็นรายกรณีไป”

(สัมภาษณ์อาจารย์ ท่านที่ 1, 2565)

“พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ที่ได้มีการปรับการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามด้วยแล้ว โดยเฉพาะการสอบสวนสอบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อมาพิสูจน์ความทราบข้อเท็จจริงและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมและเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายได้เป็นอย่างมาก”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 3, 2565)

การพิจารณาความผิดทางอาญาในกรณีของคนหายและศพนิรนาม ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบความผิดตามเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายอาญา อีกทั้งยังต้องพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำเพื่อให้ปราศจากความสงสัย อันเป็นกระบวนการพิจารณาคดีและโทษทางอาญา

“ปัญหาของการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ที่ส่งผลให้ได้รับผลกระทบในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสืบสวนสอบสวนเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หากไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ก็จะกลายเป็นปัญหาที่ยากต่อการพิจารณาความเสียหายที่เกิดจากการละเมิดของบุคคลอื่น ปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลโดยตรงต่อการเยียวยาผู้เสียหายในกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม อย่างไรก็ตามหากมีกฎหมายซึ่งกำหนดมา โดยเฉพาะในเรื่องของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามก็จะสามารถพิจารณาความผิดนั้นได้ รวมถึงการพิจารณาในส่วนของความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่ง

จะเป็นส่วนในการพิจารณาการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบในกรณีคนหาย และพิสูจนศพนิรนาม”

(สัมภาษณ์ครอบครัวผู้เสียหาย ท่านที่ 2, 2565)

การพัฒนาการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการติดตามคนหายและศพนิรนาม เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม เพื่อพิสูจน์ความผิดซึ่งต้องคำนึงถึงการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องของเจ้าหน้าที่ในกรณีของคนหายและพิสูจนศพนิรนาม ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ อาทิ กระบวนการสืบสวนและสอบสวน กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน กระบวนการเชื่อมโยงพยานหลักฐาน ตลอดจนทั้งกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมอันนำไปสู่การพิจารณากำหนดโทษและความเสียหายที่เกิดขึ้น อันนำไปสู่การเยียวยาผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างสอดคล้องกับข้อเท็จจริงในกรณีคนหายและศพนิรนาม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการติดตามคนหายและศพนิรนามมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากพยานหลักฐานสามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นได้ หรือเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ ดังนั้นการรวบรวมพยานหลักฐานในกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบและความชำนาญในการดำเนินการปฏิบัติงาน อีกทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องนอกจากจะช่วยให้เชื่อมโยงเหตุการณ์ได้แล้ว ยังช่วยให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์การติดตามคนหายได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ตามเหตุผลดังกล่าว หากเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างละเอียดรอบคอบและมีความชำนาญในการดำเนินการปฏิบัติงานจึงเป็นส่วนช่วยสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมในกรณีดังกล่าวต่อการพิจารณาการกำหนดความผิด ซึ่งส่วนหนึ่งการพิจารณากำหนดโทษผู้กระทำความผิดมาจากการพิจารณาและการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และการกำหนดความผิดนี้ย่อมก่อให้เกิดกระบวนการขั้นตอนที่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ลักษณะ และวัตถุประสงค์ของการกระทำความผิด แต่นอกจากการกำหนดความรับผิดชอบแล้วสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ การจำแนกอาชญากรรมให้ชัดเจน เนื่องจากกรณีคนหายและศพนิรนามนั้นมีความแตกต่างไปจากการกระทำผิดอื่นๆ ทั้งด้านรูปแบบที่มีความซับซ้อนและความเสียหายที่มีความรุนแรง การรวบรวมพยานหลักฐานจึงแตกต่างออกไปตามแต่ลักษณะนั้นๆ ทั้งนี้ในการจำแนกลักษณะของอาชญากรรม ที่มีลักษณะและพฤติการณ์ที่แตกต่างกันออกไปจะส่งผลต่อการพิจารณาบทลงโทษของผู้กระทำความผิด แต่ในประเทศไทยยังไม่ปรากฏเนื้อหาหรือ

รายละเอียดตามกฎหมายต่อการจำแนกลักษณะกรณีคนหายและศพนิรนามให้เป็นความผิด โดยเฉพาะ ซึ่งต้องผ่านขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงตามที่กฎหมายกำหนดและพิจารณาการออกหมายเรียกผู้ต้องสงสัย รวมถึงการกำหนดอายุความในการฟ้องร้องเป็นคดีความต่อผู้กระทำความผิด ดังนั้น จากการศึกษาจะพบว่า การดำเนินการเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกรณีดังกล่าว เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยหลายส่วนและการรวบรวมพยานหลักฐานเข้าด้วยกันและต้องดำเนินการภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นการกำหนดให้กรณีคนหายและศพนิรนามเป็นอาชญากรรมและมีความผิดทางอาญาตามกฎหมายในปัจจุบันเพื่อให้สังคมรับรู้และเข้าใจถึงการกระทำที่เป็นเรื่องของเจตนาของบุคคลผู้กระทำความผิดต่อกรณีดังกล่าว

4.3.4 การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ในการพิจารณาส่วนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อการให้อำนาจหน้าที่เจ้าหน้าที่ในการดำเนินการปฏิบัติงานกรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนาม ซึ่งรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานแวดล้อม การที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานดังกล่าวได้นั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่ได้กำหนดคกกฎเกณฑ์ หน้าที่ และแนวทางปฏิบัติไว้

“ปัจจุบันมีกฎหมายเกี่ยวกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติงาน แต่เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถทำความเข้าใจกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยปัจจุบันจะมีกลไกรองรับการปฏิบัติหน้าที่ทุกขั้นตอนในกรณีทั่วไปอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องมีการเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้แก่เจ้าหน้าที่มากขึ้น”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชน ท่านที่ 2, 2565)

การพัฒนาบุคลากรอีกประการหนึ่งคือ การปฏิบัติงานด้านการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่เป็นอย่างมากและการดำเนินการดังกล่าวผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีประสบการณ์ในการทำงานและการศึกษารูปแบบการทำงานในสอดคล้องกับกรณีคนหายและศพนิรนาม

“การปฏิบัติงานการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เจ้าหน้าที่ควรได้รับการฝึกฝนให้มียอดความรู้ในเรื่องดังกล่าวให้มากที่สุดและมีการศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และนำมาปรับใช้กับสภาพสังคมในประเทศไทยให้มากที่สุด”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 2, 2565)

สิ่งสำคัญในการสืบสวนสอบสวนนั้นนอกจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาประสานงานช่วยเหลือในการคลี่คลายคดี ยังพบว่ามีส่วนพลชนจากสำนักต่างๆ เข้ามาติดตามและรายงานสถานการณ์ความคืบหน้าของการติดตามคนหายอยู่ตลอด ซึ่งการเข้ามาทำหน้าที่ของสื่อมวลชนนี้ถือว่ามีผลต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมาก โดยจะเป็นการทำให้ได้ติดตามสถานการณ์และรายงานให้สังคมได้รับทราบเสมือนอยู่ในเหตุการณ์ด้วย ทั้งยังทำให้กระบวนการต่างๆ อยู่ในสายตาของประชาชน และเป็นการดำเนินการสืบสวนและสอบสวนที่เป็นไปอย่างโปร่งใส ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องและครบถ้วน หรืออาจมีกรณีของการเพิ่มเติมแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ได้ โดยต้องไม่ใช่กรณีของการเข้าแทรกแซงการทำงานแต่เป็นกรณีของการร่วมมือหรือปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชน

“การมีสื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วม ก็ถือว่าเป็นมาตรการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินการสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่รัฐได้ และการมีสื่อมวลชนเข้ามาก็ส่งผลกระทบต่ออีกด้านหนึ่ง อย่างเช่นจะมีผลให้กระบวนการสืบสวนสอบสวนต้องกระทำโดยถูกต้อง ครบถ้วน และ โปร่งใสแต่ในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนก็มีผลให้กระบวนการดำเนินไปอย่างเร่งรัดเช่นกัน”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เอกชน ท่านที่ 1, 2565)

ในการพัฒนาบุคลากรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการติดตามคนหายและศพนิรนาม นอกเหนือจากการได้อ่านางหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดแล้วยังต้องคำนึงถึงการพัฒนาการปฏิบัติงานอันเกี่ยวข้องกับ ขั้นตอนการตรวจสอบข้อเท็จจริง การวางแผนการรวบรวมพยานหลักฐาน ตลอดจนการติดตามค้นหาคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามที่ต้องสอดคล้องกันเพื่อให้เป็นประสิทธิผลที่ดีขึ้นของบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน

การพัฒนาองค์ความรู้ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

การพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเท่าที่ควร การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ยังขาดการประเมินสถานการณ์การติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

“การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกธรรมนั้นก็ยังมียกข้ออยู่ เช่น ระบบการสอบสวนคดีอาญาในปัจจุบันยังยึดติดอยู่กับพื้นที่เกิดเหตุ โดยเฉพาะผู้มีอำนาจสอบสวนคดี กลุ่มแรก คือ พนักงานสอบสวนในที่เกิดเหตุ นั้น หากมีผู้อื่น ไม่มีอำนาจเข้าไปก้าวล่วงได้แต่หากเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งอาจเป็นพนักงานสอบสวนในพื้นที่นั้นเป็นผู้ต้องสงสัยเสียเองก็ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เริ่มต้นจึงควรจะมีการกำหนดว่าเมื่อเกิดเหตุกระทำผิด เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ใด ต้องปฏิบัติงานให้ไปตามมาตรฐานของการรวบรวมพยานหลักฐาน และจะต้องไม่ให้บุคคลภายนอกที่ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเข้ามาในพื้นที่เกิดเหตุ”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 4, 2565)

กระบวนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในกรณีคนหายและศพนิรนามต้องตระหนักถึงรูปแบบหรือแบบแผนในการปฏิบัติงานในการเข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งจำเป็นต้องสอดคล้องกับข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นด้วย

“กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยที่กระบวนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการเข้าตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การเก็บรวบรวมวัตถุพยานทางนิติวิทยาศาสตร์ยังไม่สอดคล้องกับปัญหาดังกล่าวเท่าที่ควร กล่าวคือในบางกรณีอาจมีความไม่เข้าใจหรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวข้องของบุคคลภายนอกซึ่งอาจทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่นั้นยากลำบากมากขึ้น จึงควรให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในกรณีของการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์กรณีคนหายและศพนิรนามเพื่อให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่นั้นดีขึ้นและสอดคล้องกับสภาพปัญหาดังกล่าว”

(สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ ท่านที่ 3, 2565)

ในการพัฒนาองค์ความรู้ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนาม ถือเป็นส่วนสำคัญที่จะพัฒนางานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น อีกทั้งการมีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบเดียวกันก็จะส่งผลในการปฏิบัติงานเป็นไปได้อย่างราบรื่นมากขึ้นด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาในกรณีการพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาองค์ความรู้ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องนั้น พบว่าการปฏิบัติหน้าที่ด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งควรมีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่โดยตรงที่มีความรู้และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเฉพาะทางมากกว่า เช่น การจัดสรรบุคลากรด้านงานติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตรงตามสายงานและตรงตามวัตถุประสงค์ของงานตามภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการให้ภาครัฐมีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามให้เป็นระบบตามหลักมาตรฐานสากล โดยในการพัฒนามาตรฐานในการปฏิบัติงาน ซึ่งต้องดำเนินงานไปพร้อมกับหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ดังนั้น ควรจัดให้มีการประชุมหารือร่วมหน่วยงานต่าง ๆ ผ่านคณะกรรมการพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม ซึ่งมีหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น เพื่อรับฟังความคิดเห็นหน่วยงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ช่วยกันระดมความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาแบบบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน ร่วมไปถึงการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานด้านนี้แบบเป็นรูปธรรม แผนดังกล่าวจะทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำแผนไปใช้กำกับทิศทางการปฏิบัติให้มีความชัดเจนและต่อเนื่อง และพัฒนามาตรฐานในการปฏิบัติงาน อาจจะมีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น การออกแบบระบบการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล เป็นต้น ดังนั้นในการการพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาองค์ความรู้ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนางานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยในการพัฒนางานดังกล่าวนี้ยังรวมถึงการรวบรวมข้อมูลคนหายและศพนิรนาม ข้อมูลการรับแจ้งเหตุที่เกี่ยวข้องกับกรณีคนหายและศพนิรนาม และประสิทธิภาพและประโยชน์ของระบบ ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกนำมาพัฒนาจะได้จากการประชุมหารือร่วมหน่วยงานต่าง ๆ และจากการจัดอบรมหน่วยงานต่าง ๆ และสิ่งสำคัญในการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ควรคำนึงถึงความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานเพื่อเป็นไปในแนวทางเดียวกันและมีความสอดคล้องกับสถานการณ์คนหายและศพนิรนาม อีกทั้งการดำเนินการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่ต้องมีความโปร่งใสและตรงไปตรงมามากที่สุด

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทยและศึกษาแนวทางปฏิบัติงานงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยการศึกษาจากเอกสาร ระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ 11 คน เพื่ออธิบายและวิเคราะห์สภาพปัญหาแนวทางปฏิบัติงานและพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มบริหารงานยุติธรรม จำนวนทั้งสิ้น 4 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 1 คน ด้านการสืบสวนและการสอบสวน เพื่อให้ข้อมูลในด้านข้อมูลคดี ผู้ทรงคุณวุฒิกรมสอบสวนคดีพิเศษด้านการสืบสวนและการสอบสวน จำนวน 1 คน ด้านการสืบสวนและการสอบสวน เพื่อให้ข้อมูลในด้านข้อมูลคดีที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กองคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม และกลุ่มบริหารจัดการวัตถุพยาน จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 2 คน ได้แก่ นักวิชาการด้านการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มภาคประชาสังคม ได้แก่ ตัวแทนจากสื่อมวลชน จำนวน 1 คน เพื่อให้ข้อมูลในมุมมองของสาธารณะชน และตัวแทนจากองค์กรพัฒนาภาคเอกชน ได้แก่ มูลนิธิกระจกเงา จำนวน 1 คน และกลุ่มผู้เสียหายจากกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญหาย จำนวน 3 คน การนำเสนอผลการศึกษาดังกล่าวอาศัยกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการถ่ายทอดเรื่องราว ประสบการณ์ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบ จำนวน 3 คน รวมทั้งการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากที่ได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร งานวิจัย ข้อมูลทางสถิติ กฎหมาย ระเบียบราชการหรือคำสั่งข้อบังคับ แนวคิดและทฤษฎี และสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหาย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 การศึกษาสภาพปัญหากรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนามในประเทศไทย

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนามในประเทศไทย พบว่ามีสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจำนวน 8 ด้าน ดังนี้

ด้านกฎหมาย จากการศึกษาพบว่า กรณีคนหายและศพนิรนาม ยังไม่มีสถานะเป็นคดีความทางอาญา ยกเว้นกรณีของการบังคับบุคคลสูญหาย ตามตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคนสูญหาย พ.ศ. 2565 ซึ่งกำหนดให้เป็นความผิดตามกฎหมาย ในกรณีคนหายจึงไม่สามารถนำกฎหมายอื่นใดมาใช้บังคับได้ เมื่อไม่ปรากฏพระราชบัญญัติใดกำหนดให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงและไม่มีกฎหมายบังคับใช้เป็นการเฉพาะ รวมถึงการลงโทษผู้กระทำความผิดในกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามนั้นยังไม่สอดคล้องต่อกรณีหรือความผิดดังกล่าว ส่งผลให้ไม่มีวิธีหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิผล ทำให้ประชาชนเกิดความไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงความปลอดภัยของตนเองหรือครอบครัวและผู้กระทำความผิด

ด้านการสอบสวน จากการศึกษาพบว่า การสอบสวนกรณีคนหายและศพนิรนามยังเกิดความล่าช้า และไม่สามารถดำเนินการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้ทันที เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องของอำนาจหน้าที่หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจน และการสอบสวนทำไปเพื่อเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

ด้านการสืบสวน จากการศึกษาพบว่า ปัญหาในด้านการดำเนินการสืบสวนในกรณีคนหายและศพนิรนามยังไม่เหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่มีอยู่ ส่งผลให้ไม่สามารถสรุปข้อเท็จจริงหรือดำเนินการกำหนดแนวทางการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามได้เท่าที่ควร อีกทั้งยังส่งผลไปถึงการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำซึ่งจะก่อผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ในการสืบสวนจะมุ่งเน้นไปที่การแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด และเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จึงต้องมีการกำหนดแนวทางสืบสวนต้องมาจากพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ด้านการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกรณีของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม โดยหน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินการในเรื่องการจัดการกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จะมีความเป็นอิสระต่อกันมีแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันตามกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลให้

การปฏิบัติงานไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งอาจจะทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจในการประเมินสถานการณ์และการเข้าปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ด้วย

ด้านความเป็นอาชญากรรม จากการศึกษาพบว่า กรณีของการบังคับให้บุคคลสูญหาย ถูกกำหนดให้เป็นความผิดตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ส่วนกรณีคนหายและศพนิรนาม ปัจจุบันยังไม่ถูกกำหนดให้เป็นอาชญากรรม เนื่องจากยังไม่ปรากฏกฎหมายโดยเฉพาะในกรณีดังกล่าว โดยปัจจุบันจะกำหนดให้เป็นอาชญากรรมได้ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ทราบตัวผู้กระทำความผิด

ด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหาย จากการศึกษาพบว่า การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมยังไม่ได้รับความสะดวกรวดเร็วเท่าที่ควร พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการขอรับบริการทางด้านความยุติธรรม การติดต่อหรือประสานงานกับหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรมที่ยังล่าช้า ส่งผลให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและไม่ได้รับความยุติธรรมเท่าที่ควร

ด้านการสืบค้นข้อมูลผู้สูญหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จากการศึกษาพบว่า เนื่องจากข้อมูลคนหายและศพนิรนามยังไม่ถูกจัดให้เป็นศูนย์กลางข้อมูล ทำให้ข้อมูลยังกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ จึงเกิดเป็นปัญหาการสืบค้นข้อมูลของคนหายและศพนิรนามที่ยังไม่เอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ติดตาม ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในขั้นตอนอื่นๆ ต่อไป

ด้านความหลากหลายของรูปแบบและพฤติการณ์กรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันมีรูปแบบและพฤติการณ์ที่หลากหลายแตกต่างกันของคนหายและศพนิรนาม อย่างเช่น รูปแบบคนหายที่มีอาการป่วยหรือความบกพร่องทางร่างกาย หรือกรณีที่มีบุคคลที่ได้มีการแจ้งหายอาจพบเป็นศพ หรือในกรณีของเด็กหายที่อาจจะเป็นกรณีของการค้ามนุษย์ หรือเด็กที่ติดเกมส์ หรือในกรณีการถูกล่อลวง และกรณีของการพลัดหลง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและพยานหลักฐานก็แตกต่างกันด้วย

5.1.2 การวิเคราะห์การรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในกรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนาม

5.1.2.1 ด้านการวิเคราะห์กรณีศึกษาในรูปแบบต่างๆ

ในด้านการวิเคราะห์กรณีศึกษาทั้ง 9 กรณีนั้น ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการติดตามคนหายและพิสูจน์ทราบศพนิรนาม จะต้องมีการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน โดยการ

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป การรับแจ้งเหตุ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลกลางคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เพื่อการบริหารจัดการของข้อมูลที่ข้อมูลชุดเดียวกันและเป็นระบบฐานข้อมูลเดียวกัน ทำให้การดำเนินงาน และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่ให้เกิดความสอดคล้องกับการติดตามคนหายและศพนิรนามและเป็นไปในทิศทางเดียวกันนั้น ส่งผลให้การติดต่อประสานงานเกิดความสะดวก รวดเร็ว ส่งผลต่อการแจ้งข้อมูลคนหาย และการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การประสบความสำเร็จในการติดตามคนหายและศพนิรนาม เจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินตามขั้นตอนกระบวนการของหน่วยงาน อันนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เพื่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของบุคคลสูญหายรวมถึงกระบวนการในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานมีแนวทางไปในรูปแบบเดียวกัน สามารถเชื่อมโยงข้อมูลของบุคคลสูญหายแล้วนำมา พิสูจน์ทราบข้อเท็จจริงด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นและมีประโยชน์ในด้านการสืบสวนสอบสวนและเป็นพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้และได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมายเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ตัวบุคคลอันจะเป็นประโยชน์สูงสุดในกระบวนการยุติธรรม

5.1.2.2 การวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย

การวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามในประเทศไทย ประกอบด้วยแนวทางการปฏิบัติงาน 8 ด้าน ดังนี้

ด้านการรับแจ้ง จากการศึกษาพบว่า การรับแจ้งเหตุคนหายจะเกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไปของคนหาย ลักษณะการหายหรือพฤติกรรม รายละเอียดคนในสถานที่เกิดเหตุ และรายละเอียดก่อนเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานควรต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์และจำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลหรือรายละเอียดต่างๆจากผู้แจ้งอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทั้งนี้การรับแจ้งเหตุ ควรมีหน่วยงานหรือศูนย์ข้อมูลกลางในการรับแจ้งเหตุในกรณีดังกล่าวโดยเฉพาะ

ด้านการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ จากการศึกษาพบว่า การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเป็นสถานที่ที่ต้องทำการรวบรวมพยานหลักฐานและมีความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องสอบถามบุคคลที่พบเห็นเหตุการณ์หรือประจักษ์พยานรวมถึงพยานแวดล้อมถึงรายละเอียดและข้อมูลคนหาย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลตามลักษณะพฤติกรรมและข้อมูลดังกล่าวที่ได้มานั้นจะนำไปสู่การวิเคราะห์และพิจารณาพยานหลักฐานเพื่อติดตามคนหายต่อไป

ด้านการตรวจสอบข้อเท็จจริง จากการศึกษาพบว่า การตรวจสอบข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี เป็นรูปแบบของการสอบสวนหรือการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่การติดตามและการปฏิบัติงานกรณีคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม อีกทั้งการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ความผิดทางอาญา ดังนั้นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบข้อมูล สถานที่เกิดเหตุ และพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาดำเนินการติดตามคนหายได้ในขั้นตอนต่อไป

ด้านการตรวจสอบข้อมูลทางการแพทย์ จากการศึกษาพบว่า ข้อมูลทางการแพทย์เป็นข้อมูลส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ได้ทราบภูมิหลังของผู้สูญหาย โดยเฉพาะประวัติการรักษา ประวัติการใช้จ่าย รวมถึงโรคประจำตัว ข้อมูลดังกล่าวจะสามารถทำให้เจ้าหน้าที่ประเมินสถานการณ์หรือพฤติกรรมของคนหายได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน และสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ร่วมกับพยานหลักฐานอื่นๆที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล จากการศึกษาพบว่า กระบวนการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล ควรให้ความสำคัญกับงานด้านการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล ในกรณีคนหายให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเกิดกรณีดังกล่าวมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการสนับสนุนให้บุคลากรมีทักษะ ความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานด้านการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลให้มีความรู้และความเข้าใจตรงกัน และเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการปฏิบัติงาน และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีระบบเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ด้านการตรวจสอบข้อมูลสารพันธุกรรม จากการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในด้านข้อมูลสารพันธุกรรมตามหลักวิชาการ โดยผู้เชี่ยวชาญและเป็นผู้ที่มีประสบการณ์อย่างแท้จริง มีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักสากล ควรมีระบบฐานข้อมูลสารพันธุกรรมที่สำคัญ เช่น ฐานข้อมูลด้านดีเอ็นเอ (DNA) ทันตกรรม (DENTAL) และลายนิ้วมือ (FINGER PRINT) ที่มีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นศูนย์กลางคอยรับผิดชอบ หรือสามารถเชื่อมโยงกันกับทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนาม

ด้านการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนหาย จากการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์การรวบรวมพยานหลักฐานจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เนื่องจากข้อมูลผู้สูญหายที่ญาติหรือผู้แจ้งให้มาในบางรายมีข้อมูลเพียงน้อยนิด มีเพียงข้อมูลชื่อและนามสกุลผู้สูญหายเพียงเท่านั้น เจ้าหน้าที่จึงต้องให้ความสำคัญกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคนหายทั้งหมด

ประกอบกับต้องมีความชำนาญในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน อีกทั้ง การตรวจสอบเอกสารดังกล่าวยังช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถกำหนดแนวทางในการติดตามคน หายและพิสูจน์ศพนิรนามได้เป็นอย่างดี

ด้านการตรวจสอบเครื่องแต่งกายและทรัพย์สินของคนหาย จากการศึกษาพบว่า การ ตรวจสอบเครื่องแต่งกายและทรัพย์สินของคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม เสื้อผ้าหรือตู้เสื้อผ้าของคน หาย ตู้เสื้อผ้าของคนหาย เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและจะนำไปสู่การตั้งประเด็น คำถามเพื่อการดำเนินการติดตามค้นหาผู้สูญหายและพิสูจน์ศพนิรนาม

5.1.3 การพัฒนาแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์กรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนามในประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ กรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนามในประเทศไทย ควรมีการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานที่ต้อง สอดคล้องกับพฤติกรรมของคนหายและศพนิรนาม มีการปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกันตาม แนวทางที่ได้ปรากฏในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการ ติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2558 ทั้งนี้การพัฒนาการปฏิบัติงานดังกล่าวควรมีการ พัฒนาแนวทางซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

ด้านการพัฒนาศูนย์ข้อมูลคนหายและศพนิรนาม จากการศึกษาพบว่าการจัดตั้งศูนย์ข้อมูล คนหายและศพนิรนามและการรับแจ้งเหตุ เพื่อเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบกรณีของคนหายและ ศพ นิรนามโดยเฉพาะ ซึ่งจะมีหน้าที่รับแจ้งเหตุ รวบรวมข้อมูลคนหายและศพนิรนาม อีกทั้งการจัดตั้ง ศูนย์คนหายและศพนิรนาม โดยให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจกระทำการใดๆที่เกี่ยวข้องในกรณีดังกล่าว ได้ก็ จะเป็นการดำเนินงานที่สะดวกรวดเร็ว โดยเฉพาะการประสานงานและการเข้าถึงข้อมูลคนหายและ ศพนิรนาม

ด้านการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันนั้น ไม่ว่าจะเป็นความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและ พฤติกรรม การเก็บรวบรวมและการได้มาของพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ งานทางด้าน การตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ มาตรฐานผู้ตรวจพิสูจน์ กระบวนการสืบสวนและสอบสวนที่เกี่ยวข้องกับ กรณี เพื่อให้การปฏิบัติงานได้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและพฤติกรรม ส่งผลให้การปฏิบัติงานมี ประสิทธิภาพดีขึ้น

ด้านการพัฒนาการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยให้กระบวนการสืบสวนและสอบสวน การเชื่อมโยงข้อมูลของเจ้าหน้าที่เป็นไปอย่างน่าเชื่อถือ เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และส่งผลต่อกระบวนการพิจารณาคดีอันจะนำไปสู่การได้รับการเยียวยาตามหลักเกณฑ์การเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา

ด้านการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่สำคัญในปัจจุบันคือการปฏิบัติงานภายใต้อำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด แต่ในบางกรณียังไม่เข้าใจในการปฏิบัติงานตามที่กฎหมายกำหนด และการมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ หน้าที่ และแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้เข้าใจในบทบาทหน้าที่และอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการดำเนินการปฏิบัติงานกรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนาม การรวบรวมพยานหลักฐาน การเข้าถึงพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานแวดล้อม ส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการพัฒนาองค์ความรู้ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามและการนำเอาความรู้ความเข้าใจ รวมถึงประสบการณ์การทำงานมาประยุกต์ใช้ช่วยให้การประเมินสถานการณ์การติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้น ทั้งในด้านการสืบสวนและสอบสวน ด้านกฎหมาย ด้านการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านความเป็นอาชญากรรม ตลอดจนด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการสืบค้นข้อมูลของผู้สูญหายและศพนิรนาม ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์และบูรณาการเพื่อหาแนวทางปฏิบัติงานในด้านการติดตามคนหายและศพนิรนาม นำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงาน รวมถึงแนวทางการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ประกอบไปด้วย การจัดตั้งศูนย์กลางการเก็บรวบรวมข้อมูล การรับแจ้ง การประสานงาน

กับหน่วยงานอื่นๆ กำหนดมาตรฐานการสืบสวนและสอบสวน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งสำหรับประเทศไทยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลคนหาย การรับแจ้งคนหายหลายหน่วยงาน อาทิ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์กระทรวงยุติธรรม มูลนิธิกระจกเงา เป็นต้น ดังนั้นการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานในการเก็บข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การรับแจ้งเหตุคนหาย มีรายละเอียดดังนี้

1) ควรพิจารณาแต่งตั้งให้มีหน่วยงานกลางในการรับผิดชอบ โดยกำหนดให้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เป็นศูนย์รับแจ้งเหตุที่มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลคนหายและศพนิรนาม เป็นศูนย์กลางประสานงานให้แก่หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นหน่วยงานทำหน้าที่กำหนดแนวทางการติดตามคนหายและศพนิรนามและแนวทางปฏิบัติงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2) การแต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน เพื่อปฏิบัติงานในด้านการวิเคราะห์แนวโน้มและประเมิน สถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงจัดทำมาตรฐานในการเก็บข้อมูลคนหายและศพนิรนามเพื่อให้ทุกหน่วยงานให้ความสำคัญ ในการจัดเก็บและการบันทึกข้อมูล และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ทั้งนี้ต้องใช้กระบวนการด้านนิติวิทยาศาสตร์เข้ามามีบทบาทในการจัดการข้อมูลของคนหายและพิสูจน์ทราบศพนิรนาม

3) การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกรณีคนหายและศพนิรนามมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันและจำเป็นต้องมีการพัฒนาการปฏิบัติงานอยู่เสมอ แม้ว่าในปัจจุบันได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงาน ติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม พ.ศ. 2564 เพื่อเป็นแบบแผนในงานด้านการติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนาม แต่ระเบียบดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมหน่วยงาน และวิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ดังนั้นควรเพิ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลักดันการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามให้ประสบความสำเร็จได้

4) การกำหนดกฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนาม ให้มีขอบเขตหน้าที่ในเรื่อง การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อการเข้าถึงข้อมูลคนหายและศพนิรนาม การรวบรวมข้อมูลคนหายและการบริหารจัดการข้อมูลคนหาย อีกทั้งในปัจจุบันประเทศไทยก็ได้มีการพัฒนาตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมจึงควรมีการพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ในกรณีดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้ไปในทิศทางและรูปแบบ

เดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดกฎหมายว่าด้วยการติดตามคนหาย ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

5) การสนับสนุนให้องค์กรภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและค้นหาคนหายและศพนิรนาม เนื่องจากการขาดข้อมูลผู้สูญหายเป็นปัจจัยเดียวที่จะจำกัดขีดความสามารถในการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามมากที่สุด ในต่างประเทศภาครัฐจะร่วมมือกับภาคประชาสังคม เพื่อให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทในการที่จะเข้าถึงครอบครัวในการติดตามผู้สูญหาย (Robins, 2019, pp.40) เนื่องจากบางครั้งครอบครัวก็ไม่ต้องการที่จะติดต่อกับหน่วยงานรัฐโดยตรง ดังนั้นการกำหนดให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทร่วมกับภาครัฐในการเข้าถึงครอบครัวผู้สูญหาย รวมทั้งการทำงานเชิงรุก ที่ภาครัฐจะพยายามเข้าถึงครอบครัวผู้สูญหาย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลผู้สูญหาย เช่น มูลนิธิ สำนักข่าว เป็นต้น ส่งเสริมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ต่อกรณีคนหายและศพนิรนาม ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ โดยมีเป้าหมายหลัก เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ด้วยการเตรียมความพร้อม การประสานงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังมีมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และทำความเข้าใจในรายละเอียดข้อเท็จจริงในรูปแบบเดียวกัน ดังต่อไปนี้

1) หน่วยงานที่บังคับใช้ตามกฎหมาย อาทิเช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจตามกฎหมายในการปฏิบัติงานและการกำหนดแนวทางการติดตามคนหายและศพนิรนาม ในการรับแจ้งเหตุ การเก็บข้อมูล และการบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกที่เป็นมาตรฐานและสามารถนำไปใช้งานได้จริง

2) การเข้าถึงช่องทางการติดต่อสื่อสารกับ ครอบครัว หน่วยงานภาครัฐ อาทิเช่น กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น ควรมีการกำหนดและให้ความสำคัญในการประชาสัมพันธ์ สื่อสารให้ครอบครัวผู้สูญหายทราบ ถึงช่องทางการติดต่อสื่อสารกับครอบครัว และเปิดโอกาสให้สามารถเข้าถึงองค์กรต่าง ๆ ที่อาจให้ความช่วยเหลือในการติดต่อกับครอบครัว

เพื่อให้ญาติพี่น้องของผู้สูญหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบได้รับทราบการดำเนินงานและแจ้งรายละเอียดเพิ่มเติม การส่งเสริมให้มีการเพิ่มช่องทางการให้บริการเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการบริการได้สะดวกและเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ได้

3) การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน เนื่องจากปัญหาที่ว่าการจัดเก็บข้อมูล ยังกระจายอยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงานไม่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานได้ทำให้การจัดการปัญหาแยกส่วน และไม่บูรณาการข้อมูลกัน ดังนั้น ควรต้องมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางในการจัดเก็บและสืบค้นข้อมูลบุคคลสูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามสามารถใช้ประโยชน์ จากฐานข้อมูลนี้ร่วมกัน ในระบบจะประกอบด้วย ข้อมูลคนหายและศพนิรนาม เพื่อ ที่จะให้ข้อมูลทั้งหมดสามารถจับคู่เปรียบเทียบ ระหว่างข้อมูล (Matching) โดยมีการนำเข้าข้อมูลคนหายและศพนิรนามจาก หน่วยงานต่าง ๆ ควรมีการจัดการการบริหารจัดการข้อมูลให้เป็นรูปแบบเดียวกันส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) เนื่องจากการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนามข้อเท็จจริงส่วนใหญ่มาจากญาติผู้สูญหายจึงควรจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมหรือหาแนวทางร่วมกับภาคประชาสังคมในทุกๆปีเพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานและเพื่อตรวจสอบความโปร่งใสในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

5) การพัฒนาขีดความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน ก่อนนำไปสู่การปฏิบัติ ขั้นตอนนี้จะเป็นการศึกษาค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลเทคนิคภาคปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานที่จะจัดทำขึ้น รวมทั้งมาตรฐานระหว่างประเทศ มาตรการข้อกำหนด กฎระเบียบ หรือ แนวทางปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศ เพื่อนำมาจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน และสามารถนำไปปฏิบัติ ให้เป็นรูปธรรมต่อไป

5.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับการศึกษารoundต่อไป

การศึกษาการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและศพนิรนามในประเทศไทยฉบับนี้ เป็นการศึกษาสภาพปัญหา การวิเคราะห์และการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหายและพิสูจน์ศพนิรนาม ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับการศึกษารoundต่อไป ดังต่อไปนี้

1) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้เพียงรูปแบบคนหายและศพนิรนามไว้เพียง 5 รูปแบบ ผู้วิจัยเห็นควรรให้มีการศึกษาในรูปแบบคนหายในลักษณะการโยกย้ายถิ่นฐานและการลักขโมย เนื่องจากสภาพปัญหาของข้อมูลผู้โยกย้ายถิ่นฐานและผู้ลักขโมยยังถูกละเลยการบริหารจัดการข้อมูล จึงเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบการติดตามคนหายในประเทศไทยและต่างประเทศ ในลักษณะการตรวจสอบลักษณะคนหายในแต่ละรูปแบบ ซึ่งจะทำได้โดยวิธีใดบ้าง แต่ละวิธีจะสามารถดำเนินการติดตามค้นหาคนหายได้หรือไม่ มีวิธีดำเนินการอย่างไรในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานและการวิจัยในครั้งต่อไป

3) ควรศึกษากรณีศึกษาที่มีความหลากหลายที่มากขึ้นตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อเป็นต้นแบบในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

บรรณานุกรม

(ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง). (2532). อาชญาวិทยาและอาชญากรรม.

(สบคน.ตร.), ศ. ศ. (2563). สถิติคนหายและศพนิรนามถึงปีปัจจุบัน

<http://www.missingperson.police.go.th/index.php>

Bonn, S. A. (2015). Serial Killers: Modus Operandi, Signature, Staging & Posing Understanding and classifying serial killer crime scenes. <https://www.psychologytoday.com/blog/wicked-deeds/201506/serial-killers-modus-operandi-signature-staging-posing>

Chase, J. (2011). Offender's Signature vs. Modus Operandi.

<https://authorjenniferchase.com/2011/06/22/offender%E2%80%99s-signature-vs-modus-operandi>

Chattopadhyay, S., Shee, B., & Sukul, B. (2013). Unidentified bodies in autopsy-A disaster in disguise. *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, 3(4), 112-115.

Douglas & Munn. (1992). Violent Crime Scene Analysis: Modus Operandi, Signature, and Staging.

<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/134597NCJRS.pdf>

LaBode, R. T. (2017). Etiology of the Psychopathic Serial Killer: An Analysis of Antisocial Personality Disorder, Psychopathy, and Serial Killer Personality and Crime Scene Characteristics. <https://btci.stanford.clockss.org/cgi/reprint/7/2/151.pdf>

P., N. (2004). What makes community based injury prevention work? . *Google Scholar, Crossref, Medline* . , 8-74.

Robb, D. (2015). Why do certain thieves/criminals intentionally leave some sort of mark or signature behind at the crime scene. . <https://www.quora.com/Why-do-certain-thieves-criminals-intentionally-leave-some-sort-of-mark-or-signature-behind-at-the-crime-scene/answer/Dan-Robb-2>

Sutherland, E. H. (1960). Principles of criminology. Chicago: Lippincott.

T.Holmes, R. M. H. a. S. (2009). Profiling violent crimes: An investigative tool.

UNODC. (2015). International classification of crime for statistical purposes (ICCS) version 1.0.

Webb, D. (2012). Profiling Methodology. <http://www.all-about-forensic-psychology.com/psychological-profiling.html>

- คงพิกุล, เ. (2556). กฎหมายและมาตรการทางอาญาในกรณีเจ้าหน้าที่รัฐบังคับให้บุคคลสูญหาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1-247.
- ชัยสุวรรณ, ช. (2526). การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูบำรุง, อ. (2517). ทฤษฎีอาชญาวิทยา.
- เข้มสุวรรณวงศ์, อ. (2546). นิติวิทยาศาสตร์ 2 เพื่อการสืบสวนสอบสวน. พิมพ์ครั้งที่ 4.
- โชคประจักษ์ชัด, ศ. (2561). ตำราทฤษฎีอาชญากรรม: สิทธิและการช่วยเหลือเหยื่อ. 1-250.
- เดชะสมบูรณ์, ส. (2563). นิติวิทยาศาสตร์กับการเสริมสร้างความยุติธรรม Forensic Science and enhancement of justice.
- ไพบรอัน, อ. (2547). ผ่าสมองคนต้องฆ่า ภาคแรก. แปลมาจาก Profiling of a Criminal Mind. .
- พลศึก, อ. (2565). การยกระดับศักดิ์กฎหมายเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการติดตามคนหาย การพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนามของประเทศไทย. วารสารวิชาการอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, 8 (2).
- พิมลวิชากิจ, ป. (2562). ผลกระทบในเชิงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เมื่อไม่มีกฎหมายบังคับใช้โดยเฉพาะกับปัญหาการบังคับสูญหาย. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (30(3)), 128-137.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2564). บทที่ 2 บทวนวรรณกรรม.
- ยศประสิทธิ์, ต. (2561). ความรู้ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวน กองบังคับการตำรวจนครบาล 8. หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 83.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2564). ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหายและการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนามพ.ศ. 2564. In.
- รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. (2559). การพัฒนาแนวทางการรับฟังพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความจริงในคดี.
- และคณะ, ร. ม. (2562). การศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการปฏิบัติงานด้านคนหายและศพนิรนามภาคประชาสังคมของประเทศไทย. บทความเผยแพร่ในวารสารวิชาการอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, 58-72.
- และคณะ, อ. แ. (2546). นิติวิทยาศาสตร์ 1 เพื่อการสืบสวนสอบสวน. พิมพ์ครั้งที่ 4. .
- วังนะสวัสดิ์, เ. (2521). ดุลพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา.
- ศิริ, ส. (2563). กรณีศึกษา: ผลสำเร็จของการติดตามคนหายจากการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลคนนิรนาม. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 13 (3).

สงสกุล, พ. (2562). 86 ชีวิตถูกบังคับสูญหาย ไร้กฎหมาย แจ้งความได้ แต่ให้หาข้อมูลเอง ส่งสถานการณ์บังคับสูญหายในไทย ปี 2562 <https://thestandard.co/forced-disappearance/>

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์, ส. ค. พ. ศ. (2560). สำนักงานเลขานุการของ ค.พ.ศ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ <https://www.thaimissing.go.th/>

สัญญาวิวัฒน์, ส. (2534). ทฤษฎีสังคมวิทยา. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สินลอยมา, พ. (2551). การจัดความรู้ด้านการสืบสวนติดตามคนหายในประเทศไทย. คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม, 1-15.

สืบพงษ์ศิริ, ส. (2558). การจำลองภาพอาชญากรรมเพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์ในแนวทางด้านนิติวิทยาศาสตร์. วารสารวิชาการอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ(1(1)), 7-16.

สุธีสร, ส. (2546). เหตุอาชญากรรม.

สุภาพ, ส. (2563). ความเป็นมาของสังคมวิทยา.

สุวรรณบุบผา, อ. (2518). หลักอาชญาวิทยา.

สุวรรณรังสี, ส. (2563). การศึกษาการจัดการศพนิรนามในประเทศไทย กรณีศึกษา : กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และภาคตะวันออก. เอกสาเผยแพร่.

เสถียรปัทมกรณ, อ. (2558). การศึกษาสังคมวิทยา.

หาญพิชญชัย, ค. (2551). อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลให้พ้นจากการถูกบังคับให้ขาย
 สานสูญ: ผลกระทบต่อประเทศไทย. 1-297.

อึ้งประพันธ์, ว. (2548).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วีรวรรณ ลำดับศรี
วัน เดือน ปี เกิด	25 มกราคม 2538
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลปากช่องนานา
ที่อยู่ปัจจุบัน	121 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
ผลงานตีพิมพ์	บทความเรื่อง การพัฒนาแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์กรณีบุคคลสูญหายและศพนิรนามในประเทศไทย เผยแพร่ในวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
รางวัลที่ได้รับ	ได้รับการสนับสนุนทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ปีงบประมาณ 2563

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY